

Др. Василь Сімович

СТАРОБОЛГАРСЬКА РЕСТОЖАТИ

З ДОДАТКОМ
ВИБОРУ З ПАМ'ЯТНИКІВ
СТАРО-ТА СЕРЕДНЬО-
УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ

Др. ВАСИЛЬ СІМОВИЧ
ПРОФ. УКРАЇНСКОГО ВИСОКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ
ІМ. МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА У ПРАЗІ

ХРЕСТОМАТІЯ

з пам'ятників староукраїнської мови
(старого й середнього періоду
до кінця XVIII. стол.)

— з додатком вибору зі староболгарських пам'яток
зі словничком

ПРАГА, 1932

Накладом видавн. тов. „Сіяч“ при Укр. Висок. Педаг. Інституті

У кирилівській транскрипції.

Відправа про мучеників.

Мѡшѣ о мѡченицѣхъ.

Мѡченикѣ твоѣхъ, ꙗ́ко, чѣсти чѣстѡѹѣ, мо-
лимъ ти́ просѡѹѣ, да ѡкоже ꙗ́ко єси славою
твоєю́ небесьскою́ оутвѣрдѡлъ, такоже же
и нѣи́ милости́ твоєю́ прѣмѣ. гмѣ.

Надѣ оплатмѣ. Приносѣ, ꙗ́ко, принесенѣ
тѣбѣ мѡченикѣ святѣихъ радѣ прѣмѣ и мо-
литвами ихъ и заповѣдѣми твоїми прѣпѣ
намъ помоцѣ твоѣ. гмѣ.

По вѣсѣдѣ. Очи́сти нѣи, ꙗ́ко, просѡмъ
ти́ небесьскѣихъ твоѣхъ радѣ заповѣдѣ
и оутвѣрдѣ нѣи, да славѡмъ ти́ прѣдѣ
святѣими твоїми молитвами нашими. гмѣ нашимъ

Мѡшѣ о вѣсѣхъ небесьскѣихъ силахъ.
Помлимъ сѣѣ. Бѣ́же нѣи́ молитви́ радѣ
блаженѣи́ѣ вѣцѣ́ и прѣнодѣвѣи́ марѣи́
и блаженѣихъ радѣ анѣлѣ твоѣхъ и
вѣсѣхъ небесьскѣихъ силахъ и апостолѣ
и мѡченикѣ и прѣподовѣнѣихъ и чѣстѣихъ
дѣвѣ́ и вѣсѣхъ святѣихъ твоѣхъ

МОЛИТВАМИ ПРИСНО НЫИ ВЪЗВЕСЕЛІАЪ ЕСІ. 4.
ПРОСИМЪ ТЯ, ГІ, ДА ВЪКЖЕ НЫИ ЧЪСТІМЪ
ЧЪСТІ СІ ІХЪ НА ВСЯ ДЪНИ МИЛОСТЫИ
ТВОЕИ ДАЪ НАМЪ ПРИСНО НАСЛѢДОВАТИ
НЕБЕСЬСКЫИ ТВОІА СІЛЫ. ГМЪ НАШЫ.

Надъ оплатъ. Даръ съ принесенъи
ТЕБѢ, ГІ, ВСѢХЪ СВЯТЫИХЪ НЕБЕСЬСКЫИХЪ
СИЛЪ РАДІ І ВСѢХЪ СВЯТЫИХЪ ТВОИХЪ
РАДІ І ПРАВЪДЫИХЪ РАДІ, ВЪДИ ТЕБѢ
ВЪ ХВАЛѢ А НАМЪ МОЛИТВАМИ ІХЪ ДО-
СТОИННОЕ ОТЪПЛАТИ. ГМЪ НАШИМЪ.

По въсходѣ. ПРОСИМЪ ТЯ, ГІ, ДАЪ
НАМЪ МОЛИТВАМИ ВСѢХЪ НЕБЕСЬСКЫИХЪ
СИЛАХЪ І ВСѢХЪ СВЯТЫИХЪ ТВОИХЪ І
ДѢЛЪ ІХЪ РАДІ ПРАВЪДЫИХЪ, ВЪСЯДЪМЪ
СІМЪ ВЪЗЯТЫМЪ ОЧИСТИ СРЪДЦѢ НАШѢ
ОТЪ ГРѢХЪ НАШИХЪ. ГМЪ НА...

Молитва. В. (Ш). СЪТВОРИ НЫИ, ГІ,
ВЪЖЕ, ПРИЧАСТЫИ СВЯТЫІ БЦІ І ПРИ-
СНОДѢВѢ МАРИІ І ДОСТОИНЪИ СВЯТЫИХЪ
АНГЕЛЪ І БЛАЖЕНЪИХЪ АПОСТОЛЪ, МЯ-

ЧЕНИКЪ І ПРѢПОДОВѢННИХЪ (І) ЧИСТѢНУХЪ ДѢВЪ 5.
І ВЪСѢХЪ) СВЯТЫХЪ ТВОИХЪ, МОЛИТВАМИ
ИХЪ ЗАШЧИТИ НЪИ.

23. „Зографської Євангелії.”

3 евангеліа Матею.

XXV. 1-13.

[illegible]

[illegible]

У кирилівській транскрипції.

3 ЕВАНГЕЛИА МАТЕИ.

VIII. 14-31.

14. І ПРИШЕДЪ ИСЪ ВЪ ДОМЪ ПЕТРОВЪ ВИ-
ДѢ ТЪШТЯ ЕГО ЛЕЖАЩА (!) ОГНЕМЪ ЖЕГОМА.
15. І ПРИКОСНЯ СЯ РЯЦѢ ЕМУ І ОСТАВИ ЖОГНѢ
І ВЪСТА І СЛУЖААШЕ ЕМОУ. 16. ПОЗДѢЖЕ

ВЫВЪШЮ ПРИВѢСА КЪ НѢМОУ ВѢСЪНЪІ МНО⁷
ГЫ І ИЗГЪНА СЛОВОМЪ ДОУХЪІ І ВСА НЕДЖ-
ЖЫНЪІА ІЦЪЛІ. 17. ДА СЪВѢДЕТЪ СЯ РЕЧЕНОЕ
ПРОРОКОМЪ ІСАИЕМЪ ГЛ҃ЖШТЕМЪ ТЪ НЕДЖГЫ
НАША ПРИАТЪ І БОЛѢЗНИ ПОНЕСЕ. 18. ОУЗЫРѢВЪ
ЖЕ НС МНОГЫ НАРОДЪІ ОКРЪСТЪ СЕБЕ ПОВЕ-
ЛЪ ІТИ НА ОНЪ ПОЛЪ.

19. І ПРИСТѢПЪ ЕДИНЪ КЪНИЖЬНИКЪ РЕЧЕ
ЕМОУ ОУЧИТЕЛЮ ІДЖ ПО ТЕВѢ ВМОЖЕ КОЛН-
ЖДО ІДЕШІ. 20. І ГЛА ЕМОУ НС ЛИСИ ВЪЗВИ-
НЪІ ІМЖТЪ І ПТИЦА НЕВСКЪІА ГНѢЗДА: А
СНЪ ЧСКЪІ НЕ ІМАТЪ КДЕ ГЛАВЫ ПОДЪКЛО-
НИТИ. 21. ДРОУГЫ ЖЕ ОТЪ ОУЧЕНИКЪ РЕЧЕ
ЕМОУ ГИ ПОВЕЛІ МІ ПРѢЖДЕ ІТИ І ПОГРЕ-
ТИ ОЦА МОЕГО. 22. НС ЖЕ ГЛА ЕМОУ ГРА-
ДИ ПО МНѢ І ОСТАВИ МРЪТВЫІА ПОГРЕ-
ТИ СВОЮ МРЪТВЫЦА.

23. І ВЪЛѢЗЪШОУ ЕМОУ ВЪ КОРАВЛѢ. ПО НЕМЪ
ІДОША ОУЧЕНИЦИ ЕГО. 24. І СЕ ТРЖЕЪ ВЕЛИ
ВЫСТЪ ВЪ МОРИ: ВКО ПОКРУЫВАТИ СЯ КО-
РАВЛЮ ВЛЫАМИ: А ТЪ СЪПѢАШЕ. 25. І ПРИ-
ШЕДЪШЕ ОУЧЕНИЦИ ЕГО ВЪЗВОУДИША Н ГЛ҃Ж-
ШТЕ: ГИ СПИ НЫ ПОГЫВНЕМЪ. 26. І ГЛА ІМЪ
ЧТО СТРАШИВИ ЕСТЕ МАЛОВѢРИ: ТЪГДА
ВЪСТАВЪ ЗАПРѢТИ ВѢТРОМЪІ МОРЕЮ І ВЫСТЪ

ТИШИНА ВЕЛИѢ. 27. ЧЦИ ЖЕ ЧЮДИШАСЯ СЯ
ГЛ҃ЯШТЕ КЪТО СЯ ЕСТЬ ЪКО ВЪТРИ І МО-
РЕ ПОСЛОУШАЮТЪ ЕГО:

28. І ПРИШЕДЪШЮМОУ НА ОНЪ ПОЛЪ ВЪ СТРАНѢ
БЕРѢСИНСКОЖЪ СЪРЪТОСТЕ И ДЪВА БѢСА
НА ОТЪ ГРЕВИШТЬ ІХЪ ІСХОДАШТА ЛЮТА
СЪЛО ЪКО НЕ МОЖАШЕ НИКТОЖЕ МИНѢТИ
ПЯТЕМЪ ТѢМЪ. 29. І СЕ ВЪЗЪПИСЕ ГЛ҃Я-
ШТА ЧЬТО ЕСТЬ НАМА І ТЕБѢ НСЕ СНЕ БЖІИ
ПРИШЕЛЪ ЛИ ЕСИ СЪМО ПРѢЖДЕ ВРЕМЕНЕ МЖ-
ЧИТЪ НАСЪ. 30. БѢ ЖЕ ДАЛЕЧЕ ОТЪ НЕЮ
СТАДО СВИННІ МНОГО ПАСОМО. 31. БѢСИ ЖЕ
МОЛѢАХЪ И ГЛ҃ЯШТЕ АШТЕ ІЗГОНИШИ НЫ
ПОВЕЛИ НАМЪ ІТИ ВЪ СТАДО СВИННОЕ. 32. І РЕ-
ЧЕ ІМЪ ІДѢТЕ ОНИ ЖЕ ШЕДЪШЕ ВЪНИДѢ ВЪ
СВИННИКЪ І АВНЕ ОУСТРЪМИ СЯ СТАДО ВСЕ
ПО ВРѢГОУ ВЪ МОРЕ І ОУМРѢША І ОУТОПОША
ВЪ ВОДАХЪ. 33. І ПАСЕЖШЕН БѢЖАША І
ШЕДЪШЕ ВЪ ГРАДЪ ВЪЗВѢСТИША ВСѢ І О
БѢСЪНОУЮ. 34. І СЕ ВСЪ ГРАДЪ ІЗНДЕ ПРОТИВЪ
ІСВИ І ВИДѢВЪШЕ И МОЛИША ДА БИ ПРѢ-

XXVII. 1-26.

1. Ютроу же взывъшю съвѣтъ сътвориша вси архіереи. і старци людѣи на іса: вко оубити. 2. і связавъше и ведоша і предаша пачи́тъскоу пилату іе́моноу.

3. Тогда видѣ іуда: предавы его вко осудиша и расказавъ сѧ възврати ѿ съреврѣи́къ. архіереомъ і старцемъ. 4. глаголюще: съгрѣшихъ предавъ кровь неповинныя: они же рѣша что естъ намъ ты оубиши. 5. і повръгъ е въ црѣкѣе отиде і ошѣдъ възвѣси сѧ. 6. архіереи же приимъше съревро рѣша: не достоіно естъ възложити его въ карваня: по неже цѣна крови естъ. 7. съвѣтъ же сътворише купиша імъ село скждеальниково въ погрѣбаніе странньимъ. 8. тѣмъ же нарече сѧ село то село крови до сего дне. 9. тогда събѣистъ сѧ реченое пророкомъ іеремнемъ: глаголющемъ і приимъша ѿ съреврѣи́къ: цѣна цѣнѣнаго: егоже цѣниша отъ сновъ ілевъ 10. і даша на селѣ скжѣ

ДЕЛЪНИИ. ꙗко же съказа мнѣ г҃ь.

11. Іс же ста прѣдъ іѣмономъ і въпро-
си іѣмонъ г҃ла. ты ли еси цр҃ь іудѣискъ
іс же рече емоу ты г҃лєши. 12. ѿгда на
нѣ г҃лахъ архіереи і старци. ничьсоже отъ-
вѣштавааше. 13. тѣгда г҃ла емоу пилатъ
не слышиши ли колико на та съвѣдѣтель-
ствоуѣхъ. 14. і не отъвѣшта емоу ни
къ їдиномуу г҃лоу. ꙗко днѣвити сѧ іѣмо-
ноу зѣло. 15. на боѣкъ же днѣ великъ
овычаі въ іѣмоноу. отъпоуштати на-
родоу съвѣзѣнѣ ѿгоже хотѣахъ. 16. імѣ-
ше тѣгда съвѣзѣнѣ нарочита нарица-
емаѧго вараѧвѣ. 17. събѣравъшемъ же
сѧ імѣ рече імѣ пилатъ. кого хошете
отъ обою. отъпоуштѣ вамъ вараѧвѣ
ли или іса. нарицаемаго х҃а. 18. вѣдѣа-
ше бо ꙗко зависти ради прѣдаша и.
19. сѣдаштю же емоу на сѣдишти. по-
сѣла къ нѣмоу жена своѣ г҃лѣшти. ни-
чьсоже тебѣ і правѣдникуу томоу мно-
го во пострадахъ днѣсь въ сѣнѣ его
ради. 20. архіереи же і старци. наоусти-

ша народѣ да іспросѣтъ барабѣхъ і ѿса 11.
погоубѣтъ.

21. Отъвѣштавъ же іѿеиѿъ рече імъ:
кого хошете отъ ѡбою отъпоустѣхъ
вамъ? ѡни же рѣша барабѣхъ. 22. гла
імъ пилатъ: чѣто же сътворишъ іса на-
рицаемаго хрѣста? глаша ему вси да рас-
пѣтъ бѣдетъ. 23. іѿеиѿъ же рече
імъ: чѣто зѣло сътвори? ѡни же ізлиха
въспѣхъ глаголюще: да распѣтъ бѣдетъ.
24. видѣвъ же пилатъ: бже ничѣсо-
же оуспѣетъ нѣ паче мѣла въва-
етъ: пріимъ водѣхъ оумѣхъ рѣцѣхъ прѣдъ
народомъ: гла: неповиненъ есмь отъ
крѣве сего правдыника: вы оузѣрите.
25. і отъвѣштавъше вси люде рѣша:
крѣвь его на насъ і на члѣхъ нашихъ.
26. Тогда отъпусти імъ барабѣхъ:
іса же бивъ прѣдастъ і да і распѣтъ.

3 евангеліа іуки.

VII. 1-22.

Егда же скончѣа всѣ глаго-
лы въ слоухѣхъ людемъ, вниде въ ка-

перънаоумъ. 2. сътъникоу же етероу
 рабъ бола зълъ оумирааше, иже бѣ
 емоу чьстьнъ. 3. слышавъ же іса по-
 съла къ нѣмоу старьца иудейскы,
 мола і, да спетъ рабъ его. 4. они
 же пришѣдъше къ ісви молѣахъ і
 тѣштно глѣжште емоу, ꙗко достоинъ
 естъ, еже аште даси емоу, 5. любитъ
 бо ꙗзыкъ нашъ і сънѣмиште тѣ
 съзѣда намъ. 6. іс же идѣаше съ нѣ-
 ми. еште же емоу не далече сѣшту
 отъ домоу, посъла къ нѣмоу дроу-
 гы сътъникъ глѣ емоу. ги, не двнѣ
 жи сѣ, нѣсмь бо достоинъ, да подъ
 кровъ мои выидеши. 7. тѣмъ же не
 себе достоина сътворихъ прити къ
 тебѣ, нъ рыци словомъ, і ищѣахъ отъ
 рокъ мои. 8. ібо азъ чкѣ есмь подъ
 властелы оучиненъ, имѣа подъ со-
 воу воу, і глѣж семоу. цдн, і идетъ,
 і дроугоумоу придн і придетъ, і ра-
 боу моемоу сътвори се, і сътворитъ.

9. І СЛЫШАВЪ СЕ НО ЧЮДИ СѦ ЕМОУ, І 15.
ОБРАШЬ СѦ ПОСЛѢДОУЮЩЕМОУ НАРО-
ДОУ РЕЧЕ: АМИНЬ Г҃И ВАМЪ, НИ ВЪ ИЛИ
ТОЛИКОЖЕ ВѢРЫ НЕ ОБРѢТЪ. 10. І ВЪЗВРАШЬ
СѦ ВЪ ДОМЪ ПОСЛАНЫ ОБРѢТЪ БОЛА-
СТАГО РАБА ИЩЕЛѢВША. 11. І ВЪИСТЪ
ВЪ ПРОЧИ ИДѢШЕ ВЪ ГРАДЪ НАРИЦАЕ-
МЫ НАИНЪ, І СЪ НИМЪ ИДѢХЪ ОУЧЕНИ-
ЦИ ЕГО І НАРОДЪ МНОГЪ. 12. ЪКО ЖЕ ПРИ-
БЛИЖИ СѦ КЪ ВРАТОМЪ ГРАДА, І СЕ ИЗНО-
ШАХЪ ОУМЫРЪШЬ СНЪ, ИНОЧАДЪ МАТЕРИ
СВОЕЙ, І ТА БѢ ВЪДОВА, І НАРОДЪ ОТЪ
ГРАДА МНОГЪ БѢ СЪ НЕЖ. 13. І ВИДѢВЪ
ИЖЕ Г҃Ъ МИЛОСРЪДОВА ИЖЕ І РЕЧЕ ЕИ НЕ ПЛА-
ЧИ СѦ. 14. І ПРИСТѢПЪ КОСНЪ ВЪ ОДРЪ,
НОСАШТЕИ ЖЕ СТАША, І РЕЧЕ: ЮНОШЕ, ТЕ-
БѢ Г҃И, ВЪСТАНИ. 15. І СѢДЕ МРЪТВЫ
І НАЧАТЪ ГЛАТИ. 16. ПРИНѢТЪ ЖЕ СТРАХЪ
ВСѦ, І СЛАВѢХЪ БѦ Г҃ИШТЕ, ЪКО ПРО-
РОКЪ ВЕЛИКЪ ВЪСТА ВЪ НАСЪ, І ЪКО
ПОСѢТИ Г҃Ъ БѢ ЛЮДИ СВОИХЪ. 17. І ИЗИ-
ДЕ СЛОВО СЕ ПО ВСЕИ ЮДЕИ О НЕМЪ, І ПО
ВСЕИ СТРАНѢ. 18. І ВЪЗВѢСТИША ІО-

апоу оученици его о всѣхъ сихъ. 19. 14.
призъвавъ двѣ етера отъ оученикъ
своихъ іоанъ послаа къ ісви гла·
ты ли еси градан или иного чаемъ;
20. пришедъша же къ нѣмоу мѣжа ре·
коста іоанъ крестителъ послаа ны
къ тебѣ гла· ты ли еси градан или
иного чаемъ; 21. въ тѣ часѣ ицѣли
многы отъ недѣгъ і ранъ і дхъ
зълъ і многомъ слѣпомъ дарова
прозрьбныѣ. 22. і отвѣштавъ не рече
има· шедъша възвѣстити іоаннови,
ѣже видѣста і слышаста, ꙗко слѣ·
пни прозирають і хроми ходять і
прокажени очиштаютьсѧ і глухыи
слышатъ, мрътвыи вѣстають, ниш·
тныи благовѣствоуютъ..

3 евангеліа Марка.

ix. 1-27.

і глаголаше имъ аминъ) глагола въамъ,
схъте етери отъ сѣде стоящихъ,

15.
ИЖЕ НЕ ИМАТЪ ВЪКОУСИТИ СЪМРЪТНІ,
ДОНДѢЖЕ ВИДАТЪ ЦРКНЕ ВЪЖНЕ ПРИ-
ШЕДЪШЕЕ ВЪ СИЛѢ. 2. І ПО ШЕСТИ Д(Н)НА
ПОУТЪ ИС ПЕТРА, І ЁКОВА, ІОАНА, І ВЪЗ-
ВЕДЕ И НА ГОРѢ ВЪСОКѢ ЕДИНЪ І
ПРѢОБРАЗИ СЯ ПРѢДЪ НИМИ. 3. І ВЪИША
РИЗЫ ЕГО ЛЫШТАШТА СЯ, ВѢЛЫ СЕЛО ЁКО
І СНѢГЪ, ЁЦѢХЪЖЕ НЕ МОЖЕТЪ ГНАФЕЛ НА
ЗЕМЛѢ ТАКО БѢЛТИ. 4. І АВИ СЯ ІМЪ
ІЛНѢ СЪ МОСѢОМЪ, І БѢАШЕТЕ ГЛѢЖШТА
СЪ ІСМЪ. 5. І ОТЪВѢШТАВЪ ПЕТРЪ ГЛА
ИСВИ РАВЪИ, ДОБРО ЕСТЬ НАМЪ СЪДЕ
БЪИТИ І СЪТВОРИМЪ ВЪ КРОВЪИ, ТЕБѢ ЕДИ-
НЪ, І МОСѢОВИ ЕДИНЪ, І НАИ ЕДИНЪ. 6. НЕ
БѢДѢАШЕ БО, ЧЪТО ГЛЕТЪ ПРИСТРАШЬНИ
БО БѢАХЪ. 7. БЪИ ЖЕ ОБЛАКЪ ОСѢНѢИ
И І ПРІДЕ ГЛАСЪ ИЗ ОБЛАКА, ГЛА СЪ
ЕСТЪ СНѢ МОИ ВЪЗЛЮБЛЕНЪС ПОСЛОУ-
ШАТЕ ЕГО. 8. І ВЪНЕЗАПЯ ВЪЗЪРѢВЪ-
ШЕ НИКОГОЖЕ НЕ ВИДѢША КЪ ТОМОУ,
НЪ ІСА ЕДИННОГО СЪ СОВОИ. 9. СЪХОДА-
ШТЕМЪ ЖЕ ІМЪ СЪ ГОРЪИ ЗАПРѢТИ ІМЪ
ДА НИКОМОУЖЕ НЕ ПОВѢДАТЪ, ЁЖЕ

ВИДѢША. ТѢКЪМОУ ЕГДА СНѢ ЧСКЪ ИЗ
 МРЪТВЫХЪ ВЪСКРЪСНЕТЪ 10. І ОУДРЪЖА-
 ША СЛОВО ВЪ СЕБѢ, СЪТѢЗАЮЩЕ СѦ, ЧТО
 ЕСТЬ ЕЖЕ ИЗ МРЪТВЫХЪ ВЪСКРЪСНѢТИ.
 Н. І ВЪПРАШААХЪ, ГЛѢЖШЕ ТКО ГЛѢЖТЪ
 КЪНИЖЬНИЦИ, ТКО ІЛИ ПОДОБАЕТЪ ПРИ-
 ТИ ПРѢЖДЕ. 12. ОНЪ ЖЕ ОТЪВѢШТАВЪ
 РЕЧЕ ІМЪ ІЛИ Т ОУБО, ПРИШѢДЪ ПРѢЖДЕ,
 ОУСТРОИТЪ ВСѢ І КАКО ЕСТЬ ПСАНО О
 СНѢ ЧСЦѢМЪ, ДА МНОГО ПОСТРАЖДЕТЪ
 І ОУНИЧЬЖАТЪ 13. НЪ ГЛѢЖ ВАМЪ, ТКО
 ІЛИ Т ПРИДЕ, І СЪТВОРИША ЕМОУ, ЕЛИКО-
 ЖЕ ХОТѢША, ТКОЖЕ ЕСТЬ ПСАНО О НЕМЪ.
 14. І ПРИШѢДЪ КЪ ОУЧЕНИКОМЪ ВИДѢ НА-
 РОДЪ МНОГЪ О НИХЪ І КЪНИЖЬНИКЪ
 СЪТѢЗАЮЩЕ СѦ СЪ НИМИ. 15. І АВЪЕ
 ВСЬ НАРОДЪ ВИДѢВЪШЕ Н ОУЖАСА СѦ,
 І ПРИРИШТѢШЕ ЦѢЛОВААХЪ І. 16. І ВЪ-
 ПРОСИ КЪНИЖЬНИКЪ ЧТО СЪТѢЗАЕТЕ
 СѦ ВЪ СЕБѢ; 17. І ОТЪВѢШТАВЪ ЕДИНЪ
 ОТЪ НАРОДА РЕЧЕ ОУЧИТЕЛЮ, ПРИВѢСЪ
 СНѢ МОИ КЪ ТЕБѢ, ІМѢЮЩЪ ДХЪ НѢМЪ,
 ГЛОУХЪ. 18. І ЖЕ АШТЕ КОЛНЖЕДО ІМЕТЪ
 І, РАЗВѢВААТЪ І І ПѢНЫ ТѢШТИТЪ, І

скръжьштеть збѣзы своїми, і оцѣпѣнѣ 17
етѣ і рѣхъ оученикомъ твоимъ, да ѡж-
денѣтъ і, і не възмогѣ. 19. онъ же отѣ-
вѣштавъ гла въ родѣ невѣрныхъ, до колѣ
въ васъ бѣдѣ; до колѣ трѣплѣ въ;
принесѣте и къ мнѣ. 20. і приѣса і къ
нѣмоу і видѣвъ і доухъ сѣтрѣсе н і
падѣ на землѣи валѣаше сѣ пѣнѣи тѣ-
шта. 21. і възпроси ѡс оца его колѣко
лѣтъ естѣ, отѣ нѣлиже сѣ вѣи емоу;
онъ же рече емоу із отрочинѣи. 22. і мно-
жѣнѣи и въ огнѣ вѣврѣже і въ водѣ,
да і ви погоубилѣ нѣ, аште можешѣ,
помози намѣ, милосрѣдобавѣ же о насѣ.
23. ѡс рече емоу еже аште можешѣ вѣ-
ровати, всѣ възможѣна вѣроуѣштѣ
моу. 24. і авѣ възвѣпѣвъ оц отрочатѣ сѣ
слѣзамѣ глааше вѣроуѣ, ги, помози мо-
емоу невѣрѣю. 25. видѣвъ же ѡс, вѣко
сѣриштеть сѣ народѣ, запрѣти дѣоу
нечистоумоу, гла емоу нѣмѣи і глаухѣи
дѣе, азѣ ти велѣѣ, ізиди ѡж-него, і къ
томоу не вѣниди въ нѣ. 26. і възвѣпѣвъ

въ мирѣ есмѣ, свѣтъ есмѣ миру. 6. си 20.
рекѣ плинѣ на землѣхъ и сътвори брѣ-
ние отъ плиновениѣхъ и помаза емоу
очи брънъемъ, 7. и рече емоу иди оу-
мыи сѣ въ коупѣли силоуамъсѣ, еже
сѣказаатъ сѣ посѣланъ. иде же и
оумъ сѣ и приде вида. 8. сѣсѣди же
и иже и вѣахъ видѣли прежде, ѣко
слѣпъ вѣ, глаахъ не сѣ ли естъ сѣ-
дан и просѣ; 9. ови глаахъ, ѣко сѣ естъ:
(а ини глаахъ подобныѣ емоу естъ)
онъ же глааше, ѣко азъ есмѣ. 10. гла-
ахъ же емоу како ти сѣ отвѣсте
очи; 11. отъвѣшта онъ и рече члвкъ
нарицаемъ не брънъе сътвори и пома-
за очи мои и рече ми иди въ кѣ-
пѣль силоуамъхъ и оумъи сѣ шедъ
же и оумъи вѣ сѣ прозърѣхъ. 12. рѣша
же емоу кѣде тѣ естъ; гла не вѣмѣ.
13. вѣса и кѣ фарисѣемъ, иже вѣ ино-
гда слѣпъ. 14. вѣ же совота, егда съ-
твори брънъе но и отвѣзе емоу очи.
15. пакы же вѣпрашаахъ и фарисѣи, ка-
ко прозърѣ. онъ же рече имъ брънъе
положи мѣнѣ на очию, и оумъхъ сѣ

и виждѣ. 16. глаголюхъ же отъ фарисѣи 21.
едини. нѣсть съ отъ ба члвкъ, ꙗко со-
веты не хранитъ. ови глаголюхъ како мо-
жетъ члвкъ грѣшенъ сица знаменіе тво-
рити; ꙗко распыръ въ въ нихъ. 17. глагола
слѣпцю пакы ты чѣто глаголиши о немъ,
ꙗко отворѣши очи твои; онъ же рече, ꙗко
пркъ естъ. 18. не имамъ же вѣры иудеи
о немъ, ꙗко въ слѣпъ и прозръѣ, донѣ
деже призъваша родителей того прозъ-
рѣвашаго. 19. и въпросиша ѣ глаголюще
съ ли естъ сынъ ваю, егоже вы глаголете
ꙗко слѣпъ сѣ роди; како оубо нынѣ
видитъ; 20. отвѣшасте же имъ ро-
дители его и рѣсте вѣвѣ. ꙗко съ естъ
сынъ ваю ꙗко слѣпъ сѣ роди. 21. ка-
ко же нынѣ видитъ, не вѣвѣ, ли кто
емоу отворѣши очи, въ не вѣвѣ самого
въпросите, възрастъ иматъ, самъ о
себѣ да глаголетъ. 22. сице рѣсте роди-
тели его, ꙗко боѣшете сѣ иудеи, юже
во сѣ вѣдохъ съложили иудѣи, да ꙗко
кто исповѣсть хъ, отълож(ченъ) сонъ
мишѣ вѣдетъ.

3 евангеліа Марка.

ЖВІ. 1-20.

1. Минѣвъши советѣ мариѣ магдалини і мариѣ иѣковаѣ и саломѣ коупиша ароматѣи, да пришедъша помажѣтъ. 2. І сѣло за оутра въ единѣ советѣ придѣ на гробѣ, въсиѣвъшю слѣзницею. 3. І глаголахъ къ себѣ: кто отъвалитѣ намѣ камень отъ двѣрѣи гроба; 4. І възвръѣвъша видѣша ѣко отъваленъ бѣ камень: бѣ во вѣлѣи сѣло. 5. І възлѣзъша въ гробѣ видѣша юношѣ сѣдашѣ о деснице, одѣнъ въ одеждѣ вѣлѣ, и оужасѣ сѣ.

6. Онѣ же рече имѣ: не оужасайте сѣ: іса ищите назарѣнина пропѣтаго: вѣста, нѣстъ сѣде: се мѣсто иде бѣ положенъ. 7. Нѣ идѣте рѣцѣте оученикомѣ его и петрови, ѣко варѣатѣ вѣи въ галилеѣ тоу и видите, ѣкоже рече вамѣ.

7. І ишедъша вѣжаша отъ гроба: і имѣаше же ѣ трепетѣ и оужасѣ, и никому же ничесоже не рѣша воѣхѣ во сѣ.

9. Вскрьсѣ же ісѣ за оутра въ прѣвы советѣ ѣви сѣ прѣжде мари магдалини, іж неѣже изгѣна ж бѣсѣ. 10. шна шѣдъши възвѣсти вѣвѣвшимѣ сѣ нимѣ,

ПЛАЧУЩЕМЪ СѦ И РЫДАЮЩЕМЪ. 11. ОНИ
ЖЕ СЛЫШАВЪШЕ ЪКО ЖИВЪ ЕСТЬ И ВИДѢНЪ
ВЫСТЪ ЕИЖ, НЕ ИСА ВѢРЫ.

12. По сихъ же двѣма отъ нихъ гра-
дѣшма ѡви сѦ инѣмъ образомъ, идѣ-
шма на село. 13. ѿ та шедъша възвѣсти-
сте прочимъ ни тѣма же вѢРЫ ИСА.

14. Послѣдъ же възлежавшемъ имъ еди-
ному на десѣте ѡви сѦ, ѿ помози не-
вѣрьствию ихъ и жестосрѣдью, ѡко ви-
дѣвъшимъ его вѣставъша изъ мрътвыхъ
не ИСА ВѢРЫ. 15. ѿ рече имъ ШЕДЪШЕ
ВЪ ВЕСЬ МИРЪ ПРОПОВѢДИТЕ ЕВАНГІАНИЕ ВСЕМЪ
ТВАРИ. 16. ѿ иже вѣрѣ иметъ и крѣститъ
сѦ съпасенъ вѣдетъ, а иже не иметъ
вѣры осѣжденъ вѣдетъ.

17. Знаменитъ же вѣроуиштимъ сѦ по-
слѣдѣствоуишъ ѿменемъ моимъ вѣсѣи
ижденътъ, ѿзкъ възглаголѣтъ новъи,
18. ѿ въ рѣкахъ змиѣ възъмѣтъ, аще и
сѣмръзѣно что испиѣтъ, ничѣтоже ихъ
не вѣредитъ, на недѣжъникъи рѣжъи въз-
ложатъ и сѣдрави вѣтъ. 19. Гѣ же
исѣ по глави его къ нимъ възнесе сѦ
на небо ѿ сѣде ѿ деснѣхъ бѣ. 20. и ни же
ишедъше проповѣдѣша възсѣдѣ, гѣ по-
спѣшѣствоуишѣи ѿ слово оутвѣжда-

ЖШТЮ ПОСЛѢДЪСТВОУЖШТИМИ ЗНАМЕНИ
МИ' АМИНЬ. 24.

3 ЄВАНГЕЛІА ПУКИ.

ХVІ. 19-31.

19. ЧЛВКЪ ЖЕ ЕДИНЪ ВЪ БОГАТЪ І ОВЛАЧАШЕ
СА ВЪ ПОРФУРѢ І ВУСОНЪ ВЕСЕЛАСА НА ВЪСѢКЪ
ДЕНЬ СВѢТЪЛО 20. НИЩЪ ЖЕ ВЪ ЕДИНЪ ИМЕ-
НЕМЪ ЛАЗАРЪ, ІЖЕ ЛЕЖАШЕ ПРИ ВРАТѢХЪ
ЕГО ГНОННЪ 21. И ЖЕЛААШЕ НАСЫТИТИ СА
ОТЪ КРОУПНИЦЪ ПАДАЮЩИХЪ ОТЪ ТРАПЕ-
ЗЫ БОГАТАГО НЪ И ПСИ ПРИХОДАШТЕ ОБЛИ-
ЗАЮХЪ ГНОИ ЕГО 22. ВЪСТЪ ЖЕ ОУМЫРѢ-
ТИ НИШТЮМОУ І НЕСЕМОУ ВЪИТИ АНГЛЪ НА
ЛОНО АВРАМЛЕ: ОУМЫРѢТИ ЖЕ И БОГАТЫИ И
ПОГРЕСА И 23. І ВЪ АДѢ ВЪЗВЕДѢ ОНИ СВОИ,
СЫ ВЪ МЪЖАХЪ, ОУЗЫРѢ АВРАМА ИЗ ДА-
ЛЕЧЕ И ЛАЗАРѢ НА ЛОНѢ ЕГО 24. І ТЪ ВЪЗГЛАШЕ
РЕЧЕ: ОТЧЕ АВРАМЕ, ПОМЯЛОУИ МЯ И ПО-
СЫИ ЛАЗАРѢ, ДА СМОЧНѢ КОНЕЦЪ ПРЪСТА-
СВОЕГО ВЪ ВОДѢ І ОУСТОУДИТЪ ЯЗЫКЪ МОЙ,
ВКО СТРАЖДА ВЪ ПЛАМЕНИ СЕМЬ 25. РЕЧЕ
ЖЕ АВРАМЪ: ЧЕДО. ПОМѢНИ, ВКО ВЪСПРИМАЕ
ЕСИ ТЫ ВЛАГАА ТВОѢ ВЪ ЖИВОТѢ ТВОЕМЪ
І ЛАЗАРЬ ТАКОЖДЕ ЗЛАА: НЫНѢ ЖЕ СЪДЕ
ОУТѢШААТЪ СА, А ТЫ СТРАЖДЕШИ

26. І НАДЪ ВСѢМИ СИМИ МЕЖДЮ НАМИ 25.
И ВАМИ ПРОПАДЪ ВЕЛИЕ ОУТВРЪДИ СЯ,
ѢКО ДА ХОТАШТЕИ МИНАТИ ОТЪ СЯДОУ
КЪ ВАМЪ НЕ ВЪЗМАГАЮТЪ, НИ ИЖЕ ОТЪ
ТЯДЯ КЪ НАМЪ ПРОХОДАТЪ.

27. РЕЧЕ ЖЕ МОЛИ, ТА ОУБЕ, ОТЬЧЕ, ДА
И ПОСЪЛЕШИ ВЪ ДОМЪ ОЦА МОЕГО

28. І МАМЪ БО ПАТЬ БРАТИИ: ѢКО ДА ЗА-
СВѢДѢТЕЛЬСТВОУЮТЪ ИМЪ, ДА НЕ ИТИ
ПРИДЯТЪ НА МѢСТО СЕ МЯЧУНОЕ. 29. ТА
ЖЕ ЕМОУ АВРААМЪ: ИМАЮТЪ МОСѢА И
ПРЪЗІ: ДА ПОСЛОУШАЮТЪ НУЪ 30. ОНЪ ЖЕ
РЕЧЕ: НИ, ОТЬЧЕ АВРААМЕ, НЪ АШТЕ КЪТО
ОТЪ МРЪТВЫНУХЪ ИДЕТЪ КЪ НИМЪ, ПОКА-
ЮТЪ СЯ 31. РЕЧЕ ЖЕ ЕМОУ: АШТЕ МОСѢА
И ПРЪЗІ НЕ ПОСЛОУШАЮТЪ, НИ АШТЕ КТО
ОТЪ МРЪТВЫНУХЪ ВЪСКРЪСЕНЕТЪ НЕ ИМАЮТЪ
ВЪРЪЗІ.

3. „ІСЕМЯНИСВОІ СЪАНГЕЛІІ“

3 СЪАНГЕЛІІА ІВАНА.

II. 1-22.

Уа 212 УРАТЪЕ ШБТЪТЪ ПЪТШЕ УА ТЪТЪ
ЪТЪТЪТЪ, С ПА ТЪТЪТЪ ТЪТЪТЪТЪТЪ ТЪТЪ

2. ማህተም ሥራ ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 3. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 4. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 5. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 6. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 7. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 8. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 9. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 10. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል 11. ር ይሰራል ር ወደፊት ሆኖ ይሰራል

У кирилівській транскрипції.

3 ЄВАНГЕЛІА ПЛАТЕІА.

XVIII. 23-35.

Рече господь прѣзвичъ снъ. 23. оуподо-
 би са црство небесное чловекоу црю,
 іже възхотѣ сътвасати са о словеси съ-
 равны своими. 24. наченъшю же емоу съта-
 сати са о словеси, привѣса емоу длъ-
 жникъ единъ длъженъ тѣмъоу талантъ.
 25. не имѣшоу же емоу чесо въз(з)дати,
 повелѣ господь его да продадатъ и, и
 женъ его, и чада, и все, елико имѣаше
 и отъдати и. 26. пад же оуво работъ кла-
 нѣаше са глагола: господи, потрѣпи на
 мѣнѣ, и все ти въздамъ. 27. милосердо-
 вавъ же господь раба того поусті и, и
 длъгъ отъпусти емоу. 28. ишедъ же ра-
 ботъ оверѣте единого отъ клеврѣтъ сво-
 ихъ, іже вѣ длъженъ емоу сътомъ пѣ-
 назъ, и емъ, и давалѣаше глагола: даждъ
 ми, имѣже ми еси длъженъ. 29. падъ же
 клеврѣтотъ молѣаше и глагола: потрѣпи
 на мѣнѣ, и все ти въздам. 30. онъ же не
 хотѣаше, нъ ведъ и възсиді и въ темъни:

ЦА, ДОНДЕЖЕ ВЪЗДАСТЬ ЕМОУ ДАЛГЪ ВЕСЬ 28.
31. ВИДѢВШЕ ЖЕ НАЕВРѢТИ ЯЗЫЧШАА, СЪЖА-
ЛИША СИ ЗѢЛО, И ПРИШЕДШЕ СКАЗАША ГОС-
ПОДИНОУ СВОЕМОУ ВЪСѢ ВЪЗЫШАА. 32. ТОГДА
ПРИЗВАВЪ И ГОСПОДИНЪ ЕГО, РАГОЛА ЕМОУ
РАВЕ АЖКАБЫИ, ВЕСЬ ДАЛГЪ ТВОИ ОТЪПОУ-
СТИХЪ ТЕБѢ, ПОЧЕЖЕ ЧУМОЛИ МА. 33. НЕ ПО-
ДОВАШЕ ЛИ И ТЕБѢ ПОМИЛОВАТИ НАЕВРѢТА
ТВОЕГО, ЪКО И АЗЪ ТЯ ПОМИЛОВАХЪ; 34. И ПРО-
СНѢВШЕ СЯ ГОСПОДЬ ЕГО, ПРЕДАСТЬ И
МЖИТЕЛЕМЪ, ДОНДЕЖЕ ВЪЗДАСТЬ ДАЛГЪ
ВЕСЬ. 35. ТАКО И ОТИЦЪ МОИ НЕВЕСЬНЪИ
СЪТВОРИТЬ ВАМЪ, АЩЕ НЕ ОТЪПОУЩАЕТЕ КО-
ЖДО БРАТОУ СВОЕМОУ ОТЪ СРДЦЪ ВАШИХЪ
ПРОГРѢШЕНИѢ ИХЪ.

3 ЕВАНГЕЛІА ПУКИ.

ХVIII. 10-14.

Рече господь прѣчъ снъ. 10. ЧЛОВѢКА
ДЬВА ВЪНИДОСТЕ ВЪ ЦРКВЬ ПОМОЛИТ СЯ,
ЕДИНЪ ФАРИСЕИ А ДРУГЪ МЪИТАРЬ. 11. ФА-
РИСЕИ ЖЕ СТАВЪ, СЩЕ ВЪ СЕБѢ МОЛѢШЕ
СЯ БОЖЕ, ХВАЛЖ ТЕБѢ ВЪЗДАЖ, ЪКО
НѢСМЪ ЪКО И ПРОЧИИ ЧЛОВѢЦИ ХЪИЩЬНИЦИ,
НЕПРАВЕДЬНИЦИ, ПРѢАКОВОДЪИ, АИ ЪКО СЯ
МЪИТАРЬ. 12. ПОШЖ СЯ ДЬВА КРАТЫ ВЪ СЖ-
ВОТЪ, ДЕСЯТИНА ДАЖ ОТЪ ВСЕГО ЕЛИ

КО ПРИТАЖИ. 13. А МЫТАРЬ ИЗ ДАЛЕЧЕ СТОИ, 29.
НЕ ХОТѢЛШЕ СЯ ВЗВЕСТИ НА НЕБО, НО
ВІДШЕ ВЪ ПРЪСІ СВОЮ, МАГОЛА. БОЖЕ, МИ-
ЛОСТИВЪ ВЪДИ МНѢ ГРѢШНИКОУ. 14. МА-
ГОЛАЖЕ ВАМЪ, СЪНИДЕ СЯ ОПРАВДАНА ВЪ
ДОМЪ СВОИ ПАЧЕ ОНОГО, ЪКО ВЪСѢКЪ
ВЪЗНОСАИ СЯ, СЪМѢРИТ СЯ, И СЪМѢРЯИ
СЯ, ВЪЗНЕСЕТ СЯ.

3 ЄВАНГЕЛІЯ ІВАН.

І. 1-17.

ИСКОНІ БѢ СЛОВО И СЛОВО БѢ ОУ БО-
ГА И БОГЪ ВѢ СЛОВО 2. СЕ БѢ ИСКОНІ ОУ
БОГА, 3. ВЪСѢ ТѢМЪ БЪИША И БЕЖ НЕГО
НИЧЕСОЖЕ НЕ ВЪИОТЪ ЕЖЕ БЪИСТЪ. 4. ВЪ
ТОМЪ ЖИВОТЪ БѢ И ЖИОТЪ БѢ СВѢТЪ
ЧЛОВѢКОМЪ 5. И СВѢТЪ ВЪ ТѢМѢ СВѢТИТЪ
СА И ТѢМА ЕГО НЕ ОВАТ. 6. БЪИСТЪ ЧЛО-
ВѢКЪ, ПОСЪЛАНЪ ОУ БОГА, ИМА ЕМОУ
ИОАНЪ. 7. СЕ ПРИДЕ ВЪ СВѢДѢТЕЛСТВО, ДА
СВѢДѢТЕЛЬСТВУЕТЪ О СВѢТѢ, ДА ВСИ БѢ-
РЪ ИМЖТЪ ЕМОУ. 8. НЕ БѢ ТЪ СВѢТЪ, НЪ
Д СВѢДѢТЕЛЬСТВУЕТЪ О СВѢТѢ. 9. ВѢ
СВѢТЪ ИСТИНЪНЪ, ІЖЕ ПРОСВѢЩАЕТЪ
ВЪСѢКОГО ЧЛОВѢКА, ИДЪШТАГО ВЪ МІРЪ.
10. ВЪ МІРѢ БѢ И МІРЪ ТѢМЪ БЪИСТЪ И
ВЕСЬ МІРЪ ЕГО (НЕ ПОЗНА. 11. ВЪ СВОЮ

ПРИДЕ І СВОИ ЕГО) НЕ ПРИИТЪ. 12. ЕАКО ЖЕ 30.
 ИХЪ ПРИИТЪ І, ДАСТЪ ИМЪ ОВЛАСТЬ ЧАДОМЪ
 БОЖИЕМЪ ВЪЗІТИ, ВЪРОУІЖШИМЪ ВЪ ИМА ЕГО,
 ІЗ: ІЖЕ НЕ ОТ КРЪВЕ НИ ОТ ПОХОТИ ПЛЪТИ,
 СЪЗНА НИ ОТ ПОХОТИ МЯЖЬСКЪИ; НЪ ОТЪ
 БОГА РОДИША СЯ 14. И СЛОВО ПЛЪТЬ
 БЫСТЪ. И ВЪСЕЛІ СЯ ВЪ НЪИ И ВИДѢХОМЪ
 СЛАВЪ ЕГО, СЛАВЪ ЁКО ИНОЧАДАГО ОТЪ
 ОТЬЦА, ИСПЛЪНЬ БЛАГОДѢТИ И ИСТИНЫ
 15. ИОАНЪ СЪВѢДѢТЕЛЬСТВОВАЕТЪ О НЕМЪ
 И ВЪЗЪВА ГЛАГОЛА СЬ ВѢ, ЕГОЖЕ РѢХЪ.
 ГРІАДЫ ПО МЪНѢ ПРѢДЪ МЪНОИЖ БЫСТЪ,
 ЁКО ПРЪВѢИ МЕНЕ ВѢ 16. И ОТЪ ИСПЛЪНЕ
 НИѢ ЕГО МЫ ВСІ ПРИИСОМЪ БЛАГОДѢТЬ
 ВЪЗ БЛАГОДѢТЬ. 17. ЁКО МОСЕОМЪ ЗАКОНЪ
 ДАНЪ БЫСТЪ, БЛАГОДѢТЬ И ИСТИНА
 ИСХОМЪ БЫСТЪ.

5.31 „Збірника г. Кльоця”

часть II. лист 2.

УТЛА АТ ВЪРЪТЪ+РЪЗЪ ЖЪТЪ+ЗЪУВЪ;
 ІЗЪЗУДА ІБЪ+ЗЪУВЪ. УЪЗЪТЪ+ЗЪ ОЪ+РЪДЪЗЪ
 УЪЗЪЗЪ ЖЪ ДЪШЪ ОШЪ І+ІЗЪ ЖЪТЪШЪ+

[illegible][illegible]

У кирилівській транскрипції.

Чаот. I. лист 752 і дальші.

Стааго епифанѣ архієпискоупа купрьскааго о погребени тѣла гнѣ і ба нашего іу-ха і о іосифѣ же отъ ариматѣи і никодимѣ і о сын(ит)и гї нашего гробытѣмъ по спасенїи мѹцѣ дѣвно вѣвѣшю.

Чѣто се; днесь безмѣвѣе много на земі чѣто се; безмѣвѣе много і мѣчанье много. безмѣ(в)ѣе много, ꙗко цѣсарь сѣпитѣ землѣ оубоѣ са і оумѣча, ꙗко вѣ пѣтѣмъ оуспѣ. вѣ пѣтѣмъ оумрѣтѣ і адѣ вѣстрѣта. вѣ вѣ малѣ оуспѣ і сѣпѣтѣмъ отъ вѣка отъ адама вѣскрѣсі. кѣде нѣинѣ сѣтѣ вѣчерашнѣмъ мѣвѣи и гла-сі і говори вѣвѣмѣшѣи на хѣ отъ зако-нопрѣстѣпникѣ; кѣде народи і кови і чини і орѣжѣ і дрѣколи; кѣде цѣсарє і иерѣі і сѣдѣмъ осѣжденѣмъ; кѣде свѣ-шта і мѣчи і говори вѣштислѣни; кѣде людѣ і шатанѣ і трѣтѣ неправеднѣмъ; вѣ истинѣ оубо, зѣло вѣ истинѣ людѣ поубиша са тѣштѣтѣнѣмъ і соубѣтѣнѣмъ. потѣкѣ са вѣ акрогонїи камень хѣ, і сами сѣкроушиша са. приврѣгѣ са

ВЪ ТВРЪДЫ КАМЕНЬ, НЪ ВЪ ПЪНЫ ВЛЪНЫ 33.
ИХЪ РАЗІДЖ СѦ ПОТЪКЖ СѦ О НАКОВАЛѢ
НЕПОВѢДИМѢМЪ, НЪ САМИ СЪТЪРЕНІ ВЪША.
ВЪЗНѢСА НА ДРѢВО КАМЕНЬ, І СЪШЕДЪ
ОУМРЪТВИ ІА. СЪВЪЗАША ВЕЛИКАГО САМУ
ПСОА СЛЪНЦА ХА, НЪ РАЗДРѢШЪ ВЪЧЪ
НЪІА ЖЪЫ ІНОПЛЕМЕН'НИКЪЫ І ЗАКОНОПРѢ
СТЖПЬНИКЪЫ ПОГОУВІ. ЗАІДЕ ВОГЪ СЛЪНЦЕ
ПОДЪ ЗЕМЛЖ І ТЪМЖ ПРѢМРАЧЪНЖІ ІЮ
ДЕОМЪ СЪТВОРИ. ДЪНЕСЬ СПСНЬЕ СЖШТИМЪ
НА ЗЕМІ І ОТЪ ВѢКА ПОДЪ ЗЕМЛЕЖ СЪПА
ШТИМЪ. ДЪНЕСЬ СПСНЬЕ ВЪСЕМОУ МИРОУ,
ЕЛИКО ВИДИМЪ І ЕЛИКО НЕВИДИМЪ. СОУГОУ
ВО ДЪНЕСЬ ПРИШЕСТІЕ ГНЕ, СОУГОУВО СЪМО
ТРЕНЬЕ, СОУГОУВО ЧЛВКОЛЮВЪСТВОЕ, СОУГОУ
ВО СЪНІТЬЕ, ВЪ КОУПѢ ЖЕ І СЪМѢРЕНЬЕ,
СОУГОУВО КЪ ЧКОМЪ ПОСѢШТЕНЬЕ ОТЪ
НЕВЕСЕ НА ЗЕМН, ОТЪ ЗЕМЛА ПОДЪ ЗЕМЛЖ
ВЪ ПРИХОДИТЬ, ВРАТА АДОВА ОТЪВРЪЗА
ЖТЪ СѦ. СЪПАШТЕІ ОТЪ ВѢКА, РАДОУ
ІТЕ СѦ: СЪДАШТЕІ ВЪ ТЪМѢ І ВЪ СЪНІ
СЪМРЪТНѢ ВЕЛІКЪЫ СВѢТЪ ПРИМѢТЕ.
СЪ РАВЪЫ ГЪ, СЪ МРЪТВЫМИ ВЪ, СЪ ОУМЕРЪ
ШИМИ ЖІВОТЪ, СЪ ПОВИН'НЫМИ НЕПОВИН'НЫ,
СЪ СЖШТИМИ ВЪ ТЪМѢ НЕМОУЧАІ СВѢТЪ,
СЪ ПАВН'НИКЪЫ СВОВОДИТЕЛЬ, СЪ ПРѢСПО

дѣньми прѣвѣишѣни нѣсѣ. хъ на земі, вѣ. 34.
ровахомъ. хъ въ мрътвѣихъ, съ нимъ сѣни
дѣмъ, да оувѣмъ тайны иже тоу да
разоумѣмъ вѣжнѣ (тайнѣ), тайна подѣзе
мленѣ чюдеса да оувѣмъ, како і сѣш
тимъ въ адѣ просвѣтилъ естъ про
повѣдь.

6.31 „Синайського Псалтиря”

Псалма XVII. 1-10.

(Від раба Господнього Давида, що співав слово пісні цієї до Господа того дня, коли Господь вивавив його з рук ворогів його і з рук Савла).

1. ጸጸተሆተ. ሂልዕ(ዋ)ጌ(ጸ)ታተ. ሆጌ (ጉፃ) ያጥጋጃ ያጥክንቱ
ጌታ ሳሆጸ, ልሁጌ ጌታ ኑጌ ጌታ ጸጸተሆተ ገልጽ
 ጸጸተ ጸጸተ ሆጌ ሳሆ ሆጌ ያጸጸጸ ሪፖርተሆፖ ዋ
ጌታ ሪፖርተሆፖ ኑጌ ሆጌ ጸጸተ ሆጌ ጸጸተ ጸጸተ ጸጸተ
 ሳሆጸ ኑጌ ሪፖርተሆፖ ጸጸተ ሆጌ ጸጸተ ጸጸተ ጸጸተ.

2. Գործնական խումբ, ըստ Ինժեներական ճյուղի.

[illegible]

Псалма III.

1-9.

(Псалма Давидо-

ва, як він тікав од сина свого Авесалома)

Псалмъ дадовъ егда вѣгаше отъ ли-
ца (а)весалоума сѣна своего.2. Гі, чѣто сѣм оумножиша сътѣжа-
юще мѣ; мнози вѣсташа на мѣ,3. мнози глѣтъ дѣшѣ моѣи нѣсть спѣнь
о вѣѣ его.4. ты же, Гі, застѣпникъ моѣ еси, сла-
ва моѣ възнесе главѣ моѣ.5. гласѣмъ моимъ къ Гві възвахъ,
и оуслыша мѣ отъ горы стѣши своеѣ.6. азъ же оуслыхъ ѣ съпахъ вѣстахъ,
ѣко Гъ застѣпитъ мѣ.7. не оубоѣ сѣм отъ тѣмѣи людеѣ
нападающихъ мѣ окрѣстѣ.8. вѣскрѣси, Гі, спѣи мѣ, вѣже моѣ, ѣко
ты порази вѣсѣмъ враждующимъ мнѣ
вѣ соудѣ, зжѣи грѣшныхъ съкроушимъ
еси.9. Гне есть спѣнь, и на людехъ тво-
ихъ благословещенье твое.

Псалма XII, 1-6. (XIII, 1-5)

Въ конецъ псаломъ Давъ.

2. Доколѣ ꙗко забѣдѣши мнѣ до конѣца; доколѣ отвращаеши лице твое отъ мене;

3. Доколѣ положѣ съвѣтъ въ душѣ моеи, болѣзнь въ срдцѣ моему днѣ и нощѣ; доколѣ възнесетъ сѣбѣ врагъ мой на мнѣ;

4. призри, оуслъши мнѣ, ꙗко вѣже мой просвѣти очи мои, еда когда оусъижи во смръти.

5. Еда когда речетъ врагъ мой оукрѣпихъ сѣбѣ на нѣ. сътѣжашахъ тебѣ ми въздрадоуехъ сѣбѣ, аще сѣбѣ подвижѣ.

6. Азъ же на милость твою надѣахъ сѣбѣ въздрядуетъ сѣбѣ срдцѣ мое о спѣ твоему. (въ)пишѣ гю благодѣавшюмоу мнѣ и възпишѣ имени гю възшюмоу.

Псалма XXV 1-12. (XXVI)

Давъ псаломъ. Сѣди ми, ꙗко, тебѣ азъ незловоишъ мой ходихъ и на гѣ

ОУПЪВАМ НЕ ИЗНЕМОГЪ.

2. Искоуѣ мѧ, ꙗко, ѿ сѣти жи мѧ, раждаѣ
зи жтробѣ и срѣдѣце мое. 3. Ёко милость
твоѣ прѣдѣ очима моима естъ, и оуго-
дихъ въ истинѣ твоѣ. 4. НЕ СѢДЪ СЪ СОНЪ-
МОМЪ СОВѢТЪНЫМЪ, И СЪ ЗАКОНОПРѢСТѢПЪ-
НЫМЪ НЕ ВЪНІДЪ. 5. ВЪЗНЕНАВІДѢХЪ ЦРКОВЪ
ЛЖАВЪНЫХЪ, И СЪ НЕЧЪСТІВЪНЫМЪ НЕ СІА-
ДЪ. 6. ОУМЪМЪ ВЪ НЕПОВІНЪНЫХЪ РЪЦѢ
МОИ И ОБІДЪ ОЛЪТАРЪ ТВОИ, ꙗко, 7. ДА ОУСЛЫ-
ШЪ ГЛАСЪ ХВАЛЫ ТВОЕИ, ИСПОВѢМЪ ВЪСѢ
ЧЮДЕСА ТВОѣ. 8. ꙗко, ВЪЗЛЮБИХЪ КРАСОТУ
ДОМОУ ТВОЕГО И МѢСТО ВСЕЛЕНЬЕ СЛАВЫ
ТВОЕИ. 9. НЕ ПОГОУБИ СЪ НЕЧЪСТІВЪНЫМЪ
ДШІА МОЕИ И СЪ МЪЖІ КРЪВІ ЖІВОТА
МОЕГО, 10. ВЪ НІХЪЖЕ РЪКОУ БЕЗАКОНЕНЪ
СЪЖТЪ, ДЕСНИЦА ІХЪ ІСПЛЪНІ СІА МЪЗІТА.
11. АЗЪ ЖЕ НЕЗЛОБОИЖ МОЕ(ИЖ) ХОДИХЪ ИЗЪ
БАВІ Мѧ, ꙗко, ѿ помилуѣ мѧ. 12. НОГА МОѢ
СТА НА ПРАВДѢ, ВЪ ЦРЪКЪВАХЪ БЛАГО-
СЛОВЕСЬСТВОУЮ Тѧ.

Псалма СІ, 1-29. (СII, 28).

(Молитва бідного, як у тугу вдається й перед Господом вилає молитву свою).

Молитва нищого, егда оуныетъ (и) прѣдъ гмь пролѣетъ молитвъ своихъ.

2. Гі, оуслыши молитвъ моихъ, и вопль мой къ тебѣ да придетъ.

3. не отврати лица твоего отъ мене въ нѣже день тяжкъ, приклони ко мнѣ оухъ твоє въ нѣже день призовъ тѣя, ядро оуслыши мя.

4. иде исчезъ тѣко дымъ дѣни мой, і кости моя тѣко соушило сосзхъ сѣя.

5. побѣнъ бзыхъ тѣко сѣно, и сѣше срдце мое, тѣко завзхъ сѣнѣсти хлѣвъ мой.

6. вѣтъ гласа въздыханьѣ моего прильпе кость моѣ плѣти моеі.

7. оуподобихъ сѣя немсѣити поустыни, бзыхъ тѣко ношнѣи вранъ на нѣриши.

8. завѣдѣхъ і бзыхъ тѣко пѣтица (о) собѣишиѣ (сѣ) на зѣдѣ.

9. вѣсѣ день поношаахъ ми брани мой, и хвалѣши сѣя множъ клѣнѣахъ сѣя.

10. ИДЕ ПОПЕЛЪ ТКО ХЛѢВЪ ТЕСЪ, И ПИТЬЕ
МОЕ СЪ ПЛАЧЕМЪ РАСТВОРѢАХЪ,

11. УТЪ ЛИЦА ГНѢВА ТВОЕГО И ТРОСТИ
ТВОЕЮ, ТКО ВЪЗНЕСЪ НИЗЪВРЪЖЕ МЯ.

12. ДѢНЬЕ МОИ ТКО СѢНЬ ОУКЛОНИША
СЯ, И АЗЪ ТКО СѢНО ИСОХЪ.

13. ТЫ ЖЕ, ГИ, ВЪ ВѢКЪ ПРѢВЪЗЫВАЕШИ И
ПАМЯ(ТЬ) ТВОѢ ВЪ РОДЪ І РОДЪ.

14. ТЫ ВЪСКРЕСЪ ПОМИЛОУЕШИ СИОНА, ТКО
ВРѢМЯ ПОМИЛОВАТИ, ТКО ПРИДЕ ВРѢМЯ.

15. ТКО ВЛАГОВОЛИША РАБИ ТВОИ КАМЕНЬЕ
ЕГО, И ПРЪЕТЪ ЕГО ОУЩЕДРИАТЪ.

16. И ОУВОАТЪ СЯ ЯЗЫЦИ ИМЕНИ ГНѢ
И ВСЕ ЦРІ ЗЕМЬНИ СЛАВЫ ТВОЕЮ.

17. ТКО СЪЗИДЕТЪ ГЪ СИОНА И ТВИТЪ
СЯ ВЪ СЛАВѢ СВОЕІ.

18. ПРИЗРѢ НА МОЛИТВО СЪМѢРЕНЬИХЪ И
НЕ ОУНИЧЬЖИ МОЛЕНЬѢ ИХЪ.

19. ДА НАПИШУТЪ СЯ СИ ВЪ РОДЪ ІНЪ,
І ЛЮДЬЕ ЗИЖДЕМИ ВЪСХВАЛЮТЪ ГѢ,

20. ТКО ПРИНІЧЕ СЪ ВЪСОТЫ СВИТЪИ
СВОЕЮ, ГЪ СЪ НЕБЕСИ НА ЗЕМЛЮ ПРИЗРѢ

21. ОУСЛЫШАТИ ВЪЗДЪХАНІЕ ОКОВАНЬИХЪ,
РАЗДРѢШИТИ СНЫ ОУМРЪЩЕНЬИХЪ,

22. ВЪЗВѢСТИТИ ВЪ СИОНѢ ІМЯ ГНѢ
И ХВАЛЫ ЕГО ВЪ ЛІМѢ,

23. ЕГДА СЪНЪМЖТЪ СЯ ЛЮДЬЕ ВЪ КОУ⁴¹.
ПѢ И ЦРІ РАБОТАТІ ГЮ.

24. ОТЗВѢША ЕМОУ НА ПЯТИ КРѢПОСТИ
СВОЕМЪ ОУМАЛЕНЬЕ ДНЕИ МОИХЪ (ВЪ)ЗВѢСТИ
МНѢ.

25. НЕ ВЪЗВЕДИ МНЕ ВЪ ПРѢПОЛОВЛЕНЬЕ
ДНЕИ МОИХЪ ВЪ РОДЪ РОДЪ ЛѢТА ТВОѢ.

26. ВЪ НАЧИТОКЪ ТЫ, ГІ, ЗЕМЛЯ ОСНОВ
ВА И ДѢЛА РЖКОУ ТВОЕЮ СЯТЪ НЕСА.

27. ТА ПОГЪВНЖТЪ, ТЫ ЖЕ ПРѢВЪЗІВАЕ-
ШІ И ВЪСѢ ЪКО РІЗА ОБЕТЪШАЖТЪ, И ЪКО
ОДѢАЛО СЪВЪЕШИ Ъ І ИЗМѢНИАТЪ СЯ.

28. ТЫ ЖЕ САМЪ ЕСІ, И ЛѢТА ТВОѢ (НЕ)
ИСКОНЬЧѢИЖТЪ СЯ.

29. СЛОВЕ РАВЪ ТВОИХЪ ВЕСЕЛИАТЪ СЯ,
И СѢМІА ІХЪ ВЪ ВѢКЪ ИСПРАВИТЪ СЯ.

7. 31 „СИНЯЙСЬКОГО ТРЕБНИКА”

МОЛИТВА НАД ТИМ, ЩО ЙОГО
ТРЯСЕ В-ОПІВДНІ, АНСТ 50 В.

Ⲭⲉⲗⲁⲩⲱⲧ ⲡⲓⲛⲁ ⲛⲉⲥⲁⲛⲁⲩⲱⲧ ⲙⲁⲩⲁⲩⲱⲧ.

Ⲛⲟ, ⲁⲗⲓⲱⲩⲥ ⲱⲁⲩⲱⲧⲥ, ⲱⲁⲩⲱⲧⲓⲧⲥ

ⲛⲁⲥⲓⲩⲥ ⲛⲁⲩⲥ ⲡⲓ ⲛⲓⲡⲓ ⲛⲱⲩⲱⲧ ⲁⲩⲱⲧ

ጸ ማተገኘልዋተፋሮ ግንዛቤ, ግሪደተሆሪሃን ገንዘብወንታተ,
 ጸጽዓቅጽጽ ደቃጽጽ, ቅዳሃሪ ደረ ዓጸጸ, ዓጽጽጽ ደግሞ
 ከዓረ ተሃን ግንዛቤ ዓጸጽ ሆሪ, ሆሪደተቃሪ
 ቃላታል ዓጽጽ ከተደገፈተ ግንዛቤ ጸ ሆሪወንታል ሆሪ
 ግሪ. ግሪደተሆሪሃን ደቃሃሪ ሆሪ ፋሪዓሆሪሃል
 ደቃጽጽ, ቅዳሃሪ ደረ ደተ ጸ ቅጽከግሆሪ ደረ,
 ዓጸጽጽ ቅዳሃል ደረ ከተሆሪወንታል ጸ ከዓረ ገን
 ጽሪወን ጽሪ, ደግሞ, ሆሪ ሃከግሆሪ ግንዛቤ.
 ዓጽጽጽ ደቃሃሪ ታተ ከተደገፈተ ደቃሃሪ ገን
 ጽከተሪ ደሆሪ ደሆሪ. ሆሪወንታል ሆሪወንታል
 ታተ ከተደገፈተ ከዓረ ሆሪ, ማተሃሪወንታል ደቃ
 ደቃሃሪ ሆሪ ገንዛቤ, ገንዛቤወንታል ታተ ከተደገፈተ
 ከተደገፈተ ጸ ሆሪወንታል ሆሪወንታል ሆሪወንታል
 ሆሪ ከተደገፈተ, ከተደገፈተ ሆሪ, ደቃሃሪ ደቃ
 ጽሪ, ገንዘብወንታል ደቃሃሪ ታተ ከተደገፈተ.
 ሆሪ ቃላታል ሆሪወንታል ደቃሃሪ ደቃሃሪ ደቃሃሪ
 ገንዘብወንታል ደረ ጸ ከተደገፈተ ከተደገፈተ ደረ,
 ሆሪወንታል ሆሪወንታል ከተደገፈተ ደረ, ደቃሃሪ ሆሪ
 ሆሪወንታል ደረ, ግንዛቤ ደቃሃሪ ሆሪወንታል ደቃሃሪ
 ሆሪወንታል ደረ. ዓጸጽጽ ደቃሃሪ ደቃሃሪ ደቃሃሪ
 ጸ ሆሪ ደቃሃሪ ደቃሃሪ ደቃሃሪ ደቃሃሪ ከተደገፈተ,
 ሆሪ ደቃሃሪ ደቃሃሪ ደቃሃሪ ሆሪ ደቃሃሪ.

приношениѣ за нѣ въ цркви приимати. аще
 ли естъ живѣ, то глѣтъ, ꙗко нѣсмь до
 брѣ наоучень законуу вѣую ни разоу
 мѣлъ истинѣныа вѣры крестѣнскы,
 то сице наоучити и глѣще слѣши, ча
 до, і разоумѣи добрѣ бѣ единѣ естъ
 сътвореніи всѣхъ тварь, не имѣа ни отъ
 кждоуже начатка, нѣ самѣ съ нача
 ло всемоу, имѣа всебѣ слово съвез
 начально въ обличьи своемъ съприсно
 оужьноумоу безвѣременѣно, бесконечьно,
 безлѣтъно, съпрѣстольно оцю и дхоу
 прѣстоумоу, еже са прѣстаа троица
 речетѣ оць и снѣ і стѣ дхѣ, три съста
 ви сълично въ единомъ бжѣствѣ,
 слово же то бжѣе, бѣ съ отъ ба, на
 шего ради спѣиѣ пазити обложитѣ
 свое бжѣство, въ дѣвѣ прѣстѣи стѣмъ
 дхомъ всебѣмени зачатѣ са і възстѣ
 соугровѣ въ възкупѣи чкѣ, іже волеж
 страстехъ нашихъ причасти са, распа
 ти съмрътъ подѣмъ волеж, въскръсе
 третѣи день і възшедѣ на нбса съде
 о деснѣхъ оца і пакы иматѣ прити

съ нѣсе сѣдѣти хотѣ живимъ ѿ мрътвѣимъ
 ѿ въздаати комууждо противодѣломъ
 его. да того ради страшны тѣ сѣдѣ
 слышаше, хотѣши быти ѿ мѣкы тѣ стра-
 шныи въ роуемъ писанью ѿ крѣщаемъ
 сѣ въ стѣжѣ троицѣ, въ имѣ оца и сѣна
 и стаго дѣха. отъмываемъ же пакы
 грѣхы отъ сѣбѣ, ꙗже по крѣщенъи
 сѣтворѣше, показаньемъ исповѣдающе
 сѣ воу сѣвѣдѣшюмоу ꙗ по имени ѿ
 помышленѣ бѣсѣ знающе тѣ повелѣ
 въ сѣбѣ мѣсто цркѣнымъ свѣщ(е)никомъ
 подымати таготы наша, ꙗкоже рече
 аплѣ ти во быдѣтъ о дѣхѣ вашихъ
 ꙗко слово хотѣше въздати за бы.
 тѣмъже хотѣи исповѣдати сѣ сице
 длѣженъ естъ глѣти прѣвое бѣ поста-
 влѣжѣ послуха сѣдѣаньемъ моимъ
 тебѣ оче, ѿ тебѣ оче исповѣдаж сѣ.
 не могѣ во ищѣленѣ оулоучити ѣзѣ
 гниюще въ срѣци моемъ непрѣстанъ
 но, аще не подастѣ ми цркѣ пакы ов-
 новленѣ. глѣтъ же свѣщенъи къ немоу
 чѣдо, не оустѣди сѣ лица члѣа тѣ не
 потѣи чѣто сѣще въ тебѣ, бѣсѣ во

ОБНАЖЕНА СЯТЪ ПРѢДЪ ОЧИМА БЖИМА. 46.
НИКЪТОЖЕ ВО ТАКА ВРѢДЪ СВОИ А НЕ
ПОКАЗАКА ЕГО ВРАЧЮ ТИ ЦѢЛѢЕТЪ, НЪ
ПРИЛЕЖЪНО ИЩА ЦѢЛИТЕЛЪ ЕДЪВА ПОЛОУ-
ЧИТЪ ОСЛАВЪ ВРѢДОУ СВОЕМОУ. СИЦЕЖЕ
ДА ГЛЕТЪ ХОТЯИ ИСПОВѢДАТИ СЯ. ИСПО-
ВѢДАЖ СЯ ПРЪВОЕ БОУ ВЪСЕДРЪЖИТЕЛЮ
І ТЕБѢ, ОЧЕ, ВСѢХЪ ВЕШИСЛЪНЪХЪ МОИХЪ
ГРѢХЪ, КАЖЕ СЪВѢДЫ І НЕ РАЗОУМѢКА СЪ-
ГРѢШИХЪ. ВОЛЕЖ ЛИ НЕВОЛЕЖ, СЪПА ЛИ
ВЪДА, ЛИХОЮ ЪДИЖ І ПИѢНЪСТВОМЪ, ПРИ-
СНО ВЪПАДАЖ (І-КА) ВЪ БЛАДЫ І ПРѢЛЮ-
БОДѢАНИѢ, ВЪ РАЗВОЖ, ВЪ ДѢТОГОУВЛЕ-
НИѢ, ВЪ ТАТЪБЫ, ВЪ ПИѢНЪСТВО, ВЪ
КЛЕВЕТЫ, ВЪ СЪВАДЫ, ВЪ ПЛАСАНИѢ,
ВЪ ИГРИ (=Ъ) ЗЪЛЫ, ВЪ СВАРЪ, ВЪ ПРѢ-
СТЖПОКЛАТИѢ, ВЪ ЧАРОДѢАНИѢ, ВЪ ВРА-
ЖЕНИѢ, ВЪ СЖМЪНѢНИѢ СЪРАЩА, ПОХО-
ТЪНАА ВЪЗЪРѢНИѢ НА СТОУЖДЕ ЛИЦЕ,
ВЪ ПРИСАГЪ НЕПРАВЕДЪНЫ, ВЪ ВЪСХЪ-
ЩЕНИѢ ТОУЖДЕРО ИМѢНИѢ. ВЪСЕГО ТО-
ГО ОТЪРИЦАЖ СЯ, ІХЪЖЕ НЕ ПОМЪНИЖ
І ЪЖЕ СЪВѢДЫ І ІХЪЖЕ НЕ СЪВѢДЫ,
ЪЖЕ СЪТВОРИХЪ ВОЛЕЖ ЛИ НЕВОЛЕЖ,
ПОХОТИЖ ОДРЪЖИМЪ, ВЪ ГНѢВѢ ЛИ ВЪ

оудержаныи, не могъ во таити, ихъже
приено зьритъ, не могъ оутаити, ѣже
отъкрыти иматъ, съвѣстьнаа моѣ и
несъвѣстьнаа...

КАРА ТА ПОКУТА ЗА ГРѢХИ. Заповѣди стѣхъ ѡщѣ о покааньи разбоѣ іо вѣѣмъ грѣсѣ.

- I. ЯЩЕ КТО РАЗВОИ СЪТВОРИТЪ(Ъ) ИЛИ
ОТЪ РОЖДЕНИѢ СВОЕГО ОУБИЕТЪ(Ъ) І ЛѢТЪ(Ъ)
ДА ПОКАЕТ' СЯ ВЪ ИНОЙ ОБЛАСТИ. ТО ЛИ
ПОТОМЪ ДА ПРИИМЪ(Ъ) БЖДЕТЪ(Ъ) ВЪ СВОЕ
ОТЕЧЕСТВО АЩЕ БЖДЕТЪ(Ъ) ПРАВЕДНО ПОКААМЪ
С(А), О ХЛѢБѢ О ВОДѢ, І ДА ПОСЛОУШЪСТВОУ-
ЕТЪ ЕМОУ ЕПИСПЪ, И ПОП(О)ВЕ ВЪ НИХЪЖЕ
СЯ ЕСТЬ ПОКААМЪ КЪ РОЖДЕНЬЮ ОУБИЕ-
НААГО. ЯЩЕ ЛИ С(А) ВЖДЕТЪ(Ъ) НЕДОВРѢ ПО-
КААМЪ ТО ДА НЕ ПРИИМЪ(Ъ) ВЖДЕТЪ(Ъ)
ВЪ СВОЕ ОУЧЕСТВО. II. ЯЩЕ КТО РАЗВОИ
СЪТВОРИТЪ(Ъ) НЕ ХОТА Д ЛѢТЪ(Ъ) ДА ПОКА-
ЕТ' СЯ ВЪ ОТЪ(Ъ) НИХЪ(Ъ) О ХЛѢБѢ, О ВОДѢ.
III. ЯЩЕ КОТОРЫ ПРИЧЕТЬНИКЪ(Ъ) СОДОМЪСКЫ
БЛЖДЪ СЪТВОРИТЪ(Ъ) І ЛѢТЪ(Ъ) ДА ПОКАЕТЪ
С(А) ВЪ ОТЪ(Ъ) НИХЪ(Ъ) О ХЛѢБѢ, О ВОДѢ
IV. ЯЩЕ КОТОРЫ ПРИЧЕТЬНИКЪ БЛЖДЪ СЪТВО-

ритъ), ж лѣтъ) да покаетъ сѧ. v. ꙗще кто 48.
проклинаятъ сѧ), ж лѣтъ) да пок(а)етъ
сѧ. vi. ꙗще кто нѣдѣми клѣнетъ сѧ), в
лѣт(а) да покаетъ сѧ). vii. ꙗще кто оукра-
детъ) главно что, или скотъ, или дома
подъкопаетъ), или что добро зѣло драго
оукрадетъ, д лѣтъ) да покаетъ сѧ) а
ли мало что оукрадетъ), в да покаетъ сѧ.
viii. ꙗще которы причетъникъ влѣдъ сътво-
ритъ) съ тоуждежъ женожъ ли съ дѣви-
цежъ в лѣт(а) да покаетъ сѧ) о хлѣбѣ) о
водѣ. ix. ꙗще ли естъ дѣкъ ли чрънецъ
г лѣт(а) да покаетъ сѧ) в отъ) нихъ) о
хлѣбѣ) о водѣ). x. ꙗще ли естъ епсѣпъ, то
да изврѣжетъ сѧ) сана и лѣтъ) да
покаетъ сѧ) xi. ꙗще кто отровениѣ ради
погубитъ) чка, ж лѣтъ) да п(о)каетъ
сѧ, в отъ) нихъ) о хлѣбѣ) о водѣ).
xii. ꙗще которы вѣлоризецъ, женжъ имъ,
то ли съ тоуждежъ влѣдъ) сътворитъ)
или съ дѣвицежъ д лѣтъ) да п(о)каетъ
сѧ) в отъ) нихъ) о хлѣбѣ) о водѣ).
xiii. ꙗще которы причетъникъ) ли вѣшь-
шжъ честь имѣжъ, оставль женжъ честь
приметъ), аще естъ дѣкъ ж лѣтъ)

да пок(а)етъ с(а). аще ли естъ ꙗко ꙗко
 да пок(а)етъ с(а). xiv. аще кто съ чре-
 щенъ бже сътворитъ(ъ) понеже вѣрши
 нарежетъ с(а) ꙗко да пок(а)етъ с(а). о во-
 дѣ о хлѣбѣ. xv. аще кто самъ вѣсѣ вѣдѣ(ъ)
 творитъ(ъ), ꙗко да покаетъ с(а).

8. 3. „Охридських листків.“

3 ЕВАНГЕЛІЇ ІВАНА. XX. 19—25.

(в нову неділю після посту).

$\overline{2240 \dots 8}$
 $\overline{2240 \dots 8}$

[illegible]

ᄀᄃᄃᄃᄃ(ᄃ)ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃ, ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃ
 ᄃᄃᄃᄃ(!) ᄃ ᄃᄃᄃᄃ(ᄃᄃ) ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ, ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ
 ᄃᄃᄃ. 24. ᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃ(ᄃ) ᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃ
 ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ, ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃ ᄃᄃ
 ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃ, ᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃ. 25. ᄃᄃᄃᄃᄃᄃ
 ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ. ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ
 ᄃᄃ. ᄃᄃᄃ ᄃᄃ (ᄃᄃ)ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃ. ᄃᄃᄃ ᄃᄃ ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃ
 ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃ (ᄃᄃᄃ)ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ
 ᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃ
 ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃ (ᄃᄃᄃᄃᄃ)
 ᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃ, ᄃᄃ ᄃᄃ (ᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃ).

3. „Македонського Пистка“ (глаголицького)

У кирилицькій транскрипції.

Въ недѣлѣхъ масопочѣстнѣхъ. Ъкоже
 слышимъ, братѣ, блаженнаго давида
 въ псалтирѣ (и глаголюща: се днь иже
 сътвори господь, въздрадоуимъ сѧ и
 възвеселимъ сѧ въ нь. въ свѣтѣхъ не-
 дѣлѣхъ въскрѣшенью бо естъ празд-
 никъ и жизнь свѣтаа, въ нѣже сѧ
 даеѣтъ благоволенымъ божіе тѣло.

1) бо е ще й кирилицький.

тѣмже и на, братьѣ, ѿтврѣзъше дѣла
 тѣмънаа овлѣцѣте сѧ въ орѣжѣ свѣ-
 та, ѿ тнѣждѣ вѣсѣхъ злыхъ ѿтврѣ-
 зѣм' сѧ и единако молю, съвлѣцѣм'
 сѧ вѣтъхааго чловѣка и съ дѣла
 его, овлѣкѣште сѧ въ новааго ада-
 ма, еже естѣ въ христѣ, и въ погань-
 скѣи кѣзни юже не ходите, ни па-
 кы въпрѣчасте сѧ, да еже добрѣ
 забывѣше пакы злы поминаетѣ ов-
 раштаѣште сѧ въспѣть пакы таже
 приемле(те) дѣла безбожьныхъ странъ,
 штюди и трѣбованѣ, ѿ словеса, еже
 срамъ естѣ и ѿткрѣтити и на срѣ-
 дѣ извести. ѿ велезлыба неприѣз-
 нина, ѿ велененависть доброу и нена-
 висть чловѣча ѿ нечистааго доуха,
 како ти и кѣмъждо хѣдожьствомъ
 (запинаетѣ и льститѣ); и христовъ зо-
 вѣштю пророкы ѿ апостолы (еванге-
 листы, тоже изъ многа мало чѣди при-
 ходитѣ. а дѣволъ зоветѣ гѣсльми
 и плѣсьци (и) пѣсьными непризнана-
 ми, тоже мнози събираѣт' сѧ на то
 чловѣколювьць же богъ призываетѣ

и глаголетъ: придѣте къ мнѣ в'си, то нѣ
кто идѣи, нѣ кто са подвижа а ненави-
даи чловѣка дѣволъ, аште наречетъ
са съборъ какъ, то мѣноси събержт'
са, а егда повѣстъ са постъ ѿ вѣдѣ-
нѣе, то вси оужа(снжтъ са и ѡтпаджтъ
и ѣко мрѣтви бжджтъ)...

10. 3 „ПРАЗЫНИХЪ УРИВКІВ.”

(у кириллицѣйскій транскрипціи)

Листокъ другой.

каѣ та кѣзни-юдо наоустѣ прѣда-
ти спасъ; еза лика апостолѣскаго тѣа
отълоучи; еза дара цѣлениѣ тѣа лиши;
еза съ онѣми вечерѣбъ (т)а отъ трапе-
зѣи отъриноу; еза онѣмъ нозѣ оуливиѣ
твои прѣзрѣ; ѡ колика блага непомѣ-
нѣ твое же бесхвалѣнаѣ волѣ обличатъ
тѣа а того немерное милосердіи препро-
вѣстъ сѣа и велиѣ милости. блаженна
гласъ г. дѣва ради адамъ раѣ бѣ(и)стѣ
иселенъ дѣвѣмъ же крижѣнѣмъ раз-
боиникъ и въ раи вѣседли сѣа овѣ бо

ВЪКОУШЪ ЗАПОВѢДЪ ПРѢСТОУПИ СЪТВОРЪ-
ШАГО И, А ДРУГЪИ ПРОПѢТЪ СМ БѢ ТѢ
ИСПОВѢДАШЕ ТАИЦАГО СМ ПОМѢНИ МѢ,
СПАСЕ, ЕГДА ПРИДЕШИ ВЪ ЦѢСАРЬСТВІЕ
СВОЕ. ТВОРЪЦА ЗАКОНУ ОТЪ ОУЧЕНИКА
КОУПИША ПРАВЪДНАГО И ЪКО БЕЗАКОНЪ-
НИКЪ И ПИЛАТОВИ НА СОУДИЩИ ПОСТА-
ВИША ВЪПЪЮЩЕ РАСПЪНИ МѢНЪНОУЮ
НАСЪИЦЪШАГО СИѢ ВЪ ПОУСТЪИНИ.

К.

З КИРНАИЦЬКИХ ПАМ'ЯТНИКІВ.

1. Із Сявинної книги.

З Євангелію Луки.

XV. 11-32.

11. Члѣкъ единый имѣ въ сна, 12. и рече
 мѣни снѣ єю оцю оче, даждь ми до-
 стоинство часть имѣниа и раздѣли
 има имѣние. 13. и не по мнозѣхъ днѣхъ
 събѣравъ все мѣни снѣ отиде на стра-
 нѣ далече, и тоу сы расточи имѣние
 свое, живѣи бл҃ждно. 14. иждивѣшю же
 ємоу все, вѣистъ гладъ крѣпѣкъ на

СТРАНѢ ТОИ, И ТѢ НАЧАТЪ ЛИШАТИ СЯ.
 15. И ПРИШЕДЪ ПРИЛѢПИ СЯ ЕДИНОМЪ ОТЪ
 ЖИТЕЛЬ ТОА СТРАНЪ, И ПОСЛА І НА СЕЛО
 СВОЕ ПАСТЪ СВИНИИ. 16. И ЖАДАШЕ НАСЫ-
 ТИТИ СЯ ОТЪ РОЖЬЦЬ, АЖЕ БДѢХЪ СВИ-
 НИИ, И НИКТОЖЕ НЕ ДАВАШЕ ЕМУ. 17. ПОМЪ-
 СЛИВЪ ЖЕ В СЕБѢ РЕЧЕ: КОЛИКО НАИМЬНИКЪ
 ОУ ОЦА МОЕГО, И ИЗВЫВАЮТЪ ХЛѢБИ, АЗЪ
 ЖЕ СЪДЕ ГЛАДОМЪ ИЗГЫБАЮ. 18. ВЪСТАВЪ
 ИДЪ КЪ ОЦЮ МОЕМОУ И РЕКЪ ЕМОУ: ОЧЕ,
 СЪГРѢШИХЪ НА НБО И ПРѢДЪ ТОВОЮ
 19. ЮЖЕ НѢСМЪ ДОСТОИНЪ НАРЕШИ СЯ СНЪ
 ТВОИ, СТВОРИ МЯ ТАКО ЕДИННОГО ОТЪ НА-
 ИМЬНИКЪ ТВОИХЪ. 20. И ВЪСТАВЪ ИДЕ КЪ ОЦЮ
 СВОЕМОУ. ЕЩЕ ЖЕ ЕМОУ ДАЛЕЧЕ СЖЩЮ, ОУЗЪ-
 РѢ И ОЦЬ ЕГО И МИЛЪ ЕМОУ БЫСТЪ, И ТЕКЪ
 НАПАДЕ НА ВЪИЖ ЕГО И ОВЛОВЫЗА І. 21. РЕЧЕ
 ЖЕ ЕМУ СНЪ: ОЧЕ, СЪГРѢШИХЪ НА НБО И
 ПРѢДЪ ТОВОЮ, И НѢСМЪ ДОСТОИНЪ НАРЕ-
 ШИ СЯ СНЪ ТВОИ, СТВОРИ МЯ ТАКО ЕДИ-
 ННОГО ОТЪ НАИМЬНИКЪ ТВОИХЪ. 22. РЕЧЕ
 ЖЕ ОЦЬ КЪ РАБОМЪ СВОИМЪ: СКОРО ИЗНЕ-
 СѢТЕ ОДЕЖДЪ ПРЪВЖИ И ОБЛѢЩЕТЕ І И
 ДАДИТЕ ПРЪСТЕНЬ НА РЖКЪ ЕГО И САПОГЪ
 НА НОЗѢ, 23. И ПРИВЕДЪШЕ ТЕЛЬЦЬ ОУПИ-

ТѢНЪИ ЗАКОЛѢТЕ И ПАДЪШЕ ДА ВЕСЕЛИМЪ
 СЯ. 24. ТАКО СНЪ СЪ МРЬТВЪ БѢ И ОЖИ-
 ВЕ, ПОГЫВЛЪ БѢ И ОБРѢТЕ СЯ. И НАЧАША
 ВЕСЕЛИТИ СЯ. 25. БѢ ЖЕ СНЪ ЕГО СТАРѢИ НА
 СЕЛѢ И ТАКО ИДЪИ ПРИБЛИЖИ СЯ КЪ ДОМОУ,
 ОУСЛЫША ПѢНИГА И ЛИКЪИ. 26. И ПРИЗЪВАВЪ
 ЕДИНОВА РАБА ВЪПРАШАШЕ ЧТО ОУО СЕ ЕСТЬ;
 27. ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ ЕМОУ БРАТЪ ТВОИ ПРИДЕ,
 И ЗАКЛА ОЦЪ ТВОИ ТЕЛЦЪ ОУПИТѢНЪИ, ТАКО
 СЪДРАВА И ПРИАТЪ 28. РАЗГНѢВАВЪ ЖЕ СЯ
 И НЕ ХОТѢШЕ ВЪНИТИ. ОЦЪ ЖЕ ЕГО ИШЪДЪ
 МОЛѢШЕ. 29. ОНЪ ЖЕ ОТЪВѢЩАВЪ РЕЧЕ ОЦЮ
 СВОЕМОУ СЕ КОЛИКО ЛѢТЪ РАБОТАХЪ ТЕ-
 БѢ И НИКОЛИЖЕ ЗАПОВѢДИ ТВОЕИ НЕ ПРѢ-
 СТЪПИХЪ, И МНѢ НИКОЛИЖЕ НЕ ДАЛЪ ЕСИ
 КОЗЫЛАТЕ, ДА СЪ ДРОУГЪИ МОИМИ ВЪЗВЕСЕЛИ-
 ЛЪ СЯ БЫХЪ. 30. ЕГДА ЖЕ СНЪ СЪ ИЗЪДЪИ
 ТВОЕ ИМѢНИЕ СЪ ЛЮБОВѢЦАМИ ПРИДЕ,
 ЗАКЛА ЕМОУ ТЕЛЦЪ ОУБИПИТѢНЪИ. 31. ОНЪ
 ЖЕ РЕЧЕ ЕМОУ ЧАДО, ТЫ ВСЕГДА СЪ МНОИЖ
 ЕСИ, И ВСА МОЯ ТВОЯ СЪТЪ. 32. ВЪЗВЕСЕЛИ-
 ТИ ЖЕ СЯ И ВЪЗДРАДОВАТИ ПОДОБАШЕ,
 ТАКО БРАТЪ ТВОИ СЪ МРЬТВЪ БѢ И ОЖИВЕ,
 ПОГЫВЛЪ БѢ И ОБРѢТЕ СЯ.

3 ЄВАНГЕЛІЯ ІВАНА

XVIII, 28-40.

БЕДОШЕ ІСА ОТЪ КАПАФЫ ВЪ ПРЕТОРЪ.
 БѢ ЖЕ ЗА ОУТРА. И ТИ НЕ ВЪНИДѢ ВЪ ПРЕ-
 ТОРЪ, ДА НЕ ОСКВРЬНАТЪ СЯ, НЪ ДА ПАДАТЪ
 ПАСХЪ. 29. ИЗИДЕ ЖЕ ПИЛАТЪ СЪ НИМИ ВЪНЪ
 И РЕЧЕ: КѢМЪ РѢЧЪ ПРИНОСИТЕ НА ЧЛКА СЕ-
 ГО; 30. ОТЪВѢЩАША ЖЕ И РѢША ЕМОУ: АЩЕ
 НЕ БЫ БЫЛЪ ЗЛОДѢЙ, НЕ БЫХОМЪ ЕГО ПРѢ-
 ДАЛИ ТЕБѢ. 31. РЕЧЕ ЖЕ ПИЛАТЪ: ПОИМѢТЕ І
 ВЫ И ПО ЗАКОНУ ВАШЕМОУ СЖДИТЕ ЕМОУ.
 РѢША ЖЕ ЕМУ ІЮДЕИ: НАМЪ НЕ ДОСТОИТЪ
 ОУБИТИ НИКОГОЖЕ. 32. ДА СЛОВО ІСВО СЪВЪ-
 ДЕТЪ СЯ, ЕЖЕ РЕЧЕ КЛЕПЛА, КОЕЖЪ СЪМРЬТИЖ
 ХОТѢШЕ ОУМРѢТИ. 33. ВЪНИДЕ ЖЕ ПАКЪ ПИ-
 ЛАТЪ ВЪ ПРЕТОРЪ И ГЛА КЪ ІСОУ И РЕЧЕ ЕМУ:
 ТЫ ЛИ ЕСИ ЦРЬ ІЮДЕИСКЪ; 34. ОТЪВѢЩА ЕМУ
 ІС: О СЕБѢ ЛИ СЕ ТЫ ГЛЕШИ ИЛИ ИНИ ТЕБѢ
 О МНѢ РѢША; 35. ОТЪВѢЩА ЕМОУ ПИЛАТЪ:
 ЕДА АЗЪ ЖИДОВИНЪ ЕСМЪ; РОДЪ ТВОЙ (И)
 АРХИЕРЕИ. ТА ПРѢДАША МНѢ. ЧТО ЕСИ
 ОТВОРИЛЪ; 36. ОТЪВѢЩА ІС: ЦРѢСТВО МОЕ

НѢСТЪ ОТЪ МИРА СЕГО. АЩЕ ОТЪ СЕГО МИРА
 БЫ БЫЛО ЦРѢТВІЕ МОЕ, СЛОУГЫ МОИ УВО
 ПОДВИГЛЫ СЯ БЫША, ДА НЕ ПРѢДАНЪ ВЪХЪ
 ИЮДЕОМЪ НЫНѢ ЖЕ ЦРѢТВІЕ МОЕ НѢСТЪ
 ОТЪ СЖДХ. 37. РЕЧЕ ЖЕ ЕМУ ПИЛАТЪ: УВО ЦРЬ
 ЛИ ТЫ ЕСИ; ОТВѢ ІС: ТЫ ГЛѢШИ АКО ЦРЬ
 ЕСТЬ АЗЪ НА СЕ РОДИХ СЯ И НА СЕ ПРИДЪ
 ВЪ МИРЪ, ДА ПОВѢДАЮ ИСТИНЮ: ВСАКЪ
 ЖЕ, ИЖЕ ЕСТЬ ОТЪ ИСТИНЫ, ПОСЛОУШАЕТЪ
 ГЛАСА МОЕГО. 38. ГЛА ЕМОУ ПИЛАТЪ: ЧТО ЕСТЬ
 ИСТИНА; И СЕ РЕКЪ ПАКЪ ИЗИДЕ КЪ ИЮДЕ-
 ОМЪ И ГЛА ИМЪ: АЗЪ НИ ЕДИНОМУ ЖЕ ВИНЪ
 ОБРѢТАЮ ВЪ НЕМЪ. 39. ЕСТЬ ЖЕ ОБЫЧАІ
 ВАМЪ, ДА ЕДИНОГО ВАМЪ ОТЪПОУЩА НА
 ПАСХЪ. ХОЩЕТЕ ЛИ, ДА ОТЪПОУЩА ВАМЪ
 ЦРЬ ИЮДЕИСКА; 40. ВЪЗЪПИША ЖЕ ВСИ
 ГЛѢЩЕ: НЕ СЕГО, НЪ ВАРАВЪ. ВѢ ЖЕ ВА-
 РАВА РАЗВОІНИКЪ.

2. Із Супрасльського рукопису.

Життя Григора, папи римського.
лист 61-62.

Житиє григора, папи роумського.
(мѣсца марта въ аі)

Блаженѣи григории поставьєнъ бысть патриархъ стѣи бжи црѣкви римьстѣи, а прѣжде патриаршѣства црѣноризѣцъ бѣ въ манастири стааго апостола анѣдреа, нарицаемаго клиоскаѣра, близъ стоѣю мѣченикоу іѡана и паѣла. вѣаше же игоѣменъ того манастирѣ, мати же єго влаженаа сильвиа живѣаше близъ вратъ стааго паѣла апостола на мѣстѣ нарицаємѣмъ кѣла нова.

Тъ же блаженѣи григории єгда сѣдѣаше въ хѣзинѣ своєи и писааше, приде къ нѣмоу маломоштъ, молв и и глагола помилоуи ма, рабе ба вѣшьнѣаго, тако старѣишина бѣхъ корабникомъ, и истопихомъ сѣ и погоѣвихомъ много имѣниє, и своєи стоѣжде. любовништи же и по истинѣ рабъ христоѣвъ призывавъ слоѣгъ своєго глагола ємоу брате, шедъ даждъ сємоу зла-

тицѣ: братъ же шедъ сътвори, такоже повелѣ нѣмоу рабѣ божии григории, и дастъ маломошти $\bar{\text{з}}$ златицѣ, и ѿиде. пакы оубо мало прѣмоудивъ въ тѣжде день приде тѣжде маломоштѣ къ блаженѣмоу григору глагола: помилуи ма, рабе бѣ въшьнѣго, тако много погочѣхъ, а мало ми еси далъ.

Блаженъи же призъвавъ слоужъ своего глагола нѣмоу иди, вратѣ, даждъ нѣмоу дроужѣ $\bar{\text{з}}$ златицѣ. сътвори же братъ тако. възьмъ же ништи $\bar{\text{в}}$ златицѣ ѿиде. пакы же мало помоудивъ третѣе въ тѣжде днь приде къ блаженѣмоу григорию глагола: помилуи ма, рабе бога въшьнѣго даждъ ми дроужѣе благословѣнѣе, тако много погочѣхъ.

Блаженъи же призъвавъ слоужъ своего глагола нѣмоу иди, даждъ нѣмоу дроужѣ $\bar{\text{з}}$ златицѣ. ѿвѣштавъ же глагола: вѣрж ми ими, чѣстѣнъи отъче, тако нѣстѣ остала ни едина златица въ ризъници. глагола к нѣмоу блаженъи: не имаша ли иного никакого съсѣда, ни ли ризъна, да даси нѣмоу; онъ же ѿвѣштавъ рече: иного съсѣда, чѣстѣнъи отъче, не имамъ развѣ сѣребрънаго влюда, иже не посѣлала го-

61.
спожда великаѣ съ коуциѣ. глагола къ нѣ-
моу рабѣ вѣнии григории иди, брате, даждѣ
ѣмоу блюдѣ тѣ. братѣ же сътвори, такоже
повелѣ ѣмоу блаженъи и дастѣ ништоуоумоу.
ништи же въземѣ вѣ златицѣ и сѣребрънъи
блюдѣ отиде.

негда же и поставиша патриарха стѣни
црѣкви римьстѣи, по обычаю патриаршѣ-
скоу повелѣ сакелароу своему въ єдинѣ
днь єдиноѣ привести вѣ маломошти на тре-
пезѣ своѣ, да обѣдоуѣтъ съ нимѣ. сакела-
рии же сътвори, такоже повелѣ ѣмѣ патриархѣ,
и призѣва вѣ мѣжѣ ништѣ. и негда сѣдоша съ
патриархомѣ на трепезѣ, обрѣтоша сѣ гѣ. при-
зѣвавѣ же сакелара глагола ѣмоу не вѣхѣ ли
ти рекѣ вѣ позѣвати, то како без моего по-
велѣниѣ три на десѣте єси позѣвалѣ; саке-
ларѣ же слышавѣ и пристрашенѣ вѣзѣ отѣ-
вѣштавѣ рече к ѣмоу вѣроуи ми, чѣстѣнъи
владѣко, дѣва на десѣте ихѣ єстѣ. третиѣго
на десѣте не видѣаше никѣтоже развѣ патри-
архѣ єдинѣ. обѣдоуѣштелѣ же имѣ видѣаше
патриархѣ третиѣго на десѣте сѣдашта
на краи стола, и се, лице єго образѣ из-
мѣниаше, овогда оубо видѣти и вѣаше сѣ-
да, овогда же отрока. и негда же вѣсташа

съ трепезы ины вса отъпусти блаженъи,
 а третиаго на десате, видимаго тако чоудъ-
 на, а и за ржкж и въведы и въ клѣть свои
 глагола немощу заклинаю та о велицѣхъ силѣхъ
 вседръжителѣ бога, повѣжда ми, к'то ты
 еси, и что естъ имя твоё; онъ же рече к не-
 мому и еже въпрашаеши имени моего, то и
 то чоудно естъ, обаче азъ есмь оубоги
 пришедъи къ тебѣ нгда бѣ въ монастыри
 стааго андреа апостола, нарицаемааго
 клиоскаръ нгда сѣдѣаше въ хузинѣ и пи-
 саше, немоще да дѣва на десате златицъ
 и сѣребръныи блюдъ, иже ти вѣ посълала
 съ коуцижъ блаженаѣ сивиа мати твоѣ,
 и да оувѣси, тако отъ дьне того отънели-
 же пода ми съ длъготрѣпѣниемъ и прос-
 томъ срьдцемъ нарече та гѣ патриархоу
 быти сватѣи црькви своѣи, за нже и
 кровь свои пролиа, и быти ти прѣимьни-
 коу и намѣстникоу врховнаго апос-
 тола петра. глагола же к немощу блаже-
 ныи григори: како вѣси ты, тако тѣгда
 нарече гѣ быти мнѣ патриархоу; онъ же
 отъвѣштавъ рече: не нелма ли аггелъ гѣ
 вседръжителѣ есмь азъ, то того ради вѣ-
 дѣ, и тогда во господь ма бѣ посълаахъ к

ТЕБѢ ИСКОУСИТИ ОУСРЪДИЕ ТВОЕ. АШТЕ ОУБО
ЧЛОВѢКОЛЮБЕНЪ А НЕ ЧЛОВѢКОМЪ ТВОРИШИ
ВИДѢТИ МИЛОСТЬ СВОЮ.

БЛАЖЕНЪИ ЖЕ ТО СЛЫШАВЪ ОУБОГА СЯ, НЕ
ОУБО ВѢАШЕ ДО ТОЛѢ ВИДѢЛЪ АГГЕЛА, АКЪИ КЪ
ЧЛОВѢКОУ БО БЕСѢДОВА И ВЪЗИРА НА НЬ. РЕЧЕ
ЖЕ АГГЕЛЪ КЪ БЛАЖЕНОУОУМОУ. НЕ БОИ СЯ. СЕ,
ПОСЪЛАЛЪ МА ЕСТЬ ГЬ, ДА БЖДЖ СЪ ТОВОЮЖ
ВЪ ЖИТИИ СЕМЪ. БЛАЖЕНЪИ ЖЕ СЛЫШАВЪ ТО
ОТЪ АГГЕЛА ПАДЕ НИЦЪ НА ЗЕМИ И ПОКЛОНИ СЯ
ГОСПОДОУ ГЛА. АШТЕ МАЛАГО ТОГО РАДИ ДАА-
НИА И НИЧЕСОЖЕ СЖШТА ТОЛИКО МНОЖЕСТВО
ШТЕДРОТЪ ПОКАЗА О МЫНѢ ПРѢМИЛОСТИВЪИИ ГЬ.
ТАКО ЖЕ АГГЕЛА СВОЕГО ПОСЪЛАТИ КЪ МЫНѢ,
БЫТИ ЕМОУ СЪ МНОЮЖ ВЪ ИИЖ, КАКОВА ОУБО СЛА-
ВЪИ СЪПОДОБАТЪ СЯ ПРѢВЫВАЮЩИИ ВЪ ЗАПО-
ВѢДЕХЪ ЕГО И ДѢЛАЮЩЕ ПРАВДЖ, БЕЗЪ ЛЪЖА
БО ЕСТЬ РЕКЪИИ, ТАКО МИЛОСТЬ ХВАЛИТЪ СЯ
НА СЖДѢ, И МИЛОУАИ НИШТА ВЪ ЗАЕМЪ ДАЮТЪ БО-
ГОУ. ТЪ ЖЕ САМЪ АГГЕЛЬСКЪИИ ГОСПОДЬ СТРОИ
ЧЛОВѢЧЬСКОЕ СЪПАСЕНИЕ ГЛАГОЛЕТЪ КЪ ОДЕС-
НЪИЖ СТОАШТИМЪ. ГРАДѢТЕ, БЛАГОСЛОВЬЕНИИ
ОТЦА МОЕГО, ПРИИМѢТЕ ОУГОТОВАННОЕ ВАМЪ ЦѢ-
САРЬСТВО ОТЪ НАЧАЛА МИРОУ. АЛЧЕНЪ БО БѢХЪ, И
ДАТЕ МИ ПЯСТИ, ЖАДЪНЪ БѢХЪ, И НАПОИТЕ МА,
СТРАНЕНЪ БѢХЪ, И НАВЕДОТЕ МА, БОЛѢХЪ, И

присѣдисте мене, нагъ бѣхъ, и облѣко-
 сте ма, въ темьници, и придѣсте къ мнѣ,
 кельма оубо сътвористе единомуу отъ
 братна сѣа моа хощѣа, то мнѣ сътво-
 ристе. бѣди же въсѣмъ намъ почитаю-
 штимъ же и послоушающимъ оуслы-
 шати блаженъи тѣ гласъ, и вѣчньи ихъ
 благъи, аже оуготова богъ любашти-
 имъ и, да ны съпримники сътворитъ
 хс бгъ прѣчистѣа ради матере его
 стѣа богородица, тако томоу подѣба-
 атъ слава, честь и поклонаніе, нынѣ
 и присно и вѣкы вѣкомъ амин.

3. 3 „Листків Ундольського” З евангеліа Марка

V. 24—34.

В (о)н(о) вѣѣма (послѣ д(ов)аша ісѣу на-
рѣдѣ многѣ и оу҃гнѣтахѣ и. 25. и се жена ете-
ра еѣ точенне крѣви лѣтѣ двѣ на десѣте имѣ-
щи 26. и много пострадавѣши отѣ многѣ
врачѣ иждивѣши свое вѣсе и ни единомѣ
же полѣжа швѣрѣтъши нѣ паче вѣ горе вѣпадѣ-
ши 27. слышавѣши в ісѣѣ, пришедѣши вѣ на-
рѣдѣ сѣ зади прикоснѣ сѣ ризѣ его 28. глѣ-
ше во, ѣко аще прикоснѣ сѣ ризѣ его, сѣсе на
бѣдѣ. 29. и абие исѣкнѣ источѣникѣ крѣве
еѣ, и разоумѣ тѣломѣ, ѣко ицѣлѣ шт(ѣ) ра-
ны. 30. абие нѣѣ шѣоути сѣлѣ ишѣдѣшѣ іѣ
него, и, шѣрашѣ сѣ вѣ народѣ, іѣлѣше: кто
прикоснѣ сѣ ризѣхѣ моихѣ? 31. глѣхѣ же
емоу оученіи его: видиши ли нарѣдѣ оу҃гнѣ-
тажѣ та и глѣши: кто прикоснѣ сѣ мѣнѣ?
32. и шѣлѣдѣше сѣ видѣти сѣтворѣшѣ сѣ.
33. жена же, оу҃боѣвѣши сѣ и трепещѣши, припа-
де вѣдѣши, е(же) бѣѣ, и приде кѣ немоу и рече
емоу вѣсѣ истинѣ. 34. (онѣ же речѣ) еи: дѣи,
вѣра твоѣ спсѣтѣ та.

4. 31. „БЛАЖЕННАГО БРИИКА.”

Псалма схviii.

10 - 30.

10. БѢСѢИМЪ СРЪДЦЕМЪ МОИМЪ ВЪЗНЕСАХЪ
ТЕБЕ, НЕ ОТРИНИ МЕНЕ ШТЪ ЗАПОВѢДИ ТВОИХЪ.

11. ВЪ СРЪДЦИ МОЕМЪ СКРЫХЪ СЛОВЕСА
ТВОЯ ОТЪ СРЪДЦА МОЕГО, ДА НЕ СЪГРѢШЖ ТЕБѢ.

12. Благословенъ еси, господи, наоучи ма
правды твоя.

13. Оустънама моима исповѣдѣхъ вса
сждѣвы оустъ твоихъ.

14. ВЪ пѣти свѣдѣнии твоихъ насладихъ
са, яко ш всемо богатствѣ.

15. ВЪ заповѣдѣхъ твоихъ поглоумаж са,
и разоумѣж пѣти твоя.

16. ВЪ оправданиихъ твоихъ поучиж са
и не забвѣж словеса твоихъ.

17. Вздвждѣ рабоу твоемоу, живи ма, и
сххранѣж словеса твоя.

18. Отъкрыи очи мои, и разоумѣж чюу
деса отъ закона твоего.

19. Пришѣльцъ есмь азъ на земли, не
съкрыи отъ мене заповѣди твоихъ.

20. Взалюби, доуше моя, желѣти сждѣвъ
твоихъ на всако вѣрма.

21. Запрѣтилъ еси грѣдымъ, проклати
оукланѣжщѣи са отъ заповѣди твоихъ.

22. ШТИМИ ОТЪ МЕНЕ ПОНОСЪ И ОУНИЧЬЖЕНЬЕ, 67
ТАКО СЪВѢДѢНИИ ТВОИХЪ ВЪЗИСКАХЪ.

23. ИБО СѢДѢ ИНАЗИ (И) НА МЯ ГЛАГОЛААХЪ, РАВѢ
ЖЕ ТВОИ ГЛОУМЛѢШЕ СЯ ВЪ ОПРАВЪДАНІИХЪ ТВОИХЪ.

24. ИБО СЪВѢДѢНІЯ МОЯ ПОУЧЕНІЯ МОЯ СЯТЪ
И СЪВѢТИ МОИ ПРАВЪДЫ ТВОЯ.

25. ПРИПЕ ЗЕМЛИ ДОУША МОЯ, ЖИВИ МА ПО СЛО-
ВЕСИ ТВОЕМОУ.

26. ПЯТИ МОЯ ИСПОВѢДѢХЪ, И ОУСЛЫША МА,
НАОУЧИ МА ПРАВЪДЫ ТВОЯ.

27. ПЯТМЪ ПРАВЪДЪ ТВОИХЪ НАОУЧИ МА, И ПО-
ГЛОУМЛѢ СЯ ВЪ ЧОУДЕСЕХЪ ТВОИХЪ.

28. ВЪЗДРѢМА ДОУША МОЯ ОТЪ ОУНЫНИЯ, УТВЕРДИ
МА ВЪ СЛОВЕСЬХЪ ТВОИХЪ.

29. ПЯТЬ НЕПРАВЪДЫ ШТАВИ ОТЪ МЕНЕ, И ЗАКОНЪ
ТВОИМЪ ПОМИЛОУИ МА.

30. ПЯТЬ ИСТИНЫ ИЗВОЛИХЪ, СЯДЬБЪ ТВОИХЪ НЕ ЗАВѢ

5. 3 „Хіпандрьскихъ листівъ.”

МНОЗИ ВЛЪЦИ ОБЪХОДЯТЪ ВЪ ОДЕЖДАХЪ ОВЬ-
ЧАХЪ. ОВЬЧА ОУБО ОДЕЖДА ИМѢШЕ, НЪ НЕ И ЗЖВЫ И
НОГЪТИ, НЪ КРОТЪКЪ ОВЛОЖЕНИ КОЖЕИ И ОБРАЗЫ
БЕЗЪЛОВИВЪЯ ПРѢВЪЩАЮЩЕ ТЫЛАШИИМЪ НЕЧЕСТЬЯ
ОТЪ ЗЖВЪ ОБЛИВАЮТЪ (ИДЪМА, ТѢМЪ ЖЕ Т)РѢВЪ
НАМЪ ЕСТЬ ВЪЖИИ (БЛГДѢТЬ И ОУМЪ ТРѢЗВЪ И

и) даши (очи, да не) и зизаныя (пшеницѣ) даде (ше)
не вѣдѣствомъ вѣдѣни бѣдемъ, ни вѣка овѣщъ
мы вѣвѣше оумѣдени бѣдемъ, ни ангела благодѣи-
ва дѣвола непѣшевавѣше пожрѣти бѣдемъ.
овѣходитъ бо како лѣвъ реветъ, ища, кого пожрѣтъ,
по кнѣгамъ, сего ради црѣкы показатъ, сего
ради нѣмѣшнѣа оучительства, сего ради почи-
таниа. бѣчѣстна же образъ отъ дѣвога сего
сѣстонтъ са: оучении добротѣхъ и дѣлани
благъ. да ни оучениа правѣа вѣрѣ безъ дѣла
благъ приатѣна боу. ни дѣла творимаа безъ бла-
гочестѣхъ оучении приатѣна сѣтъ отъ бѣ.
каа во полѣзѣ — еже вѣдѣти о бѣхъ праваа
оучениа добротѣ, а блѣдъ дѣлани срамѣнѣ? ко-
терѣи же пакы оуспѣхъ цѣломудровати добротѣ,
хочѣвати же нечестѣнѣ? велико оубо естъ при-
тажанне правотѣхъ оучении навѣченѣе.
да трѣбѣ естъ трѣзва дѣла, имѣже мѣноши сѣтъ
кравоводещен философиенѣ и тѣщенѣ лестниж.

в. 3 новгородської „Остромирської Євангелії“¹⁾

1056 р.

3 Євангеліа Луки.

VII, 1–10.

1. Бѣ вѣрѣмѣ оно вѣниде иіс бѣ каперѣнаоумѣ.

2. СЪТЪНИКОУ ЖЕ НѢКОЕМОУ РАБЪ БОЛА ЗВЛѢ ОУМИРА-
 АШЕ, ИЖЕ БѢ ЕМОУ ЧЫСТЫНЪ. 3. СЛЫШАВЪ ЖЕ О НІСѢ,
 ПОСЛАА КЪ ЕМОУ СТАРЬЦА ИОУДЕНСКЫ, МОЛА ЕГО,
 ДА ПРИШЕДЪ СПСЕЕТЬ РАБА ЕГО. 4. ОНИ ЖЕ, ПРИШЕДЪ-
 ШЕ КЪ НІСУ, МОЛѢАХЪ И ТЪШЬНО, ГЛѢЩЕ: ТАКО ДОСТО-
 ИНЪ ЕСТЬ, ЕЖЕ АЩЕ ДАСИ ЕМОУ, 5. ЛЖБИТЬ БО
 МЪЗЫКЪ НАШЪ И СЪБОРЪШЕ ТЪ СВЪЗЪДА НАМЪ. 6. НІСЪ
 ЖЕ ИДѢАШЕ СЪ НИМИ. ЕЩЕ ЖЕ ЕМОУ НЕ ДАЛЕЧЕ СЖѢ-
 ЩЪ ОТЪ ДОМОУ, ПОСЛАА КЪ ЕМОУ СЪТЪНИКЪ ДРОУ-
 ГЫ, ГЛѢ: ГИ, НЕ ДВИЖИ СЯ, НѢСМЪ ВО ДОСТОИНЪ,
 ДА ПОДЪ КРОВЪ МОИ ВЪНИДЕШИ. 7. ТѢМЪ ЖЕ НИ СЕ-
 БЕ ДОСТОИННА СЪТВОРИХЪ, ПРИТИ КЪ ТЕБѢ, НЪ РЪЦИ
 СЛОВѢМЪ, И ИЩЕЛѢЮТЬ ОТРОКЪ МОИ. 8. ИВО АЗЪ ЧЛѢКЪ
 ЕСМЪ ПОДЪ ВЛАСТЕЛИ ОУЧИНЕНЪ, ИМѢЮ ПОДЪ СОБОУ
 ВОИНЪ, И ГЛЮ СЕМОУ: ИДИ, И ИДЕТЬ, И ДРОУГОМОУ:
 ПРИДИ, И ПРИДЕТЬ, И РАБОУ МОЕМОУ: СЪТВОРИ СЕ, И
 СЪТВОРИТЬ. 9. И, СЛЫШАВЪ СЕ, НІСЪ ЧОУДИ СЯ ЕМОУ
 И, ОБРАЩЪ СЯ ПОСЛѢДОУЮЩОУМОУ НАРОДОУ, РЕЧЕ:
 ГЛЮ ВАМЪ, НИ ВЪ ИЗЛИ ТОЛИКЫ ВѢРЪ ОВРѢТОХЪ.
 10. И, ВЪЗВРАЩЬШЕ СЯ ВЪ ДОМЪ ПОСЛААНИИ, ОБРѢТО-
 ША БОЛАЩАГО РАБА ИЩЕЛѢВЪША.

3 ЕВАНГЕЛІА ІВАНА.

XXI, 1—14.

1. ВЪ ВРѢМА ОНО ЯВИ СЯ НІСЪ ОУЧЕНИКОМЪ
 СВОИМЪ, ВЪСТАВЪ ОТЪ МЪРТВЫИХЪ НА МОРИ ТИ-
 ВЕРИАДЪСТѢМЪ. ЯВИ ЖЕ СЯ ТАКО. 2. ВѢАХЪ ВЪ

коупѣ симонъ петръ и ѿома, нарицаемъи бли-
зньць, и наѿанайлъ, иже бѣ отъ кана галилеи-
скыи, и сѣна заведеова, и ина отъ оученикѣ
его дѣва. 3. гла имъ симонъ петръ: идѣ рѣбѣ
ловитѣ. глаша ему: идемъ и мы съ тобою.
и изидоша и възсѣдоша въ коравль, и авине
въ тѣхъ ношѣ не наша ничесоже. 4. оутроу же
авине възвѣшоу ста иисъ при вѣрѣзѣ, не познаша
же оученици, яко иисъ естъ. 5. гла же имъ иисъ:
дѣти, еда чѣто сънѣдно имаате? отвѣташа
ему: ни. 6. онъ же рече имъ възвѣрѣте о дес-
нахъ странѣ коравля мрѣжа, и обрашете.
въврѣгоша же, и къ томоу не можаахъ привѣщи
къ отъ мѣножества рѣбѣ. 7. гла же оученикѣ,
коже любаша иисъ, петрови: гдѣ естъ, симонъ
же петръ, слышавъ, яко гдѣ естъ, епенѣуть мѣ
прѣпоуса са, въ бо нагъ, и възвѣрже са въ море.
8. а друзи оученици коравицею придоша. не
бѣша бо далече отъ земли, нѣ яко дѣвѣ сѣтъ
лакѣтъ, вѣжѣ мрѣжѣ рѣбѣ. 9. и како излѣ-
зоша на земли, видѣша огнь лежащъ и рѣбѣ
лежащъ на немъ и хлѣбѣ. 10. гла имъ иисъ: прине-
сѣте отъ рѣбѣ, кже есте нѣнѣ. и вѣлѣзъ же
симонъ петръ, извлѣче мрѣжѣ на земли пълнѣ
великыѣхъ рѣбѣ. ꙗ. и. н. и. г. и, толикоу же сѣшоу,
не протрѣже са мрѣжа. 12. гла имъ иисъ: приде-
те, обѣдоуйте, и нѣктоже не съмѣаша отъ оуче-

никъ истазати его: ты кто еси? вѣдѣше, 71.
яко гъ есть. 13. приде же иис, и принѣхъ хлѣвъ,
и дасть имъ и рѣвъ такожде. 14. се оуже тре-
тиенъ яви са иис оученикомъ своимъ, вѣставъ
отъ мъртвѣихъ.

3 евангеліа Марка.

XV. 43-47.

43. Въ врѣмѣ оно приде иосифъ отъ арима-
ѣи, благообразнъ свѣтъникъ, иже и тѣ вѣ-
чаю цесарьстѣи бѣи и, дѣрзнувъ, вниде
къ пилатѣу и проси тѣло исоусова. 44. пилатъ
же днѣи са, аще оуже оумьрѣтъ. 45. и, призвавъ свѣ-
ника, вѣпроси: аще оуже оумьрѣтъ? 46. и оувѣдѣвъ
отъ свѣтника, дасть тѣло иосифови, 47. и, коупль
плащаницѣ, и, свѣтъмъ, обитъ и въ плащаницѣ: и
вложи и въ гробъ, иже вѣ истѣченъ отъ камене,
и призвали камень на дѣри гробѣу. маріа же
магѣдалѣи и маріа исоуова зѣрѣста, кѣде
и полагаахъ

Кінце ве слово.

Слава тебѣ, ги, цѣю нѣсѣнѣи, яко съподо-
би ма написати евангеліе се. почахъ же е пи-
сати въ лѣто ~~с. ф. ѣд.~~ доконьчахъ е въ лѣто ~~(с. ф. ѣд.)~~.

Написахъ же евангеліе се рабѣу бѣи, на-
реченоу сѣшоу въ крещени иосифѣ, а мирскѣи

Остромиръ, близкою съшоу изаславою кѣна-
зоу, изаславою же кѣназоу тогда прѣдържа-
шоу овѣ власти и оца своего Ярослава, и
брата своего Володимира. самъ же изаславъ
кѣназь правлааше столъ оца своего Яро-
слава кѣиевъ, а брата своего столъ поржчи
правити близкою своему остромироу новѣгородѣ.

Много же лѣта дароуи бѣ сътажавъшоу
моу еуангелиѣ се на оутѣшение многамъ доу-
шамъ крестиянскимъ. даи емоу гѣ бѣ блнне
сѣтыхъ евангелистѣ нѣмана, матѣеа, лѣукы,
марка и сѣтыхъ праоць авраама, и ісаака, и
іакова, саомоу емоу и подроужню ёго
ѣеофанѣ, и чадомъ ёю, и подроужнемъ чадъ
ёю. съдравѣстѣоунте же много лѣта, съдрыхъ-
ше пороученіѣ свое. аминѣ.

Азъ Григории дѣнаконѣ написахъ еуангелиѣ
ѣ да иже горазнѣѣ сего напише, то не мози
зазърѣти мнѣ грѣшныкоу. почахъ же писа-
ти мѣсѣца октабра ѣа. на памѣть иларіона,
доконьчахъ мѣсѣца майа въ ѣі. на памѣть
ѣпифана. молю же всѣхъ почитающихъ: не
мозѣте клати, нѣ, исправльше, почитайте. та-
ко во и сѣы аплѣ паулѣ глѣты: блте, а не
кльнѣте. аминѣ.

ЗІ СТАРОУКРАЇНСЬКИХ ПАМ'ЯТНИКІВ.

ХІ. ВІК.

1. Напис на тьматороканському камені.

З 1068. року.

Въ лѣто ꙗко сѣдоу инді(кта).ѣ. Глѣбъ князь
мѣрило море по леду ѿ Тьматорокана до Кърче-
ва ꙗко и ꙗко. сажень.

2. З Ізборника великого князя ки- ївського Святослава з 1073. року.

Виписка з Ів. Золотоустого.

Аште ли видѣ друґина въ житиисквиныхъ
живѣшта вещьхъ и въ лѣтъцѣ живѣшта, не чоу-
ди са, и се бо проповѣда Христосъ: како

плакати са и рыдати начнете въ, миръ же ра-
 довати са. и въ первыихъ родѣхъ Вавулоніа-
 не, иже ни бѣ вѣдоуште, въ богатствѣ и санѣхъ
 бѣаху и въ чести, Иудеи же въ полонѣ бѣаху,
 и въ работѣ, и въ сѣтныихъ зѣльхъ. Лазарь же
 невесѣ достоинъ въ гробъ лежаще, пысомъ на
 облизываниѣ, гладомъ мързы иностанъ: богатъи
 же въ чести, и въ сѣдрави, и въ льготѣ, и въ пи-
 тании. нѣ обаче ни онъ отъ глада и отъ строупъ
 вѣди са, ни снѣ штъ добра житиѣ приобрѣте.
 Сего ради рече Соломонъ: чадо, аще приходиши
 работатъ гдѣви, оуготови доушоу си на искусъ
 и тѣрпи, и не пади въ вѣмѣ напастное, яко
 огньмъ искоушаетъ са злато, а чловѣци при-
 яти въ крадѣ съмѣреннѣ. Тѣмъ же рече Да-
 видъ: покоуси мѧ, гдѣи, и искоуси мѧ. иже во
 злато въ краджъ вложи, то вѣсть, доколѣ е
 жести подоваеъ, и кѣгда изати. Да не единъ
 естъ оубо ѿ вора искоушенъи оуразъ ни того-
 жде всѣи тревоужтъ, аште и въ томъ же сѣтъ:
 нево а болюще мнози тѣми же язѣми не тѣхъ-
 же трѣбуютъ былинѣ, нѣ ови снѣхъ, ови же дру-
 гихъ. сего ради разни и различни сѣтъ ранѣмъ
 сѣрази: да оубъ язѣмъ дългожъ томить са, оубъ
 тѣмъжкожъ нищетожъ, друугъи обидѣми моучимъ
 естъ, друугъи же неже ѿ вѣсѣхъ съмѣштемъ естъ,
 и оулеветаваемъ е, и оульгаемъ, неже не съвѣ-
 дзи до себе и зѣла слоутиѣ подымаетъ

Тротоу, дровгзи же є часты и насобны
сѣмьрти дѣтскыи и сѣрдобольныи видѣти.

75.

**Свѣтотоу Епіфаніа про 12 каменіи, на-
саджених на свѣтителевѣй логіи.**
Сѣтотоу Епіфаніа о .вѣ. камыкоу, иже
бѣахоу на логии свѣтителевѣ насаждани.

Ѧ. Свѣдичонъ вавоулоньскыи, нарицаемъ
оучрьмъ, єсть акъ крѣвъ, бѣваєтъ же въ Ва-
(воу)лонѣ на земліи, иже є къ Асуринѣмъ, про-
зрачнъ же єсть, силы цѣльбыныи, имже лѣ-
кѣють врачєе отокы и назвы отъ желѣза въ-
важшта, помазаште.

Ѣ. Пазнонъ рѣдръ же єсть паче анѣфраѣа камы-
ка, бѣванъ же въ Пазѣ, градѣ индискѣмъ, острымъ
же по врачьнѣи ослѣ не чръвенъ же испоушлѣтъ
по образоу соки, нѣ окы мѣко, наплънить же ча-
ша многы. елико же аште хошти острѣи,
то же ни мѣроу, ни тѣломъ не охощѣе. на
потрѣбоу же єсть отъ нѣго въземлемое на
очьныи волѣзни и на водьныи троуды пѣ-
мо, и иже сѣ не истовоуетъ отъ вина морьскаго.

Ѣ. Змарагдъ зеленъ оубо єсть, въ горахъ же
индискыхъ копаншє варьбари сѣкоуть и.
сила же нѣго єсть лице видѣти въ немъ.

76. **Д.** **А**нфракъсь зѣло чръвентъ ксть образомъ, бѣ-
вають же въ Кархидонѣ либоуицеѣмъ, иже нари-
четъ сѧ **А**фрикий. глѣють же нѣ дѣныж, нѣ нош-
тыж сѧ обрѣтають. издалеча во акы доуплатица
или акы оуглѣ искрами мѣчыште, и единѣ часѣ
прѣстане. разоумѣвъше же иштѣштеи его, како
тѣ ксть, идоуть на вѣскѣ его и обрашты
и носимъ же, кацѣми любо ризами да обѣють
сѧ, вѣскѣ его вѣнѣ ризѣ сѧкають.

Е. **С**апъфиръ жвагъ ксть, бѣвають же въ Инди
и въ **Е**фиопии, острымъ же отокы и напыштенина
цѣлѣть съ мѣкомъ помазають по обаштренымъ
мѣстомъ, и на горѣ же данъи **Моу**си законъ не
камѣцѣ сапъфирѣ глаголетъ сѧ бѣвѣ.

Ж. **И**асписъ оузелень ксть, обрѣтають же сѧ на
оустѣхъ фермедонты рѣкы и на амафунтыицеѣмъ
Коупри, трѣбѣ же ксть въ **Е**пилипѣѣсѣ.

З. **О**уакинѣъ акы жчрьмынѣ ксть, обрѣтають
же сѧ въ оутрыни варъварии сюринцеѣи, **Скоу**-
финѣ же ж нарицають вѣтѣни-страноу тоу
въсѣхъ сѣверьскоуѣ, иже соуть **Го**и и **Дав**-
нис. да тоу оубо въ жтрь въ поустыни великыи
Скоуфинѣ ксть дѣбрь, зѣло глѣбока и челоуѣкомъ
невъходѣна, стѣнами каманами обождоу огра-
дивши сѧ: да тѣмъ съ горы приникшоу къ му,
любо акы съ стѣнѣ не мошти дозърѣти дѣна
дѣври тои, нѣ отъ глауѣныи мракѣ ксть, ая.

у себто: мѣчыштеть... прѣстанеть.

пропасть нѣкая. посылаемъи же отъ ближнихъ ихъ тоу цѣсарии осужденици нудьми заклаваше агница и одравѣше съмештѣть съ горы отъ каменна въ пропасть дѣври тоу, и прилипаты каменіе на мѣстѣхъ тѣхъ. орыи суже въ каменни томъ живуше на вонѣ масьноуѣ съхотѣть и възносѣть агната съ альпашемъ каменіемъ. и негда и изѣдѣть масса, каменіе остане на врьхоу горы. осужденици же, съсмотривѣше, кѣде възносѣть орыи масса, идоутъ и тако приносѣть каменіе. имоутъ же дѣиство сичѣ: намештемъ¹ во на оугли огньныа, сами не врьждаѣтъ сѧ, нѣ оугли оугашаѣтъ; не тѣчиѣ же се, нѣи и възымѣ нѣкѣто камыкѣ, и обивѣ въ понавицѣ нѣву, и держа роукоѣ надъ оуглыми самѣ отъ огна роукоу си ижыжеть, понавица же безъ врьда съ проста прѣвзывае. глѣютъ же и раждаѣштинѣ женамъ на потребу юсть. ѿ. Ахатисъ акы жєинѣ юсть, обрѣтаѣтъ же и того въ скоуѣтѣхъ тѣхъже, остримъ же и помазаемъ на лицѣ, сусѣканиѣ вѣстаплаѣтъ скорпиино и єхидьно.

ѿ. Амеисакки пламениѣ² зѣло, въ горахъ же обрѣтаѣтъ сѧ лувинскѣхъ на краихъ морьскѣхъ.

ѿ. Хрусалиѣ акы златъ юсть, обрѣтаѣтъ же сѧ въ кладьчѣмъ каменѣ на край Ахемениды вавоулоньскѣ. Вавоулонъ же и кладеѣтъ каманъи Ахименидоу наричѣтъ. остримъ же сиришѣмъ же волаштинѣ и чрѣвѣмъ цѣлитель юсть

1) намешгемо (каменикъ) 2) пламениѣсть.

78. **ѿа.** Бироулионъ изѣиръ оубо есть, взываетъ же при вѣзѣхъ горы, нарицаемъа Тоура.
ѿб. Онухионъ роуеъ есть, шѣртаетъ же са и тѣ въ тои же горѣ.

Посланіе Ісидора до епископа Евсевія. Исидорово посланіе къ Евсевию епископу

Зиждеша, какоже глго, цркви въ Пилоусиныхъ, тростями оубо свѣтлоу, злыми же нравы, и неправдыми, и оукорзы, и оуборыхъ насильемъ, и нищихъ трошениемъ, еже ино ничьтоже есть, нъ акы зѣдати Сионъ въ кроввхъ и Іерусалимъ въ неправдахъ. не трѣбоуеъ же богъ отъ штюжихъ жрытвъ, нъ акы трѣбоуеъ полаганіа пѣса гноушанѣ са. прѣстани оубо зижда и неправдоу, да не цркви та на обличеніе прѣдъ богамъ обрашеть ти са, на высоту оубо възграждена, выпышти же на та въ вѣкы и безмѣлчаніа съ Иереминемъ: горе, иже зиждеть домъ свои на высоту съ неправдою и горьница своя не въ соудѣ, оу ближняго ему дѣлателе тоуне и мѣзды ему не ѡдасть. и отъ кыхъ злыи създа са и лишєныхъ напѣдъ проса, и отъмыштеніа вѣрженыхъ възиска.

Про мамону.

Въпросъ: Чьто есть маммона не правдыни?
 Отвѣтъ: ... лежаше кромѣ потрѣбы нашеа

БОГАТСТВО. МОГЪИ ВО ИЛИ КЪРМИТИ, ИЛИ ГОНОЗИТИ ОТЪ
ГЛАДА, ИЛИ ОТЪ ДЪЛА, ИЛИ ОТЪ ПОЛОНА ПОГЫБАЮЩАГО,
И НЕ ПОМАГАЮ—ТО ВЪ ИСТИНУ АЖЫ НЕПРАВЪДНИКЪ И
ОУБИИЦА... **Я**ко же и инѣде, запрѣстана, немилостивы
имъ глѣ? АЩЕ ОУБО ВЪ НЕПРАВЪДНѢМЪ МАММОНѢ
ВѢРНИ НЕ БЫСТЕ, ИСТИННОЕ КЪТО ВАМЪ ПОРОУЧИТЬ?
И АЩЕ ВЫ И ТОУЖДЕМЪ ВѢРНИ НЕ БЫСТЕ, ВАШЕ КЪТО ДАСТЬ
ВАМЪ? «ЧОУЖДЕЕ» ЖЕ НАРИЧЕ ИМѢННОЕ ОБЛИШЬ, ВО НЕ РО-
ДИХОМЪ СЯ СЪ БОГАТСТВОМЪ, НЪ НАЗИ, ПО ПИСАНОУОУ
МОУ: НИЧЕСО ЖЕ ВЪНЕСОХОМЪ ВЪ МИРЪ, НИ ИЗНЕСТИ ЧЕ-
СО МОЖЕМЪ... **И** «ВАШЕ» РЕКЪШЕ БЪЖЬСКИИ ДАРЪ И ДА-
НОЕ БОГОМЪ БЛГОЕ. ИМЪ ЖЕ ГЛѢТЬ: БЛЮДѢТЕ СЯ И ХРА-
НИТЕ ОТЪ ЛИХОИМЬСТВА, ЯКО НЕ ВЪ ОБЛИШЬШИИ КОМОУ-
ЖДО ЖИЗНЬ ЕГО ЕСТЬ ВЪ ИМѢНИИ ЕГО... **Я**ко же и
СЫИ ПО ПЛЪТИ БРАТЪ ЕГО **Я**КОВЪ ОБЛИЧАЕТЪ ТАКИНА,
ГЛЪ: ВОЛЕ, НЫННА БОГАТИИ, ПЛАЧѢТЕ! БОГАТСТВО ВАШЕ
ИСТЫЛѢ, И РИЗЫ ВАША МОЛЪМИ ИЗѢДЕНЪ БЫША!... БИДИ-
ШИ ЛИ, ЯКО ВЪ² ОБЛИШЬНѢМЪ БОГАТСТВѢ, А НЕ ОПРАВЪ-
ДНѢМЪ ГЛѢТЬ СЯ...

Про верізання.

Въпросъ:

ЧѢСКО РАДИ (БГЪ) ОБРЪЗЯТИ СЯ НЕМОУ (АВРААМОУ) ПОЖЕЛЪ?

ОТЪТЪ:

Проглавъ прѣселеніе, съхраненіе нѣкоѣ оучищане

1) = глаголетъ, розуміється: Господь. 2) замість: w

бл҃гочестѣѣ, да не съ злыими чл҃вкы сѣмѣсивѣше
сѣ растылатѣ добродѣиѣ... кѣгда же оуже на обѣ-
штаноуѣ въвождѣхоу сѣ землю, тѣгда пакы бл҃гъ
повелѣ Исѣу обрѣзати вѣсѣ, хотѣхоу бо съ странами
сѣмѣсити сѣ иноплемѣнныими; кѣгоже дѣла ноу-
ждѣнѣ знаменина вовахоу, кѣже ѿ отъ иноплемѣн-
никѣ отълоучати начнѣть.

ПРО ФІГУРИ.

О ѡбразехъ Георгіина Хоуровьска)

Инословіѣ оубо кѣсть ино нѣчто гл҃юшти, а инѣ
разоумѣ оуказѣшти, ꙗко же кѣ речено отъ бл҃га кѣ
змии: проклатѣ ты и отъ вѣсѣхъ звѣрии. слово во
акы змии кѣсть, на дѣавола же инорѣчьнѣ змѣ-
кѣмѣ нарицаѣма разоумѣваѣмѣ...

Прѣводѣ же кѣсть слово отъ иного на ино прѣ-
водимо, имать же образы четыри. или во ѡтѣ
сздѣшныихъ на несздѣоушына прѣводитѣ сѣ, или
отъ несздѣшныихъ на сздѣшна. отъ сздѣоушны-
ихъ оубо на сздѣоушына, ꙗко же се кто цр҃ь па-
стоуха наричѣтъ людьмѣ: пастоухѣ бо истовое
овычии кѣсть—оба же кѣста сздѣоушына, и цѣсарь, и
овычии пастоухѣ. отъ вездѣоушныихъ же на без-
доушына—ꙗко же се кто, оуглѣ сѣкиръѣ въ пепѣ

лѣ, глѣ: сѣма згньное сѣнавѣдѣвъ сѣ, или речеть:
 много изливаетъ сѣ изъ дѣва пламѣ: иже бо лию-
 ти сѣ мокримъ сѣлоучаетъ сѣ, отъ сѣдоушныиу
 на бездоушна-егда кто выситоу горинжъ врьхъ
 или главоу соущъ нарицае.⁹ врьхъ бо и главоу о сѣдоу-
 шныиухъ истовое нарицають. отъ бездоушныиухъ
 же на сѣдоушна-нако же се речено е: море видѣ
 и вѣжа. еже бо видѣти о сѣдшныиухъ истовое глеть сѣ.

Лікарські поради на вські місяці.

(мѣци по римланемъ⁹) о различныиухъ мѣсѣцииухъ)
 ѿ. марта .ла. : сладко ѿждь и пий... ѿ. априла .л. :
 рѣпѣ не ѣжь... г. майа .ла. : поросае не ѿждь...
 д. июна .л. : въ часѣ вторзи пий воды мало...
 з. аўгуста: слѣза не ѿждь... з. септембра .л. :
 млѣка не ѿждь... й. октавра .ла. : не ѿждь оцъ
 тама... ѿ. ноѿбра .л. : не мѣи сѣ часто... і. дека-
 бра .ла. : капоустѣ не ѿждь... іа. иєноуара .ла. :
 въ часѣ .ѿ. пий вина цѣла мало... ѿ. феуруара .л. :
 сеукла не ѿжь.

9) = глаголетъ, 9) нарицають.

9) Були свої славянські назви місяців, як це читаємо в Сина-
 ксарі Зографської євангелії; ці назви подивуємо і в віденським Ан-
 тольогіоні, і в путнянській євангелії, в ужгородському півкусті й т.д.

КІНЕЦЬ.

А коньць вьсѣмъ книгамъ: оже ти собѣ
не ѡбѣ, то того и другоу не твори. въ лѣто
ѡѡпа написа іоаннъ дѣакъ изборьникъ
сѣ великоуоумоу князю ѡтославоу (и далѣ иде
Присвята,

Виписана в. „Изборнику“ двічі, на листку 26 та на листку 263б і 264а):

Листок 26.

Листок 263б.

Беликѣи въ князихъ князь Беликѣи въ князѣхъ князь
ѡтославъ, вьжделаниемъ зѣло Сѡтославъ, вьжделаниемъ зѣло
вьжделаеъ, дѣржалиевѣи вѣдѣа, вьжделаеъ, дѣржалиевѣи владѣка
обавѣти покрѣвѣнѣа разоумѣи обавѣти покрѣвѣнѣа разоумѣи
въ глѣбинѣ многострѣпѣтѣнѣихъ въ глѣбинѣ многострѣпѣтѣнѣихъ
сѣихъ книгъ прѣмѣдраго Василиѣа сѣихъ книгъ прѣмѣдраго Василиѣа
въразжѣтѣхъ, повелѣ мнѣ, не въ разоумѣтѣхъ, повелѣ мнѣ, не
мѣроувѣдѣю, прѣмѣноу сѣтѣо мѣроувѣдѣю, прѣмѣноу сѣтѣо
рити рѣчи инако, навѣдаѣа рити рѣчи инако, навѣдаѣште
тождѣство разжѣ мѣго, наже, тождѣство разоумѣ мѣго, наже
акѣи въчѣла люводеѣльна, сѣ вѣсѣ акѣи въчѣла люводеѣльна, сѣ вѣсѣ
кого цѣвѣта ѡганию сѣвѣравѣ, кого цѣвѣта пѣсаніюу сѣвѣравѣ,
мѣкѣи въ единѣ сѣтѣ, в вѣльмѣи акѣи въ единѣ сѣтѣ, въ вѣльмѣи
слѣное сѣрѣе свое, проливаеъ, слѣное сѣрѣдѣе свое проливаеъ,
акѣи сѣтѣ слѣдѣкѣи, изъ оустѣ акѣи сѣтѣ слѣдѣкѣи, изъ оустѣ
своихъ прѣдѣ боларѣи на вѣра: своихъ прѣдѣ боларѣи на вѣра
зоумѣннѣ тѣхъ мѣслѣмѣ, зоумѣннѣ тѣхъ мѣслѣмѣ,
навлѣна сѣа имѣ новѣи Пѣтоломѣи, навлѣна сѣа имѣ новѣи Пѣтоломѣи,

НЕ ВЪРОЮ, НЪ ЖЕЛАНИЕ ПАЧЕ; НЕ ВЪРОЖ, НЪ ЖЕЛАНИЕМЪ ПАЧЕ;
 И СЪБОРА ДѢЛА МНОГОЧЪСТЫНЪ; И СЪБОРА ДѢЛА М'НОГОЧЪСТЫНЪ;
 ИХЪ БЖТВЪННЫХЪ КЪНИГЪ ВЪСѢХЪ, ИХЪ БОЖЕСТВЪННЫХЪ КЪНИГЪ ВЪСѢХЪ,
 ИМИ ЖЕ И СВОИ КЛѢТИ ИСПЛЪНЪ, ИМИ ЖЕ И СВОИ ПОЛАТЪИ ИСПЛЪНЪ,
 ВѢЧНУЮ СИ ПАМАТЬ СЪТВО- ВѢЧНУЮЖ СИ ПАМАТЬ СЪТВО-
 РИ. РИ.

ІЗ КИЇВСЬКОГО ІЗБОРНИКА з 1076.р.

1. Про читання книжок.

Довро єсть, братиє, почитанье книжьное, паче вса-
 комоу хрьстьяноу: блажени бо, рече,^д испытуюштии
 свѣдѣния єго, всѣмъ срѣцьмъ възиштють єго. чьто бо
 рече: испытуюштии свѣдѣния єго? Ёгда чьтеши кни-
 гы, не тѣшти са бързо иштисти до другыа главизны,
 нъ поразумѣи, чьто глють книги и словеса та, и три-
 шѣды обраштаа са о єдиной главизнѣ. рече бо: въ срдѣ-
 ци моемъ скрыхъ словеса твоа, да не сгрѣшж тебѣ.
 Не рече: усты тѣчью изглаголахъ, нъ и въ срдѣци скрыхъ,
 да не сгрѣшж тебѣ. и поразумѣваа оубо истиннѣ пи-
 саниа, правимъ єсть ими. реку же: оузда конєви пра-
 витель єсть и въздержаниє, правдыникоу же книги.
 Не съставитъ бо са коравль безъ гвозди, ни правь-
 дникъ безъ почитаниа книжьнааго: и якоже плѣнь-
 никомъ оумъ стоитъ оу родителѣ своихъ, тако и

^д розуміється: богъ, або якийсь святий

правдынику о почитаньи книжнѣмъ. красота воиноу
оружие и корабль вѣтрила, тако и правдыникоу почи-
тание книжноу. отъкрыи бо, рече, очи мои, да разу-
мѣю чудеса отъ закона твоего; очи бо глеть
размысль срдчньи, и проче.

Не съкрыи отъ мене заповѣди твоихъ, разумѣи,
яко не отъ очию съкрыи, нѣ отъ разума и сръца.
тѣмъ же и похощи не поучающа сѧ гла: прокла-
ти укланаштеи сѧ отъ заповѣди твоихъ. тѣмъ
же и самъ сѧ похвали, гла: коль сладка словеса
твоя, паче меда устомъ моимъ, и законъ устъ тво-
ихъ паче твѣсашта злата и сребра, и възпѣтъ, гла:
възрадоуѣ сѧ азъ о словесехъ твоихъ, яко обрѣтаю
користь многу. користь бо нарече словеса вѣжна
гла: яко обрѣтохъ, недостойнъ сы, таѣъ даръ, еже
ми сѧ поучати словесемъ твоимъ днь и нощь.

То мы, братиѧ, поразумѣимъ и послушамъ разумъ-
нымъ ушима, и поразумѣимъ силу и поучение стѣхъ
книгъ. послушамъ тѣ житѧ стааго Василиѧ, и ста-
аго Івана златоустааго, и стааго Кирила фило-
софа, и инѣхъ много святыхъ, како и ти съпerva,
повѣдаютъ о нихъ рекоуще, измлада прилежааху
стѣхъ книгъ, тоже и на добрая дѣла подвигну-
ша сѧ. вижъ, како тѣ начатъѣ добрымъ дѣ-
ломъ поучение стѣихъ книгъ. да тѣми, братиѧ,
и сами подвигнемъ сѧ на поуть житиѧ ихъ
и на дѣла ихъ, и поучимъ сѧ въиноу книжныи

имъ словесыма, твораше волю ихъ, якоже велать,
да и вѣчныя жизни достойни будемъ, въ вѣки
аминь.

2. Наука Ксенофонта для дѣтей.

Азъ, чадѣ, рекоу вама: чловѣча житиѣа отити хо-
шту. вѣста бо, како въ житии семь жихъ безъ лу-
кы, како отъ вѣсѣхъ чѣстѣхъ бѣхъ и лѣвимъ, не
сама ради велика, нъ норвѣзмъ великѣзмъ. Не оуко-
рихъ никого же, не вередихъ, и никого же не оклеветахъ,
ни завидѣхъ никому же. Ни разгнѣвахъ сѧ ни на кого
же, ни на мала, ни на велика. Не оставихъ цркви бжия
вечеръ, ни заутра, ни полудне. Не прѣзырѣхъ ништи-
ихъ, ни оставихъ странна и печальна, не прѣзырѣхъ
никѣгда же, и иже въ тѣмьницахъ заключении, потре-
бнаѣа имъ даюхъ, и иже въ плѣньницѣхъ, избавихъ.
Не помыслихъ на доброту чужю... Тако и вы жи-
вѣта, чадѣ мои, да и ваю бгъ оублажить и длго-
лѣтна явити, и сътворитъ. Оубогыихъ посѣштаѣа,
въдовицѣ заштиштаѣа, немоштыѣа милуѣа, и
осоужаемыѣа бес правды изымѣта. миръ имѣѣа
съ вѣсми. Паче же вѣсѣхъ, иже въ пустыни и въ
печерахъ, въ пропастьхъ земельныхъ, добро тво-
рита. Поминѣѣа монастыра, чьрноризьцѣ стыди-
ѣа сѧ и чѣтѣѣа, и милосердоуѣа. Матери же ваю
чѣсть отъдаѣа, и все добро сътворѣѣа ѣи, да
гда оузрита радующѣа сѧ, и о томъ веселѣѣа сѧ

86. въ вѣкы. Ысе, ꙗко имата златѣмъ, и сребрѣмъ, и ризами, немощиимъ поданта; и въ работѣ соуштана, акы своя чада, лѣбита, и оуныа милоуита, и старыа свободы съподобита, пиѣхъ имъ до смръти дающа. и съ проста рекоу: ꙗже та ви дѣста творашта, и въ творита, да спсета са, и съподобита са стѣихъ. Матере не забываита, волѣ ен творита и послоушаита съ страхѣмъ гнѣмъ. Вѣдѣ бо, ꙗко дѣло гнѣ дѣлаета, заповѣди гнѣ хранита, и бгѣ мира сего буди съ вама, аминь.

3 ПРО ЗДЕРЖЛИВІСТЬ.

Стѣаго Нила о въздержанни.

Пи вино помалоу, ꙗко во скоудѣ пиетѣса, толико блго твори⁹ пиюшимъ. толико даи чревоу, ꙗже на довѣлѣ, а не ꙗко хошетъ. потребу даи телеси противу силѣ него, ꙗкоже можетъ; тѣло во наше естъ, акы риза: да аще храниши, то тѣрпитъ, аще ли повѣржеши, то изниетъ. питиѣ же мѣрьное съитъ напѣлнѣетъ и веселитъ, бѣзмѣрьное же бѣшенство естъ. оурокѣмъ во възкоушан, и, чресъ оурокъ не възкоушаа, не грѣшиши: лоуче бо съ оуставѣмъ пити вино, съ ве-

9 СЕБТО: ТВОРИТЬ.

личаниємъ водьноуоумоу питию. И вижъ ти
въ мироу вино пиющихъ стъихъ моужъ-и
бешиноу¹ водоу пиющихъ моужъ нечистъ. и к
томуу не хоули, или хвали тѣло, нъ оублажиши
оумъ доврѣ или звалѣ пиющимъ...

ПРО ПИАНСТВО.

Хотѣ же чистѣ пожити, пианства сего да отъ
хътитъ сѧ. (апѣла Паула)... Пияница цѣрьствина бо
жиѧ не наследьствуѣтъ... Дѣлатель пияница не
оубогатѣѣтъ... Гнѣвъ великъ моужъ-жена пия-
ничива. Въ медоу не моужаи сѧ, ни моудрѣствоуи:
мъногы во медѣ погоуби. медѣ въ веселиѣ да
но² бѣистъ бѣгъми, а не на пианство сѣтворено²
бѣистъ. рече гъ: влѣдѣте севе, кѣгда отагъчають
сѣдца ваша оубѣданиємъ и пианьствѣми!

КІНЦЕВЕ СЛОВО.

Кончаша сѧ книги сѧ роукою грѣшьнаго Ио-
ана, избѣрано изъ мѣногъ книгъ кнѣжихъ. Идеже
криво, братиѣ, исправивъше, чѣтѣте, блѣсловите, а не
клянѣте! кончахъ книжки сѧ въ лѣто, сѣпд лѣ-
то, при стѣславѣ, кнѣзи роуьскѣи землѧ. Аминъ.

1) СЕВТО: БЕЗЪ ЧИНОУ. 2) = ДАНЪ, СѢТВОРЕНЪ.

3.3 АРХАНГЕЛЬСЬКОЇ ЄВАНГЕЛІЇ

3 ЄВАНГЕЛІЯ МАТЕЮ.

VI. 1-2, 6-13.

1. РЕЧЕ ГЬ: ВЪНИМАЙТЕ МЛТЪИНА ВАША, НЕ ТВОРИТЕ
ПРЕДЪ ЧЛѢКЪИ, ДА ВИДИМИ ИМИ ВЪДЕТЕ; АЩЕ ЛИ ЖЕ НИ,
МЪЗДАЫ НЕ ИМАТЕ Є ОЦА ВАШЕГО, ИЖЕ ЕСТЬ НА НБСЬХЪ.
2. НЕГДА БО ТВОРИШИ МЛТЪИНЮ, НЕ ВЪ СТРОЖИ ПРЕДЪ
СОВОЮ, ЯКО ОУПОКРЫТИ ТВОРАТЬ, ВЪ СЪНЬМИЩИХЪ И
ВЪ СТЫГНАХЪ, ДА ПРОСЛАВАТЬ СЯ Є ЧЛѢКЪ; АМИНЪ,
ГЛЮ ВАМЪ, ВЪСПРИИМЖЪ МЪЗДА СВОЮ.. 6. ТЫ ЖЕ, НЕГ
ДА МОЛИШИ СЯ, ВЪНИДИ ВЪ КЛѢТЬ ТВОЮ, И ЗАТВОРИ
ДВѢРИ СВОЮ, И ПОМОЛИ СЯ ОЦЮ ТВОЕМЪ ВЪ ТАИНѢ, И
ОЦЪ ТВОИ, ВИДАИ ТА ВЪ ТАИНѢ, ВЪЗДАСТЬ ТЕБЕ ЯВѢ.
7. МОЛАЩЕ ЖЕ СЯ НЕ ЛИХО ГЛѢТЕ, ЯКО И НАЗЫЧЬНИЦИ,
8. МНАТЬ БО СЯ, ЯКО ВЪ МЪНОЗЪ ГЛАНІИ СВОЕМЪ
ОУСЛУШАНИ ВЪДЖЪ. НЕ ПОДОБИТЕ СЯ ОУВО ИМЪ: ВѢСТЬ
БО ОЦЪ ВАШЬ, ИХЪ ЖЕ ТРѢВОУЕТЕ ПРѢЖЕ ПРОШЕНІЯ
ВАШЕГО. 9. СИЦЕ ОУВО МОЛИТЕ СЯ ВЪ: ОЧЕ НАШЬ, ИЖЕ ЕСИ НА
НБСЬХЪ, ДА СТІТЬ СЯ ИМА ТВОЕ, 10. ДА ПРИДЕТЬ ЦРѢВІЕ ТВОЕ,
ДА БУДЕТЬ ВОЛА ТВОЯ, АКА НА НБСИ И НА ЗЕМЛИ. 11. ХЛѢБЪ
НАШЬ НА СОУЩЫМЪИ ДНѢ ДАИ НАМЪ ДНѢ, 12. И ОСТАВИ НАМЪ
ДЪЛГЫ НАША, ЯКО И МЫ ОСТАВЛЯЕМЪ ДЪЛЖЬНИКОМЪ НА
ШИМЪ; 13. И НЕ ВЪВЕДИ НАСЪ ВЪ НАПАСТЬ, НЪ ИЗБАВИ МЫ Є НЕ
ПРИНАЗНИ, ЯКО ТВОЕ ЕСТЬ ЦРѢВО, И СИЛА, И СЛАВА ОЦА, И СНА,
И СТАГО ДХА ВЪ ВѢКЪИ, АМИ.

28. Въ оно [вѣѣма] пришѣдѣшю Ісѣи въ страну гер-
гесиньскую сѣрѣтоста и двѣа вѣсьна ѿ жали и исхо-
даша люте зѣло, яко не можаше никтоже минути
путьми тѣми. 29. и се въззвиста глѣюща: что естъ
нама Ісѣе и теби, снѣ вѣжии? пришѣлъ еси сѣмо прѣ-
же вѣѣмене мучитѣ насѣ. 30. бѣ же далече ѿ него
свинии мѣного пасомо. 31. бѣси же младахути-и, глѣю-
ще: аще изгониши ны, повели намѣ ити въ стадо сви-
ное. 32. и рече имѣ: идѣте. они же шѣдѣше идоша въ
свинии: и абие оустрыми са вѣсе стадо по берегу
въ море, и оутопоса въ водахѣ. 33. и пасоушеи бѣ-
жаша, и шѣдѣше въ градѣ възвѣстетиша вѣса о вѣсь-
ноу. 34. и се вѣсь градѣ изидоу противоу Ісѣи: и ви-
дѣвѣше молиша и, да бѣ прѣшѣлъ ѿ прѣдѣлъ ихѣ.
и вѣлѣзъ въ корабль Ісѣ [прѣде] и приде въ свои градѣ.

XVI, 13-19. [†]

13. Въ оно пришѣдъ Ісѣ въ страну Кесарна фили-
повы, възпрошааше оученикѣи своѣа глѣа: кого глѣють
ма члѣѣци соуща снѣа члѣѣчьскааго? и они же рѣша
ему: ови Іѡна крѣстѣа, ини же Илию, друузи иже
Иеремию, или единого ѿ прѣѣхѣ. 15. глѣа имѣ Ісѣ: вѣ
же кого ма глѣете вѣѣти? 16. ѿвѣщавъ же Симонъ Петръ
рече: тѣи еси Хсѣъ, снѣъ бѣа живааго. 17. и ѿвѣщавъ же

† мѣа [июна] въ кѣа. стѣхѣ и вѣрхованихѣ апѣлѣ Петра и Па-
ула, еванѣгелиѣ ѿ Матѣаеа.

Іс рече кѣмоу: блѣнѣ єси, Симоне, сѣи И , како плѣтъ
и крѣвь не яви тебе, нѣ оцѣ мои, иже єсть на нѣсѣхъ.
18. и азъ же тебе глѣю, како ты єси Петръ, и на семь
камени свѣзию цѣрквию мою, и врата адова не
оудовляють єи. 19. и дамъ тебѣ ключѣ цѣркви нѣсѣ-
наго, иже аще свѣажеши на земли, бѣудеть свѣзанъ
на нѣсѣхъ, иже аще раздрѣшиши на земли, бѣудеть
раздрѣшенъ и на нѣсѣхъ.

ІЗ ЄВАНГЕЛІЯ МАРКА.

II, 1-12.

1. Въ оно врѣ^ѣ вѣниде Іс въ Капернаѣумъ,
и слоухъ вѣи, како въ домоу єсть. 2. и авіе свѣира-
ша сѣ мнози, како к томоу ни вѣмѣстити сѣ ни
предѣ двѣрми: и глѣше имѣ слово. 3. и придоша къ
нѣмоу носѣше ослабленна, носима четѣрьми, чѣи не
могуще пристоупити къ нѣмоу, за народѣ, ѡкры-
ша покровѣ, идеже бѣше, свѣтѣсиша одрѣ, на немѣ
же ослабленныи лежаше. 4. видѣвъ же Іс вѣроу ихъ
глѣ ослабленноуоумоу: чадо, ѡпоущають сѣ тебѣ
грѣси твои. 5. вѣхоу же нѣции ѡ книжники тоу
стоѣше и помѣшляюще въ срѣцѣхъ своихъ: что сѣ
такое глѣть хоулоу? кто можетъ отѣпоущати грѣ-
хѣ, тѣкмо въ єдинѣ? 6. и авіе разоумѣвъ Ісъ дѣхъ
своимѣ, како тако ти помѣшляють въ совѣ, и рѣ имѣ:
что тако помѣшляете въ срѣцѣхъ вашихъ? 7. что

нѣсть оудовнѣе рѣши ославленоуоумоу: ѿпущають
ти сѧ грѣси, или рѣши: възстани, възми одръ свои
и ходи? 10. нѣ да оувѣсте, како власть имать снѣ
члвчъ ѿпущати на земли грѣхъ, ꙗко ославленоуоумоу:
11. тобѣ ꙗко: възстани, и възми одръ свои, и иди въ
домъ свои. 12. и възставъ авиѣ, и възъмъ одръ изи-
де предъ вѣсѣми, како дивити сѧ вѣсѣмъ. и славля-
хоу въ ꙗкоу, како николиже тако видѣхомъ.

ІЗ ЄВАНГЕЛІА Л҃УКИ.

I, 1-24, 57-67, 76-80.

1. Понѣже оубо мнози начаша чинити повѣсти о
извѣстнѣишѣхъ въ насъ вещьхъ, 2. ꙗкоже предаша
намъ бѣвѣше искони самовидѣци, слоужѣи бѣвѣ-
ше словеси, 3. изволи сѧ и мнѣ, хожьшо испрѣва по
вѣсѣхъ, въ истинноу по радюу пѣсати тебѣ, славныи
ѿеодиле, 4. да разоумѣеши, о нихъ же наоученъ еси
словесы, оутвѣрженіе. 5. Бѣ въ днѣ Ирода, црѣи ю-
денска, нерен етеръ именимъ Захаріа ѿ епимеріа
Авианя, и жена его ѿ дѣщеръ Ароновъ, имя еи
Елисаветъ. 6. вѣста бо ова правдѣна предъ вѣмъ,
ходѣша въ заповѣдѣхъ сихъ и оправданіихъ гнѣхъ
всѣ порока. 7. и не вѣ има чада, понѣже вѣ Елисаветъ
неплоды, и ова замѣтрѣвѣша въ днѣхъ своихъ вѣста.
8. Бѣ же слоужащю емоу въ днѣ чредѣи своенѣ предъ

бѣмъ, по обычаю иерусалимскоу поучи сѧ немощу пока[ди]ти
 въшедъшю въ цркви гнѣю. 10. и все множество людии
 бѣ мѣстоу твоему въ нѣ въ годъ тѣмъ. 11. яви же сѧ
 немощу ангѣлъ гнѣ, стоѧ о десноу олтара кадилааго.
 12. и съмате сѧ Захаріа видѣвъ, и страхъ нападе на нь.
 13. рече же къ немощу ангѣлъ гнѣ: не бой сѧ, Захаріе, за-
 нѣ оуслышана бѣ мѣтва твоя, и жена твоя Елисавета
 родить снѣ твоему, и наречеши имя немощу іоаннѣ, 14. и боу-
 деть твое радостъ и веселие, и мнози о рождѣствѣ его
 въздрядуютъ сѧ. 15. боудеть во велии предъ бѣмъ, и ви-
 на, и сикера не имать пити, и дѣла стго испъанить сѧ
 и еще и-чрева мѣри своѣю. 16. и мнози снѣ излѣви
 обратитъ къ гоу боу ихъ. 17. и тѣ предъидеть предъ
 нимъ дѣмъ и силою Илииною, обратитъ сѣца оцѣмъ
 и чада противныи въ мудрость правдыиныхъ оуго-
 товати гѣи люди съверены. 18. и рече Захаріа къ ан-
 гѣлу: по чессому разумѣю се? азъ во есмь старъ,
 и жена моя зачѣтѣвъши въ днѣхъ своихъ. 19. и шѣ-
 щавъ ангѣлъ рече немощу: азъ есмь Гаврилъ, престолни
 предъ бѣмъ, и посланъ есмь гѣти тебѣ, и благовѣстити
 тебѣ се. 20. и се боудеши мѣла и не могъи прогѣти,
 до негоже днѣ боудеть се, занѣ не вѣрова словесемъ
 моимъ, какоже събоудеть сѧ въ время мое. 21. и вѣ-
 ша людинѣ жѣдоуще Захаріѣ, и чюждахоу сѧ, иже
 моуждаше въ цркви. 22. ишѣдъ же не можаше гѣти
 къ нимъ, и разумѣша, како видѣниѣ видѣ въ цркви,

и въ помаваніи имѣ, и превѣиваше нѣмѣ. 23. и въѣ, како
испълниша са дѣиѣ службы его, иде въ домъ свои.
24. и по сихъ же днѣхъ зачатъ Елисавета, жена его,
и таиаше са пѣть мѣцъ, глѣши: како тако сътвори мнѣ
гѣ въ дѣи, въ нѣже призри отати поношениѣ мое
въ члѣцхъ...

57. Елисавета же исполниша са дѣиѣ родити, и роди
снѣ. 58. и слышаша окрестъ живущи въ роженіи ея,
како въвъзвеличили естъ гѣ мѣть свою съ нею.
59. и въвъ осмыи дѣи, придоша обрѣзатъ отроцѣ,
и нарицахууть и именемъ оца своего Захаріа.
60. и ѿвѣщавъши мѣти его рѣ: ни, нѣ да наречеть
са Іоанъ. 61. и рѣша еи, како никтоже естъ ѿ ро-
жениа твоего, иже нарицають са именемъ тѣмъ.
62. помахуу же оцу его, како въ хотѣлъ нареши
е, 63. и, спрошь дѣщицю, н[а]ѣша, глѣа: Иоанъ естъ
имѣ емоу, и чюдиша са вси. 64. и ѿвѣрзоша са его
оуста явиѣ, и яззыкъ его, и глѣше блѣгослова бѣа.
65. и въѣ на всѣхъ страхъ живущихъ окрестъ ихъ,
и въ всей странѣ иудейскѣи повѣдаѣми бахуу глѣи
си. 66. и положиша вси на срѣцхъ своихъ, глѣюще: что
оубо ѿроча се воудеть? и роука глѣа въ съ нимъ.
67. и Захаріа, оцъ его, испълни са дѣиѣ стѣи, прѣчѣ-
ствова, глѣа: блѣнъ гѣ въ излѣвъ, како посѣти и сътвори
избавленіѣ людѣмъ своимъ...

76. и ты, отроче, прѣрѣ въшышняго наречыши сѧ:
 предъидеши бо предъ лицемъ гнѣмъ оуготовати
 поутти его... 80. отроча же расташе и крѣпаше
 сѧ дхѣмъ, и бѣ въ поустыняхъ до дне явлѣния
 своего Излѣю.

XI, 1-4, 9-13.¹⁾

1. Въ оно время придоша къ Ісѣу оученици его и
 рѣша емоу: Гїи, наоучи ны молити сѧ, якоже Ио-
 анъ наоучи оученикы своя. 2. рече же имѧ: егда
 молитѣ сѧ, глѣте: Оче нашъ, иже еси на нбсѣхъ,
 да стѣти сѧ има твоѣ, да придетъ црѣствіе твоѣ,
 да бодеть²⁾ воля твоѧ, яко на нбси и на земли.
 3. хлѣвъ нашъ дневныи даи намъ всакъ днь.
 4. и оста[ви] намъ грѣхы наша, яко мы оставляю-
 емъ дѣлѣхъ нашихъ. и не введи насъ въ
 напастъ, нѣ избави ны ѿ непріязни...³⁾
 9. И азъ глѣю вамъ: просите, и дасть сѧ вамъ;
 ищѣте, и овершете, тѣлцѣте, и ѿверзетъ сѧ вамъ.
 10. всакъ бо просии приемлетъ, и ищѣи овершеть,
 и тѣлкоущемоу ѿверзетъ сѧ. 11. котораго же
 васъ оца въпрѣситъ снѣ твои хлѣва, еда камень
 подасть емоу? ли рибѣ, еда въ рывѣ мѣсто

1) мѣца [маію] въ ѿ. стѣго прѣрка исани и мѣнка хрѣсто-
 фора-еуангѣлиѣ ѿ локкы.

2) = боудеть. 3) пор. ев. Матѣя VI, 9-13, стор. 88.

подасть ѿмоу змию? 12. ли аще просить лица, еда
подасть ѿмоу скорпии? 13. аще оубо вы зли соуще
оумѣете даниа блгана дати чадомъ вашимъ,
кольми паче оца вашъ нбснъи дастъ дхъ блгъ
просащимъ оу него.

3 евангеліа івана.

хvi, 15—23.

15. Рече г҃ъ своимъ оученикомъ: вса, елико иматъ
оца, моя соутъ; сего ради рѣхъ, како ѿ оца мое-
го придетъ, и възвѣститъ вамъ. 16. възмалѣ, и кто-
моу не видите мене; и пакы възмалѣ, и оузрите
мѧ, како идоу къ оцю. 17. рѣша же ѿ оученикъ его
къ себѣ: чьто се естъ, еже глѣтъ намъ: възмалѣ,
и не видите мене, и пакы възмалѣ и оузрите мѧ,
како идоу къ оцю. 18. гл҃аху же: чьто естъ се,
еже глѣтъ „въмалѣ“ не вѣмъ, что глѣтъ. 19. разоумѣ
же ісѣ, како хотати-и въпрошати, рече имъ: о семъ
ли сътазаете са межю собою, како же рѣхъ вамъ:
„въмалѣ не видите мене, и пакы: възмалѣ и оузри-
те мѧ?“ 20. аминъ, аминъ, гл҃ю вамъ, како възпла-
чете са, и въздрѣдаете вы, а миръ въздрадоу-
еть са, вы же печальни боудете, нъ печаль ва-
ша въ радость боудеть. 21. жена, егда рождаетъ,

печаль имать, како приде година ѿна; ꙗкогда же родить
отроча, ꙗ томоу не помынить скръви за радости,
яко роди сѧ члѣкѣ въ весь миръ. 22. и вы оубо ны
нѣ печаль имѣти имате; пакы же оузрю вы, и
въздрадоуѣте сѧ срѣце ваше, и радости ваша
никтоже не възьметъ ѿ васѣ. 23. и въ тѣ дѣнь.
мене не възпросите ничоже, аминъ, аминъ. ꙗко вамъ,
аще что просите ѿ оца въ имя мое, дасть вамъ.
24. до селѣ не просите ничоже въ имя мое; про
сите, и примете, да радость ваша исполна боудеть.
25. си въ притѣчахъ глахъ вамъ, придетъ же година
на, ꙗкогда въ притѣчахъ ꙗ томоу не ꙗко вамъ, нѣ
необиноуѣ сѧ о оци възвѣшю вамъ. 26. въ тѣ дѣнь
въ имя мое възпросите, и не ꙗко вамъ, ꙗко азъ
оумолю оца о васѣ.

4. Изъ словъ Григорія Богослова. Слово на Різдво Христове.

Старо оца нашего Григорія, еписпа наны
знаньскаго, възсловца, слово о рождениихъ.

Хѣ рождаетъ сѧ, славите! Хѣ съ нѣсе, сърашѣте!
Хѣ на земли, възнесѣте сѧ! Понте ꙗ, весь земля, и
да обоѣ съвзкоупль режѣ; да веселатъ сѧ нѣса, и да
въздрадоуѣте сѧ земля, нѣснаго ради, и потому
земнаго. Хѣ въ плѣти, трепетѣмъ и веселиемъ ра

доуите сѧ; трепетѣми—грѣха ради, вевеліемъ же—
оуправаниа ради. Х҃ъ отъ дѣвы: жены, дѣвѣствоуи-
те, да Х҃ѣи матери вѣдете.

Кто не покланяеть сѧ исконьномуу? кѣто не
славить коньчянаго? пакы тѣмѧ расходить сѧ,
пакы свѣтъ съставляють сѧ, пакы Егуптѣ
тьмоу мѣчимъ юсть, пакы Иѣль стѣпѣмъ огнь-
нѣмъ просвѣщають сѧ. Люди, сѣдащен въ тѣмѣ,
невѣдѣниа, да видѣтъ⁹ свѣтъ великъ разоумна!
Дрѣвниа мимодоша: се вѣша вѣса новаа. Пи-
сма отъстѣпають, доухъ оумножить сѧ, стѣни ми-
мотебѣть, истина находить. Мелхиседеизъ свѣира-
ють сѧ; безматеренъ, безъ оца вѣвають; безъ
матере—првюе, безо оца—вѣторое. Законѣ юсть
ства разарѣють сѧ, наплѣнити сѧ подовають вѣшь-
номуу мироу. Х҃ъ велить: не противимъ сѧ.

Вѣси мѣзици, вѣспаещѣте рѣжками, яко отроча
роди сѧ намъ, снѣ, и дано намъ юсть, юмоуже
власть вѣсть на рамѣ юго. крѣстѣмъ во свѣвѣзи-
мають сѧ, и нарицають сѧ има юмоу велика
свѣта оца аѣгѣа. Иоаннъ [до] вѣпиють: юже
оуготованте пѣть Гнѣ—азъ вѣзпнѣ силѣ дни:
весплѣтнѣи вѣплѣщають сѧ, слово оудебелѣ-
вають, невидимѣи видимѣ вѣвають, несазаниа

⁹ замѣсть: видѣтъ (ѣ замѣсть а)

ослазаетъ са, везлѣтънѣи начинають са, снѣ вѣи
снѣ члчѣ вѣваетъ, Іѹ Хѣ, вѣчера и днѣсь, тѣжде
и вѣ вѣкѣ! Жидове да са блазнатъ, Елини да смѣ-
жтъ са, а еретици да азѣиоболѣють! тѣгда вѣроу-
жтъ, югда оузыратъ на него вѣсходѣщѣ; аще ли не
тѣгда, нѣ югда съ небесѣ градѣштѣ и како сѣдию сѣ-
даща.^д

Се оубо послѣжде, а юже^д нѣнѣ бѣовлѣнниа трѣжѣ-
ство, сирѣчь — рождѣство; глѣтъ бо са обоѣ, двѣта
лежащема именьма вѣ единой вѣщи... има же, юже
навити са — бѣовлѣнниѣ; а юже раждати са — рождѣство.

Се юсть намѣ трѣжѣство, се праздниѣнѣ днѣсь,
пришѣстѣиѣ вѣиѣ кѣ чловѣкомѣ, да кѣ боу изидемѣ,
ли вѣзвратимѣ са (сице бо приспѣѣ^д реши), да вѣтѣха-
аго члѣа отѣложѣше вѣ новааго облѣчемѣ са, и како
же о Адамѣ оумрѣхомѣ, о Хѣ оживемѣ, съ Хмѣ и ра-
ждаѣми, и сѣраспинаѣми, и сѣпогрѣваѣми, и сѣвѣста-
жѣше.

Подобаетъ бо ми приати довроѣ вѣзвращѣниѣ,
и како отѣ блажаишихѣ придоша печальнаа, тако и отѣ
печальнѣихѣ прити блаженѣишимѣ. идеже бо приоумно-
жи са грѣхѣ, прѣизвѣѣтънѣствовааа благодѣтъ, и аще вѣкоу-
щѣниѣ осѣдило, колыми паче Хѣ пострадавѣ ти оправъ-
ди? ибо праздниѣнѣ не трѣжѣсѣи, нѣ бѣсѣи; не

дѣсѣдаща д = а це д = приспѣѣтъ.

житииски, нъ выше житиѣ; не наше, но нашего, па-
че владычнѣнѣ; не немощноѣ, но врачьствено...

Бѣдетъ же [е] како? Не вѣнчаимъ прѣдверіѣ,
не съставимъ ликовъ, не оукрасимъ стѣгнъ, не
напитѣимъ ока, не огласимъ слоуха, не възвеселимъ
оуханиѣ, не любодѣнствоуимъ въкоушениѣ, не пододимъ
ржцѣ оудовѣнчимъ, ни въ злѣбѣхъ пѣтьми въходимъ
грѣха, не ослабляимъ тѣла одѣниѣмъ мажкыѣмъ тѣлѣ-
юшимъ, ꙗкоже доброта нетрѣбнѣ, не прозрѣниѣмъ
камениѣ, не свѣтѣниѣмъ злата, не мѣдростиѣ шаро-
ты лѣжжѣимъ ѣстѣствѣнѣхъ добрѣхъ, изобрѣтѣнѣ-
ими на образѣ; не игрьми и пиѣнѣствѣними, имъже ло-
жа и сквернѣ въдѣ съчетаны...

Про мѣдріѣ та страхъ Божій.

Намъ же како же дано отъбѣжати нечрѣдѣнѣѣ
прѣльсти и съ истинѣнѣмъ бѣти и работати бѣу жи-
воуоумѣ, истинѣнѣоумѣ, и твари выше възити, всеѣ
минѣвъшемъ, еликоже подъ лѣтъмъ (и) прѣвѣимъ по-
шѣствіѣмъ—сѣце и видимъ и лѣвомѣдріѣмъ^д обѣѣ
и божѣствѣнѣхъ. Лѣвомѣдріѣмъ же^д, начинаѣшѣ,
отънѣдѣ же начинати добрѣ. лоуче же, отънѣдоу
же Соломонъ намъ оуставѣ положи: начало, рѣ-
че, прѣмѣдрости приовраши прѣмѣдрѣстѣ. чѣто

^д = лѣвомѣдрѣмъ (спосіѣ наказ.)

СЕ ГЛАГОЛА? НАЧАЛО ПРЕМЪДРОСТИ? БОЯЗНЬ. НЕ ОТЪ ВИ-
ДА БО НАЧЫНЪШЕМЪ ВЪ БОЯЗНИ ПОДОБА ОУСТАТИ
[ВИДЪ БО НЕВЪХИШТЕНЪ, ЕДА И СЪ СТИНЪ ^ѧ СЪРИНЕТЬ], НО
БОЯЗНИЮ СЪВѢТОВАВЪШЕМЪ И ОЧИСТИВЪШЕМЪ СЯ НА
ВЫСОСТЬ ВЪЗАТИСЯ. ИДЕЖЕ БО БОЯЗНЬ, ТОУ ЗАПОВѢ-
ДЕМЪ СЪБЛАЖДЕНІЕ: ИДЕЖЕ ЗАПОВѢДЕМЪ СОБЛАЖДЕ-
НІЕ, ТОУ ПЛЪТИ ЧИШТЕНІЕ.

5. ІЗЪ УРНИКІВЪ ТУРІВСЬКОЇ ЕВАНГЕЛІЇ.

3 ЕВАНГЕЛІА ПУКИ.

V, 1-11.

1. ВЪ ВРѢМА ОНО СТОЯ ВѢ ІЕЪ ПРИ ЕЗЕРѢ ГЕНИСА-
РЬТЪСТѢ, 2. И ВИДѢ ДЪВА КОРАБЛИЦА СТОЯЩА ПРИ
ЕЗЕРѢ: РЫБАРИ ЖЕ, ОШЕДЪШЕ ВЪ НЕЮ, ПЛАКААХУ МРѢ-
ЖЖ. 3. ВЪЛѢЗЪ ЖЕ ВЪ ЕДИНЪ ОТЪ КОРАБЛИЦЮ, ИЖЕ
БѢ СИМОНОВА, МОЛИ И ОТЪ ЗЕМЛѢ ВЪЗАТИ МАЛО. И
СѢДЪ, И КОРАБЛИ ОУЧАШЕ НАРОДЫ. 4. ИКО ЖЕ ПРЕСТА-
ГЛА, РЕЧЕ КЪ СИМОНУ: ВЪЗЪЕДИ ВЪ ГЛУБИНѢ, И ВЪМЕ-
ТѢТЕ МРѢЖА ВАША ВЪ ЛОВИТЕЖ. 5. И ОТВѢЩАВЪ СИ-
МОНЪ РЕЧЕ ЕМОУ: НАСТАВНИЧЕ, ОБЕ НОШЬ ВЪСЯ ТРЪ-
ЖДЪШЕ СЯ НИЧЕО ЖЕ НЕ ХОМЪ: ПО ГЛАГОЛУ ЖЕ
ТВОЕМОУ ВЪМЕТЕМЪ МРѢЖА. 6. И СЕ СЪТВОРИШЕ ОБА-

ша множество рывъ много: протрязахъ же са мре¹⁰¹.
жа ихъ. 7. и помануша причастникомъ, иже бѣахъ
въ друзѣхъ коравли, да, пришедше помогъти
имъ, и придоша, и исплъниша оба коравла, яко по-
грѣжати са има. 8. видѣвъ же Симонъ Петръ при-
паде къ колѣнома Ісѹсѹсѹ глаголю: изиди ѿтъ ме-
не, яко мѣжъ грѣшныи есмь, ГИ. 9. оужасъ бѣ
одръжааше и и вса, иже бѣахъ съ нимъ о лови-
твѣ рывъ, ѿже ѿша. 10. такожде же и Иакова и
Иоана, сына Зеведѹева, ѿже бѣахъ о овчѣхъ
ка Сиимова. рече къ Сиимоу Ісѹсѹсѹ: не вои са, ѿтъ
селѣ вѣдѣши чловекии лова. и извезъше коравль
на землѣ, оставльше все, въ слѣдъ его идоша.

З евангеліа Івана.

Ж, 1-9.

1. [Аминъ глаголю вамъ, не въходи двѣрьми въ дворъ
овчѣхъ, нѣ прѣлази иждѣ-тѣхъ естъ и разбойникъ.
2. а въходи двѣрьми пастырь естъ овцамъ.
3. семоу двѣрьникъ ѿтерзаетъ, а овца гласъ его
слышеть, и своѣхъ овца глашаютъ по имени и изгонитъ
ѿ. 4. егда же своѣхъ вса ижденеть, прѣдъ ними хо-
дитъ, и овца по нѣмъ идють, яко видѣть гласъ

его; 5. по шюждемъ же не идхть, нъ бѣжати отъ него,
 яко не знахть шюждааго гласа. 6. снѣхъ притѣхъ
 рече имъ иссоусъ; они же не разоумѣша, что вѣша,
 наже глаголааше имъ. 7. рече же имъ пакы иссоусъ:
 аминъ, аминъ глаголю вамъ: азъ есмь двѣрь овы-
 цамъ. 8. вси, еликоже приде ихъ прѣжде мене, тѣхъ
 сѣхъ и разбоиници. нъ не послоушаша ихъ овыца.
 9. азъ есмь двѣрь; мѣноу оуе кто вѣнидетъ, сѣ-
 сетъ са; и вѣнидетъ, и изидетъ, и пажитъ овращеть.

XII. БѢ.

1. **ВЪ КРИАССЬКОЇ [ГАЛИЦЬКОЇ] ЧОТИРО-**
ЕВАНГЕАІЇ 3 1144. Р.

3 ЕВАНГЕЛА Матѣя.

XIV, 1—14.

1. Вѣ оно время слыша Иродъ тетрархъ слоухъ
 ісѣвъ, 2. и рече отрокомъ своимъ: съ естъ Иѡанъ
 хрѣтъ; тѣ вѣскресе ѿ мъртвѣхъ, и сего ради си

лзы дѣють са о немь. 3. Иродъ бо имъ Ивана съвяза
 и и въсади и въ тѣмницю Иродыадѣ ради, жены фѣ-
 ліппа, врата своего. 4. глше бо кѣмоу Иовани: не до-
 стоить ти имѣти юа. 5. ꙗ хота и оубити оубога
 са народа, зане ако прѣри имѣхууть и. 6. дѣи
 же възвѣшю рѣсе Иродова пласа дѣщи Иродыа-
 діна посредѣ, и оугоди Иродоу, 7. тѣмъ же съ кла-
 тею издрече юи дати, югоже аще възпросить.
 8. она же, наважена мѣрю своею, дажь ми, рече, съде
 на влюдѣ главоу Иована Хрѣтла. 9. и печальнѣ възѣсть
 црѣ, клатѣи же радѣ и възлежащѣхъ съ нимъ повелѣ
 дати и. 10. и пославъ оубѣиноу Іована въ тѣмници.
 11. и прѣнесоша главоу юго на влюдѣ и даша дѣци,
 и несе мѣри свои. 12. и пристопильше оученици
 юго възвѣша тѣло юго и погребоша ю, и прѣшдѣше
 възвѣстѣша Ісѣви. 13. и слышавъ Ісѣ ѿиде ѿтоудѣ
 въ коравли въ поусто мѣсто юдинѣ; и слышавше на-
 роди по немъ идоша пѣши ѿ градѣ. 14. и ишѣдъ Ісѣ
 видѣ многъ народъ, и мѣрдова о нихъ, и исцѣли
 недоужьныа ихъ.

XIV 15-30.

15. Поздѣ же възвѣшю прѣстоупѣша и кѣмоу оученици
 юго глше: поусто несть мѣсто, и годѣна минуоу оуже;
 ѿпоустѣ народѣ, да шѣдѣше въ ближнѣа градыца

коуцати враща собоѣ. 16. Іс же рече имъ: не трѣбую[тъ]
 жити; дадите имъ въ ѣсти. 17. они же глѣша кѣмоу: не
 имамъ еде, нѣ тѣмъ пать хлѣбъ и двѣ рыбѣ. 18. онъ
 же рече: прїнесѣте ми а сѣмо. 19. и повелѣ народомъ
 възлеши на травѣ, и прїимъ пать хлѣбъ и двѣ рыбѣ,
 възрѣвъ на нѣ блѣси, и прѣломъ хлѣбъ дастъ оуче-
 нїкомъ, оученїи же народомъ. 20. и аша вси, і насъ-
 тиша са, и възаша їзбытки оукроухъ два на десѣ
 коша испълнѣ. 21. адоущи хъ же бѣ мужь яко пать
 тѣсоушь развѣ женъ и дѣтии. 22. и авькѣ поноуди
 оученїкы възлѣсти въ коравль і зарїті и на ономъ
 полоу, дондеже ѿпоуститъ народы. 23. и ѿпоушь на-
 роды възїде на гороу єдинъ помолитъ са. поздѣ
 же възвѣшю єдинъ бѣ тоу. 24. коравль же бѣ посре-
 дѣ мора мѣша са възнами; вѣ бо протївнъ вѣтрѣ.
 25. въ четвъртоую же стражю ноши иде къ нїмъ
 хода по морю. 26. и видѣвъше и оученїи ходашъ по-
 морю сѣмѣтоша са, глѣше, ако бестѣлесныи прї-
 зоръ кѣтъ, и ѿ страха възъпиша. 27. авькѣ же ре-
 че имъ Ісѣ глѣ: дързайте, азъ кѣмъ, не боите са.
 ѿвѣшавъ же Петръ рече кѣмоу: ги, аще ты кѣси, по-
 веи ми прїті къ товѣ по водамъ. 28. онъ же рече:
 прїді, и излѣзъ ис коравля Петръ хожаше по во-
 дахъ и прїде къ Ісѣви. 30. вїда же вѣтры крѣпкы

оубою са, и начынь оутапати възъпи гл҃а: г҃и, сп҃си ма.
 31. авыѣ же ісѣ простѣрь роукоу атѣ и и гл҃а нѣмоу: ма-
 ловѣре, почто са оусоумнѣ? 32. соущи же въ коравли
 поклониша са нѣмоу гл҃ше: въ истину оу снѣ бж҃и еси.
 33. и прѣѣхавъше придоша на земаю ренісарѣнскую.
 34. и познавъше и моужі мѣста того послаша въ всю
 страну тоу, і прінесоша к нѣмоу вса болашма. 35. и
 молахути-и, да тѣмъ прікосноути са подразѣ ри-
 зѣ нѣго; і нѣліко са прікосноуша нѣмъ, сп҃снї възш[а].

3 евангеліа пѹки.

XVII, 20-29.

20. Въпрошенъ жѣ възвѣ ѿ фарісеи, кѣгда прїдетъ
 цр҃сыѣ вж҃иѣ, ѿвѣща имѣ и рече: не прїдетъ цр҃сыѣ
 вж҃иѣ съ соумнѣнїемъ, 21. ни рекоути: се сде, ли овде,
 се во цр҃сыѣ вж҃иѣ вѣноутроуду въ васъ естъ. 22. ре-
 че же кѣ оученикомъ: прїдоутъ днѣе, кѣгда възжелѣ-
 юте єдиногo днѣи сна чл҃вскаго вїдѣти, и не оузрї-
 те. 23. и рекоути вамъ: се сде, се овде хсѣ; не изї-
 дѣте, ни поженѣте. 24. яко бо мѣланїи блїстающї са
 ѿ подвѣсскыа на подвѣсскоую свѣтитъ са, та-
 ко бoудетъ снѣ чл҃вскыи въ днѣ свои. 25. прѣже
 же подоваєтъ нѣмоу много пострадати и искоу-

шеноу вѣтити ѿ рода сего. 26. и а҃коже вѣи въ днѣи Ноу-
 евы, тако воудеть и въ днѣи сѣна члѣскаго. 27. а҃дахоу,
 и пыахоу, и женахоу са, и посагахоу, до нѣгоже днѣ
 вѣнїде Нои въ ковчегъ, и прїде потопъ, и погоувї вса.
 28. такоже, а҃коже вѣи въ днѣи Лотоуы: а҃дахоу, и пыа-
 хоу, коуповахоу, и продаахоу, сажахоу, здахоу, 29. въ
 нѣже днѣи изїде Лотъ ѿ содомлянъ, одѣжчи жюпелъ
 и огнь съ нѣсе, и погоувї вса.

3 ЕВАНГЕЛІА ІВАНА.

XVII, 1-11.

1. Си г҃ла ісѣ, и възведе очї свої на нѣбо, и рече: о҃че,
 прїде година, прославї сѣна своего, да и сѣнь твои
 прославїтъ та, 2. а҃коже далъ єси ємоу власть вса
 коа плѣти, да всако, єже єси ємоу далъ, дастъ
 имъ жївота вѣчнаго. 3. се же єсть вѣчнѣи жї-
 воть, да знають тебе єдїного истїнна вѣа и, єго
 же посла, Ісѣ Хсѣа. 4. азъ прославїхъ та на земли,
 дѣло съвѣршіхъ, єже далъ єси мнѣ, да сътворю.
 5. и нѣнѣ прославї ма тѣи, о҃че, оу тебе самого
 славою, юже имахъ, прѣже даже не вѣи мїръ оу
 тебе. 6. авїхъ има твоє члѣкомъ, а҃же далъ єси

мнѣ ѿ всего мира; твои бѣша, и мѣнѣ а́ далъ еси, и сло-
 во твоѣ съхраниша. 7. [нѣмѣ разоумѣша], а́ко все, келіко
 далъ еси мнѣ, ѿ тебе соутъ; 8. а́ко глѣ, а́же далъ еси
 мѣнѣ, дахъ имъ, и тіі пріѣша, и разоумѣша въ истіноу,
 а́ко ѿ тебе изідохъ, и вѣроваша, а́ко ты ма посъла.
 9. азъ о сихъ молю: не о всемъ мірѣ оупрашаю, нъ о
 тѣхъ, а́же далъ еси мнѣ, а́ко твои соутъ. 10. и моа все
 твоа соутъ, и твоа моа, и прославѣхъ са въ нихъ. 11. и
 к томуу нѣсмъ въ мірѣ, и сѣмъ въ мірѣ соутъ, и азъ къ
 тобѣ радю; о́че сѣи, съблюди а́ въ имя твоѣ, а́же
 далъ еси мнѣ, да воудутъ едіно, а́коже и ты.

2. 3 Городиського [христинопіль- ського] Апостола.

3 Діань апостольських.

ХІ, 26-30.

26. [Барнава] оверѣтъ и [Саоула], и приведе и въ Антио-
 хію. вѣи же въ лѣто цѣло събѣра са всеа цр҃квы, и на-
 оучи же народъ многъ, нарекоша же прѣже въ Ан-
 тиохіи оученикы хрьстьяны. 27. Въ ты же дни съни-
 доша ѿ Иерл҃ма прр҃ци въ Антиохію. 28. Въставъ

же єдинъ ѿ нихъ, именемъ **Агавъ**, прѣче дѣмъ: глады великѣ хощетъ быти по всей вселенѣи, иже бысть при **Клавдии Кесари**: 28. ѿ оученикъ же, како же кто имаше, нарекоша кождо ихъ на службу боу послати живущи въ **Июдеи** брати, 29. еже и сътвориша, пославъше ихъ старцемъ **роукою Варнавиною** и **Саоуленю**.

XXVIII, 1-10.

1. И спсєни вѣвѣше тѣгда разумѣхомъ, како **Мелетии** островъ нарече сѧ. иноязычници же не мало мѣрдіе творяху намъ. 2. възгнѣвъше во огнь приаша всѧ ны за настоящи дѣжы и зимоу. 3. съгромиху же **Павлоу** множество рожьна и възложьшу на огнь ехидна, ѿ теплоты излѣзъши, оубиноу и въ роукоу. 4. и како видѣша иноязычници висѧщю змию ѿ роукы єго, глаху и совѣ: въ истиноу оубица єсть члвкъ сѧ, єгоже спсєна ѿ мора соудъ жити не оставилъ єсть. 5. ономоу же оттрѣсѧщю змию въ огнь не бы ємоу никоєнаже люти. 6. они же чаху єго хотѧща загорѣти сѧ или пасти сѧ вънезапоу мьртоу; на мнозѣ же чаюшемъ имъ и видашемъ ничтоже зла на немъ вѣвающа прѣложьше сѧ, глаху

бѣа и соуща. 7. на мѣстѣ же томъ вѣхоу села старѣиши
нѣи острова того, именемъ Попли, иже и приимѣ нѣи
три дни лювъзю оучреди. 8. бѣи же оцѣ Поплиовоу
огнѣмъ и чревѣмъ болашю сълежати к нѣмоу же Павлу
въшѣдѣ, и помолѣ сѣ, възложѣ роуцѣ и ищѣли ї. 9. и се
моу же въвѣшю и прочии имоущей недоуѣ въ остро
вѣ прихажоу и исцѣлѣвахоу. 10. и многими чѣстѣми
почтоша нѣи и Тплоти хотѣшемъ намъ възложиша,
еже бѣи нѣи трѣвѣ.

Із посланія апостола Павла до Римлян.

viii, 22 - 32.

Вѣмѣи во, како тварь всѣ съ нами въздыхають и
стражеть до селѣ. 23. не тѣмъ же, нѣ и сами мѣи на
чатѣи дѣа имоущей, и мѣи сами въ собѣ въздыхаемъ,
въснѣни чѣюще, избавленіи тѣлоу нашему. 24. въ оупѣвани
спсоухомъ сѣ; оупѣвание же ви
димъ нѣсть оупѣвание; еже во видить кто, что
оупѣають? 25. аще ли ероже не видимъ, надѣемъ
сѣ, тѣрпѣніемъ чѣемъ. 26. такоже и дѣа съ нами
застоупають немоши наша; что оубо помолимъ
сѣ, какоже подовають, не вѣмъ, нѣ самъ дѣа при
повѣдають о насъ въздыханіи неизгнѣнѣи.

10. 27. испытана сѣдѣца вѣсть, что есть мудрость дѣла
нако на вѣжю проповѣдають по сѣтихъ. 28. Бѣмъ
же, како любящимъ въ вса поспѣють са въ блго,
соушимъ по прѣзрѣнню званомъ; 29. занеже прѣ-
же разоумѣ, и прѣже нарече съовразны тѣлоу сѣна
своего, бѣти немощу первѣнцю въ мнозѣ братии;
30 а же прѣже нарече, сѣна и призва, а же при-
зва, сѣна и опрауди, а же опрауди, сѣна и про-
слави. 31. что оубо речемъ къ сѣмъ? аще въ по-
насъ, кто на ны? 32. иже оубо сѣна своего не
пошадѣ, нъ за ны вса прѣдасти-и, како оубо и не
съ нимъ все намъ дарьствоуютъ?

Из посланіа апостола Павла до Галатіа.

IV, 21-31.

21. Глѣте ми хоташи подѣ законъмъ бѣти, закона
ли не слышите? 22. пѣсано бо есть: како Авраамъ
два сѣна имѣ, единъ ѿ рабы, а другыи ѿ своего-
дѣны. 23. нъ иже ѿ рабы—по плѣти роди са, а иже ѿ
своеводѣныа—овѣтованиемъ; 24. еже еста иносѣна
заема: сѣна бо еста два завѣта: единъ оубо, ѿ горы
синаискыа, въ работу ража са; еже есть Агарь,

25. Агарь во-Сина гора єсть въ Аравии—прилагають
же са нзынѣшнѣмъ Иерѣлмѣ, работають во съ чадѣ
своими, 26. а вышнѣна-Иерѣлмѣ свобода єсть,
таже єсть мати всѣмъ намъ. 27. ꙗко во єсть:
възвесели са, неплоды не ражающе, расторгни
възпи, не волѣвъшиа—яко много чада поустыа,
яче, неже имоуши мѹжа. 28. мы же, братья, по
Исакову овѣтованію чада єсмъ. 29. нъ ꙗкоже
тѣгда рожни са по плѣти гонаше дѣвѣна, тако
и нынѣ. 30. нъ что ꙗкоже книги? выжени равоу и
снѣ юм, не имать во наслѣдовати снѣ рабѣиинѣ
съ снѣмъ свободныа. 31. тѣмъже, братиа, нѣсмъ
рабѣиина чада, нъ свободныа.

3.3 УСПЕНСЬКОГО ЗБІРНИКА.

В Несторового оповідання про муки
та смерть князів Бориса та Гліба.

Ошедъшю же ємоу [Борисоу на Печенѣгы] и не оворѣтъ
шю соупостатъ своихъ възвративъшю сѣа въспать
ємоу и се приде вѣстѣиикъ къ ємоу, повѣдає ємоу
оѹю съмръть, ꙗко престави са оѹъ єго Василии—
въ се во имя вѣше нареченъ въ сѣтѣмъ крѣщеніи—и
яко сѣопълий потає съмръть оѹа своєго и ночь

принимавъ помостъ на Берестовѣмъ и въ ковчѣрь обвѣртѣ-
въше, съвѣсивъше оужи на землю, везъше на саняхъ, по-
ставиша и въ цѣркви стѣна вѣда. и яко оуслыша стѣмъ
Борисъ, начатъ тѣлѣмъ оутѣрпывати, и лице его все
слъзъ испълни сѧ и слъзами разливаѧ сѧ и не могъи
глати въ срдци си начатъ сицевѧ вѣщати: Оубы мнѣ,
свѣте очию моего, сияние и заре лица моего, въздро-
оуности моеѣ, наказаніе недоразумѣния моего, оубы
мнѣ, оѣе и гнѣ мои, къ комуу привѣтноу, къ комуу възвѣрю,
къде ли насыщу сѧ таковааго влѣааго оучениа и назанія
разума твоего? Оубы мнѣ, оубы мнѣ, како заиде свѣте
мои не сошоу ми тоу, да възхъ понѣ самъ чьстѣноѣ твоѣ
тѣло. своимѧ роуками съпряталъ и гробову предалъ...
не вѣмъ, къ комуу ѡвратити сѧ и къ комуу сию горь-
коую печаль простерети: къ вратоу ли, негоже възхъ
имѣлъ въ оѣа мѣсто?

Помышляше же въ оумѣ своемъ аще поидоу въ домъ
оѣа своего, то азъици мнози превратятъ срдце мое,
яко прогнати брата моего, ажеже и оѣъ мои преже
стѣро крѣпениа славы ради и княженія мира сего
и иже все мимоходитъ и хоуже паоучинъ, то како
имамъ приити по ѡтшѣствии моемъ ѡсюдоу? какъ
ли оубо обрѣщу сѧ тѣгда, кѣи ли ми воудеть ѡвѣтъ,
къде ли съкроуи мѣножьство грѣха моего? чѣто во

приобрѣтоша преже брата ѿца моего или ѿца мои? кѣде во ихъ житиѣ, и слава мира сего, и вѣгрянница, и брачины, сребро и золото, вина и медове, брашна чыстѣнаѣ и вѣстрии кони, и домовѣ красьнии и вѣлиции, и имѣния многа, и дани, и чысти вѣщисльнѣ, и гвѣрдѣнии, кѣже о болгарѣхъ своихъ? оуже все се имѣ ахъ не было николи же, всѣ съ нимѣ ищезоша, и нѣсть помощи ни отъ кого же сихъ, ни отъ имѣния, ни отъ множества равъ, ни отъ славы мира сего...

Помышля[ш]ѣ же въ срдци своемъ боговѣлженъи Борисъ и глѣаше: вѣдѣ брата моего зѣлоуради члѣци поноудяти и на оубииство мое, и погоудити ма; да аще пролѣтъ крѣвь мою, то мѣни въ боуду гоу моему, а духъ мой приметъ вѣдѣ. таче завѣвъ сѣрѣвъ съмьртноую, тѣшааше срдце свое словеси вѣжи: иже погоудити дѣшу свою мене ради и моихъ словесъ, овращети ю въ животъ вѣчнѣтъ, съхранитъ ю. и поиде ра[д]ѣстнѣтъ срдцѣмъ, не презьри мене, рекъи, гѣ прѣмлтѣ, оуповающаго на тѣ, нѣ спаси дѣшу мою...

Стопѣлькѣ же сѣдѣ кѣневѣ по ѿци, призвавъ кѣмнѣ, многы дары имѣ давъ, ѿпоустѣ; посла же къ Борисоу глѣ: вратѣ, хочю съ товою лювьѣ имѣти и къ отню ти придамъ [льстѣно, а не истиноу глѣ]: пришедъ вѣшегородоу ночью отѣи призва Поутѣ

шю и въшегородскыѣ мужѣ и рече имъ: повѣдите ми по истинѣ, приназньство имѣете ли къ мнѣ? Поутыша рече: въси мѣи можемъ главы своя положить за тѣ... Тогда призываетъ къ себѣ ^ѡоканьныи, трыклѣтныи стоплякѣ съвѣтъники въсему злочу и начални^икы въсеи неправдѣ и отъвѣръзъ прескъверныаю оусту рече, испустити злыи гласъ: Поутышии^ѣ чади, аще оубо главы своя обѣщастеса положити за ма, шедъше оубо, братиа моя, отаи, кѣде оберщете брата моего Бориса, съсмотрише время, оубиите и. и обѣщаша сѣи ему тако створити... Блженныи же Борисъ, нахоже сѣбѣ воротилъ и сталъ бѣ на ^{лѣ}лтѣ шатъры, и рѣша къ нему дружина: поиди, сѣди кыи^ѣевѣ на столѣ отъни; се во вси вои въ рѣкоу твою соуть. ѡнъ же отъвѣщаваше: не воуди ми възати рѣкы на брата своего, и еще же и на старѣиша мене, его же въхъ имѣлъ, акы отъца. си слышавъше, вои разошасѣ ѡ него, а самъ оста ^{тѣ}тѣмъ съ отрокы своими. и быаше въ днѣ соувотыныи въ тоузѣ и печали оудручѣнѣмъ ^{сѣ}сѣдѣмъ...

Тѣче бысть вечеръ, и повелѣ пѣти вечернюю, а самъ, вѣлѣзъ въ шатъръ свой, начатъ мѣити^ѣ тво^ѣрити вечернюю съ слъзами горькими и частыми въздыханиемъ и стонаниемъ многымъ. по сихъ леже съпати, и быше сънъ его въ мѣнозѣ мѣсли, и въ печали крѣпцѣ, и тяжцѣ, и страшнѣ, како предати

ся на страсть, како пострадати, и течение съконьчати,
 и въроу съвлюсти, како да и шадимъи въныцъ приметь
 въ роукы въседържителевы. и видѣвъ, възвѣноуевъ рано,
 како годъ есть оутрѣнии [въ же въ стоую недѣлю], ре-
 че къ прозвѣтеруу своему: вѣставъ начьни заоутрѣ-
 нюю; самъ же обоуевъ ногѣ свои и оумывъ лице
 свое, начатъ молити ся къ господоу боу. посѣла-
 ни же придоша отъ стѣпъла на лѣто нощь, и
 подѣступѣша влизъ, и слышаша гласъ блажена-
 аго страсотѣрпыца, поюща псалтырь заоутрѣннюю;
 быаше же емуу и вѣсть о оубиеніи его... и оузрьѣ-
 ста попинъ его и отрокъ, иже слоужааше емуу; и
 видѣвъша господина своего дряхла, и печалию
 обликая соуща зѣло, расплакаста ся зѣло и глѣста:
 милъи гнѣ, наю и драгъи, koliko блѣгости испълненъ
 бысть, како не въсхотѣ противити ся любѣве ра-
 ди хѣи, а колѣкы боѣ държа въ роукоу своюю!
 и си рекъша, оумилиста ся. и авѣе оузрьѣ текоу-
 щихъ къ шатѣру, блистание оруужия и мечное
 оцѣщеніе. и без милости проведено бысть чѣсть-
 ное и многомлостивое тѣло стѣго и блженнааго хѣа
 страсотѣрпыца Бориса; насоуноуша копѣи окань-
 ни: Путьша, Тальць, Еловичь, Ляшьио. видѣвъ же
 отрокъ его, вьрже сѣ на тѣло блаженааго, рекъи,

да не остану тебе, гѣе мои драгѣи, да идеже красота тѣла твоего оубидають, тоу и азъ съподобленъ... боуду... сконьчати животъ свои [бѣаше съ родѣмъ Оугринъ, имьнымъ же Георгии, и бѣаше възложилъ на нь гривноу златоу, и бѣ любимъ Борисѣмъ паче мѣры], и тоу же и проньзоша. и како вѣсть оураненъ, и искочи и-шатыра въ сторону, и нача плати стоаще ороуѣтъ его: чѣто стоите зраще? приступивъше сконьчанимъ повелѣноу намъ... И авиѣ оузыпе, предавъ дѣшу свою въ роуцѣ вѣа жива, мѣца иулина въ .ѣд. дѣнь преже .ѣ. каландѣ августа. извиша же и отроки мнози, съ Георгии же не могуще сънати гривны, и бѣхъше главоу отъвергоша и кроутѣ... Блаженнаго же Бориса обьртѣвъше въ шатырь, възложивъше на кола повезоша, и, како вѣша на воору, начатъ въскланяти стоую главоу свою, и се оувѣдѣвъ стоплякъ, пославъ два Барнага, и проводоста и мечьмъ въ срдце. и тако сконьча сѣа и въспринатъ неубадаемъи вѣнъць. и положиша тѣло его, принесъше вѣшегороду, оу цркви стааго Василина, въ земли погребоша... посла по влаженнаго Глѣва, рекъ: приди въ вѣрзѣ, отѣць зоветъ тѣа и не сздравить ти вельми. онъ же въ вѣрзѣ въ мале дружинѣ, вѣсѣдъ на конь поѣха. и пришедъ на вѣлгу на поле потъчеса

подъ нимъ конь въ ровѣ и наломѣ ногоу малы. и како
 приде Смолинъскоу, и поиде отъ Смолинъска како зрьѣ
 имъ едино, ста на Смиадинѣ въ коравлицѣ. и въ се
 время пришла вѣлаше вѣсть отъ Передѣславъ къ
 Ярославу ѿ отъни съмърти, и присла Ярославъ
 къ Глѣвоу река: не ходи, брате, отъ ти умьрѣ, а
 братъ ти ѹвнѣнъ отъ Стопълка. и си оуслышавъ,
 влаженъи възъпи плачѣмъ горькимъ и печалию и
 сице глаголаше: о, оувы мнѣ, гнѣ мой, отъ двою пла
 чю плачю съ и стѣню, двою сътованю сътоую
 и тоужю; оувы мнѣ, оувы мнѣ, плачю зѣло по
 оци, паче же плачю съ и отъчаюхъ съ по тебе,
 брате и гнѣ Борисе! како проведенъ ѣси, како без
 милости проче съмърти предаста, како не отъ вра
 га, нъ отъ своего брата пагоувоу възприналъ ѣси!
 Оувы мнѣ, оуне въ оъ товою умрети ми, неже оуе
 динѣну и оусиреноу ѣб тебе въ семь житии пожити!
 азъ мнѣхъ въ вѣрзѣ оузырѣти лице твоѣ англѣское,
 ти се селика тѣга състиже ма...

И сице ѣмоу стѣнююшю и плачюшю съ и слъзами
 землю омачаюшю, съ въздыханни частъими бо
 га призываюшю приспѣша възнезапоу посѣлани
 отъ Стопълка зыльа ѣго слугъ, немлѣстивии
 крѣвопийцѣ, братоненавидьници, люти зѣло, сверѣ
 па звѣри доушю изимающе. Стъи же поиде въ ко
 равлици, и сърѣтоша и оустие Смиадинъ. и како

оузырьѣ на стѣни, въздрадова сѧ дшю, а они, оузырьѣвъше и, омрачаахоу сѧ и грѣнаахоу сѧ къ нему, а съцѣлованиа чааше отъ нихъ прияти. и како възша равныи плочоуше, начаша скакати зѣлии они въ лодию нѣго, обнажены меча имуще въ рукахъ своихъ, вѣщаща сѧ, акы вода. и авиѣ вѣсѣмъ весла ѿ роукоу испадоша, и вси отъ страха омыртѣвша. си видѣвъ блаженныи, разумѣвъ, како хотѣтъ нѣго оубити, възрыръвъ къ нимъ оумиленама очима и слѣзми лице си оумываа съкрушенъмъ срдцѣмъ, съмѣренъмъ разоумѣмъ и частыимъ въздыханиѣмъ весь слѣзми разливаа сѧ, а тѣлѣмъ оутѣрпаа жалостью глаголюща: не дѣйте мене, братиа моя мѣлаа и драгаа, не дѣйте мене, ничтоже вы зѣла сѣтворивъша! не врезѣте, братиѣ и гнѣе, не врезѣте! коую обиду сѣтворихъ братоу моемоу и вамъ, братиѣ и гнѣе мои? аще ли каа обидѣа, ведѣте мя къ князю вашему, а къ братоу моемоу и гноу, помилюте оуности моеѣ, помилюте гнѣе мои, вы ми боудѣте господиѣ мои, азъ вамъ равъ; не пожыйте мене отъ житиѧ несъзырьѣла, не пожыйте класа, не оуже сѣзырьѣвъша, нѣ млеко безъловина носѣша! не порѣжете лозы, не до конца въздрастѣша, а плодѣ имоуща! молю вы сѧ и милѣ вы сѧ дѣю. оубоите сѧ реиѣшааго ѡстѣи апльскы: не дѣти вѣваите оумы, зѣловниѣмъ же младенѣствоите,

а оумы съвершени въиванте, азъ, братиѣ, и зъловниѣмъ и възрастѣмъ еше младенѣствоу. се нѣсть оубинство, нѣ сырорѣзаниѣ. чѣто зъло сътвори хъ, съвѣдѣтельствоуите ми, и не жалю си; аще ли крѣви моѣ нѣ насъитити сѣа хочете, оуже въ роукоу въ несмь, братиѣ, и вратоу моѣму, а вашему князю. и ни по нѣ единого словесе постыдѣша сѣа, нѣ како же оубо сверѣпни зѣвѣриѣ, тако въсхъитиша его. онъ же видѣвъ, како не вънемлють словесъ его.. на чатъ, преклонъ колѣнѣ, молити сѣа... Таче възърѣвъ къ нимъ оумиленъмъ гласъмъ и измѣлкъшьмъ грѣтанъмъ рече: то оуже сътворивъше, приступисье, сътворите, на неже послани есте! тѣгда оканънзи Горастѣръ повелѣ зарѣзати и въ вързѣ, поваръ же Глѣбовъ, именъмъ Тѣрчинъ, изъмъ ножи и имъ блженаго и закла како агня непорочъно и безлобиво мѣца септемвря въ .Ѣ. днь въ по неделниѣ...

Оканънии же они оубоицѣ възвративъше сѣа къ пославъшюумоу на, како же рече Дѣдѣ: възвратнѣ сѣа грѣшници въ адъ и въси завыѣаюшии бѣа, и пакы: ороужие звлекоша грѣшници, напригоша лоукъ свои заклати правѣна сѣрдыцъмъ, и ороужие ихъ вънидеть въ срдца, и лоуци ихъ съкроушати сѣа, како грѣшници погывноутъ. И како съказаша Сѣопѣлкоу, како сътворихомъ повеленое товою, и си слышавъ възнесе

съ сръдцьмъ, и съвѣсть съ реченое псалмопѣв-
 цемъ Дѣдъмъ: что съ хвалиши, сильныи, о зѣловѣ...
 дондеже Ярославъ не тѣрпѣ сего зѣлааго оубивства
 движе съ на братоубица, оного оканьннааго
 Стопълака, и брани мѣногѣ съ нимъ състави
 и въсегда посовиѣмъ бѣжѣмъ и поспѣшениѣмъ
 стою^д повѣдивъ, елико брани състави. Оканьныи
 посрамленъ и повѣженъ, възвращаше съ, проче же
 съ трыклѣтѣи прииде съ множествомъ Печенѣгъ,
 и Ярославъ съвѣкоупивъ воа изиде противоу
 немоу на льто и ста на мѣстѣ, идеже вѣ оубиенъ
 стѣи Борисъ. и въздѣвъ роуцѣ на него и рече: се
 кровѣ брата моего въпинеть къ тебѣ, вѣдѣю, како
 же и Авелева прежде, и мѣсти его, како же и на
 ономъ положи стонаніе и трясеніе на брато-
 убвици Каинѣ... И се рекъ и поидоша противоу
 советѣ, и покрѣшиша поле лѣтѣское множествомъ
 вои, и състоупиша съ възходящоу слнцю, и възѣ
 стѣча зла стиноудѣ, и състоупаша съ тришѣдѣти,
 и виша съ чересъ дѣнь весь, и оуже къ вечероу
 одолѣ Ярославъ. а съ оканьныи Истопълиъ повѣ-
 же, и нападе на нь вѣсѣ, и раславѣша кости его,
 како не моши ни на кони сѣдѣти, и несахочутъ его
 на носилѣхъ. и привѣгоша Берестію съ нимъ, онъ же

рече: побѣгнѣте, осе женоуѣ по насъ. и посълахоуѣ
 противоу, и не вѣ ни гонѣщааго, ни женоуѣщааго въ слѣдъ
 его. и лежа въ немоуи, въсхопивъ сѣ глаголааше:
 побѣгнѣмъ еще, женоуѣ оуѣ мнѣ. и не можааше
 тѣрпѣти на единомъ мѣстѣ, и пробѣже людскую
 землю гонимъ гнѣвъмъ вѣжнемъ. и привѣже въ поу-
 стыню межю Чехъ и Лахъ, и тоу испровѣже жи-
 вотъ свои звалѣ, и принатъ възмъздинѣ отъ га.

3 житіа Теодозіа Печерського.

Блѣгодарю тя, блѣко мой, гїи Іс Хѣ, како сподобилъ
 мѣ еси недостойнааго съповѣдателя вѣити стѣи-
 имъ твоимъ вѣгодникомъ. се во испрѣва писавъ-
 шю ми о жити[и], и о пороувленни, и о чудесъхъ
 стѣоу и блѣженоу стѣратръпыцю Бориса и Глѣва,
 поноудихъ сѣ и на другоу исповѣдание приити,
 еже вѣше ю моею силы, кѣмоу же и не вѣхъ до-
 стѣинъ, гроуѣ сѣи и неразоумичнъ. къ симъ же
 како и не вѣхъ оученъ никѣи же хѣитрѣсти, нѣ вѣ-
 спомнаноухъ, гїи, слово твоѣ, рекъше: аще имате
 вѣроу како и зрюно гороушно и речете горѣ сѣи
 прѣнди и вѣвръзи сѣ вѣ морѣ, а овѣе послѣоуша-
 ютъ васъ, сѣи на оумѣ азъ грѣшныи Нѣстеръ

примѣ и оградивъ сѧ вѣрою и оупованиємъ, како
всѧ възможна отъ тебе соуть, начатъ къ слову
сѣписаниа положихъ, еже о житии прѣпѣнаго
оца нашего Аѣѣдосина, възвѣша игоумена монасты
ра сего стѣна вѣцѣ наша вѣцѣ, егже и днь оуцѣ
пение нѣнѣ, празднующе памать творимъ...

[Пригода з вѣзникомъ]... и се въ єдинъ днь шедъшю
великоуоумоу оцу нашему Аѣѣдосину нѣкотора
аго ради орудиѧ къ хрѣтолювыцю князю Изясла
ву, далече ємоу соушо отъ града, таче како и при
шдѧ и до вечера оумоудивъшю ємоу орудиѧ, ра
ди и повелѣ хрѣтолювыць ношѣнаго ради посѣпа
ниа ємоу на возѣ допроводити и до монастыра
єго. и како вѣсть идѣи пѣтьмь, и возѧи єго
видѣвѣи-и въ такои одежи соущаго и мѣнѣвѣ,
како єдинъ ѣ оубогѣхъ єсть, гла ємоу: чьрнори
зѣче, се во тѣ по всѧ дни пороздѣнъ єси азъ
же, трудѣнъ єзи, се не могу на кони ѣхати, нѣ
сице сѣтворивѣ: да азъ ти лагоу на возѣ, тѣ
же, морѣи на кони ѣхати, [всади на конь]
тоже вѣженѣи, сѣ вѣсакѣимъ сѣмѣреннємъ вѣставѣ,
сѣде на кони, а ономоу же легъшю на возѣ и
идѧше пѣтьмь радоунаѣи и слава вѣа, и єгда

же въздрѣмаше сѹ, тѣгда же съсѣдѣ текѣ. идѣаше
 въскран коня, дондеже трѹдѣашесѹ ти тако па-
 кы на конь вѣсѣдѣше. часто же оуже зорямъ възходѣ-
 шемъ и бельможамъ ѣдоушемъ къ кнѣзю и издавѣча
 познавъше вѣженѣаго и съсѣдѣше съ конь покланѣ-
 ахоу сѹ оубо вѣженоуоумоу оцю нашему Феодосію.
 тѣгда же глагола отрокоу: се оуже, чадо, свѣтъ
 єсть; вѣсѣди на конь свои! онъ же видѣвъ, єже
 тако вси покланѣахоути сѹ ємѹ, и оужасе сѹ
 въ оумѣ и трепеть сѹ възѣ и вѣсѣде на конь,
 ти тако понде пѹтьмѣ, а прѣподѣвноуоумоу Фе-
 одосію на возѣ сѣдѣащю вси же болѣаре сърѣтъше
 покланѣахоу сѹ ємоу і таче дошѣдѣшю ємоу мана-
 стѣрѣ. и се ишедѣше вѣсѣа братиѹ поклонишасѹ
 ємоу до земли. тоже отрокъ болѣми оужасе сѹ
 помышлѣа въ себе, кто сѹ єсть, єже тако вси
 покланѣають сѹ ємѹ; и ємѣ-и за роукоу вѣведе
 и въ трапезѣницю, таче повелѣ ємѹ дати ѣсти
 и пити, єлико хошетѣ, єще же и коунами тому
 давѣ отѣпусти и. сѹ же съповѣда самъ братиѹ
 повозѣнникъ тѣ, а вѣженоуоумоу о сѣмъ нікому
 же не навѣвшю...

[Бідносини Теодозія до князів] Феодосію, па-
 соушю стадо своє съ всякими бл҃гоцѣстиємъ и
 чистотою и еще же и житиє своє съ въздѣржаніємъ
 и подвигомъ исправляющю. бѣсть въ то врѣмя съма-
 тєніє нѣкако ѿ вселюкавааго врага въ трѣхъ кнѣ-
 зѣхъ, братии сущемъ по плѣти, како же двѣма брань
 сътворити на єдиноаго старѣйшааго си брата, хѣ-
 лювьца, иже по истинѣ бѣлювьца, Изаслава. Тоже
 тако тѣ прогнаны бѣсть ѿ града стольнааго
 и онѣма пришедъшема въ градъ тѣ посылаєта же
 по бл҃женааго оца нашего Феодосіа, бѣдаща того
 прити къ тѣма на обѣдъ и причетатиса неправды
 нѣмъ томъ съвѣтѣ. то же, иже въ испълнєнѣ дѣла
 сѣго, прѣподовѣнныи же Феодосіи разумѣвъ, еже не-
 правды соуще изгнаниє, еже о хѣлювьци, гл҃єтъ
 посыланому, како не имамъ ити на трапезу вельза-
 велиноу и причаститиса брашна того, испълнє
 соуща крѣви и оубииства. и ина же многа оукори-
 зньна гл҃авъ ѿпусти того рекши, како да възвѣ-
 стиши всѣмъ си пославъшимъ та. нѣ обаче она,
 аще и слышаста си, нѣ не възморога прогнѣва-
 тиса на нь, видаста бо правды соуща чловека

бѣжи. ни пакы же послоушаста того, нѣ оустрѣмиста
 сѧ на прогнание врата своего, иже ѿ всея тоя
 власти отъгнаста того, и тако възвратиста сѧ въ
 спать. и единому сѣдѣшу на столѣ томъ брата и
 оца своего, другому же възвративѣшу сѧ въ об-
 ласть свою. тѣгда же оцъ нашъ Аведосинъ, наплъ-
 нивъ сѧ стѣго дѣа, начатъ того овличати, яко не-
 правдѣно сътворивѣша и не по закону сѣдѣша на сто-
 лѣ томъ, и яко оцъ си и брата старѣишаго прогнавѣ-
 ша. тоже тако овличаше того, овѣгда епистолию пи-
 ша, посылааше тому, овѣгда же вельможамъ его при-
 ходѣщемъ къ нему овличаше того ѿ неправдѣнѣмъ
 прогнании врата, велѧ тѣмъ повѣдати тому, се же и
 послѣ же въписа къ нему епистолию велику зѣло об-
 личаю того и гла: гла крѣве врата твоего въпиетъ
 на тѧ къ бѣоу, яко Авелева на Каина, и инѣхъ мно-
 гыхъ дрѣвниихъ гонитель, и оубоиникъ, и братонена-
 видникъ, привода и причѣтами тому всѧ, еже ѿ немъ
 оуказавъ, и тако въписа вѣ, посыла. и яко тѣ прочѣте епи-
 столию тѣ, разгнѣвасѧ зѣло, и яко левъ рикнуеъ на правѣ-
 днаго. и оудари тою о землю; и яко же отътолѣ промѣче-
 сѧ вѣсть, еже на поточениѣ ѿсоуженоу вѣти влаженому.

4. 3і списка „Златострупа“ з XII в.

Про монастирське життя [із 58 слова]

О вѣдовахъ и о нищихъ, и како въ монастырѣхъ живють.

По истинѣ монастыри соуть домовѣ желнии, тоу бо острѣи ю-
ригъ и попелъ, идеже єдиньство... Аще во днь или дроуги прѣвоудеши,
тогда паче разоумѣеши сласть житиѧ ихъ... Я намъ зѣюще, и чешюще
са, и храплющемъ, и съ проста възнакомъ лежашемъ, и многы помышляюще
прѣлести и дроугици во вьсоу ношъ о томъ мзислаше прѣпробажають и
егда начынетъ хотѣти свьноути, тьгда же оусноуть, и егда мзи начынемъ
дѣлати, тьгда они гдѣ творять покою, свьноубаше же кждо насъ подору-
га си зоветь, и свѣщаваемъ о коупѣ, и на тьрѣ течемъ, и прѣдъ князи
станемъ, и трепешемъ, и воимъ са, а дроузи на позоръ текоуть, а дроузи
на строи свои тшаться. соуть же пакы ини члѣци, и свьнетъ, и поте-
коуть, да кждѣ пити овращють, ни къ цркви не ходивъше чрѣвоу
во работають, а не боу, а они не тако... мирьсци оуво и дьнико
сѣпатъ, а они и ношью вѣдять... вечерю же пакы доспѣвъшю ови
въ ванѧ и на покою тшаться са, а они троуды свои прощыше, ти
тьгда на трапезѣ садють, не многъ рабъ възымающе, ни ришють
по двору, ни плашьющъ, нъ єдинъ вержь овьщъ братии, ни ва-
рениѧ многоцѣннааго прѣди полагающе, ни скварамъ раду-
юще са, нъ ови хлѣвъ ти соль, ови же масла приливавъше,
дроузи же, єлико же ихъ єсть воленадио, то и зелница си при-
емлюще и сочива; таче мало посѣдѣвъше паче матѣями есе за-
ключиша, почивають кждо ихъ на лѣсахъ сътворениихъ на
покои тѣчию, а не на пищу. нѣсть тоу страха рабина, ни єсть
матежа женьскааго, ни єсть матежа дѣтьскааго, нѣсть ковь-
черъ множьства, ни ризъ полаганиѧ мноааго, ни злата, ни срѣ-
бра, ни ризьница, ни иного такоаго ничьсоже...

4. ІЗ ВІДЕНСЬКОГО АНТОЛОГІОНА [Октоїха, инакше: Codex Han- kensteinianus]

МОЛИТВА.

МОЛИТВА КЪ ГОСПОДОУ БОГОУ НАШЕМУ НА СТОГНА-
НЬЕ ВСАКОГО ЗЛА І ВСѢХЪ ДУХЪ НЕПРИЯЗНИНЪХЪ, ПА-
КОСТАЩИХЪ ОУ ДЕНЬ ИЛИ ВЪ НОЩЬ, ИЛИ В ЛУНУ НОВУ,
ЇЛИ ВЪ ВѢТХУ. АЩЕ КТО ХОЩЕТЬ ПРИЗЫВАТИ СИ ІМЕНА
БОЖЬА С ВѢРОЮ, І ДА ВУДЕТЬ ЧИСТЪ ПО ТРИ ДНІ
СЪТЪ ВСАКОА СИВЕРНЪ, І ЯКО ПОМОЛІВ СЯ МОЛИТ-
ВОЮ СЕЮ КЪ БОГОУ И ПО ТОМУ ПРОБѢУДЕТЬ ЧИСТЪ
Ї ДНИ; І БОГЪ ДАСТЬ ЕМОУ, ЕГОЖЕ ПРОСІТЬ, І СХРАНИТЬ
И НЕВІДИМО Ъ ВСАКОГО ЗЛА І НАПАСТИ, АМИНЬ.

ГОСПОДИ, ВЛАГОСЛОВИ, СЪТЧЕ. ВЪЗНЕСАЮ ХОТІ МО-
СА, ПОМІНАЮ ПРОСЬБЫ МОЕА, І ПОЗНАЮ ГРѢХЪ МОИ
ПРОБѢДЪ СПАСИТЕЛЕМЪ МОИМЪ БОГОМЪ, И СКРУШЮ МЫ-
СЛІ МОА ПРОБѢДЪ БОГОМЪ, ІЩЮ МОЛИТВЫ, ПРИМИЛЮ
СА ВЪ МОЛИТВАХЪ МОИХЪ КЪ БОГУ МИЛОСТИВОМУ И
ЩЕДРОМУ. КТО МОЖЕТЬ ИЗЪГЛАГОЛАТИ ХРАВСОРЬСТВО
БОЖЬЕ, КТО МОЖЕТЬ НЕПРАВИТИ СТРАХИ ТВОА, ГОС-
ДЦЕЙ ПАМЯТНИК І ВСІ ДАЛЬШІ — З XII. АБО XIII. ВІКУ.

ПОДІ? И ДЕСНИЦА ТВОЯ РАСПРОСТЕРЛА .҃. ОВИЛИІ И .҃. НЕБЕСЬ
 СЪ ВЪШЕ, И ВЪЗДВІГЛА ЕСІ КЪ ВЪСОТѢ, АЖЕ НѢСТЬ КОН-
 ЦА; И СЪ ВЪСОТЫ ѿ ВСѢХЪ ВЪЗНЕСЕНЪ ПРІСТОЛЪ СЛАВЫ
 ТВОЕЯ. И КТО МОЖЕТЪ СЪВОРІТИ СЛЫШАНЫ ХВАЛЫ ТВО-
 Я, ЯКЕ СОЗДАЛЪ ЕСИ .҃. ЗЕМЛѢ И .҃. ОВИЛИІ СПОДОВИ?
 ОУСТАВІЛЪ ЕСІ ЗЕМЛЮ НИ НА ЧѢМЖЕ, ЕЖЕ СТРАШЕНЪ ЕСІ І
 СІЛЕНЪ... І ОТКРЫВАЕШИ ГЛУБИНУ ОТЪ ТМЫ, И ВСѦ ТАІ-
 НАЯ КЪ ТОВѢ ОТКРЫТА СУТЬ ОУ ГЛАГОЛѢ ТВОЕМЪ ВЪ
 ДЫХАНЬЮ НОЗДРЮ ТВОЕЮ. І СЪВОРІЛЪ ЕСИ НЕБЕСА И
 ВСѢ ПОЛИКИ НЕВЕСНЫЯ; І ВСѢ МЫСЛІ ЧЛОВѢЧЬСКИЯ
 НАПИСАНЫ СУТЬ ПРѢДЪ ТОВОЮ, І НИ ЁДИНЪ ГЛАГОЛЪ
 ОУТЧЕНЪ ѿ ТЕБЕ...

... ХВАЛѢТЕ ІМА БОЖЬЕ, ИЖЕ СИЛНО ИМА ЕГО САМОГО;
 ЯКО ТО РЕЧЕ, І БУДЕТЬ; ВОНЪ ЗАПОВѢДЕ І СТАНЕТ-
 СЯ. БЛАГОСЛОВЕНЪ БОГЪ НА ВѢК[Ѣ], ГОСПОДЬ БОГЪ НАШЪ,
 БОГЪ ЕДИНЪ. ПОДЪДЕРЖ[И]ТЬ БОГЪ ВСѦ НИЗЪПАДАЮЩАЯ,
 ОУЗВОДИТЬ ГОСПОДЬ ВСѦ НИЗЪВЕРЖЕННЫЯ; БЛІЗЪ ГОС-
 ПОДЪ ВСѢМЪ ПРИЗЫВАЮЩИМЪ ЕГО ПРАВДОЮ, БЛІЗЪ ГОС-
 ПОДЪ СКОУШЕННЫХЪ СЕРОДЦЕМЪ, И СНИЖАЮЩИХЪ ДУ-
 ХОМЪ СПАСЕТЪ; ИЗ[В]ЕДИТЬ ГОСПОДЬ ДУШЮ РАВЪ СВО-
 ІХЪ; НЕ ПОСТЫДАТЪ СЯ ВСІ ВПОВАЮЩІ НА НЬ. СЕ
 ЕСТЬ ІМА ЕГО ОДНАІ НА ВѢКИ.

КОНДАК, глас 3̃.

129

Живоначалною дланію оумеръшанаго ѿ темныхъ
мѣстъ како живодавца въскрѣсившаго вѣсѣхъ Хри-
ста бога, и тридневно изъ гроба въскрѣсившаго
въспоймо: ты носи вѣсѣхъ насъ воскресение и жи-
вотѣ, воже всесамый ихъ.

3 ПОСХОДНВОЇ [СТЕПЕННОЇ, ἀναβαθμός] ПІСНІ.

листок $8\frac{1}{9}a$

Помилуй насъ, сгрѣшившихъ
ти много на всякъ часъ,
Христе мѡї, даж ми образъ
прѣже кѡнца покаати ся
к тебе...

Аще не господь бы былъ въ
насъ, кто доволенъ цѣль сум-
ненъ быти ѿ врага купно
чловѣкоубица?..

Зубѣмъ ихъ не прѣдажъ,
спасе, своего раба, лво-
вомъ образомъ на ма по-
двизающимъ ся иво врази
мѡї...

листок $16\frac{1}{12}a$

Помилуй насъ, сгрѣшившихъ
ти много, о, Христе мѡї, на
всякъ часъ, даи же ми образъ
прѣже кѡнца покаати ми
ся к тебе...

Аще не господь былъ бы в
насъ, то кто доволенъ цѣль сум-
ненъ быти ѿ врага купно
чловѣкоубица?..

Зубѣмъ ихъ не прѣдаі же
спасе, своего раба, лво-
вымъ образомъ на ма по-
двизающа ся иво врази
мѡи...

Надѣющеі са на господа Надѣюще са на господа
вподовіша са горѣ сватѣї, вподовиша са горѣ сватѣї,
иже нікако же подвіжат иже никакоже подвіжат
са напастьмі вражьами. са напастьми вражьами...

З посланіа Апостола Павла до Жидів.

II, 6-8.

6. Засвѣдательствова же кде єтеръ глагола: что
єсть чловѣко, како помниши и, ли сынъ чловѣчьскъ,
како постѣща єго? 7. оумнилъ єси малѣмъ чинѣмъ ѿ
ангелѣ; славою и честию вѣнчалъ-и єси, и поста-
вилъ-и єси надъ дѣлы роукоу твоєю; 8. вса поко-
рилъ єси подъ ногама єго.

5. Із „С[и]наксаря”

1. Мѣсяць сентаврѣ,
рекомъи рюенъ

[имать дѣни. ѿ. дѣнь имать
час. ѿ. а ношь. ѿ.]

ѿ. память єтого ѿца семена

ѿ. вѣдвигѣнне чьстнаго

крѣста

ѿ. єтого муч. Никиты

ѿ. єтого муч. Еуфимѣ

ѿ. стѣхъ. ѿ. дѣвъ Вѣрзи,

Любве, Надежѣ

ѿ. єтого мученицѣ Ефро-

сінѣ.

ѿв березні, 20 дня-Никиты

2. Мѣсяць октябрь, ре

комзії листопад

.а. сѣго апостола Онанѣ

.в. сѣго Квпрѣана і Оустинѣ

.г. свѣщеномуч. Дѣнисѣ

.е. сѣго мѣченицѣ Мамелхѣ¹⁾

.л. сѣго муч. Евлампѣ и

Евлампѣ

.ис. сѣго муч. Логзѣна

.ис. сѣго і великаго муч.

Дмитрѣ

3. Мѣсяць ноябрь, ре

комзії груден

.а. оустѣнѣ сѣго безмезѣ

ніку Кузмѣ і Демѣана.

.в. сѣго муч. Анкундина²⁾

і Пигасѣ

.г. муч. Акезомѣ³⁾

.ч. памѣть прѣподобноѣ

Мотрѣнѣ⁴⁾

.іа. ст. Віктѣнѣ

¹⁾ гр. Μαμελχης, лат. Mamelchta²⁾ " Ἀκινδυνος, лат. Acindynus³⁾ " Ἀκεψιδος, лат. Acepsimus⁴⁾ " Ματρώνα, " Matrona

.ів. сѣго ѡца нашего Івана

.іг. памѣть ѡца Амфілохѣ¹⁾

.іе. сѣеномуч. Климѣнта

4. Мѣсяць декабрь, ре

комзії студензѣ

.в. сѣго прѣка Амбакума²⁾

.с. памѣть ѡца нашего Ніколѣ

.з. памѣть ѡца нашего Амѣврѣѣ

.і. ст. муч. Евѣграфа

.іа. памѣть ѡца нашего Данила

.сі. сѣго муч. Онанѣ,

Озарѣ

.іа. сѣго муч. Оуліанѣ

.іе. сѣго муч. Настасѣ

.іа. сѣго муч. Евѣинѣ

5. Мѣсяць генварь, ре

комѣ просинѣ

.в. памѣть ѡца нашего Се

лѣвѣстра¹⁾.іг. ст. муч. Ермѣла²⁾¹⁾ гр. Ἀμφιλόχιος, лат. Amphilocheus²⁾ " Ἀβαχὼν, лат. Abachum³⁾ " Σιλβέστρος, " Silvester⁴⁾ " Ἑρμιλὸς, лат. Hermilus

.кв. сѣго а҃гла Тимофеѣа
 .кд. памать прѣподобноѣ
 зени римляныиѣ
 .кн. памать ѡца нашего Еф^р
 рѣма
 .ла. сѣоу чудотворицу Ку^р
 ра и Івана

6. Мѣсѣць февраль,
 рекомѣи сѣчен
 .в. срѣтѣнне Гдѣа нашего
 Ісуса Христа

.е. сѣоѣ мученицѣ Огафѣ^а
 .з. сѣоѣ муч. Парфѣнѣа
 епископа^а
 .іг. памать ѡца нашего Мартинѣ
 ана
 .ід. памать ѡца нашего А^в
 гѣнѣа
 .ік. памать ѡца нашего Пер^с
 фюрѣа^а
 .іл. сѣоѣ муч. Нестера

¹⁾ гр. Ἀγάθη, лат. Agatha

²⁾ " Παρθένιος, лат. Parthenius

³⁾ " Πορφύριος, " Porphyrius

⁴⁾ " Εὐτροπίος, " Eutropius

7. Мѣсѣць март, реко^м
 мѣи сѣхнѣ
 .г. сѣѣхѣ муч. Евтропѣа^а і Ка^л
 леніка
 .і. сѣоѣ муч. Кѡнѣдрата і
 Куприяна
 .із. памать сѣоѣ Олѣзѣи чл^о
 вѣка

.іе. благовѣщенне прнсѣаѣѣ
 богородицѣ
 .іс. сѣорѣ архангела Гаврила
 .іл. памать Окаяна епископа

8. Мѣсѣць април, рекомѣи
 верезозѣлѣ
 .д. памать ѡца нашего Еси^с
 фа, тѣорца канѣнѣм
 .ж. страсть сѣоѣ Евѣдѣхѣа^а
 .іа. сѣѣномуч. Антипѣи епископа
 .іе. сѣоѣ а҃гла еѣангеліста
 Марка

9. Мѣсѣць маі, рекомѣи
 травѣнѣ

.д. сѣоѣ пророка Еремѣа^а

¹⁾ гр. Εὐψυχίος, лат. Eupsychius

²⁾ " Ηρεμίας, " Eremias

.Ѣ. Оуспѣнне ѿца нашего Яфа-
наса; въ тѣжъ днь перенесѣ-
нне сѣю муч. Бориса и Глѣва
.Ѣ. сѣю мученицѣ Оринѣ
.Ѣ. памать Иѡа многостра-
стьнаго

.Ѣ. сѣю прѣра Исаіа; въ
тѣжъ днь перенесѣнне сѣю
ѿ ѿца Николы

.Ѣ. сѣю мученицѣ Лукѣрьѣ³⁾

.Ѣ. сѣю муч. Сидора

.Ѣ. сѣю муч. Федота³⁾

.Ѣ. памать влагоушества
го цѣсара Костан[т]ина і
матере егѡ Оленѣ

.Ѣ. трѣтѣе обрѣтѣнне гла-
вы Іѡана прѣдвѣтѣ

.Ѣ. сѣю ѿца Олександра

10. Мѣсць іюнь, рекомѣи
изѡиз

.Ѣ. страсть сѣю Оустина

.Ѣ. перенесѣнне мощемъ Федора
стратилата

¹⁾ Глицерія, лат. Glyceria

²⁾ Теодотос, " Theodotus

.Ѣ. сѣю аплѣ Валѣфромѣ³⁾
и Варнавы

.Ѣ. памать ѿца Онѡфрѣа егѡ-
таніна

.Ѣ. сѣю мученицѣ Якѡлины

.Ѣ. памать ѿца нашего Тѡхона

.Ѣ. сѣю муч. Манѡла

.Ѣ. сѣю муч. Мефедѣ³⁾

.Ѣ. сѣю муч. Оульѡна

.Ѣ. памать ѿца Давѣда

11. Мѣсць июл, рекомѣи
червен.

.Ѣ. сѣю муч. Оуанѣиуна³⁾

.Ѣ. памать ѿца нашего Анѡдрѣа

.Ѣ. сѣю муч. Иѡріа і Вліты³⁾

.Ѣ. памать прѣподѡвновъ Ма-
рьѣ Магдолины

.Ѣ. сѣю мученицѣ Хрѣстинѣ;

въ тѣжъ днь сѣю муч. Бори-
са и Глѣва

.Ѣ. сѣю муч. Ермолѣи и Ерміппа

.Ѣ. сѣю мученика Каленика

¹⁾ гр. Βαρθολομαῖος, лат. Bartholomaeus

²⁾ " Μεθόδιος, лат. Methodius

³⁾ " Ὑάκυνθος, лат. Hyacinthus

⁴⁾ " Ἰουλίττη, лат. Iulitta, нѣ 31-Оулиты

12. Мѣсяць август, реко-
мый заревъ

Д. сѣтого муч. Елеофѣрья¹⁾

Е. сѣтого мученика Евстаѣя²⁾

И. сѣтого прѣрка Самуила

Ид. сѣтого муч. Евтиха³⁾

Из. сѣтою муч. Анѣдрьяна⁴⁾ и Ната-

льѣ

И память положѣна въ рацѣ

честнаго помята присвѣтовъ богоу

родицѣ.

1) гр. Ἐλευθέριος, лат. Eleutherius

2) " Εὐσταθίος, лат. Eustathius

1) пути. ев. Евтихья, гр. Εὐτυχίος

2) гр. Ἀνδριανός, лат. Andrianus

5. 3 ВУЧАЦЬКОЇ ЄВАНГЕЛІЇ¹⁾

3 ЄВАНГЕЛІА МАТЕЯ

XXVIII, 62-66.

62. ВЪ ОУТРИИ ЖЕ ДНЬ, НЕЖЕ КСТЬ ПО ПАТЪЦѢ, СЪБРАША
СА АРХИЕРѢВИ И ФАРИСѢВИ КЪ ПИЛАТОУ 63. ГЛ҃ЮЩЕ: ГІИ, ПО-
МАНОУХОМЪ, ЯКО ЛЬСТЕЦЬ ОНЪ РЕЧЕ²⁾ ЕДИНАЧЕ И НЕЩЕ ЖИВЪ
СЫИ: ПО ТРЕХЪ ДНЕХЪ ВЪСТАНОУ. 64. ПОВЕЛИ ОУБО ЗА-
ТВЕРДИТИ ГРОВЪ ДО ТРЕТИНАГО ДНЕ, НЕГДА КАКО ПРИ-
ШЕДЪШЕ ОУЧЕНИЦИ ЕГО НОЩЬЮ ОУКРАДУТИ-И И РЕКУТЬ ЛЮ-
ДЕМЪ: ВЪСТА СѢ МЕРТВЫХЪ И БУДЕТЬ ПОСЛѣДНЯЯ
ЛЕСТЬ ГОРЬШИ ПЕРВІНА. 65. РЕЧЕ ЖЕ ИМЪ ПИЛАТЪ: ИМА-
ТЕ СЪБОРЪ ЛЮДИИ МНОГЪ, ИДѢТЕ, ОУТВЕРДИТЕ, ЯКО ЖЕ
ВѢСТЕ. 66. ОНИ ЖЕ ШЕДЪШЕ ЗАТВЕРДИША ГРОВЪ, ЗАПЕ-

¹⁾ Дописка на 19. листку з XV вѣку: а се а. пѣ андрѣшко мочшатичь, придалъ
ѣмъ прѣтѣи кѣ маѣтирѣ городишѣ изъ Шчинѣи себеа, изъ селаа, колодѣ
пшеницѣ сокалѣской, колодѣ жита сокалѣскаго, а колодѣ шаса сокалѣскаго. а
сли кто, или дѣтї мой, не выдодѣть, алы во ближній мон-соудѣа имъ бѣѣ.

чатавъше камѣнь при сворѣ людии многѣ, ꙗже глеть
са: съ коустодиню.

XXII, 9-14.

9. [Идѣте на исходища, поутти, и велицѣхъ] оше овраще-
те, призовѣте на бракъ. 10. И ишедъше раби ти на поуть
събраша вса, велико оверѣтоша, злына же и добрына и
исполниша бракъ възлежащихъ. 11. Въшедъ же црь
видѣтъ възлежащихъ, видѣ тоу члвка неовлѣчена
въ одежю брачноую, 12. и гла кмоу: друже, како
въниде сѣмо не имъи одежа брачнына? онъ же
оумолче. 13. тогда рече црь слугамъ: связавъше
кмоу роуцѣ и нозѣ възмѣте и и въверзѣте и въ тму
вънѣшнюю. ту будетъ плачь и сирѣжетъ зовомъ.
14. Мнози во соуть званни, мало же избраныхъ.

3 евангеліа пѹки.

XXII, 34-39.

34. Глѹ ти, Петре: не възгласить коуръ днь, трикра-
ты ѿвержеши са мене. 35. ꙗгда же послахъ вы безъ
влагалища, и беспыръ, и бесапогъ, ꙗгда что лишени вы
сте? они же рекоша: ничсоже. 36. рече же имъ ісѹ:

☞ = безъ спиръ, безъ сапогъ.

нѣ нѣнѣ иже имать благице, да възметъ, такоже и
спироу; а иже не имать, да продасть ризоу свою и коу-
пить ножь. 37. глаголю во вамъ, яко еѣще писанию се-
моу подобаетъ скончати сѧ о мѣнѣ: еже и съ ве-
законъными вѣмѣню сѧ: иво еже о мнѣ, коньчиноу
имать. 38. они же рекоша: гдѣи: се ножа сѣде двѣа. ісѣхъ
же рече: довольно естъ. 39. и ишедъ иде по обѣичаю
своемоу въ гороу елевнскоую, по нѣмь же идоша
оученици его.

3 евангеліа Марка

IV, 1-9.

1. Бѣ оно ^вначать ісѣхъ оучити при мори: и собра сѧ
и нѣмоу народъ много, яко саомоу възвѣзъшу въ
корабль сѣдѣти въ мори; и весь народъ при мори ва-
ше на земли. 2. и оучаше на въ притѣчахъ много, и
глаше имъ въ оучении своемъ: 3. слышите, се изиде
сѣи сѣяти. 4. и въи сѣющею нѣмоу ово паде на
поути, и птица позоваше е. 5. а другое паде на ка-
мени, и идеже не беше земля много: и авиѣ проза-
ве и неимѣнина дѣла. 6. сѣицю же
въшедъшу и погорѣ и неимѣнина дѣла корѣнина

посѣше. 7. а дру҃гоѣ паде въ тернии, и изиде терниѣ
и задави ю, и плода не въдастъ. 8. а дру҃гоѣ паде
на земли доврѣ: и даѣше плодъ въсходаи, растѣи,
и приплоди трѣми десѣтѣ, и шестью десѣтѣ, и съ-
томъ. 9. ти глаше имъ: имѣѣи оуши слышати, да
слышитъ.

V, 24-28.

24. Въ оно [время] идѣше по Ісѣѣ народъ многъ и
гнетѣхѣ оути-и. 25. и жена дру҃гана, соуши въ исто-
чѣнии крѣви лѣтѣ двѣ на дѣсѣте, 26 и много
приѣмѣши ѿ многъ врачевъ, издаѣавъши ѿ себе
все и ничто же оуспѣвѣши, нѣ паче на горьшенѣ
пришедъши: 27. и слышавъши о Ісѣѣ, пришедъши въ на-
родъ съзѣди, прикосну сѣ ризѣ ѣго, 28. глаше въ
въ себе, аще [прикосну сѣ ризамъ ѣго спасена буду].

IV, 16-17.

Мѣъ септѣ[врѣ], рекомъи рюинъ; начатокъ ново-
моу лѣтоу, еѹѣ ѿ лоуки. Въ онѣ 16. въниде Ісѣ въ
назарѣѣ, въ нѣмъ же бѣ въспитанъ; и въниде, по
обычаю, въ дѣнь соувотѣнъи въ сонѣмище и въста
чистѣ. 17. И въдаша ѣмоу книги исѣѣа прѣрка: и,

6. ІЗ ПАВРІВСЬКИХ ЛИСТКІВ.

3 євангелія Марка

III, 20-27

20. [И прииде] Ісѹ въ домъ: и собраша сѧ народи,
 како не можи имъ ни хлѣба бѣсти 21. и слышавше же,
 иже вахоуť оу него, изидоша ѧтъ и глахоу бо, како
 нѣистовъ єсть. 22. и книжници же, єѡ Иєрѣма
 съшедше глахоу, како велезаоуľ имать, како влѣкоу
 бѣсовьскымы изгонити бѣсы. 23. и призвавъ ѧ
 притѣчами глаше имъ, како можетъ сотоѧ сото
 ноу издрнати, 24. и аще црѣство на сѧ раздѣлитъ
 сѧ, не можетъ стати црѣст[во] то, 25. и аще домъ
 самъ сѧ раздѣлитъ, не можетъ стати домъ тѣ;
 26. и аще сотоѧ вѣсталъ на сѧ єсть и раздѣ
 лилъ сѧ єсть, не можетъ стати, дондеже конецъ
 имать. 27. никтоже не можетъ съсоуды крѣпькаго
 вшедъ въ домъ єго разъгравити, аще не перевѣне

ѹ Кінець рукопису вучаць. євангеліі.

ЗЪРНИКІВ ГОРОДИСЬКОЇ ЄВАНГЕЛІЇ.

З ЄВАНГЕЛІЯ МАТЕЯ

VI, 8-13¹⁾

8. НЕ] ПОДОВИТЕ СЯ ОУВО ИМЪ, ВѢСТЬ ВО ОЦѢ ВАШЬ, ИХ
ЖЕ ТРЕБОУЕТЬ²⁾, ПРѢ[ЖЕ] ПРОШѢНІЯ ВАШАГО. 9. ТАКО ОУВО
МО[ЛИТЕ СЯ ВЪ]: ОЧЕ НАШЬ, ИЖЕ ЕСИ НА НБѢХЪ, ДА СТЬ
СА ИМА ТВОЕ, 10. ДА ПРИДЕТЬ ЦРѢЦТ[ВИЕ] ТВОЕ, ДА БУ
[Д]ЕТЬ ВОЛА ТВОЯ, АКО [Н]А НБѢХЪ, ТАКА И НА ЗЕМЛИ.
11. [Х]ЛѢВЪ НА НАСТАВШАГО ДНѢ ДАЖЕ³⁾ ДНѢ, 12. И ОСТА
ВИ НАМЪ ДОЛГЫ НАША, АКО ЖЕ МЫ ОСТАВЛЯЕМЪ
ДОЛГЪ ДОЛЖ[НИКОМЪ НАШИМЪ]...

¹⁾ ПОР. АРХАН. ЄВАНГ. СТ. 88.

²⁾ = ТРЕБОУЮТЕ ³⁾ = ДАЖЕ

ХІІІ. ВІК.

1. Із повчіння черця зарувської печери.

Отъ грѣшного Ресоргина, черноризца
зарувьскына пещеры, повчѣныє къ
дѣховному чадѣ

Се пишу къ тебѣ, чадѣ моє оузыювленое ѿ г҃и,
елма же оусхотѣлъ єси дѣю свою сп҃ти, створилъ
мѣ єси, оубѣгаго старца, вожа оуности твоєѣ, то
помани, како влѣка, творецъ нб҃у и земли, сынъ творецъ,
ѡбразъ совою всѣмъ дана, пришедъ ѿ толикоѣ вла-
сти до нижнихъ насъ, нѣ оусхотѣ поклонити сѧ
цр҃ю, самъ сынъ цр҃ь цр҃емъ, ни иному властелину, вла-
дѣка сынъ влѣкамъ, ни философамъ, ни красными
лицы ні любымымъ¹⁾ си—но слышавъ²⁾ ѿ старци

1) = любымымъ 2) = слышавъ

ѣдиномъ, страннѣ, оувозѣ, и аlichemъ заморыши сѧ, назѣ,
портѣ носѧща ризныи до колѣну, и всѧческыи оуморѣ-
ша сѧ самовольствомъ, и тому пришедѣ поклонѣ нрѣ-
чю главу свою—глава си вѣхъ, ообразѣ вамъ да-
на, да не и мѣи прѣзрѣвъше нищелюбивыи мѣи, овѣ-
нищавша хѣ ради, пѣти правѣша хѣи, оузыщѣмъ
блѣгъ, и чѣи, и оучитель погодивъ намъ.

тѣи же, чадо мое сладкоѣ, аще точно спсѣния
ищѣши, а нѣ иного никоего же славохотѣи, то и мимо
моего грѣбостѣ нѣиши оучитѣла иного си; моя во-
ти грѣбостѣ доволна ѣсть сказати, имже спсѣши
сѧ, аще схраниши, ѣлико же ти рекѣ, аще сѣ вѣсѣ
взышивъ сѧ, и прѣзра ма начнеши искати, ино любѣ
знати лицемъ оучитѣла, то аще иного грѣха нѣ
створиши, то и то ти прѣзорьствѣ гонити начнѣтъ
на погивѣль дѣи, нѣ си храни, чадо мое сладкоѣ:
поминаси присно смръть лютѣю, напрасньство ѣи, како
много въскорѣ въсхъщѧнѣтъ не дадуши ни по нѣ ѣди-
ного словесе издрѣши потомже, токомо, что не стра-
шноѣ ли то сѣдище, и мѣи различныи, люты, вѣсѣ
кончѣи, оуготованѣи дѣиаволѣ и творѣщимъ волю
ѣго, и ѣже поношѣниѣ грѣшникомъ и похощѣниѣ

прѣдъ англы и члѣкы, и оуготованына блѣтнына, и прѣ-
 столѣ славѣ и вѣнцы на невѣстѣхъ праведникомъ, но
 приено имѣи си на думѣ, сими приено поучаюса^ѧ въсе-
 ли страхъ бѣи въ сѣдци си, и любовь великую, ꙗже к не-
 му окрашася паче злата и сѣвѣра, и камене драгаго
 смѣрѣниемъ добрымъ своимъ, паче и паче милостына,
 помаган нишимъ, заступникъ буди сиротамъ и вѣдови-
 цамъ, любовь имѣи ко всемъ равнѣ, дружна тайны хра-
 ни, клеветаныа же зѣло оубѣгаи, клеветы храниса, за-
 висти нѣ имѣа, чюжихъ доворотъ нѣ съгладан, да не
 оусхошеши имъ; смѣха вѣгаи лихаго, скомороха, и сла-
 то чѣхара, и гудца, и свирца нѣ оуведи оу домъ свои
 глума ради-поганьско во то есть, а не крѣстьяньско,
 да любаи та глумѣныа поганъ есть, и съ крѣстьяны
 причастыа нѣ имать, дѣволи во то сѣть, всегда
 сли съ мѣсци, и созваныа, и вѣсѣльна влѣдская
 во то есть краса и радость вѣсѣвшихса штокъ, а
 крѣстьяньскы сѣть-гусли прѣкраснаа, добродѣлнаа
 псалтыра, ꙗкоже приено должни есмы веселити-
 ся къ прѣстому влѣдцѣ мѣтвому, Х҃у бѣ нашему: сѣтъ,
 сѣтъ, сѣтъ еси бѣе, исполнивши нѣво и землю славы тво-
 еѣа.

ѧ) замѣсь — поучанса.

ТОТИ ДРАГО ЕСТЬ ВЕСѢЛЫЕ, ТОТИ ПРѢСЛАВНАЯ ЕСТЬ 143
ПѢ, СО АНГЕЛЫ НЫ СОВКУПЛЯЮЩИ, И ТУ ЖЕ ЧѢ ПОДАНА
НАМЪ, ГРѢШНИКОМЪ, ТОТИ ПРѢДИВНЫ С҃УТЬ Г҃СЛИ, ВСА
КОИ ДѢШИ ЖИВОТЪ ПОДАЮЩИ И ВЕСѢЛЫЕ, АЩЕЛИ ИЩЕШИ ВЕС
СѢЛЫЯ, И ВСАКОА ВѢДѢХЪ-ТО ПРИЕМЪ ЖИВОТВОРНЫА КЪНИГЫ И ПОЧТИ
СѢХЪ МУЖЬ ПОВѢСТИ, И ОУЧѢНЫА, И ДѢЛА, И СѢРА,
КАЖЕ ПРИАША ЗА ХѢ ВѢ, ПОСТРАДАВШАГО НАСЪ РАДИ
ГРѢШНЫХъ - И ОВРАЩЕШИ ВЪ НИХЪ СТАДО ТОЧНЫ ОУТѢ
ХЪ, ѿ СѢГО ДѢА ОУСТРОЕНЫ - КАКО ЖЕ БО ВЧЕЛЫ ѿ
РАЗЛИЧЕНЪ ЦВѢТЕЦЬ НЕСУЩА ОУТРЕМНО НЕРАЗУМНО
СЛОВО, ОУТРЕМОВЕ СТЕВОРАЮЩА СТЫДИВА ДОСТОИННЫ
МНОЖЕСТВОМЪ КЛѢТОКЪ КРАСНЫХъ, И ѿ РОСЫ НѢНЪА
НАПОЕНЪА ЦВѢТЦА, И СМОРЦАЮЩА, НА ЖАЛѢХЪ НОСЯЩА,
НАПОЛНЯЮЩА СЛАСТИ СВОЕЮ - ТОМУ СЛАВА ОУ ВѢКЪ,
АМИНЬ.

ЗАПИС НА КНИЗІ ПОУЧЕНІИ БѢРЕМА СИРИНА. з 1288 г.

СЛАВА ТОВА ѿ ВЪ СИН ЧАСЪ. ВЪ ЛѢТО СЕМОЕ ТЫ
САЩѢ НАПИСАША СЯ КНИГЫ СІА ПРИ ЦѢТВѢ БѢГО
ВѢРНАГО ЦРѢА БОЛОДИМѢРА, СѢА БАСИЛКОВА, ОУНОУ

ка Романова, волюбивому тивуну его Петрови. да
 аще приключится кому сына книги прочитати, то
 первое помани строителя ихъ, написа же сына кни-
 ги на спѣныѣ свои дѣши и чадомъ своимъ: Лаврѣ-
 нтьевѣ, Барварѣ, да и азъ грѣшныи, худыи Иевъ,
 Шверзъ северная своя оуста, похвалю избрани-
 ка вѣна, списавшаго книги си: за Шпущѣныѣ его
 даи ему, гѣи бѣе, здравыѣ, и телеси его ѿ десную
 тебе, вѣдо, стояти, совокуплену съ праженицею сво-
 юю и съ чадѣи, и судѣ мѣтѣвъ оуспринати ѿ тебе съ
 стѣими твоими, приити ихъ, гѣи, во црѣви своемъ,
 съпаси дѣша ихъ.

Семое тѣсѣще оу конечномъ родѣ вѣи мужь,
 в та лѣта ему же издѣно вѣи оу стѣомъ крѣпѣныи
 Петрѣ, сыи вѣше оу та времена тивунѣ оу князѣ
 Володимѣра, и вѣи оу него сѣнѣ именемъ Лаврѣнти, его
 же оуда оучити стѣимъ книгамъ, наказываш[е] апѣ-
 кѣими заповѣдѣм[и] на всѣа часы. самъ же сыи[и]
 строашеть сына книги с[ѣи] многѣмъ тѣшаньемъ,
 на всѣа дѣни милуѣа мастера. о таковыхъ рѣ прѣкѣ:
 вѣжнии мѣтѣви до сирѣотѣ, како ти помиловани
 будутъ на судѣ страшнѣмъ. и пакы Павелъ рѣ
 и Селунаномъ: вѣгословлени сѣуть, иже исполна-

ЮТЬ ПИСАНІЯ СТЬХЪ КНИГЪ, ТИ БО НѢ БУТАНИ
 БУДУТЪ ПРѢДЪ ЩЕМИ МОИМЪ, ИЖЕ КСТЬ НА НѢХЪ,
 ПОЧИВАЛА НА СЕРАФИМЪХЪ. О ТАКОВЫХЪ ВО РЕ
 ПРРКЪ ДѢДЪ: ПРАВЕДНИКЪ ТАКО ФКНИКЪ ПРО
 ЦѢТЕ ДА АЩЕ КТО НЕ ПОХВАЛИТЬ СТРОИТЕЛС
 СИМЪ КНИГАМЪ, ИМЕНЕМЪ ПЕТРА. БУДИ ЕМУ СНАФЕ
 МА, ТАКО ЖЕ МОИСТИ РЕ, НЕ ПОХВАЛИВЪ ЕГО ПЕ
 РЮК ТО ЖЕ ЧТИ СИА КНИГЪ, НАПИСА ЕМУ СИА
 КНИГЪ ХУДЫИ, НАДОСТОИМЫИ И МНОГОГРѢШНЫИ,
 И ЧЕРЕСЪ СИМУ БЕЗАКОМНЫИ ХУДОЛЪ НЕВЪ, ПАКЪ
 НАПИСА ПАВЕЛЪ КЪ ТИМОФѢЮ: БУДЬТЕ ТѢРЦИ СЛО
 ВУ И ОУЧИТЕЛИ. МНОГА ЛѢТА КНАЗЮ БОЛОДИМѢРУ,
 И КНАГНИ БОЛЪТЪ, И СТРОИТЕЛЮ КНИГАМЪ СИМЪ.

3. „ПОУЧЕНІЙ СФРЕМА СИРИНА“ СВ. СФРЕМ НИКЕРТАЕ БОУДНИЦЮ

БѢ НѢКТО НА ЦСТОЦѢ ТУЖЬ ИМЕНЕМЪ СФ
 РѢМЪ, РОДОМЪ СІ СУРИНЪ, СЕ БО ЧЛОВѢКЪ БОЧТИВЪ
 БѢ, ОГРѢВАТА СІА ТЪ БСТАКОТА ВЕЩИ ЗАЛЪНА.
 БЪСХОТѢ ЖЕ ВИДѢТИ, ЮДЕСКИИ ГРАДЪ И МОЛЪ
 ШЕ СІА ГУ СІЦЕ ГЛА: ГИ, ІСЕ ХѢ, СПОДОБИ МІА ВИ
 ДѢТИ ГРАДО ТЪ, И БЪХОДНАЩЮ МИ ВОМЪ СПОДОБИ

1) Іа пам'ятка сула написана на Волині між
 1271-1288, але до нзе оригінал її не дійшов. У н
 сьмо тільки в і л о р у с ь к у р е д а к ц і ю
 "поученіи" із р. 1492, де переписувач побіч явних
 білорусизмів поєвѣлѣ, обрѣтѣ, прѣведохъ замість
 прѣведохъ, укр. черевів, оцѣели замінив сага-
 то пис укр. ласького оригіналу з XIII в.
 Треба піднести, що тут мішають 2 та 3 а о
 га 2 е пр. хошьть. /лист 28/ зам. **ХОШЕТЬ**
 градо градь, лист 1/. **ЛОЖЕНТЫМЪ** /лист
 200/ зам. **ЛОЖНЫМЪ**

ты такого члѣва срѣсти, иже потребно кнн-
 галѣ стяжитъ ся со мною... пришеде въ градъ
 ѡбита тѣ. по случаю же близъ ѡбители его
 живаше... блудница. и створшю ему дни мно-
 гы въ градѣ томъ понужена бы ѿ неприязни
 блудницѣ, каже живаше оу сусѣдѣхъ ему, яко
 да карнѣши съблзнить и ѡверзѣши дверце,
 каже налагоу мѣжю стѣною его, прѣзрѣ и ви-
 де сто стояща и варѣща ядци, и гла к не-
 му: варѣи, гдѣи. и възрѣвъ на дверце виде ю
 прѣзрѣшю и гла к ней: гдѣ блгословить ты она
 же ѡвѣщавши гла ему: чѣто естъ недоста-
 токъ яди твоѣя? ѡвѣщавъ же гла к не-
 тоуе камени и мало брнѣна, да дверце ти
 заградятъ ся, ѡнюду же ты призираеши
 она же ѡвѣщавше гла ему: понеже оу, зглахъ
 ти, кѣспрѣти ми, азъ леши хошю с тобою а
 ты въисокомъ словомъ ѡвѣщаеши ми. ѡвѣ-
 щавъ же рабъ быи гла к нѣи: аще хошеши ле-
 щин со мною, то иде глаю ти прииди, и лажевѣ
 купи. ѡвѣщавши же блудница гла ему: на-
 роу ми мѣсто. и прииди. ѡвѣщавъ же стѣи
 ксфрѣмъ гла к нѣи: аще хошеши леши со мною,
 на иномъ мѣстѣ не можеши леши, но посрѣдѣ
 града. она же ѡвѣщавъши гла к нему: то не
 стыднѣ ли са члѣкѣ? ѡвѣщавъ же стѣи
 ксфрѣмъ рѣ к ней: аще члѣкѣ стыднѣ ся, то
 вѣрѣми паче бо стыдѣти ся подобаетъ ю,
 пно же и бѣоти ся свѣдущаго тайны члѣва,

и ꙗко то⁷⁾ несть хотѣи судити всему миру и ѿда-
ти комуждо по дѣломъ его. слышавши же
блудница покаѣ сѧ ѡ словесѣхъ его, и
пришедши припаде к ногамъ его плачущи
сѧ и глаголющи: рабе бѣи, настави мѧ на путь пѣны,
яко да избѣдѣю ѿ многыхъ злыхъ моихъ дѣ-
ланъ. стѣи же ефремъ много наказавъ ю ѿ
стѣхъ писани и оутвердивъ ю оу покаѣны
оудастъ ю оу монастырь и спѣдшю ю ѿ
скверныхъ безаконий ю.

4. 3 галицкаго евангеліа поповича бвсвѣта 1283 г. 3 евангеліа Івана 1-17

1. Исконѣ бѣ слово, и слово бѣ ѿ бѣа, и слово бѣ
бѣ, 2. се бѣ искони ѿ бѣа, 3. всѣ тѣмь бѣша, и
безъ него не бѣи ничсоже, иже бѣи, 4. в томъ жи-
вотъ бѣ, и животъ бѣ свѣтъ члѣкомъ, 5. и
свѣтъ во тмѣ свѣтитсѧ, и тмѣ его не по-
стиже 6. и бѣи члѣкѣ²⁾ посланъ ѿ бѣа, и мѧ
ему Іванъ. 7. се приде въ свѣдѣтельство,
да свѣдѣтельствоуеѣтъ ѡ свѣтѣ, да вси вѣ-
роу имоуѣ. 9. бѣ тѣ свѣтъ истинныи, иже
просвѣщанеѣтъ всякаго члѣка, грядущаго въ
миръ. 10. въ всѧмъ мирѣ бѣ, и всеѣ миръ
тѣмь бѣи, и весь миръ его не позна...
14. И слово плоть бѣи, и всели сѧ въ нѣ, и
1) = тѣ, 2) = члѣкѣ 3) весь, весь.

Видѣхомъ славою его, славу яко единъча-
 даго ѿ оца, исполнь бл҃гати истинны. 15. И ѿ-
 анъ свѣдѣтельствовуетъ ѿ нѣмъ, глаголю: съ-
 вѣ, него же рѣхоу градыи по мнѣ, прѣдо мною
 бы, яко первѣи мене бѣ. 16. и ѿ исполньныхъ
 его мы вси принахомъ бл҃гдѣ възъ бл҃дѣ.
 17. яко законъ Моисѣемъ дано бы, клѣдѣ,
 истина ісѣ хъ бы.

2. 3 Евангеліа Марка

VIII, 34-38

34. РЕ ГИ своимъ воуинкомъ: иже хъщѣтъ
 въ слѣдо мѣне ити, да ѿвержеть сѧ себе 1
 възметъ крѣтъ свои и градет по мнѣ. 35. иже
 бо хощѣтъ дѣю свою [спасти, погубѣтъ ю:
 яко иже погубѣтъ доушу свою] мене ради
 и моихъ словесъ, тѣ спсѣтъ ю. 36. кака бо
 польза естъ члвчюу, аще приѿвращѣтъ весь
 миръ, а дѣю свою отъщ[ет]итъ? 37. что бо
 дастъ члвчюу измѣноу на дѣи свои? 38. иже
 бо постыдитъ сѧ мнѣ и моихъ словесъ, в
 родѣ семъ пѣраюводѣнимъ и грѣшѣмъ и снѣ

1) Писецъ вернулъ: в ѣ 18 0, в 18 Е в пѣм.
 аныи на глукъ. звуки а тоді, ножи вси рхо не выво-
 влялися, в. вр. слѣдо=слѣдъ женило= женилъ, ско-
 ненаша сѧ=сконьчаша сѧ, поповиче=поповичи...
 а другого боку ии 28 ѣ. тѣ в там, де був корівний яс-
 ний звук [мнѣ=мене, хощѣтъ=хощетъ.]

2) Пропущено: 1 тскѣ, 12 гал. сѧ. з II 44. р.

члвѣ. постыдѣтсѣ его, когда придетъ въ славу
оца своего съ англы стѣми. 1. 11 рѣ имѣ:
аминь, гл҃ю вамъ, соутъ друзѣи и оутѣ сѣде сто-
ящихъ, иже не имоутъ въкоусити смѣрти, донде-
же оузратъ цр҃твине вѣжне. пришедше въ силѣ.

149

Запис на 62. листку

Бѣ лѣ .ѣ.ѣ.ѣ.ѣ. сконечаша съ книги сина мѣа
октѣ .е.1. днѣ стѣ Люкинана прозвютора. бл҃го-
словить, а нѣ кленѣть, а кеде воудоу исебричѣ-
ло, исправляте. си же писало Невонви, попови-
че стѣ Ивана. азъ грѣшнии. гл҃и, помози рабоу сво-
еому. коли съ женило Горгин князе, а оцѣ немю
въ Оугри ходило, тоды скончаша съ книги сина

3 Границкоі Евангеліі Пре- звотори Георгія з 1266-1301 3 Евангелиа Матея ви, 24-29

24. Рѣ Гл҃и: всакъ, иже слышитъ словеса моя

Ѣ В 14 Евангеліа сина мѣа, гл҃юмъ мѣсті запис
вдасничи рукопису з XIV в.

„Се книги купилъ Константинъ Маноилъ сов[ѣ] на спсѣнии
и родоу и племени: Татьяна, брато и мушата [?], Юра... ивна, ивна
Ходора, Фи[ли]па, Радославъ, Мирославъ, Микѣа, Микѣа, Невы, Ми-
киты а кде воудоутъ кни[гы] си, ту поминать.

2) Юрі. Львович а батько — Лев, син Данила.

си, и творить на. оуподоблю и моужю моудроу,
 иже съгради храминоу свою на камени: 25. и снѣ-
 де дождь, и придоша рѣкы, и възвѣнша вѣтри,
 и нападоша на храминоу тоу. и не паде сѧ, основа-
 на бо бѣ на камени. 26. и всѧкъ слышавъ словеса
 моѧ си и не твора ихъ оуподобить сѧ моужю оуро-
 дивоу, иже созда свою храминоу на пѣсѣхъ. 27. и
 снѣде дождь, и придоша рѣкы, и възвѣнша вѣ-
 три, и образиша сѧ храминѣ тои, и паде сѧ, и бѣ
 разорѣныѧ кѧ вѣлыѧ зѣло. 28. и бѣ, ꙗкогда сконча
 ѿсѧ всѧ словеса си, и дивлахоу сѧ народи о
 възвѣнныи его, 29. бѣ бо оуча на, ꙗко власть имѣи,
 а не ꙗко книжници ихъ и фарисѣи.

VIII, 1-13

1. съшедъшю же кѧмоу съ горы въ слѣдѣ его идѡ-
 ша народи мнози. 2. и се прокаженъ пристопль
 кланѧ сѧ кѧмоу и глагола: ги, аще хоцеша, можеши мѧ
 очистити. 3. и простеръ роукоу кѧмоу и глагола:
 людоу, ищи сѧ. и авѣ очисти сѧ ѿ прокаженныа.
 4. и рече кѧмоу ѿсѧ: виждь никому же не повѣждь, но
 шедъ покажи сѧ старѣшинамъ жьречьскымъ, и
 принеси даръ, иже повелѣ Моиси во свѣдѣныи имѣ.
 5. възшедъшю ѿсѧ въ Капернаоумъ пристопи къ кѧ-
 моу сотъникъ молѧи, 6. и глагола: ги, отрокъ мой лежитъ
 въ домоу ославленъ людемъ стража. 7. глагола кѧмоу ѿсѧ: азъ

пришедъ исцѣлю и. 8. и ѿвѣщавъ сотникъ рече
 немощи: гдѣ, нѣсѣмъ достоенъ, да въ домъ мой вни-
 деши, нѣ токѣмо словомъ рыци, и исцѣлѣеть отрокъ
 мой, 9. и бо азъ не смѣ члѣкъ подо властью, имѣи
 подъ собою воины, и гдѣю сему „иди“, идеть, и
 друцгому „прииди“, и приидеть, и рабѣ моему
 „створи се“, и створить. 10. слышавъ же ісѣ чюди са
 немощи. и рече градоушимъ имъ по немъ: право гдѣю
 вамъ, ни во Израїлѣ толькы вѣрны обрѣтохъ. 11. гдѣю же
 вамъ, яко мнози ѿ оустокъ и западъ приидуть
 и въздагоуть съ Авраамомъ Исакомъ, Иаковомъ
 въ црѣвѣи нѣнѣмъ, а снѣве црѣства ижченоуть
 са во тѣмощи кромѣшнюю, тоу боудеть плачь и
 скръжетъ зѣубомъ. 12. и рече ісѣ сотникѣ: „иди,
 яко же вѣрова, боуди тебѣ“, исцѣлѣ отрокъ его
 въ тѣ часѣ.

XIII, 25-30

... 25. спашимъ же члѣкомъ прииде врагъ его и
 възвѣна плѣвелъ посрѣдѣ пшеницѣ и ѿиде. 26. кѣ-
 да же прозавѣ трава и плодъ створи, тѣгда изви
 са и плѣвелъ. 27. пришедше же раби гдѣа того ре-
 коша немощи: гдѣ, не доброе ли сѣмъ сѣялъ неси
 на селѣ своемъ? ѿкоудѣ бо имать плѣвелъ?
 28. онъ же рече имъ: врагъ члѣкъ се створи. раби
 же рекоша немощи: хоуеши ли оубо, да шедше исплѣ-
 вемъ на? 29. онъ же рече: ни, кѣда вѣстерьгающе
 плѣвелъ вѣстерьгнете с нимъ коупно и пшени-
 цю; 30. оставѣте оубо коупно расти оубо до жи.

тѣхъ, и въ годъ житвы рекоу дѣлательмъ: исплѣ-
вѣте прѣже плѣвелы, и сѣажѣте на въ снопы, яко
сѣжещи на, а пшеницю съверѣте въ житъницу мою

3 Евангеліа Марка

XIV, 3-9.

3. Въ [врѣмѣ] оно соущю Ісѹ въ Вифанѣи, въ до-
моу Симона прокаженнаго, възлежищу нѣмоу прии-
де жена имѹщи стѣкланицю мѹра нарда вѣрна,
многоцѣнѣна, и скроуши стѣкланицю, и възляла
нѣмоу на главоу. 4. бахоу же друзии негодоющѣе
въ собѣ и глаголюще: почѣто изыгъивѣла си моуро-
нама бѣи? 5. можаше бо се моуро продано бѣти
баще трии сотѣ сѣверьникѣ и дати нищимъ.
и възбранахоути ю. 6. Ісѹ же рѣ: останѣте ю,
почѣто ю троужаете? добро бо дѣло съдѣла
бо мнѣ. 7. всегда оубогыма имате съ собою, и
егда хошете, можете добро творити имъ; ме-
не же не всегда имате, и еже мнѣ си створи,
8. варила естъ помазати тѣло мое на погре-
бѣннѣ. 9. право глаголю вамъ: иде же аще проповѣсть
сѣи ѣще се во всѣмъ мирѣ, и еже створи си
глаголю боудеть въ память ю.

V, 22-23, 35-43

22. Въ [врѣмѣ] оно прииде ко Ісѹ единъ ста-

рѣшѣна събора, именовъ Иаирѣсъ, и видѣвъ и
 паде на ногу его. 23. и моляше и много гла, како
 дѣши моя на коньци несть, да пришедъ възложи
 на ню руку, како же ищѣлъ быеть и жива бѣудеть.
 24. и иде с нимъ, и по немъ иде народъ многъ...
 35. и приидоша ѿ старѣшинъ събора глаголюще,
 како дѣши твоя оумре, чѣто и еше троужаете
 оучителя? 36. ісѣъ же оуслышавъ слово глаголю
 гла старѣшинѣ събору: не бой сѧ, точью еѣ
 роуи. 37. и не остави ни единого же възсѣдѣти
 ему, но точью Петра, ти Иакова, и Иана, бра-
 та Иакова. 38. и приидоша гъ домъ старѣ-
 шинъ събору, и видѣ плещь плачуща сѧ и во-
 пьюща многы. 39. и възлѣзъ гла имъ: чѣто пла-
 щаете, чѣто плачете сѧ? отроковица нѣсть
 оумерѣла, но спитъ. 40. и сминахоу сѧ ему. съ-
 же изыгнавъ всѧ поа оца отроковица, и ма-
 тѣрь, и иже с нимъ, и възлѣзе, идеже отрокови-
 ца лежаше. 41. и имъ за руку отроковицю гла
 еи: тафалифа оумъ, еже несть сказанемо:
 „отроковице, тебе глаголю, възстани.“ 42. и авыне
 възста отроковица, и хожаше, баше бо лѣ двою
 на десѧть. и оужасоша сѧ оужастью великою.
 43. и запрѣти имъ много, да никто же не оу-
 вѣсть сего. и рѣ: видѣте еи нести. 44. и изиде
 ѿдоу, и прииде въ оубѣство свое, и оуслѣдоши
 ему оучници его.

3 ЕВАНГЕЛІА ІВНА

VII, 14-18.

14. Въ прѣпловѣтныѣ праздниѣ възиде
ісѣ въ црковь и оучаше. 15. и дивлахоу сѣ и ю-
дѣи глѣюще: како съ книгы оумѣіетъ не възчи-
въ сѣ. 16. ѿвѣща ісѣ и рѣ: мое оучѣнѣ нѣ мое,
нѣ пославшаго ма. 17. аще кто хошетъ волю
его творити и разоумѣіетъ о възчѣннѣ, конѣ
ѿ ба естъ, или азъ о себѣ глѣю. 18. глаголю о
себѣ славы своѣя ищеть: а ища славы по-
славшаго и, съ истиненъ естъ, нѣ неправды изъ
нѣмъ.

Запис на 1756 листку

Изъ лѣ[то]у 5... мѣца февраля въ вѣ днѣ, въ
днѣ четве[рто]мъ при лвовѣ княжѣннѣи и сѣна
его Юрья, при ихъ тишинѣ, хзала ихъ съдо-
ровнѣ, роукою грѣшнаго рава бжѣна Георгѣя
прозвончора скончаша сѣ книгы сѣна въ
честь гѣи, совѣ на спѣвныѣ ѿ своего до-
вола. а вы, господо, и братья, и оци исправ-
левающе чытѣте, не кльноуоче, но поминающ[е]...
цѣзда (?) воудочу кде опѣсалса хоудымъ оумомъ
грѣшнымъ, простѣте, благовѣте²⁾, аминь, аминь,
аминь.

¹⁾ МОЖЕ - цѣ (= чи) кда. ²⁾ = благословѣте

XIV. ВІК.

1. 3 ПАНДЕКТІВ АНТІОХА з 1307_р

Присланье Антіоха черноризьца, лаврзи сѣго ѿца Савзы, къ Неоустафью игоуменову, манасѣтырь Италинзы-града Анкоуры галатьскына.

... а понеже... присла, драгъин ѿчѣ, како да напишемъ ти и каже о стѣхъ ѿцихъ наша лаврзи, аще истина суть, каже рѣсте слышати ѿ многъ о добрѣ житии же и о оубыиньи ихъ невѣрна соуща и слоуха прѣходяща, ноужно непщевахъ прѣже въмалѣ знаменати вамъ каже о нихъ. ти тако оучинити вѣжѣвныхъ книгъ главы, и о добродѣтѣвнѣмъ же ихъ житию не настоящаго нѣсть вѣремене, ни моего казыка исповѣдати. се же точною рекоу, како по истинѣ члѣци бѣша бѣи, аще подобаетъ члѣкы ка звати, а

НЕ АНГЛЫ: ПОСТОМЪ ЖЕ И БЕЗМОЛВНЫМЪ И ТРУДЪМЪ ѿ
 ОУНОСТИ ЗА БЛГОУТѢЕ СЪСТАВѢШЕ СЯ СТАРИ И СТО-
 ЛѢПНИ, СЪДИ ВЛАСЫ, РАЗОУМОМЪ БЛАЗИ, СМѢРНО-
 МОУДРЫНИ, ГОВѢНИИ, КРОТЦИ, ЦѢЛОМОУДРЫНИ, ИСТИ-
 ННИ, НЕПОРОЧНИ, ПРАВДНИ, БОИТЛИВИ, ОГРѢВАННОЕ
 СЯ ѿ ВСЕХЪ ЗЛЫХЪ ВЕЩЕЙ, БЕСКОУДИ ВСѢХЪ БЛГЪ,
 ИСПОЛНЕНИ ЖЕ БЫА ЛЮБВѢ; ОВИ ИХЪ ПРОШЕД-
 ШЕ ѿ ЛѢ, ВЪ БЕЗМОЛВНИ ЖИВШЕ, О ПАТИДЕСЯТЪ
 И ШЕСТИДЕСЯТЪ ЛѢ НѢ ИСХОДЯЩЕ ѿНЮДЪ ИЗ
 ЛАВРЪ, ОВИ ЖЕ НИ ВЪ ЦРКВѢ ИЗЛАЗАЩЕ НИ ГРАДИ
 ЖЕ ВИДѢШЕ, ѿНЕЛѢ ОСТРИГОША СЯ, ОУЕДИНѢ-
 ША ДѢТѢЛЫНИ БЛАЩЕМЪ ОУКРАСОВАНИ, ЗѢМНИ
 И АНГЛИ НВѢСНИ ЧЛВЦИ, ТѢМЪ И ТАКОУ КОНЧИ-
 НОУ ОПРОСТИША...

Запис на листѣ 306.

В ЛѢТ[О] 5061, мѣсяцѣ июна въ 61 днѣ мѣсяцѣ
 Якоулинѣ и ѿца Онофрыа кончаша сѧ кнѣ-
 гы сѧа рабоу бѣю Мирѣкови мнихоу просвѣ-
 тероу кѣмоу соущю великыа лаврѣ прѣстѣна
 бѣа ни оуспѣхъ и спсѣныѣ дѣши и тѣлоу него
 и вѣтамъ и трудолюбивъно и хвалоу и пѣныѣ
 възвѣщающе ѿцю и сѣноу и сѣтомоу дѣхоу и
 нына и присно и оу вѣкы вѣкомъ

2. ІЗ ХОЛМСЬКОЇ ЄВАНГЕЛІЇ

1. 3 ЄВАНГЕЛІЯ МАРКА

XIV, 10-42

10 БѢ [ВРѢМЯ] СНО ИЮДА СКАРИОТЪСКЫИ, ЕДИНЪ
 СЪ ДВОЮ НА ДЕСАТЕ, ИДЕ КЪ СТАРѢШИНАМЪ ЖРЕ-
 ИСКИМЪ, ДА ІСѦ ПРѢДАСТЬ ИМЪ. 11. СОНЪ ЖЕ СЛЫ-
 ШАВЪШЕ ВЪЗРАДОВАША СѦ И СОВѢЩАША ЕМОУ СРѢ-
 ВЪНИКЫ ДАТИ. И ИСКАШЕ, КАКО И ВЪ ПОДОБНО
 ВРѢМЯ ПРѢДАСТЬ. 12. И ПЕРВЫИ ДНЬ СЪПРѢСНОКЪ,
 КГДА ПАСХОУ ЖЫРАХОУ, ГЛѦША ЕМОУ ОУЧЕНИЦИ ЕГО:
 КДЕ ХОЩЕШИ, ДА ШЕДЪШЕ ОУГОТОВИМЪ, НАСИ ПАСХОУ?
 13. И ПОСЛА ДВА СЪ ОУЧЕНИКЪ СВОИХЪ, ГЛѦ ИМѦ:
 ИДѢТА ВЪ ГРАДЪ, И СРАЩЕТА ЧЛѢВКА ВЪ СКОУ-
 ДѢЛНИЦИ ВОДОУ НОСАЩЪ; ПО НѢМЪ ИДѢТА. 14. ИЖЕ
 ЖЕ АЩЕ ВЪНИДЕТЬ, РЦѢТА ГОСПОДИНОУ ДОМОУ, КАКО
 ОУЧИТЕЛЬ ГЛѢТЬ: КДЕ ЕСТЬ СЪВИТЕЛЬ МОЯ, ИДЕ ЖЕ
 ПАСХОУ СЪ ОУЧЕНИКЫ СВОИМИ НАМЪ? 15. И ТЪ ВАМА
 ПОКАЖЕТЪ ВЪСХОДЪНИЦЮ ВЕЛИКОУ ПОСТѢЛАНОУ ГО-
 ТОВОУ; ОУГОТОВЯЙТЕ НАМЪ. 16. И ИЗИДОСТА ОУЧЕНИ-
 КА ВЪ ГРАДЪ, И ПРИДОСТА, И СЪВРѢТОСТА, КАКО ЖЕ РЕ-
 ЧЕ ИМА, И ОУГОТОВИСТА ПАСХОУ. 17. ВЕЧЕРОУ ЖЕ
 ВЪЗВѢШЮ ПРИДЕ СЪ ДВѢМА НА ДЕСАТЬ ОУЧЕНИКО-
 МА. 18. И ВЪЗЛЕЖАШИМЪ ИМЪ РЕЧЕ ІСѦ: АМИНЬ,
 ГЛЮ ВАМЪ, КАКО ЕДИНЪ СЪ ВАСЪ ПРѢДАСТЬ МѦ,

ИДЪИ СО МНОЮ. 19. ОНИ ЖЕ НАЧАША ГЛѢТИ ЕМОУ
 ЕДИНЪ ПО ЕДИНОУ: ЕДИ АЗЪ? 20. ОНЪ ЖЕ СЪВѢЩАВЪ
 РЕЧЕ ИМЪ: ЕДИНЪ СЪ ДВОЮ НА ДЕСАТЬ, ОМОЧИВЪИ
 СО МНОЮ ВЪ СОЛИЛО. 21. СНЪ ЖЕ ОУБО ЧЛѢЧЬ ИДЕТЬ,
 ЯКО ЖЕ ЕСТЬ ПИСАНО О НѢМЪ: ЛЮТѢ ЖЕ ЧЛѢКОУ
 ТОМОУ, ИМЪЖЕ СНЪ ЧЛѢЧЬ ПРѢДАСТЬ СЯ; ДОБРѢЕ
 ЕМОУ БЫ БЫЛО, АЩЕ БЫ СЯ НЕ РОДИЛЪ ЧЛѢКЪ ТЪ.
 22. ИДОУЩИМЪ ИМЪ ВЪЗЕМЪ ІСЪ ХЛѢБЪ И ХВАЛОУ
 ВЪЗДАВЪ, БЛГОВИЕЪ ПРѢЛОМИ, И ДАСТЬ ИМЪ, И РЕЧЕ
 ИМЪ: ПРИИМѢТЕ И ЯДИТЕ, СЕ ЕСТЬ ТѢЛО МОЕ.
 23. И ВЪЗЕМЪ ЧАШЮ, ХВАЛОУ ВЪЗДАВЪ ДАСТЬ ИМЪ,
 И ПИША СЪ НЕЯ ВСИ. 24. И РЕЧЕ ИМЪ: СЕ ЕСТЬ КРОВЬ
 МОЯ НОВАГО ЗАВѢТА, ПРОЛИВАЕМАЯ ЗА МНОГЫ.
 25. АМИНЬ, ГЛЮ ВАМЪ, ЯКО ОУЖЕ НЕ ИМАМЪ ПИТИ
 ОТЪ ПЛОДА ЛОЗНАГО ДО ТОГО ДНЕ, ЕГДА ПЬЮ
 НОВО ПИВО ВЪ ЦРѢВЬИ БЖИ. 26. И ВЪСПѢВЪШЕ
 ИЗИДОША НА ГОРОУ ЕЛЕОНЫСКОУЮ. 27. И ГЛА ИМЪ
 ІСЪ, ЯКО ВСИ БЫ СЪБЛАЗНИТЕ СЯ О МНѢ ВЪ СЮ
 НОЩЬ, ПИСАНО ВО МЕНЕ: ПОРАЖЮ ПАСТЫРА, И РАЗИДОУ
 ТЬ СЯ СОВѢЩА. 28. НЪ ПО ВЪСТАНИ МОЕМЪ ВАРЮ
 БЫ ВЪ ГАЛИЛѢИ. 29. ПЕТРЪ ЖЕ РЕЧЕ ЕМОУ: АЩЕ ВСИ
 СБЛАЗНАТЬ СЯ, НЪ НЕ АЗЪ. 30. И ГЛА ЕМОУ ІСЪ: ПРА
 ВО ГЛЮ ТИ, ЯКО ТЫ ДНЬ ВЪ СЮ НОЩЬ, ПРѢЖЕ ДАЖЕ
 КОУРЪ НЕ ВЪСПОЕШЬ, ТРИШДЫ СЪВЕРЖЕШИ СЯ МЕНЕ.
 31. ПЕТРЪ ЖЕ ИЗЛИХА ГЛШЕ ПАЧЕ: АЩЕ МИ СЯ СЗЛОУ
 ЧИТЬ И ОУМРѢТИ С ТОВОЮ, НЕ СЪВЕРГОУ СЯ ТЕБЕ.
 ТАКО И ВСИ ГЛАХОУ. 32. И ПРИДОША ВЪ ВЪСЬ, НЕИЖЕ
 ИМА ГЕВСИМАНИИ, И ГЛА ОУЧЕНИКОМЪ СВОИМЪ: СЯ
 ДѢТЕ СДЕ, ДОНДЕЖЕ ШЕДЪ АЗЪ ПОМОЩЮ СЯ. 33. И

помя Петра, Иакова, Иована съ собою; и нача оуживати сѧ и тоужити, 34. и гла имъ: печална есть душа моя до смерти; пождете сѧ и видите 35. и прешедъ мило паде на земли, и моляше сѧ: да еще мощно есть, да мимо идетъ чаша си. 36. и глаше: авва, оче, все мощно тебе, мимо неси ю ѿ мене, нъ не како же азъ хошу, но како же ты. 37. и приде, сверте на спѧща, и гла Петрови: Симоне, спиши? не възможно ли единого часа бѣдѣти? 38. бѣдите и молитесь сѧ, да не възидете въ искушѣнне: доухъ бо попускаетъ, плоть же немощна. 39. и пакы шедъ помоласѧ то же слово рекъ. 40. и възвративъ сѧ сверте на спѧща, воста во имъшии тяжцѣ, и не вѣдаху, что съвѣщати. 41. и приде третїи и гла имъ: спите проче и почивайте ѿ пути; приде часъ, съ прѣдаютъ сѧ снъ члвчъ въ руки грѣшникомъ. 42. встаньте, идѣмъ, съ прѣдѧма ма привлизи сѧ.

3 ЕВАНГЕЛІА ЛУКИ

VII, 31-35.

31. Рече гл҃ъ: кому оуподоблю члвкы рода сего? и кому соутъ подобни? 32. подобни соутъ строичиномъ сѣдѧщемъ на торжищихъ. и призываютъ другъ друга, и гл҃тъ: свирахомъ вамъ, и не плакасте; плакахомъ вамъ, и не плакасте сѧ. 33. приде во Иованъ кр҃стль ни хлѣба кдѧчи, ни вина.

пыа, глѣте: бѣсы имать. 34. приде бо снъ члвчскыи
надъи и пыа, и глѣте: се члвкъ надъца и винопипицѣ,
дрогъ мѣитаромъ и грѣшникомъ. 35. и оправѣди сѧ
премоудростѣю² въсѣхъ надъ своихъ.

ХІІ, 25-31.

...25. кто ѿ васъ перъи сѧ можетъ приложити те-
леси своему² локоть єдинъ? 26. аще оубо ни мала
что можете, что ѡ прочихъ печете сѧ? 27. смотри-
те цвѣтъца, како растеть, не троужаетъ сѧ, ни про-
дѣть; глѣю же вамъ, како ни Соломонъ бо бѣи сѧ
въ своемъ облече сѧ, како єдинъ ѿ нихъ. 28. аще
же травомъ днѣ на селѣ соущю и оутро въ пѣщъ
взмещемоу въ такъ одѣеть, колми паче, маловѣ-
ни, бѣи! 29. не ищѣте, что имате кисти, или что пи-
ти, а не възносите сѧ. 30. всего бо сего страны
мира ищють. вашъ же оцъ вѣсть, како трѣбуютъ
сихъ. 31. ѡваче ищѣте црѣстѣина вѣны, и все прило-
жито сѧ вамъ.

3 ЕВАНГЕЛІА ІВАНА

ІІ, 1-11.

1. Въ [вѣрѣма] оно бракъ бѣи въ Кана галилѣи²
стѣи и бѣ мати ісѣа тоу. 2. званъ же бѣи ісѣ
и оученици єго на бракъ. 3. и не доставъшю вино,
глѣ мати ісѣа к нему: вина не имють. 4. и глѣ к
ісѣ: что єсть мнѣ и тобѣ, жено, не оубо приде
година моя. 5. глѣ мати єго слогамъ: еже аще

2) въ писаніи и пояснюється тим, що це слово поділене, на кінці рк-
да самої шестистовпковий писець не лишає, а додавав з або в [пъ-ре-
моудростѣю]: інші приклади: мѣръ-тѣихъ, поусъ-тѣини, це був такий
звичай, що дотримувався ще до XVII в. Звичайно писці старалися слово
ділити так щоб на кінці рядка була голосівка.

2) замість — своему.

161
ГЛАГОЛАША, СЪЗВОРИТЕ. 6. ВЪ ЖЕТОУ ВОДОНОСѢ, ЯВЛЕНЪ
ШЕЕШЬ ПО СЧИЩЕНІЮ ЖЕ ИЮДЕИСКОУ ЛЕЖАЩЬ, БЫВЪ
МѢСТАЩЬ ПО ДВѢМА, АИ ТРѢМА МѢРАМА. 7. ГЛА ИМЪ
ІСЪ: НАПОЛНИТЕ ВОДОНОСѢ ВОДЫ, И НАПОЛНИША ДО
БЕРХА. 8. И ГЛА ИМЪ: ПОЧЕРПѢТЕ НЫНѢ, И ПРИНЕСѢ
ТЕ АРХИТРИКЛИНОВИ, СНИ ЖЕ ПРИНЕСОША, 9. ТАКО
ЖЕ БЫХОУСИ АРХИТРИКЛИНЪ ВІНА БЫВШАГО СЪ ВО
ДЫ — И НЕ ВѢДАШЕ, СКОМУДОУ ЕСТЬ, А СЛОУПЫ ВѢДА
ХОУ ПОЧЕРПѢШЕИ ВОДОУ — ПРИГЛАСИ ЖЕ ЖЕНИХА АРХИ
ТРИКЛИНЪ, 10. И ГЛА ЕМОУ: ВСАМЪ ЧЛѢВЪ ПРѢЖЕ ДО
ВРОЕ ВІНО ПОЛАГАЕТЬ, И КГДА ОУПЬЮТЬ СЯ, ТЯЧЕЕ;
ТЪ ЖЕ СЕЛЮДЕ ДОВРОЕ ВІНО ДОСЕЛѢ. 11. СЪ СЪЗВО
РИ НАЧАТОКЪ ЗНАИТЕЛЬНЕМЪ ІСЪ ВЪ КАНА ГАЛИЛЕИ
СТѢИ, И КЪИ СЛИВОУ СКОУ, И ВѢРОВАША ВОНЪ ОУЧЕ
НИЦИ ЕГО.

3 ПУТНІАНСЬКОЇ ЕВАНГЕЛІЇ

3 ЕВАНГЕЛІА МАТЕІА

VIII, 28-33.

28. В ОНО ВРѢМЯ ПРИШЕДЪШЮ ІСОУСОВИ ОУ СТРА
НОУ ГЕНЕС ИТЬСКОУ СТРѢТОУТИ И Ё ВѢСНА, ОТЪ
ГРОВИЩЬ ИСХОДѢЩА, ЛЮТѢ ЗѢЛУ, ТАКО НЕ МОЖАШЕ
НИКТОЖЕ МИНОУТИ ПОУТЕМЪ ТѢМЪ. 29. И ВОЗПИСТА
ГЛАГОЛЮЩА: ЧТО СЕ ЕСТЬ НАМА [И] ТЕБЕ. ІСОУСЕ,
СЫНЕ ВОЖИИ? ПРИШЕЛЪ ЕСИ СЪМО ПРѢЖЕ ВРѢМЕНЕ
МОУЧИТЪ НАСЪ. 30. БѢ ЖЕ ДАЛЕЧЕ СТЪ НЕЮ СТА

3. и гла Ісусъ чловѣку, имущему суху руку: стани по¹⁶
средѣ ихъ. 4. и глагола имъ: достоинъ ли оу суботу до-
бро творити, доушу спасти, [а]и погубити? снѣ же
молчаху. 5. и възрѣвъ на нѣ съ гнѣвомъ и сѣрвбью
[о] скаментѣни сѣдць ихъ, глагола чловѣку: простри
руку твою. и простре же. и оутверди сѣ рука него,
и бѣсть слава, тако же и другаго.

І. 35-44.

35. Бѣ ꙗко, възставъ ісѣ, иде оу пусто мѣстѣ, и ту
мѣту дѣлашъ. 36. и гонахуть него симонъ, иже ба-
ху с нимъ. 37. обрѣтше его и глаша ему: како вси ищють
тебе. 38. и гла имъ: идѣмъ въ ближнюю градъ и вси да
ту проповѣсть, ꙗко се бо придохъ. 39. и бѣ проповѣдѣ-
на оу синайскихъ ихъ, и во всѣхъ галелѣхъ, и въсѣхъ изъ-
ганахъ. 40. приде к нему прокаженъ молан его и на ко-
лѣну падаан, гла ему: како ище хоцѣши, и можеши
мѣ ищити. 41. ісѣ же мѣрдовавъ и простеръ руку,
косну и гла ему: ищистисѣ. 42. рекшу ему ѿиде про-
каженъ ѿ него и чѣтъ въ. 43. и запрѣщъ ему оубѣ споу-
сти и. 44. и гла ему: блюди сѣ, ничоже никому же нѣ
рѣ, и шедъ покажи сѣ ерѣбѣи и принеси за очищѣ-
нѣ твоѣ, тако же повелѣ Моисѣи, въ свѣдѣтельство имъ.

3 ЕВАНГЕЛІА ЛУКИ

XXIV, 1-2.

1. В оно врѣмѣ, въ едину субботу зѣло рано, при-
идоша [женѣ] на гробъ несущи, таже оуготовиша во-

НА И ДРУГЫЯ С НИМИ. 2. И ОБРЪТЪША КАМЪНЬ СЪВЪДЕНЪ
 СЪТЪ ГРОБА. 3. И ОУШЕДШЕ НЕ ОБРЪТЪША ТѢЛЕСЕ ГОСПОДА ІСУСЪ
 СЯ. 4. И ВЪІСТЬ НЕ ДОМЫСЛИШИМЪ СЯ ИМЪ СЪТЪ И СЕ КЮ
 ЖА ДВА СТАСТА В НИХЪ ВЪ РИЗАХЪ БЛЪЩАЩИХЪ СЯ. 5. ПРѢ
 СТРАШНЫМЪ ЖЕ БЫВШИИМЪ ИМЪ И ПОКЛОНЬШИИМЪ ЛИЦА НА
 ЗЕМЛЮ РЪСТА ИМЪ: ЧТО ИЩЕТЕ ЖИВАГО С МЕРТВЫМИ?
 6. НѢСТЬ СДЕ, НО ОУСТА: ПОМАНѢТЕ, КАКОЖЕ ГЛА ВАМЪ ЕЩЕ
 СЫИ ОУ ГАЛЕЛѢИ. 7. ГЛАГОЛА, КАКО ПОДОВАЕТЪ СЫНУ ЧЛОВѣ
 ЧЬСКОМУ ПРОДАНОУ БЫТИ ОУ РОУЦѢ ГРѢШНИКОМЪ, И РИ
 СПАТУ БЫТИ, И ОУ ТРЕТИИ ДНЬ ВОСКРСНУТИ. 8. И ПОМАНУ
 ША ГЛАГОЛЪИ ЕГО. 9. [И] ОУЗЕРАЩЬ СЯ СЪТЪ ГРОБА ОУЗЕВѢ
 СТИША ВСЯ СЯ ЕДИНОМУ НА ДЕСАТЬ И ВСѢМЪ ПРОЧИМЪ.
 10. ВАШЕ ЖЕ МАРЬЯ МАГДАЛЪИНИ, И АННА, И МАРЬЯ ИНА
 КОВА, И ПРОЧАЯ С НИМИ, КАЖЕ ГЛАГОЛАХУ КЪ АПСЛМЪ СЯ.
 11. И [И]ВША СЯ ПРѢД НИМИ, КАКО ЛЪЖА ГЛАГОЛИ НХЪ, И
 НѢ ИМАХОУТЬ ИМЪ ВѢРЫ. 12. ПЕТРЪ ОУСТАВЪ ТЕЧЕ КЪ
 ГРОВОУ И ПРИНИКЪ СЯДЪ РИЗЫ ЕДИНЪ ЛЕЖАЩА, И ІДѢ В РЕБЕ
 ДИВЪ СЯ БЫВШЕМУ.

3 ЕВАНГЕЛІА ІВАНА

XXI, 1-9.

1. В ОНО ВРѢМЯ КАВИ СЯ ІСУСЪ ОУЧЕНИКОМЪ СВОИМЪ ОУ
 СТАВЪ СЪТЪ МЕРТВЫХЪ НА МОРИ ТИВЕРЬИ ДѢСТѢМЪ; КАВИ
 ЖЕ СЯ ИМЪ ТАКО: 2. БАХОУ ОУКОУПѢ СИМОНЪ ПЕТРЪ И ФО
 МА, НАРИЦАЕМЪИ БЛИЗНЕЦЪ, И НАФАНАИЛЪ, ИЖЕ СЪТЪ КИ
 НА ГАЛЕЛѢИСКАГО, И СЫНА ЗЕВЕДѢЕВА, И ИНА ДВА СЪТЪ
 ОУЧЕНИКЪ ЕГО. 3. И ГЛАГОЛА ИМЪ СИМОНЪ ПЕТРЪ: ИДОУ
 РЫБЪ ЛОВИТЬ, И ГЛАГОЛАША ЕМОУ: ІДЕМЪ И МЫ С ТОВОЮ,
 И ШЕДШЕ ОУЛЪЗЪША ОУ КОРАБЛЬ, И ВЪ ТОУ НОЩЬ НЕ КАША

ничтоже. 4. оутроу же вѣвшю, [ста Ісусъ] при вѣзѣ и не
познаша его оученици его, како Ісусъ есть. 5. гла же имъ
Ісусъ: имате ли что снѣдно сде? отвѣщаша ему: ни.
6. онъ же рече: оутверѣзѣте ѿ десноюу страну мръжа,
и ѿбращете. вѣвергоша же, и не можаху прѣвлѣши ѿтъ
множества рывъ. 7. гла же оученикъ, егоже любаше Ісусъ
Петрови: господь есть. Петръ же пандитомъ прѣпомя-
са сѧ, вѣ [бо] нагъ, и оуберѣже сѧ оу море. 8. а друззи
оученици корабльцемъ приидоша, не баше бо далече
ѿтъ земли, но како ѿ локотъ, вѣтъ оуше множество рывъ.
9. и, како извлѣкоша на землю, видѣша огнь горащъ, и ры-
боу на нѣмъ лежащую.

З хлібчанського врикка Псал гиря

Псалма сѧх, 44-55.

44. и сѧхрани законъ твои присно, вѣ вѣкы и вѣкъ вѣка.
45. и хожяхъ въ пространствѣ, како заповѣди твоихъ
възискахъ. 46. и глахъ о свѣдѣнии[хъ] твоихъ прѣдъ
цѣри, [и] не стыдахъ сѧ. 47. и поумнахъ сѧ въ заповѣ-
дехъ твоихъ, наже възлюбихъ зѣло. 48. и въздвигъ
роуцѣ мои въ заповѣдемъ твоимъ, наже възлюбихъ,
и глаумлахъ сѧ въ оправданни[хъ] твоихъ. 49. помѡ-
ни слово раба твоего, о нѣмъ же мнѣ оупованы^д
далъ еси. 50. се ма оутѣши во смѣртѣни мо-
емъ, како [сло]во твое живи ма. 51. горди законъ прѣ-

СТОУПАХОУ ВЪЛЫМИ, Ъ ЗАКОНА ЖЕ ТВОЕГО НЪ ОУБОАХЪ СЯ.
 52. ПОМАНОУХЪ СОУДЬБЫ ТВОЯ Ъ ВЪКА ТИ, И ОУТЪШИХЪ
 СЯ. 53. [ПЕ]ЧАЛЬ ПРИНАТЪ МА Ъ ГРЪШНИКЪ ОСТАВЛЯЮЩИХЪ
 ЗАКОНЪ ТВОИ. 54. [ПЪ]СТЬЯ В[І]АХУ МНЪ ОПРАВДАНЫЯ ТВОЯ
 БЪ МЪСТЪ ПРИШЕІЛЬСТВА МОЕГО. 55. [ПОМА]НОУХЪ РЪ НО-
 ШИ ИМА ТВОЕ, РИ, И СЪ[ХРА]НИХЪ ЗАКОНЪ ТВОИ.

З ЛУЦЬКОВІ ЄВАНГЕЛІЇ.

З ЄВАНГЕЛІЯ МАТЕЯ

XXIV, 1-9.

1. БЪ [ВРЪМА] ОНО ПРИСТОУПИША ОУЧНИЦИ КЪ ІСВІ ПОКАЗА-
 ТИ ЕМУ ЗДАНЫЯ ЦРЪТНАЯ. 2. ІСЪ ЖЕ РЕЧЕ К НИМЪ: НЕ ВИ-
 ДИТЕ ЛИ СЕГО ВСЕ? ПРАВО ГІЮ ВАМЪ, НЕ ИМАТЬ ОСТАЕН-
 ТИ СДЕ КАМЕНЕ НА КАМЕНИ, ЪКЕ НЕ РАЗОРИ СЯ. 3. СЪДАЮ
 ЖЕ ЕМОУ НА ГОРЪ ІЕЛЮИСТЪИ И ПРИСТОУПИША К ЕМОУ
 ОУЧНИЦИ ЕДИНІ ГІЩЕ: ПОВѢЖЬ МЫ, КОГДА СЕ БОУДЕТЬ, И
 ШТО ЕСТЬ ЗНАМЕНЬЕ ТВОЕГО ПРИШЕСТВА И КОНЧАНЫЕ ВЪ-
 КА? 4. ОТЪВѢЩАВЪ ІСЪ И РЕЧЕ ИМЪ: БАЮДѢТЕ СЯ, ДА НИКТО
 ЖЕ ВАСЪ НЕ ПРЕВЪСТИТЬ. 5. МНОЗИ ВО ПРИДУТЬ ВО ИМА МОЕ
 ГІЩЕ: ЯЗЪ ЕСМЪ ХЪСЪ, И МНОГІ ПРЕВЪСТАТЬ. 6. ОУСЛЫШАТИ
 ЖЕ ИМАТЕ БРАНИ И СЛЫШАНЫЯ РАТНАЯ ОУЗЬРИТЕ, И НЕ
 ВЪЖАСАИТЕ СЯ, ПОДОВАЮТЬ БО ВСЕМОУ ТОМУ БЪТИ, НО
 НЕ ТОГДА ЕСТЬ КОНЧИНА. 7. ОУСТАНЕТЪ БО СТРАНА НА СТРА-
 НОУ, И ЦРЪТЕО НА ЦРЪТЕО, БОУДУТЬ БО ГЛАДИ, И ПАГОУБЫ, И

трусѣи, и помѣста. 8. все же начало болѣзни. 9. и тогда предасть вы въ печаль, и оубыють вы, и будете ненавидѣми всѣми языки имени моего рад[и], претерпѣвыи же до конца, тѣ спсѣтсѣя.

3 ЕВАНГЕЛИА Марка

VI. 1-2.

1. Бѣ [вѣѣма] оно прииде їсѣ въ оубство свое и вѣсѣ-
диша кѣмоу оученици кѣго 2. и бѣвши соуботѣ нача въ сво-
рѣ оучити, и мнози слышаше оужасахоу сѣ глѣюще: отъкоу,
доу се кѣсть сѣмоу, и кака примѣдрѣсть дана кѣмоу, и силѣ
таковѣ роукама кѣго бѣвають? 3. не сѣ ли кѣсть дрѣво
дѣла сѣнѣ Маринѣ, братѣ же Иаковлѣ, Иосипинѣ, Иудинѣ,
и Симоновѣ, и [не сѣстры ли кѣго] сѣде въ насѣ? и блажнахоу
сѣа о нѣмѣ. 4. глѣаше же имѣ їсѣ, како несть прѣкъ вѣщѣсти,
но токо въ своемѣ оубствѣ ни оу роженнѣ оу домоу
своемѣ. 5. ї не можаше тоу ни единому силѣ створити,
но токо мало недѣужныхъ оуложи роуцѣ їсѣли. 6. ї
чюжаше сѣа неѣѣрованыо ихъ, обѣхожаше вѣна оѣртѣ
оуча. 7. и призѣа оѣа на десѣть, и нача на поущати двѣ
дѣа, и даѣаше имѣ власть на дѣхѣ нечѣтка.

XI, 11-21.

11. Въ [вѣѣма] оно вниде ісѣ оу іерлѣмѣ и оу церкви съгна-
да все. поздѣ же соущю часоу изиіде ісѣ оу Вифанью съ
овѣѣма на десѣтъ. 12. въ оутрѣі ишедѣшимѣ имѣ отѣ Вифань[іа]
оузѣлка. 13. и видѣ смоковницю издаде чѣ и поуѣ.

4) НА КІНЦІ РЯДКА, МОЖЕ — ПО МІСТАХ!

ѡ ѡістѣхъ, и прїде, аще оубо оберщеть что на нѣѣ, і прїшедь к нѣи, и ничто же оберѣте на нѣѣ, токмо листыє єдино, не оубо вѣ время съмоквамъ. 14. отъвѣщаєз ісѡ ре-іе єи: к томуу отъ тебе оу вѣкы никтоже плода не снѣсть. 15. слышавше же оучници єго преїдоша ѡ нѣмъ и оушедше вѣ црѣвь начаха изгонити всѧ продающа и коупующа оу црѣви, и дѣскы торъжникомъ и сѣдѧща продающихъ голоуви исъпроверже. 16. и не дадѧше никомуу же мимо нести сѣсудѧ скоузѣ црѣвь. 17. і оучиаше глѧ їмъ: нѣсть, писано, како храмъ мой храмъ мѣстѣ наречеть сѧ всѣмъ? взи же сѣтвористе и вѣотепѧ фаззоуникомъ. 18. и слышаша книжници и фѣрисей, и архирѣви искахоу, како и вѣша погоубили, вѣоухоу во сѧ, како весь народъ днѣлаше сѧ ѡ оучѣнїи єго. 19. і како поздѣ вѣистъ, исъхожаше вонъ ісѡ града. 20. и мимоходѧше оутро видѣша смоковницю оусохъшю исъ коренѧ. 21. и оуспомянувъ Петъръ глѧ ємоу: рави, вижъ смоковницю, юже прокла, и оусъше.

ХІІ. 18-27.

18. **Въ** [вѣрѣма] оно приїдоша садукїи къ ісѡу, иже глѧтъ: не вѣити вѣскрѣнѧю, и оупрашахоутъ и, глѧще: 19. вѣчителю, Моисїи написа намъ, како аще комуу братъ вѣмреть и оставлѧеть жѣноу, а чадѣ не оуставитъ, да поиметь братъ жѣноу єго и оуставитъ

ѡ = приїдоша. ѡце контамінація двѣхъ формъ: коренѧ і collect: коренина. ѡ Петъръ-ъ — такъ подѣленѧе слово.

ПАРА БРАТА СВОЕГО. 20. БѢ ЖЕ СѢДМЬ БРАТІЯ: ПЕРВЫИ
 ПОЯ ЖЕНОУ И ОУМИРАЮ НЕ ОСТАВИ ПЛЕМЕНИ; 21. І БѢ ВЪЗ-
 РЪИ ПОЯ Ю, И ОУМРЕ, И ТѢ НЕ ОСТАВИ ПЛЕМЕНИ; И ТРЕТІИ
 ТАКОЖЕ. 22. И ПОЯША Ю ВСА СЕДМЬ, И НЕ ОСТАВИША ПЛЕ-
 МЕНИ. ПОСЛѢДѢ ЖЕ ВСѢХЪ ОУМРЕ І ЖЕНА. 23. ОУ ВОСКРЪСНѢ
 ОУБО, КОГДА ВОСКРЪСНУТЬ, КОТОРОМУ ИХЪ БОУДЕТЬ ЖЕНА,
 СѢДМЬ БО ИХЪ ИМѢША Ю ЖЕНОУ? 24. ОТВѢЩАВЪ ЖЕ
 ІСЪ И РЕЧЕ ИМѢ: НЕ СЕГО ЛІ РАДИ ПРЕЛЪЩАЮТЕ СѦ НЕ КЪ
 ДОУЩЕ ПИСАНІА, НИ СИЛЪ БЖІА? 25. КГДА БО ИЗЪ МЕРТЪ
 ВЪИХЪ ВОСКРЪСНУТЬ, НИ ЖЕНАТЬ СѦ, НИ ПОСАГАЮТЬ, НО СЮТЬ
 АКЪІ АНГЛІ БЖІИ НА НБСЕХЪ, 26. А О МЕРТВЫХЪ, КАКО ВЪСТА-
 НУТЬ, НѢСТЕ ЛИ ЧЛИ ВЪ КНИГАХЪ МОИСѢИНАХЪ ПРИ КОУПИ-
 НѢ, КАКО РЕЧЕ КЕМОУ БѢ ГЛА: АЗЪ БѢ АВРАМОВЪ И БѢ ИСА-
 КОВЪ, И БѢ ИАКОВЪ? 27. НѢ БѢ МЕРТВЫХЪ, НО ЖИВЫХЪ,
 ВЪ ОУБО МНОГО ПРЕЛЪЩАЮТЕ СѦ.

3 ЄВАНГЕЛІА ІВАНА

VI, 48-54.

РЕЧЕ ГЪ КЪ ПРИШЕДЪШИМЪ КЪ КЕМОУ ІЮДЕЕМЪ: 48. АЗЪ ЕСМЬ
 ХЛѢБЪ ЖИВОТНЫИ. 49. ОЦІ ВАШИ НАША МАНЪНУ⁹ ВЪ ПОУ-
 СТЪНИИ И ОУМРОША: 50. СЕ ЕСТЬ ХЛѢБЪ СЪШЕДЫИ СЪ НЕ-
 БЕСЕ, АЩЕ КТО ОТЪ НЕГО НАСТЪ И НЕ ОУМРЕТЬ. 51. АЗЪ ЕСМЬ
 ХЛѢБЪ ЖИВЫИ СЪШЕДЫИ СЪ НБСЕ; АЩЕ КТО СНѢСТЬ ОТЪ
 ХЛѢВА СЕГО, И ЖИВЪ БОУДЕТЬ ОУ ВѢКЪ. ХЛѢБЪ БО, КАЖЕ²
 АЗЪ ДАМЬ, ПЛОТЬ МОЯ ЕСТЬ, ЮЖЕ АЗЪ ДАМЬ ЗА ЖИ-
 ВОТЪ ВСЕГО МИРА. 52. ПРАХОУ ЖЕ СѦ ІЮДЕИ МЕЖЮ СО⁹

⁹ З, Ъ НА КІНЦІ РЯКА. ² ЗАМІСЦЬ - ИЖЕ.

БОУ ГЛ҃ШЕ: КАКО МОЖЕТЬ СѢ ДАТИ ПЛОТЬ К҃АСТИ? 53. РЕЧЕ
ЖЕ ИМѢ ІСЪ: АМИНЬ, АМИНЬ ГЛ҃Ю ВАМЪ, АЩЕ НЕ ІСНѢТЕ
ПЛѢТИ СНА ЧЕЛОВѢЧЬСКАГО, И НЕ ПЬЕТЕ КРѢВИ НЕГО, И ЖИ-
ВОТА НѢ ИМАТЕ ВЪ СЕБѢ. 54. К҃АДЫИ ПЛОТЬ МОЮ И ПЬА
КРѢВЬ МОЮ ИМАТЬ ЖИВОТЪ ВѢЧНЫИ, И АЗЪ ОУСКРѢШЮ
И ВЪ ПОСЛѢДЬНИИ ДЕНЬ.

ХVІІІ. 12-28.

12. БОІНЫ ЖЕ, І ТЫСЮЩИННѢ, СЛУГИ ПОДѢСКИ НАША ІСА
І СВЯЗАША. 13. І ВЕДОША І КЪ ІННѢ ПЕРЕВѢ, ВѢ ВО ТЕСТЬ
КАІНАФЪ, ИЖЕ БѢ АРХИЕРѢИ ЛѢТОУ ТОМОУ. 14. БѢ БО КА-
ІНАФА ДАВЫ СЕБѢ ПОДѢМЪ, КАКО ОУНЕ КЕСТЬ ЕДИНОУ
МОУ ЧЛѢКОУ ОУМРѢТІ ЗА ЛЮДИ. 15. ОУ СЕДѢ ЖЕ ІСА І НА-
ШЕ СИМОНЪ ПЕТРЪ И ДРУГИІ ОУЧНИКЪ: ОУЧНИКЪ ЖЕ ТО
25. ЗНАЕМЪ ВѢ АРХИЕРѢИ, ВНИДЕ СО ІСОМЪ КЪ ДВѢ
АРХИЕРѢИ. 16. ПЕТРЪ ЖЕ СТОЯШЕ ПРЕДЪ ДВѢЮ ОУЧ-
26. ИЗИДЕ ЖЕ ОУЧНѢ ТЪ, ІЖЕ ВѢ ЗНАЕМЪ АРХИЕРѢИ,
И РЕЧЕ БРАТАРЫНИ: ІДИ, ОУВЕДИ ПЕТРА. 17. ГЛ҃А ЖЕ БРАТАРЫ-
НИ ПЕТРОВИ: К҃ЕГДА ТЫ СТѢ ОУЧНИКЪ КЕСИ ЧЛѢКА СЕГО?
ГЛ҃А ОНЪ: НѢСМЬ. 18. СТОНАХОУ ЖЕ СЛОУГЫ ОГНЬ ВЪЗГНѢШЬ-
ШЕ, КАКО ЗИМА ВѢ, ГРѢНАХОУ СЯ. ВѢ ЖЕ С НИМИ ПЕТРЪ СТОЯ
І ГРѢНА СЯ. 19. АРХИЕРѢИ ЖЕ ОУПРОСИША ІСА О ОУЧНИЦѢХ
К҃ЕГО І ОУЧѢНЬИ К҃ЕГО. 20. ОТВѢЩА КЕМОУ ІСЪ: АЗЪ НЕ ОБИ-
НОУЮ СЯ ГЛ҃АХЪ МІРОВИ; АЗЪ ВСЕГДА ОУЧАХЪ НА СОННИ-
ЩИХЪ, ОУ ЦРКВИ, ИДЕЖЕ ВСИ ИСХОДЯТЪ СЯ, ОУ ТАИНѢ НЕ
ГЛ҃АХЪ НИЧТО ЖЕ; 21. ЧТО МЯ ОУПРАШАЕШИ? ОУПРОСИ
СЛЫШАВШАЯ, ЧТО ГЛ҃АХЪ ВАМЪ; И СЕ СИ ВИДЯТЪ, ЧТО

1) = ТЪ. 2) ЗАМІСЦЬ — ПРИ, 3) ь ПІСЛЯ Р — НА КІНЦІ РЯДКА.

4) ЗАМІСЦЬ — ОБИВОВА, 5) = ВѢДЯТЪ

РЕКОХЪ ВАМЪ. 22. СЕ РЕКШЮ НЕМОУ ЕДИНЪ ОТЪ ПРИСТОЯЩИХЪ
 СЛОУГЪ ОУДАРИ ВЪ ЛАНИТОУ ІСА РЕКЪ: ТАКО ЛИ ОТЪВѢЩАЕ-
 ШИ АРХИЕРѢБНИ? 23. ОТЪВѢЩА НЕМОУ ІСЪ: АЩЕ ЗЛѢ ГЛЮ, СВѢ-
 ДИТЕЛЬСТВОУЮ^д О ЗЛѢ, АЩЕ ЛИ ДОБРѢ, ЧТО МЯ БЫЕШИ?
 24. ПОСЛА ЖЕ І АННА КЪ КАПАФЪ АРХИЕРѢБНИ. 25. БѢ
 ЖЕ СИМОНЪ ПЕТРЪ СТОИ^д И ГРѢА СЯ. РЕКОША ЖЕ НЕМОУ: НЕГ-
 ДА ТЫ ОТЪ ОУИНИКЪ ЕСИ? ОНЪ ЖЕ ОТЪВЕРЖЕ СЯ И РЕЧЕ:
 НЕ СМЪ. 26. ГЛА ЕДИНЪ ОТЪ РАБЪ АРХИЕРѢБНЪ, І ОУЖИКА
 СЫИ, ЕМУ ЖЕ ОУРѢЗА ПЕТРЪ ОУХО: НЕ АЗЪ ЛИ ТЯ ВИДУХЪ
 ОУ ВИНОВАТѢ С НИМЪ? 27. ПАКИ ЖЕ ПЕТРЪ ОТЪВЕРЖЕ СЯ, И
 АВЫЕ КОУРЪ ОУЗГЛАСИ. 28. БЕДОША ЖЕ ІСА ОТЪ КАПАФЪ У
 ПРИТОРЪ. БѢ ЖЕ ЗАУТРА. І ТИ НЕ ВНИІДОША ОУ ПРИТОРЪ,
 ДА НЕ ОСКВЕРНИТЬ СЯ, НО ДА ЮДІАТЬ ПАСХОУ.

ИЗ ПЕРЕМИСЬКИХ ПЕРГЯМИНОВИХ ЛИСТКІВ

Слово Ефрема Сирина про покуту та страшний сѣз

... ПОКАИ СЯ, БРАТЕ, А НѢ ВЪСТРАШАИ СЯ. ПОКАИ СЯ, ГРѢ-
 ШНИЧЕ, ДЕРЗАИ, ВЗИРАИ НА НЕИЗДРѢЧЕННО[О]Е И НѢИСПО-
 ВѢД[ИМОЕ] ЧИѢКАЮБИЕ ХА^а РЕКШАГ[О]: НЕ ПРИИ[Д]ОУХЪ ПРА-
 БЕД[НИКЪ] ЗВА[ТИ], НО ГРѢШНИКЪ] НА ПОКАИ[АНІЕ].
 ПОИ[АИ] СЯ, ДА НЕ ПОСРА[МИШИ] СЯ. НА СТРАШНѢМЪ
 СОУДИШИ, ИДЕЖЕ [С]О СТРАХОМЪ ПРЕДЪСТОЯТЬ ТЫ СЯ-
 ЦА ТЫСАЩАМІ АНГЪ, АРХАНГЛЪ. НЕГДА ЖЕ РАЗВЕР^д

^д = СВИДТЕЛЬСТВОВАТИ, ^д О — ТІЛЬКИ ТОМУ, ЩО НА КІНЦІ РЯДКУ,
 А ТАК — СКРІЗЬ ТІЛЬКИ „О“

гоути са книги, тогда разлоуцають друугъ ѿ друуга, [на]ко же свѣца ѿ козлищъ. оле, страшна година и трѣпѣтна, како праведныи соудии страшно придетъ! кто не оубоитъ са, кто нѣ вжасаетъ са години оной, имже соудии крѣпокъ есть, и соудіше нѣизмолимо, и дѣла наша прѣдъ очима нашими станути, рѣки[а] согнѣна прѣдъ [соу]дищемъ, [и пѣс]н[ы] пр[а]ведны съ англы съгласна, и рѣд[а]ныє грѣшныхъ непонесомо, и слѣзы не полезна? тогда скровища ѿверзюти са, и праведнии насладати са. блѣжнии жад[а]вшеи, алкавшеи [са] нѣинѣ, како та[мо] насытити са! горе же [на]сѣтившим са сде, како томоу залч[ю]ти са и вжашутъ са, и вѣни рѣдавшеи и покаявшеи са сде! горе же смѣнавшим са нѣинѣ, како ти тамо рѣдати имоути!

З КИЇВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРСЬКОЇ СВЯНГЕЛІЇ

З ЄВАНГЕЛІА ІВАНА

V, 5-13.

5. Бѣ же тоу чловеку ѿ лѣтъ і ѿ лѣтъ имѣи в не-
доузѣ своємъ. 6. сего видѣвъ Исъ лежаща... и гла
къмоу: хоцеша ли цѣлѣ быти? 7. болѣи отвѣща: ки,
гїи, члѣка не имамъ, кгда возмоутитъ са вода и ввер-
жетъ ма в коупѣль. кгда же прихожю, инѣ преже

→ замісць — тамо

МЕНЕ ВЛАЗИТЬ. 8. ГЛА ЕМОУ ІСЪ: ВЪСТАНИ, ВОЗМИ ОДРЪ
СВОИ, ИДИ В ДОМЪ ТВОИ... 9. БѢ ЖЕ СЪБОТА ВО ТЪ ДНЬ. 10. И
ПЛАХОУ ЖИДОВЕ ИЦѢЛѢШЕМОУ: СЪБОТА ЕСТЬ, НЕ ДОСТО
ИТЬ ТЕБѢ ВЪЗАТИ ОДРА СВОЕГО. 11. ОН ЖЕ ОТВѢЩАЕЪ ИМЪ:
ИЖЕ МА СЪВОРИ ЦѢЛА, ТО МИ РЪЕ: ВОЗМИ ОДРЪ СВОИ И
ХОДИ. 12. И ВПРОСИША: КТО ЕСТЬ ЧЛѢВЪ РЕКИИ ТОВѢ: ВОЗ
МИ ОДРЪ ТВОИ И ХОДИ? 13. ИЦѢЛѢВЪИИ ЖЕ НЕ ВѢДѢШЕ,
КТО ЕСТЬ.

VI, 14-21.

14. БѢ ОНО [ВРѢМЯ] ВИДѢШЕ ЧЛОВѢЦИ, КЕЖЕ СЪВОРИ ЗНАМѢ
НИЕ ІСЪ, ПЛАХОУ, КАКО ЕСТЬ ВОИСТИНУ ПРРКЪ ГРАДЪИИ В
МИРѢ. 15. ІСЪ ЖЕ РАЗУМѢВЪ, КАКО ХОТАТЬ ВОСХИТИТИ И,
ДА СЪВОРАТЬ И ЦРѢ, ИДЕ В ГОРУ САМЪ ЕДИНЪ. 16. И НИКО
ПОЗДѢ БѢІСІ, ИСНИДОША ОУЧНИЦИ ЕГО НА МОРЕ. 17. ВСТѢД
ШЕ ВЪ КОРАБЛЬ, И ВЗАХОУСА НА ОНУ СТРАНУ ВЪ КАПЕР
НАОУМЪ. И ТМА БѢІ АБВЪЕ, НЕ ОУБО ПРИШЕЛЪ КЪ НИМЪ.
ІСЪ. 18. ВЪСТАЮЩЮ МОРЕЮ ВѢТРОМЪ 19. ГРЕВШЕ ДВАДЕ
САТЪ ПОПРИШЬ И ПАТЬ ЛИ ЧУИДЕСАТЪ ОУЗРИША ІСѢ
ХОДАЩА ПО МОРЕЮ И БЛИЗЪ СУЩА КОРАБЛѢИ ОУБОУЩА
СА. 20. ОНЪ ЖЕ ГЛА ИМЪ: АЗЪ ЕСМЪ, НЕ ВОИТЕСА. 21. ХО
ТЯХОУТЬ ВЪЗАТИ [И ВЪ] КОРАБЛЬ.

3 ЕВАНГЕЛІА ЛУКИ

VI, 41-44.

41. ЧТО ЖЕ ВИДИШИ СУКЪ В ОЦѢ БРАТА СВОЕГО, А БЕРЕНА,
КЕЖЕ ЕСТЬ ВО ОЦѢ ТВОЕМЪ, НЕ ЧЮЕШИ? 42. ИЛИ КАКО МО
ЖЕШИ РЕШИ БРАТОУ ТВОЕМОУ: БРАТЕ. ПОЖАИ, ДА ИЗМУ СУКЪ,

НЕЖЕ ЕСТЬ ВО ОЦѢ ТВОЕМЪ — САМЪ ВЕРЕНА В ОЦѢ ТВОЕМЪ
НЕ ВИДА? ЛИЦЕМЪРЕ! ИЗМИ ПЕРВИИ ВЕРНО ИЗ ОЧЕСЕ ТВО-
ЕГО, ТОГДА ПРОЗРИШИ ИЗНАТИ СОУКЪ, НЕЖЕ ЕСТЬ ВО ОЦѢ
БРАТА ТВОЕГО... 44. НЕ ОТ ВЕРЕНИА ВО ЧЕШЮТЪ СМОКВИ,
НИ ОТЪ КУПИНЪ ГРЕЗНЪА ОБЫЕМЛЯЮТЪ.

Х, 8-13.

8... И ВЪЕ ОБЖЕ ДОМЪ КОЛИКО ВНИДѢТЕ, НАДИТЕ ПРЕДЛА-
ГАЕМАЯ ВАМЪ, 9. И ИЩЕДИТЕ НЕДОУЖНЪА В НЕМЪ, И ГДѢ
ИМЪ: ПРИВЛИЖИ БО СЯ НА БЫ ЦРѢТВО БЖІЕ. 10. А В ОН-
ЖЕ ГРАДЪ ЗХОДИТЕ, И НЕ ПРИЕМАЮТЪ ВАСЪ, ИШЕДШЕ ОТ-
ТУДА НА РАСПУТЪА ЕГО ОЦѢТЕ: 11. И ПРАХЪ ПРИЛЕПИ-
ИХЪ И НАСЪ ОТ ГРАДА ВАШЕГО НОГАХЪ ВАШИХЪ ОТТРА-
САЕМЪ НА БЫ. 12. ГЛЮ ВАМЪ, ЯКО СОДЪМЛАННОМЪ
ДНѢ ОТОАДНѢ БУДЕТЪ, НЕЖЕ ГРАДОУ ТОМОУ. 13. ГОРЕ
ТОБѢ, ВОРАЗИНЪ, ГОРЕ ТОБѢ, ВИССАИДО, ЯКО ОЩЕ В
СИДОНѢ И В ТУРѢ ВЪША БЫЛИ СИЛЫ БЫЕШАА В ТО-
БѢ, ПРЕЖЕ В ВЛАСАНИЦИ И ПОПЕЛѢ СѢДАША ПОКА-
ЛИ СЯ ВЪША!

3 ЕВАНГЕЛІА МАРКА

У, 22-24, 35-42.

22. БО [ВРѢМА] ОНО ПРИДЕ КО ІС҃У ЕДНЪ ОТЪ СТАРИИШИНЪ
СБОРЕСКЪ, ИМЕНЕМЪ АИРЪ, И ПАДЕ НА НОГОУ ЕГО, 23. И МО-
ЛШЕ И ГЛА МНОГО, ЯКО ДШИ МОЯ ПРИ КОНЦИНѢ ЕСТЬ...
24. И ИДЕ С НИМЪ, И ПО НЕМЪ ИДЕ НАРОДЪ МНОГЪ... 35. И
ПРИДОША ОТЪ СТАРИИШИНЪ СБОРА ГЛШЕ, ЯКО ДШИ ТВОА

1) = НА, 2) = НАШИХЪ, 3) = ТЪ

оумре, что еще тружанеші оуцѣла? 36. Исѣ же оуслышавъ слово глаголемое гла старѣишинѣ свору: не бои са, но точною вѣроуи... 38. и придоша в домъ старѣишинѣ свору и видѣша плащъ и плачущася. 39. гла имъ: что плачете много и плачуете? отроковица нѣтъ оумерла, но спитъ... 40. и роугахууть ея кѣмъ... и вѣзе, идеже въ отроковица лежаше, 41. и имъ ю за роукою и гла: ка-вифа кѣми, неже естъ сказаемо: тобѣ глаю, отроковице, вѣстани. 42. и авѣе вѣста отроковица и хожаше.

Изъ Емвельскаго Апостола

3 посланніа ап Павла до Римлян

К V, 1-7.

1. Краѣа, должни несымы² силни ѿ неможѣныа немошныхъ носити, а не себе въгражати. 2. кождо васъ влѣкнѣмоу да оугажаетъ на бл҃гоу всегражѣныа. 3. Х҃ъ бо не себе оугоди, но како же пишетъ са: оукори-зны оукарающихъ тѣ нападающихъ³ на ма. 4. велико бо прѣже написа са, во вѣчны вѣщны да терпѣныа кѣмъ книжныма, надежю имамъ. 5. бѣ же терпѣныа и оутѣшѣныа дасть намъ тоже смыслити о Х҃ѣ Ісѣ. 6. да единодѣшно единѣми оутѣ славити⁴ бѣа и оца га нашего Ісѣа Х҃а. 7. тѣмже приеимѣте друугъ друуга, како же Х҃ъ приа васъ въ словоу бж҃ью.

ѢТАК ПОДІЛЕНО: несы-мы, съ-лаву-тъ тому, що на кінці рядка.

2) в инчих текстах: нападоша, 3) - славите.

та вѣщъ не оучили васъ же аще власы поущають, ничто
же есть. 15. жена аще власы поущають, слава ѿ несть?
яко власы въ сѣдѣныя мѣсто дани соуть... 19. есть бо
быти въ васъ зловѣрюю искуза върнѣ и, да искоуше-
ни явлени боудуть въ васъ. 20. ѡхочащимъ же са
васѣ оукупъ нѣ гнѣ вечерѣ части. 21. кождо во свою
вечерю варяеть, а другыи пыланьствоуютъ 22. или
не имать¹⁾ домовъ иде ясти и де пити? или црѣвь
бжю обидѣте и срамляете не имуща? что въ
реку? похвалю ли вы? ѡ сѣмъ не похвалю. 23. азъ
бо прияхъ ѡ гѣ, еже и прѣдахъ вамъ.

XVI, 4-11.

4. Браѣ, аще боудеть достойно мнѣ ити, то со мною
идоуть. 5. и придоу же к вамъ, егда же Макѣдонью
присидоу. Макѣдонью прохожу, 6. въ васъ же прѣбу-
доу ли ѡзимѣю, да вы проводите ма а може идоу.
7. не хошю во васъ мимоидыи видѣти. надѣю же са
връѣма нѣколю прѣвзѣти въ васъ, сще гѣ повелитъ.
8. прѣбоудоу же въ Нѣфесѣ до пантисостыа. 9. двери
бо ѡберзоша ми са великыа поспѣшны, противщи-
иса мнози. 10. аще придетъ Тимофѣи, съмотрите,
да бесъ траха боудетъ въ васъ, дѣло гнѣ дѣлаете²⁾
якы законъ. 11. и никто же бо не хулитъ его, при-
водит[е] же и с миромъ, да придетъ ко мнѣ; жду бо
его из вратыю.

1) = имате, 2) дѣлаете.

З ѡжгородського Полѣства

1. Манастирські приписи.

Ідем же изъ цѣкви предними дверми. предъ ходить же попъ, служивъи во тѣ днь, по немъ же игоумѣ, по немъ же и прочии попове, по нихъ же и прочии братіа. адоушии же ни какоже да не всесѣдоують братіа межю совою. два же врадъ да не ходать, но єдинъ по єдиномуу. достигже къ трапе^ѣ и влѣвить игоуменъ гасиє и питье, и сѣдоуть вси каждо ихъ на свое^ѣ мѣстѣ, и на^ѣчноуть гаси, итец же начинає^ѣ чести. аденію же подоває^ѣ бѣти съ многими^ѣ молчаніє.

2. Вірую.

Вірую во єдиного бѣ ѡца вседержителя
творца нѣбу и земли, видимыи же вѣсѣмъ и не-

и) многими

видимъ; и во единого г҃а іѣса, с҃на в҃жїи, единого-
 наго, иже ѿ ѿца роженнаго преже всѣхъ вѣкѣ;
 свѣта ѿ свѣта, б҃а истинна, роженна, а не ство-
 ренна, единосущна ѿцу, имже вса възша; нас
 ради илѣковъ и нашего ради сп҃сїи҃а сшедша с
 нѣбсѣ, и воплощенна сѣ ѿ д҃ха с҃та, мрина двѣ во
 илѣчѣша сѣ; распеннаго сѣ за ны при понтѣи-
 стѣмъ Пилатѣ, и страдавша, и погребена, и въз-
 сѣсша въ третїи дѣнь по писаниихъ, и възшедша
 на нѣба, и сѣдѣща ѿдесноу ѿца, и пакы гра-
 доущаго со славою соудити живѣимъ и мртвѣимъ,
 егоже цр҃квию нѣ конца; и въ д҃ха с҃т҃го истинна-
 го и животворящаго, еже ѿ ѿца исходящаго, еже
 со ѿцѣмъ и съ с҃номъ спокланѣема и сославима,
 гл҃ѣшаго прр҃ки; во единоую, с҃т҃ую, сборную, апль-
 скоую цр҃ковь; исповѣдоую едине кр҃щенїе, во ѿста-
 вленїе грѣховъ; чаю възсѣснїа мерътвѣхъ и жи-
 зни воудущаго вѣка, аминь.

3 ЛЮБЛИНСКИХЪ УРНИКІВЪ

3 „Прольога“

С҃тѣи мїѣникъ Петръ въ ѿ села никїиска-
 го, влизь Юрополѣ крѣпокъ сѣи тѣломъ в
 хвѣ вѣру, оу нѣ же сѣи тѣломъ и старечь-
 скаѣ имаше, и по вса дни прашеса и съ не

нѣ, оуча га ѿвѣщиса идола и приступити къ ху
бѣ іису илѣкомъ. и си сазышавъ о нѣмъ еропольскии
кназь, и послаези каты и, и понуди и ѿвѣщиса
хѣ; како не покориса и повелѣ раждеши пѣшь
огнемь и ту оувѣщи и, и оувѣрженъ въ ню оубо бы
радовашеса ти, тако благодаривъ га и сконча са.

3 Антоновецького Апостола¹⁾

3 Соборного послання апо- стола Якова

IV, 7-17.

7. Повиноуйте са оубо бѣи, противте же са дья-
волоу, и бежат ѿ ѿа. 8. приближитѣ бгѣу, и прибли-
житса вам; ѿчисти́те роуци, грѣшници, и ѿчисти-
те срѣца, ѿе дѣшніи. 9. постраждите, и слезите, и
плачите са; смѣхъ вашъ во плач да ѿбратитѣ²⁾;
и радость во оумиленіе. 10. смирите са оубо предъ
бгѣмъ, и възнесетъ вы. 11. не оклеветайте другъ дру-
га; оклеветанъ бо брѣ³⁾ или ѿсоужданъ брата свое-
го оклеветаетъ законъ, и ѿсоуждаетъ законъ; аще
ли законъ ѿсоуждаеши, нѣси творецъ законоу, но
судій. 12. единъ есть законодавецъ—судія, мѣгый
спѣти и погубити; ты жъ кто еси ѿсоужданъ дру-
га?

1) Памятникъ цей із XVв; але ж даємо його сюди, щобъ закін-
чити рядъ церковнихъ пам'ятокъ.

2) = двоєдушніи, 3) = обратити са.

га свое? 13. оубо нѣтъ, гл҃ше: и оутро поидемъ въ сей градъ, и сотворимъ то чл҃вѣто едино, и купля двѣмъ и присовѣрѣтеніе, — 14. не вѣсте оутренѣ. кака оубо жизнь ваша? пара оубо еѣ, аже въ мале навлающіи са, потомъ же исчезающіи. 15. вмѣсто же взѣти и гл҃ати вамъ: аще г҃ь восхошетъ, и проживемъ, и сотворимъ се, или оно — 16. нѣтъ же хвалите са въ гордынахъ вашихъ, и всака хвала такова — есть зла. видаще му оубо добро творити и не творашу грѣхъ ему еѣ.

V, 1-22.

1. Оубо нѣтъ, богатѣи, плачѣте рѣдающе о страстехъ вашихъ, грядущихъ на вы. 2. богѣство ваше изгнѣи, и ризы ваши молне помядоше. 3. злато и сребро ваше изоржѣе, и ржа ихъ въ посолоушенство вамъ боудетъ, и смѣсть плоти ваша како огнь. 4. възискасте въ послѣднѣмъ днѣи — се мзда делателѣи дѣла вашихъ, нивы ваша, лишена ѿ ва, вопиетъ; и вопианина жъ вашихъ въ оуши г҃а саваофа не внидоша. 5. възвеселите са на земли и насладите са, оупитаєте сѣца ваша како въ днѣ заковеніа. 6. осудите, оубисте праведнѣ; не противи[ти] са вамъ. 7. доготерпѣніе оубо, братіе, до пришествіа г҃на; се дѣлатель ждетъ четный плодъ ѿ земли, доготерпа о немъ, дондеже прїидетъ дождь ранъ и пзѣнь. 8. доготерпѣте оубо вы и оутвердѣте сѣца ваша, како пришествіе г҃не приближи са.

У = възвеселистеса и насладистеса.

9. НЕ ВОЗДЫХАЙТЕ ДРУГ НА ДРУГА, БРАТИЕ, ДА НЕ ОСУ-
ЖДЕНИ БУДЕТЕ: СЕ СОУДИНА ПРЕД ДВЕРМИ СТОИТ

10. ОБРАЗ ПРИИМЪТЕ, БРАТА МОЯ, ЗЛОСТРАДАНИЮ
И ДОЛГОТЕРПЕНИЮ ПРЯКИ, ИЖЕ ГЛАШЕ ИМЕНЕМ ГНѦМ.
11. СЕ БЛАЖИМЪ ТЕРПАЩАЯ; ТЕРПЕНИЕ ИОВЪ ОУСЛЫ-
ШАСТЕ, И КОНЧИНОУ ГНЮ ВИДѢТЕ; ЯКО МНОМАТИВЬ
Е¹ И ЩЕДРЪ. 12. ПРЕЖДЕ ЖЕ ВСѢХ, БРАТА МОЯ, НЕ КЛЕНѢ-
ТЕ СЯ НИ НѢБОМ, НИ ЗЕМЛЕЮ, И НИ ИНОЮ КЛАТВОЮ; КО-
ЕЮ БУДИ ЖЕ ВАМ: ЕЖЕ ЕЙ-ЕЙ И ЕЖЕ НИ-НИ, ДА НЕ В
ЛИЦЕМИРІЕ ВПАДЕТЕ. 13. ЗЛОСТРАЖДЕТЬ ЛИ КТО ВО К²
ДА МЛТВОУ ДѢТЬ; 14. БЛАГОДѢШЕСТВОУЕТ ЛИ КТО В Б³,
ДА ПРИЗОВЕТ ПОПЫ ЦРКВНЫЯ, ДА МЛТВОУ ТВОРАТ
НАД НИМ, ПОМАЗАВШЕ Е¹ МАСЛОМ ВО ИМА ГНѢ; 15. И МЛТВА
ВѢРНЫ³ СП²СЕТ БОЛѢЩАГО, И ВОЗДВИГНЕТ ЕГО Г¹; И АЩЕ И
ГРѢХЪ БУДЕТ СОТВОРИЛ, ѿПУСТИТ СЯ ЕМОУ. 16. И СПО-
ВЕДАЙТЕ ДРУГ ДРУГОУ СОГРЕШЕНИИ. И МОЛѢТЕ СЯ
ДРУГЪ ЗА ДРУГА, ЯКО ДА ИСЦЕЛѢТЕ. МНО¹ ВЪ МОЖЕТ
МЛТВА ПРИВЕДНА ПОСПѢШЕСТВОУЕМА. 17. Илиа илѣвъ въ
ПОБѢОСТРѢНЬ НАМЪ И МЛТВОЮ ПОМОЛИ СЯ НЕ БЫТИ
ДОЖДОУ И НЕ ОДОЖДИТИ ПО ЗЕМЛИ Г¹ ЛѢТА И З² МѢЦЬ,
18. И ПАКЪ ПОМОЛИ СЯ, И НѢО ДОЖДЬ ДАСТЬ, И ЗЕМЛЯ
ПРОЗЖВЕ ПЛОД СВОИХ. 19. БРАТИНА, АЩЕ КТО В К² ЗА-
БЛУДИТ ѿ ИСТИННЫ, И ОБРАТИТ КТО ЕГО, 20. ДА
ВѢСТЬ, ЯКО ѿБРАЩАЯ ГРѢШНИКА ѿ ЗАВЛУЖДЕНИИ
ПОУТИ ЕГО, СП²СЕТ ДШЮ ѿ СМ³РТИ И ПОКРВІЕТ МНО-
ЖЕСТВО ГРЕХОВ ЕГО.

1; = БЛАЖИМЪ. 2; = ИОВЪ, 3; = ВѢРЪ.

Із грамот XIV-XV ст.

1. ДОЗВІЛ КНЯЗЯ КЕЙСУТА ТА ЛЮВАРТА ДЛЯ ТОРУНСЬКИХ КУПЦІВ НА ТОРГОВЛЮ В ЛУЦЬКУ /після 1341.р./

В князѣ Кестута и в князѣ Либорта у Торунѣ мѣстичемъ. Што ізѣсте просили насъ, абы хомъ васъ пустили до Лучцька тѣрговать через Берестіе, абы вамъ не закахали, — мы хочемъ ради то учинити вамъ. Не блюдите сѣ ничего, поидите. А коли котории торговецъ поидеть торговать ис Торунѣ через Берестіе до Лучьска, без печали будте. А кто поидеть съ сѣ грамотою через Дорогичинъ че[ре]съ Мелникъ и через Берестіе до Лучьска торговать ис Торунѣ, ѿзъ, князь Кестути, не веля ихъ займати.

2. ДАРОВА ГРАМОТА ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛЯ КАЗИМИРА СЛУЗІ ЙОГО ІВАНОВІ /після 1349.р./.

А се ѿ, король Казимиръ краковський, и кульський, и господаръ рускоѣ землѣ, далъ ієсмь слузѣ своєму Иванови дворище Заньво Матѣичича, што хъ слушають перемьскоѣ волости, а приписалъ ієсмь Микитино дворище к тому хъ дворищу, к перемьшльскому, и хъ было на-двохъ, але ѿ далъ за одино. А далъ ієсмь и землю рольную исъ сѣ-

ножатъми, што к тому дворищу слушають, сѣно-
жати на Мокшаговѣ долині, обѣздна, и земля ро-
лноѣ ѿ Вѣлошевѣ, сѣножати по Кудеву ниву, а
по Бреховича дубѣѣ, ѿ Бреховича дубѣѣ по до-
лѣнни коньцѣ Деречину гаикѣ, а по путь по пѣ-
дѣрагечьскни, а по гостиньцѣ по колѣбагевскни.
А тутъ нѣтъ иному Чаиковцю ни землѣ ролноѣ, ани
сѣножати. А и рече далѣ рече и ѣзди на Днѣстрѣ
ѿ Мутвичьного потока до Степаньча перевоза, а
ту не надобѣ ни одному Чаиковцю собѣ ѣза чин[и]-
ти. А придаѣ рече рече озеру рыбнаѣ за Днѣст-
ромъ, куды мои неводи ходили, а и рече далѣ рече
рече ловища оунована ѿ Изъбицьного перевоза по-
перекъ Вольнини, верхнии кеѣѣцѣ, обѣздомъ, поко-
и ѿ Сѣвильнево держитъ, покоиѣ Дунино держитъ, до
берегѣ Днѣстра. А далѣ рече Иванови оу вѣкъ.
А волеѣхъ предати, и за даръ, да[ти] кому коли хочетъ
А живячи того дворища не надобѣ ни воина, ни
мѣшницѣ платити, аи[и] поѣздѣнства, ни грамотѣ
носити. Далѣ рече рече волно и слободно. Проси-
ти му ѿ[е]тѣ а за короля и за королевѣи наиѣстѣни
и на те свѣдѣни паиѣ Ди[и]трѣ, паиѣ Петрѣ, паиѣ
Судивои, паиѣ судѣѣ Станоцькни, паиѣ Глѣбѣ Дво-

рьсковичъ, а писанъ листъ оу д[е]нь Подесѣтъны
на городѣ Кашмирѣ.

3. ПЕРЯСЛАВСЬКА ДАРОВА ГРАМОТА КН. ОЛЕГА ІВА
НОВИЧА МОНАСТИРЕВІ В ОЛГОВІ /після 1356.р./.

[Ми] лос[ь]р] дѣтемъ б[о]ж[ь]имъ, м[о]л[и] твою
с[в]ятоїе Б[огороди]ци и м[о]л[и] твою о[т]ь ця
своїего князя великого Ивана Олександровича и
бл[а]г[о]с[л]овеньемъ епискупа рязаньского и
муромского Василья, язъ, князь великий Олегъ
Ивановичъ сгадавъ есмь съ своимъ о[т]ь цемъ
съ вл[а]д[ы]комъ съ Васильемъ и съ своими бо-
яръ. А бояре со мною были: Софонии Алтыкулаче-
вич, Семень Федорович, Микита Аньдрѣевич, Тимошь
Олександрович, Манасѣя Дядько, Юрьи окольнічи,
Юрьи чашьники, Семень Микитѣичъ съ братьемъ, Па-
вель Соробич. Даль есмь о[т]ь цю своему Арсѣнью
монастирь с[в]ятоїе Б[огороди]ци на Олговѣ, въ
свободѣ до ег[о] х[и]вота. А по своему животѣ
воленъ кого во нь бл[а]г[о]с[л]овитъ на игумен-
ство. А даль есмь с[в]ятої Б[огороди]ци дому
Арестовское село с в[инами] и с поличьнимъ и
с рѣзанькомъ и съ шестью десят... и со воими пош-
линами и с бортники и с борт[ни]и землями и с
поземомъ и съ озеры и с [бобры и с] перевѣсьици.

А возрѣвъ ꙗесмы въ дав[ьн]ни грамоты съ о[тѣ]цемъ своимъ, съ вы[а]д[ы]комъ съ Вас[иль]емъ, и съ бояры. Коли ставили по первыхъ с[ъ] пра[дѣд]и наши с[вя]тую Б[огороди]цу княз[ь] великий Инѣгварь, княз[ь] Олегъ, княз[ь] Юрьи, а с[ъ] ними бояръ \tilde{T} , а мужи \tilde{X} , тогда дали с[вя]той Б[огороди]ци дому \tilde{A} земль бортиныхъ, а \tilde{E} погостовъ: Пѣсочна, — а в ней \tilde{T} семии; Холохолна, а в ней полтора[с]та семии; Заячынъ, — а в ней \tilde{T} семии; Веприя — \tilde{T} семии; Заячковъ — \tilde{P} и \tilde{S} семии. А си вси погосты — съ землями с[ъ] бортиными и с[ъ] поземомъ и с[ъ] озеры и с[ъ] бобры и с[ъ] перевѣсьици, с[ъ] рѣзанками и съ шестью десят... и с[ъ] винами и с[ъ] поличнымъ и со всѣм[и] пошлинами. А хто данъ люд[и]и прадеды нашими с[вя]той Б[огороди]ци дому гдѣ имуть сѣдѣти или бортици или слободиць в мѣстѣ о[тѣ]чинѣ, — ать знають домъ с[вя]той Б[огороди]ци; а волостели мои ать не вступаютъ ся в нихъ ни о которомъ же дѣлѣ. А Головчинъ далъ Федоръ Борисовичъ; а мордовское далъ Климентъ по Даниловъ дворъ, а Еремиѣ великий съ Глѣбомъ села своя подавали г[о]с[по]жи Б[огороди]ци; а мужи Олговскую околицю купивше у муромскихъ князи, даше \tilde{T} гривен и

дали с[вя]той Б[огороди]ци. А язъ княз[ь] вели-
кий Олегъ Ивановичъ, — што гесмь далъ Арестовскоѹ
селос[вя]той Б[огороди]ци дому и што прадѣди на-
ши подавали которая мѣста и люди и што бояре по-
давалѹ дому с[вя]той Б[огороди]ци, — того хочю
боронити, а не обидѣти ничимь дому с[вя]той
Б[огороди]ци. А волостели, и даньници, и ямьщики
ать не занимають богородицѣскихъ людей ни про
што же. А кто изобидитъ домъ с[вя]той Б[огороди]ци,
— или князь, или вл[а]д[ы]ка, или волос-
тел[ь], или кто иньши, — тотъ дастъ отвѣтъ передъ
Б[ог]омъ с[вя]той г[о]сп[о]жи Б[огороди]ци.

А коли гесмь выѣхалъ изъ от[ь]чины исъ
своеѹ, исъ Переяславля, тогдѣ гесмь обѣтъ
учинилъ къ свя[тѣи] г[оспо]жи Б[огороди]ци: при-
далъ гесмь Рязаньскоѹ мыто и побережьное,
аже ми дал[ь]жсть м[и] л[ост]ивъ г[о]сп[ода]рь въ
от[ь]чинѣ своѣи въ Переяславли.

4. ПЕРЕМИСЬКА ПОКУПНА ГРАМОТА З 1359.Р. НА ДѢДИЦТВО ГАННИ РАДИВОНЬКОВОЇ.

Въ кѣто шеститисѣщное шистьдесѣть семѣе коу-
пилъ панъ Петрашъ дѣдицтво в Анѣи Ради-
воньковоѹ — дѣдимну гесмь и вотнину, што по
ври о[те]цъ далъ, а [о]на продала Петрашкови

Радѣцьовському своєму дѣднину и вотнину оу вѣки и дѣтемъ его: полѣ става исо млиномъ, и съ корѣчмор, и землем, и съ з дворици, и со всѣмъ, што коли о [ть] ца гоѣ прислушало, а з то не надобѣ оуступати с ни оунукумъ гоѣ, ни племеню гоѣ. А купилъ панъ Петрашъ за сорокъ гривень. А на то послуся: панъ староста рускоѣ земли (шта Пилецкии, воевода Цтиборъ, писарь Ганко, а се земляне: панъ Ходько Бибельский, Кадолюфовичъ Друзь, Иванько Польпречичъ, Богданъ Тивунъ, Щепанъ Волошинъ Риботицкии, Олефѣрько судья, панъ вонть перемышльский, Каньтуръ из Угоръ, гость, панъ Гутарьтъ, Кость Соковичъ, Ганъ Кѣраховичъ. А пить могоричъ оу Библицкого оу дому за копу грошии. А писалъ грамоту писарь пана старостинъ, дѣлакъ изъ Болестрашичъ, именемъ — Дѣгачковичъ. А при томъ былъ попо печѣреский Петръ, а корѣчмитъ Олехновичъ Семенъ — оу вѣки вѣкомъ, аминь.

В. ПЕРМИСЬМА ПОКУПНА ГРАМОТА З 1366.Р. НА ШУЛЬХИЧИВСЬКЕ ДІДИЦТВО.

Во имѣ О [ть] ца и С [и] на, с [во] т [о] го Д [у] ха. Подъ лѣтомъ 6 [о] жыа нарохѣнѣа тисече го трии соти шестцотого шестого купилъ панъ Петръ Радѣцьовський дѣдицтво Пнекольтъ оу Шлях-

чивъ - оу Хлишлѣ, и оу брата его Захарѣ, и оу
 его дѣти - со всѣмъ оуездомъ того села, и съ-
 чемъ, и с колодѣземъ, и съ лѣсомъ, и з бортьми, и
 свепетъ за рѣкою, и съ сѣнокатыми, и землею то-
 го села - за сто гривенъ вѣснихъ. А продали и
 оуздали ему доброволно и оу вѣки дѣтемъ его
 передъ паномъ Пилецкимъ, старостою роускоѣ земли;
 а оу ставу Радивоунѣков [о] ѣ ловити сѣтъ ему до-
 броволно. А на то послуши: вл[а] д[м]ка Ларивунъ
 ис кри [лонани] перемишльскій и печать его, панъ
 Петръ Ивановичъ и печать его, панъ Ходько Выбе-
 льскій и печать его, Стецко Лютевичъ ис Ходь-
 комъ, братомъ своимъ и печать ему, панъ Навоунъ
 Стоганьскій, панъ Навоюко Насѣновъ братъ, Дмитръ
 Матѣфѣевичъ, панъ Нѣвѣстунъ-столпувскій и
 братъ его Фаниславъ, панъ Лѣсота, Друедъ Кадоля-
 фовичъ, Васько Кузмичъ, панъ Ганько, писарь крукини-
 цки, Остапко Потру овичъ и [с] с [м] и [о]мъ ис Пе-
 тромъ, панъ Стиборъ, Ходько Гаголниковичъ и печать
 его, Остапко Соульскій, Богданъ Тивунъ, войтъ пе-
 ремишльскій ис мѣстичи, Ожегъ Солищковичъ Глѣбъ
 ко и братъ его Костько, Ефѣна, соудѣга Орефѣрько
 вл[а] д[м]ч [и] нъ тивунъ Иванько Губка. А питъ мо-
 торичъ оу Андрѣя оу депоу Лисега за двѣ гривнѣ

вѣснии — меду за гривну, а пива за гривну. А писалъ привилѣе се поповичъ болестрашицкий, именемъ Дѣтачковичъ Василювъ, с[н] нъ поповъ, Кость, пружавищемъ — Сорочичъ.

6. УМОВА ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ ВОЛИНСЬКОГО ДМИТРА-ЛЮВАРТА З ПОЛЬСЬКИМ КРОЛЕМЪ КАЗИМИРОМЪ 13 ІЗ 1366. р.

Се назъ, князь великийъ Дмитрии, докончиваю и повиную сѣ службѣю таковою. А се — докончаные межъ королеми польскыи и княземъ Дмитриемъ. Къ Володимирю ѿступаетъ сѣ потолъ: по Оуимицу, по Пѣсчаныи бродъ, по Соуфимково село; ѿ Соуфимкова села — до Маркова става; ѿ Маркова става — по львовѣскую дорогу къ Скоморохамъ; а ѿ Пѣсчана броду — по пиньскыи мостъ, а ѿтолъ — по Турью, поколѣ Турья прѣшла. А мыта не примышлати, но какъ изъ вѣка пошло. А по старымъ дорогамъ гостемъ поити куда хочеть; а гостѣ не приневоляти, но куда хочеть, туды поидеть. А князю Дмитрию помогати королеви на всякого неприязателя, опроче своихъ братьѣ, безо всякоѣ хитрости и лъсти, своимъ животоми. Се ли будетъ не доспѣшенъ, — князю Дмитрию люди свои послати. А коли братьѣ княжа поидуть на короля, — князю Дмитрию братьѣ не помогати. А кто поидеть на мене, — королеви помога-

ти миѣ на моѣ неприхателѣ, безо всякоѣ хитрости 191
и лѣсти. А миѣ королеви помагати, ольна годъ ми-
неть Дмитриѣвъ д[е]нѣ. А на то есмь приложилъ
свою печать, и о[те]цъ мой, вл[а]д[ы]ка лучьс-
кый Арсений, князь Даниили, Васко Кирдѣевичъ,
Иванъ, воевода лучьскый, Иванъ Мъстишиньскый.

7. ЛИСТ ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТИ ОТИ ПРО КУПІВЛЮ
ДВОРИЩА ВЯТСЛАВОМ ДМИТРОВСЬКИМ ІЗ 1371. р.

Во имѣѣтцѣ и с[ы]на и с[вѣ]т[о]го д[у]ха,
б[о]жимъ истворѣньемъ оу вѣки, аминь. Истало сѣ
подъ державою великого короля краковьского Ка-
зимира и господарѣ рускоѣ землѣ, истало сѣ
при державѣ пана Оты, старости рускоѣ з[емл]ѣ,
оже купил панъ Вятславъ Дмитревскый дворще
къ земелю, тако из вѣка слушало к тому двори-
щу: вшитци вжиткове, што дн[ес]ѣ суть и потомъ
могутъ быти; а што може причинити болше межи
тѣми вжитки, то на своѣе полѣпшѣнье - такожъ
торговля истала сѣ. Купилъ панъ Вятславъ оу
вѣки оу Василю, теужъ рѣчють Скибичъ, и въ
его брата, на им оу Гѣнка, и въ егохъ с[ы]нѣ -
новцѣ, оу Оленка, иже купилъ панъ Вятславъ во
всѣхъ трехъ, тожъ ту именовани. Далъ имъ панъ

Вѣтславъ ѿ копь гро[шии] вѣснаго сѣбра, а даль
имъ всѣмъ тремъ то сѣбро посполною рукою. Тог-
ды они, пришедши вшитци и [сѣ] своимъ племенемъ,
оуздали пану Вѣтславу со всѣми объѣзды того дво-
рища по своей доброй воли и за иныхъ молвили,
абы в добромъ покои в[ж]ити тѣхъ вж[ит]ковъ па-
ну Вѣтславу, тако вѣдали при пану Блотишенѣ-
скомъ, воеводѣ илвовскомъ. А то свидци-мѣстичи:
панъ Кнефль Михно, воитъ гарославьскій. А се
богаре: Пѣтръ Мошенка, Ходко Логевич. А се попо-
ве дисни: попъ Юрко Кропшевич, попъ Лои. А се
сусѣде околнии: Онисимъ. А се дѣгаци: Степанъ
Мелехович, Мелентий Куцевич, Семень Понахидич,
Иванъ Кузмич. А се бортники: Пашко Борт[н]икъ
и сѣ Емелина, Юрко Мошничъ, Тихно Великополь-
скій, Голко Залѣскій. А выѣздилъ ту землю Хо-
доръ Чеолчич, тотъ объѣздилъ ѿ пана Оты старосты.
А инни, то вшитко - свидци. А писана грамота
тисоча лѣ[т] до б[о]ж[е]мъ рождествѣ $\overline{\text{Т}}$ лѣ[т],
 Oz лѣ[т], и одно лѣ[то]; а писалъ Грудковичъ-Иванъ,
а писано оу Кнефлѣ в дому. Оу вѣки, аминь.

8. ДАРОВА ГРАМОТА ПОДІЛЬСЬКОГО КНЯЗЯ ОЛЕКСАНДРА КОРІЯТОВИЧА СМОТРИЦЬКОМУ МОНАСТИРЕВІ /17/III 1375. р.7.

Во имѣ О[т]цѣ и С[ы]на и с[в]ѣт[о]го
Д[у]ха, аминь. Мы кнѣ[з]ь литовьскій, кнѣ[з]ь Олє-
сѣандро Корѣтовичъ, б[о]жѣею м[ил]ос[т]ью
кнѣзъ и г[оспо]д[а]рь подольской земли, чинимъ
свѣдочно своимъ листомъ всѣкому доброму, ктожъ
на сѣмъ листѣ посмотришь: што жъ былъ братъ нашъ,
кнѣзъ Юри Корѣтовичъ придалъ млинъ къ ц[ерк]-
ви къ Матцѣ Б[ож]ьей оу Смотричи, то и мы, кнѣзъ
Олєсѣандро, потверживаемъ того своимъ листомъ.
Дали гесмо на вѣки тои млинъ и мѣсто оу млина
къ ц[ерк]ви и тѣмъ мнихомъ казателевого закону,
а кого коли мѣспрочѣтъ люди к собѣ оу томъ мѣ-
стѣ, оу млина, тѣмъ люди далъ гесмъ имъ со всѣмъ
правомъ. Але то, штожъ коли вси боаре и землѣ-
не будутъ городъ твердити, тогди тии люди такоже
имѣють твердити городъ Смотричъ; иже то штожъ
коли вси землѣне имуть давати дань оу Татары,
то серебро имѣють такоже тии люди дати. А ко-
млину границѣ горѣ Смотричемъ до мосту, а до-
ловъ, Смотричемъ — што дуброва межи Ходорковымъ
селомъ, тоѣ дубровы половина ко млину; а в

поли, кде собѣ проорють нивы, то ихъ имѣють
 прислушати. А на то дали гесмо своимъ листъ и пе-
 чать завѣсили своего кнѣзства. А свѣдци на то:
 Гринко, панъ староста подольский, смотрицкий
 воевода Рогозка Проконъ, Семенко Карабѣевъский.
 А писанъ листъ оу Смотричи, по б[ож]ьимъ наро-
 женьи. А лѣтъ и 7 и 6 пртого лѣта, м[ѣсяц]а
 марта, 31 оу д[е]нь с[вѣ]т[о]го Олѣѣѣ ч[е]-
 л[о]в[ѣ]ка б[ож]ьѣ.

9. ПЕРЕМИСЬКА ГРАМОТА НА КУПІВЛЮ ТА ПРОДАЖ
 МІЖ ХОНЬКОЮ ВАСЬКОВОЮ І ПРОТОДІЯКОНОМ ІВАНОМ
 ГУВКОЮ /1378.р./.

Во имѣнѣ Ѡ[б]ѣца и С[вѣ]на и с[вѣ] того Д[у]-
 ха, аминь. Б[о]жьемъ м[и]л[ос]тью и добрымъ лю-
 дии прѣзвѣнью исталосѣ торгуючѣ межи добрыми лю-
 дии, межи богары и межи крилошаны с[вѣ] т[о]го
 Ивана, аже пани Хонька Васковѣ, Дѣдьковича же-
 на, изъ дѣтьми своегоми: ис пани Просиньѣю и
 зѣтемъ своимъ, ис паномъ Ивашкомъ Даньславич-
 чемъ, и си внучаты своимъ, и со всѣмъ племе-
 немъ своимъ добрую волю своимъ и добрымъ оумъ-
 плѣньемъ своимъ, а некоторою силою, а сама то
 вчинила, безо лѣсти и безъ хитрости, продала

гестъ тотъ мунастырь за ² гривень серебра вѣс-
 ного именемъ Иванови Губцѣ, протодѣяконовъ ^{с[вѣ]}-
 того Ивана, и ^{с[вѣ]}его брату Ходорови, и дѣтемъ ^{с[вѣ]}гехъ.
 А Иванъ Губька и ^{с[вѣ]}свогемъ братомъ купилъ гестъ
 тотъ мунастырь, именемъ Калениковъ, церковь ^{с[вѣ]}-
 тоѣ Б[огороди]ци Оуспѣныѣ Пречистоѣ, изъ бл[а]-
 г[осло]влѣныгемъ пискупа Ларивона. А купилъ гестъ
 Иванъ Губька изъ братомъ свогемъ на вѣки и ко
 с[вѣ]т[о]му Іо[а]ну еп[иско]пи, к селу Гнѣвновчи.
 Дали ¹ гривень серебра вѣсного, а Губка далъ шю-
 бу свою куничюю, дорогимъ сукномъ брунатынымъ по-
 шита, за ⁵ гривень пани Хоньци; а ^{с[вѣ]}гече ва дали
² лисици пани Хоньци и ^{с[вѣ]}гечъ зѣтеви Иванкови и
 дѣтемъ ^{с[вѣ]}гечъ. А про то та пани Хоньке и ^{с[вѣ]}свогемъ
 зѣтемъ и свогемъ со всѣмъ племенемъ оуадала гестъ
 тотъ мунастырь Калениковъ Иванови Губцѣ и ^{с[вѣ]}его
 брату Ходорови на вѣки и дѣтемъ ^{с[вѣ]}гехъ со всѣмъ
 объѣздомъ и со всѣми границами, и землею, и сѣ-
 нохатыми, изъ гаими, изъ дубровами, изъ бортьми,
 изъ болоты, и съ рѣками, и со млиномъ и стычемъ, и
 с колодеземъ, и с ловищи, и со всѣми оужитки,
^{с[вѣ]}ако изъ вѣка вѣчного слушало к тому мунастыреви.
 А тому мунастыреви не ^{с[вѣ]}шлучатисѣ ^{с[вѣ]}св[ѣ]т[о] го

дал ми намѣстимчати оу Луцьску, и съ его руки 197
сѣль всмъ чинити ми исправно землемом, какъ В[о]-
гу либо и весподареви моему, великому королю. А
слушати ми господарѣ своего, великого короля,
во всемъ, как ми повелить, и боити ми[сѣ] его,
какъ В[ог]а. А што кол[и] ѿ кого оуслышу на гос-
подарѣ нашего, лихо или добро, того м[и] не оута-
ити господарѣ нашего, великог[о] короля. А што
ми оускажет весподарь мой, тоє радъ чиню. И всею
мыслью моею и до живота. А все ми доброе мнсли-
ти съ моимъ братом господареву нашему, великому
корол[ю]. А города Луцьска блюсти ми, а никому
не дати, али жъ весподарь мо[и], великий король,
возметъ, коли оухочетъ. На семъ, на всем, мѣ
два и съ братомоимъ цѣлуєва кр[е]стъ, штожъ на-
ма все то исправити кесподареви нашему, великом[у]
королю. А не исправива, — судить намъ В[ог]ъ, и
честныи кр[ес]тъ, и весподарева казнь и гроза.

II. ДОПОВІДЬ ПЕРЕМІСЬКОГО СУДДІ КОСТЬКА КОРОЛЕ-
ВІ ЯГАЙЛОВІ ПРО ЗІБРАНІ ПОДАТКИ ТА ВИТРАТИ КОРО-
ЛІВСЬКИХ ГРОШЕЙ /між 1386-1418. р./.

Великому королеви Владиславу, г[оспо]да -
реви нашему милостивому, служба ѿ слуги твоє-

го, ѿ Костька, судѣ перемышльскаго.

Што реси, милостивѣи королю, казалъ пописа-
ти овесь вшитокъ, што ресмы выбрали на земле -
нохъ, и мы то вчинили твою казнь, написали рес-
мы вшитко. Што же ресмы выбрали ис перемышль-
скоѣ волости, изъ гарославльскоѣ волости, опроче
пана Тарнавскаго людий, и съ ланьцуской волости,
- ис тѣхъ трии волостии взяли ресмы вовса $\tilde{\text{C}}$ І
сотъ колод вовса, и шистьдесѣтъ колодъ вовса. Што
оу рускомъ правѣ сѣдѣть кмети, оу зѣмьскомъ, -
ис тѣхъ брали ресмы ис подимѣга по колодъ вовса,
а и [с] слугъ не брали ресмы, не дадутъ земле
и [с] слугъ брати. А што оу нѣмецкихъ правѣхъ сѣ-
дѣть, на ланохъ, хотѣ бы триге ч[е]л[о]в[ѣ]ци
сѣдили на лану, а любо $\tilde{\text{D}}$, одну колоду дають исъ
лану, а по два гроша широкага, а по тѣхъ $\tilde{\text{C}}$ І сотъ
и по шестидесѣтъ колодъ, - взяли ресмы пѣнази
шистьдесѣтъ гривень и $\tilde{\text{C}}$ гривень лѣдѣцкихъ, опро-
че рашевскоѣ волости. А изъ рашевской волости
приходить полъ третѣга ста колод, опроче волонъ,
што на воли сѣдѣть. А по томъ вовсѣ десѣтъ гри-
вень приходить и $\tilde{\text{T}}$ skut, того ресмы рещи не
брали. А што пакъ ты ресмы пѣнази выдавали,
панъ староста Творьганъ взялъ на твое потребѣ

1 гривень и полъ третѣе гривны - половицѣ
 тѣхъ пѣнѣи, а половицѣ тѣхъ пѣнѣи наложили
 гесми на твоѣ работы, тако же твое м[и]л[ос]-
 ть оусказовалъ, до насъ, слуги своего, и лис-
 ты своего казалъ геси. На домъ, на медицинъ,
 пригехалъ клепачъ на с[вѣ]т[о]го Якуба д[е]нь;
 д[е]нь лежалъ призираа тоѣ работы. Коли имѣхъ
 11 тесль на недѣл[ю], а коли 5 тесль. А то на каж-
 дую недѣлю каждому теслю давалъ по 5 ми грош[и]и
 широкихъ, и геси к тому и страву, всѣмъ давал и
 гести, и пити, а то все куповано твоими пѣнѣ-
 ми; взолъ оу мене клепачъ 11 гривень лацкихъ. А
 глинярьмъ, што лѣпили около дому, а клепачъ на-
 гемалъ, 3 гехъ лѣпило, за 1 недѣл[ю], и страву
 гемъ давалъ - то шість гривень платилъ гесми гли-
 нярьмъ, клепачъ же казалъ платити. А што гесми
 казалъ сѣна насѣчи досыть, и на твои пригездъ,
 и на стадо твое, то на Буцєви насѣчено гего до-
 сыть, за 1 гривны. А на Кругилии воевода самъ
 призираа к тому - двѣ гривнѣ далъ гесми коса-
 рю.

Великому королеви Владиславу, г[оспо]д[и]н[и] д[а]-
 р[е]ви нашему.

12. ГРАМОТА-ПОРУКА УКРАЇНСЬКИХ КНЯЗІВ ТА ВОЯР
КОРОЛЕВІ ЯГАЙЛОВІ ЗА СІВЕРСЬКОГО КНЯЗЯ ДМИТРА
КОРИБУТА /24. квітня, 1388.р./.

Мы, князь Д[а] в[и]дъ Дмитригевич, князь[ь]
 Русанъ Плаксич, Василии Данильгевич, Федоръ Ев-
 лашкович Хвороща ис братомъ Иваном, Григории да
 Иван Несвизьскіи, Хома Билурминъ, Васко Дрюко-
 вич, Гавсъ Климонть, Юрь Звинкеневиц, Терпъ Мам-
 сак, Кгирдивид Бѣликъ, с[ы]нъ его Семен, Воило-
 вич Гриць с братом Степаном, Калит[а] Иван Бала-
 кѣрович, Сасъ Горбачевич со всею братьею, Семен
 Османович, трубецьскіи воєвод[а] Глѣбъ Евдо-
 кимович, Иван Жидовчич, Павелъ Петрович, Ѡзарь-
 ичи Д[а] в[и]дъ и Ѡковъ Моисегаи, сущъ воєвода
 новг[о] р[о]дъскіи - тым то листомъ чинимы зна-
 менит[о] всимъ, которымъ того трѣба, кто коли
 тоть листъ оувидит или оуслы[ши]тъ како кодъ:
 в то время, коли князь[ь] велебный Дмитрии, инѣмъ
 именем Корубут, князь[ь] новгородскіи и сѣверс-
 кии, г[о] сп[о] д[а]рь нашъ милти, голдованиге и
 вѣрность, и послушство, и такѣх служба, и х[ре]-
 ста цѣлованиге - наша добра рада и нашим всего
 поснольства, боляръ прилюблѣниге, не приневоле-
 ни, ани котораѣ зла волю примучени, - великом[у]

и славному Володиславу, б[о] жь-еи м[и] л[о] сти
 королеви польскому и иных земель г[ос] п[о] д[а] ре
 ви, и честной Адвизѣ, кор[ол] ици, и дѣтемъ его
 и корунѣ польской со всим[и] своими землями, и
 город[и] з боирн и с людьми вѣрность праваѣ и не-
 нрушстаѣ слубил а а мнѣ, именемъ и моча вших
 землѣнъ его, повелѣниѣмъ его ислубуѣмъ за
 него и за его дѣти, иже со всею своею землею
 и с городы вѣрен будет королеви, и королици, и
 ихъ дѣтемъ, и корунѣ польской, а ни ихъ коли
 ѡстанет. Пак ли бы его жь, В[о] гь не дам, хо-
 т[ѣ] л бы коли ѡстати, то нѣ иснѣ княз[ь] Кори-
 бут, алибо его дѣти, ѡвно, алибо тайно, -
 тогда мы со всимъ посполствомъ земли его хо-
 чемъ его ѡстати, и его дѣтемъ, а ни в чемъ его
 не хотимъ послушни быти, але королю польской[о]
 Володислава, и его королици, и его дѣти, и
 корунѣ польской вѣрни хотимъ быти, а николи не
 хотимъ ѡстават[и], и на вѣки, и во вшитки часы
 николи ихъ не ѡстати, и на вѣчнаѣ крѣпость
 к сему листу печати нашѣ велѣли гесмо привѣ[си]-
 ти. А доконалосѣ тоге дѣло оу го[ро] дѣ Лучи-
 ци, в н[е] д[ѣ] лю по с[вѣ] т[о] мѣ ап[осто] лѣ

Марку гев[а]нг[е]л[и]стѣ, п[о]д л[ѣ]т[о]мъ на-
рождѣнію б[о]ж[и]его, АТПИклѣт[о]. Amen.

ІЗ. ГРАМОТА ПЕРЕМІСЬКОГО ВОСВОДИ ФЕБРУНА НА
ПРОДАЖ ВЛАДИКОЮ ФАНАСІЕМЪ ДВОХЪ ДВОРИЩЪ ПАНОВІ ІСП-
РУВСЬКОМУ /І. січня 1391. р. /.

Во имѣ Ѡ[т]ца, и С[ы]на, и С[в]ѣт[о]го Духа,
аминь. А се знаменито будь ѥ свѣдочно всѣмъ доб-
рымъ людемъ, што на тотѣлисть оуоздрѣть. А се
та, Фебрунъ, воєвода перемѣшльскій, познаваемъ
то нашимъ листъ[мъ]: добромъ волею своєю и доб-
рымъ оумышлѣнїемъ своимъ, пришедши пере[дъ]
наше обличье и передъ землею, Фанаси, вл[а]-
д[ы]ка перемѣшльскій и[с] своимъ крылошани
продаль гестъ оу Бышко вичихъ два дворища пану
Іашкови Испрувському на вѣки за 7 гривень широ-
кихъ грошии. А тако вл[а]д[ы]ка продаль гестъ,
тако самъ держаль: и[с] землею, и сѣнокатьми, и
лугемъ, и з болонїемъ, и со всѣми оужитки, што
му прислуша[ли] оу бышкувському граници. И оу-
далъ гестъ вл[а]д[ы]ка передъ нами пану Іашко-
ви Испрувському та дворища на вѣки и дѣтемъ іего:
воленъ продати, воленъ замѣнити, воленъ кому
ѡдати. А при томъ были землею-исвѣдци: панъ
Ходько Быбельскій, панъ Адамъ Орецький, панъ

Михалъ Оугринъ Ваповецкии, панъ Васко Шепѣчичъ,
 Мичко Боркович, Костько, судѣа перемышльскіи,
 [и] нѣхъ добрыхъ люди-землянъ много было при
 томъ. А к тому листови печать нашу завѣсили гес-
 мы на потвержѣнье тѣмъ словомъ. А писана грамо-
 та по б[о]жьимъ нарожѣньмъ ^Ѧ лѣт, и ^Ѧ лѣт, и
^Ѧ лѣт, и первого лѣт[о]. А писанъ листъ на с[вѣ]-
 т[о]го Васильга д[е]нь, оу Перемышли на Новоме
 лѣт[о], оу вѣки.

14. ПЕРЕЯСЛАВСЬКА ГРАМОТА-ПОРУКА РЯЗАНСЬКОГО
 КНЯЗЯ ОЛЕГА ИВАНОВИЧА ПЕРЕД КОРОЛЕМ ЯГАЙЛОМ ЗА
 СВОГО ЗЯТЯ КОРИБУТА СІВЕРСЬКОГО /1393.р./.

Мы, великий княз[ь] Олегъ Ивановичъ рязань-
 кии, знаємо чинимъ сею нашою грамотою, кто ко-
 ли на нѣ възрѣть или, пакъ, услышит, аже слѣбуемъ и
 слѣбили гесмо, и ручимъ, и поручили гесмо у вели-
 кого короля, у Володислава, б[о]жьей милости
 полскаго, литовскаго и рускаго, и иныхъ многихъ
 земель г[ос]п[о]д[а] рѣ, за гего брата, за князя,
 за Корибута, иже быти гему вѣрну и послушну сво-
 гего бр[а]та, великого короля преже написаного,
 а некоторымъ верременемъ гего не бѣстати, ани

противъ чему бытъ[и] ни дѣломъ, ни словомъ, ни помысломъ, ани противъ тѣхъ, што суть подъ него рукомъ. Пак ли бы зѣт[ъ] мой, княз[ъ] Корибутъ, што мыслилъ или што бы хотѣлъ учинити или бы учинилъ противъ своего брата-короля и противъ тѣхъ, што жъ суть подъ него рукомъ послушни, а за моего порукомъ, тогда мнѣ, княз[ъ] Олегъ, его тестъ и его поручникъ, имамъ у томъ во всемъ остати нашему королю Володиславу преже написаному, а самог[о] князя Корибута имамъ поставити передъ королемъ безо лести, без хитрости. И на крѣпость сей нашей грамотѣ нашу печать велѣли ресмо привѣсити, у нашемъ городѣ, у Переяславли, у д[е]нь с[вѣ]т[о]го ап[о]с[т]ола Филипа, под л[ѣ]тъ Рожства Х[ри]с[т]ова тысяча и 393-гого лѣт[а].

15. ГРАМОТА ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТИ БЕНКА НА ЗАВѢСТА ГРИВЕН ПАНОМ ГЕРВАСОМ СВОЮЮ ЖІНЦІ. /Коломия, 13 - 15 падолиста, 1398.р./.

А се ѿ, панъ Бенко, староста галицький и снѣтиньский, свѣдѣю то своимъ листомъ каждому доброму, кто на сей листь оузритъ, или перед

кымъ будетъ чѣмъ — иже пришедъ передъ насъ
 панъ Гервасъ и вѣновалъ и оправилъ свои жень
 Варварѣ сто гривень на своимъ селѣ, на Толмачи
 и Жорковѣ, на свои вотчинѣ. А на то дали гес-
 мы свои листъ и нашу печать привѣсили. А при
 томъ были свѣдци: панъ Миколаи Спичникъ, воје-
 вода снатињский, панъ Гѣрко, панъ Андриашъ, панъ
 Борисъ Хомѣковичъ, панъ Хроль Варвариньский, Во-
 ронко, воитъ коломънискый руский, а писанъ листъ
 оу Коломни, оу тыжд[е]нь по с[вѣ]т[о]мъ Миха-
 илѣ, коли сѣ пишеть, под лѣтъ р[о]ж[де]ства
 Х[ристо]ва /А лѣтъ, и девѣносто лѣтъ, и осмоѣ лѣ-
 т[о].

16. ДАРОВА ГРАМОТА КОРОЛЯ ЯГАЙЛА СЛУЗІ СВОЙОМУ
 ХОДЬКОВІ ЧЕМЕРИЧЕВІ НА СЕЛА НАДІБЕ ТА КРОПИВНИ-
 КИ. /Львів, І. жовтня, 1399. р./.

Во имѣ б[о]жѣе стан[ься]! Мы, Владыс-
 лавъ б[о]жѣ[и] м[и]л[ос]ти корол[ь] полски, лито-
 в[с]ки и руски, инѣхъ многихъ землѣ г[о]с[по]д-
 [а]рь, чинимъ знаемо симъ нашимъ листомъ, кто
 кол[и] на[нѣ] возрит, или пак оуслышит, аже слу-
 га нашъ верный, пан Ходко Чемеревич, послужил

нам верне, [и] мы, возрѣвши на его верну служ-
 бу, и хотѣче по нѣмъ, аж бы намъ вернѣи послу-
 жил, и нашимъ дѣтемъ, его дѣти и его щѣткове -
 дали есмо и даемъ наше село Надѣево ис присел-
 комъ, исъ Кропивники, исо всѣмъ правомъ с лѣсомъ
 и с дубровами, с полемъ, с борти и съ сѣножатми,
 и с рѣками, со всѣмъ оужиткомъ, како к нему на
 вѣку прислушало [ис] старыми границами. А то
 даемъ тако на вѣку вѣкомъ ему, и его дѣтемъ,^{и его} щѣт-
 ку; не имаетъ ѿ нихъ то стоити никоторниъ ве-
 ремонемъ. А ис того имаетъ намъ служит[и] и на-
 шимъ намѣсткомъ, ѡнъ, и его дѣти, и его щѣткове
 - копимъ а шестью стрѣльцевъ, гдѣ коли намъ бу-
 деть надобно к нашей потрѣбѣ. Тежъ то изволил
 есмы ему, аж бы его, аж бы коли нѣкотораѡ при-
 года ему стал[а], тогдѣ има[тъ право] то село
 замѣнит[и], продати тако[му] доброму, ꙗко и самъ,
 што бы могъ намъ с того службу написаную слу-
 жит[и] во всѣхъ нашихъ пригодахъ, не ѡмешкаѡ.
 И тому на крѣпость печѣть нашу казали есмы при-
 вѣсит[и]. Во Львовѣ в д[е]нь Покрова Б[огороди]ци
 под лѣты Рождѣва Х[ристо]ва тисѣча лѣтъ [триста
 лѣтъ], девѣносто девѣтог[о] лѣт[а]. А свѣдкове

нам верне, [и] мы, возрѣвши на его верну службу,
 и хотѣче по нѣмъ, аж бы намъ вернѣи послужил, и
 нашимъ дѣтемъ, его дѣти и его щѣткове — дали ес-
 мо и даемъ наше село Надѣсво ис приселкомъ, исъ
 Кропивники, исо всѣмъ правомъ, с лѣсомъ и с дуб-
 ровами, с полемъ, с бортми и съ сѣножатми, и с
 рѣками, со всѣмъ оужиткомъ, како к нему из вѣку
 прислушало [и с] старѣми границами. А то да-
 емъ тако на вѣку вѣкомъ ему, и его дѣтемъ, и его
 щѣтку; не имаетъ ѿ нихъ то штойти некоторымъ
 веремѣнемъ. А ис того имаютъ намъ служит[и] и
 нашимъ намѣсткомъ, ѡнъ, и его дѣти, и его щѣт-
 кове — копиемъ а шестью стрѣлцевъ, гдѣ коли намъ
 будетъ надобно к нашей потрѣбѣ. Тѣхъ то изволил
 есмь ему, аж бы его, аж бы коли нѣкотораѣ
 пригода ему стал[а], тогды има[ть право] то се-
 ло замѣнит[и], продати тако[му] доброму, яко и
 самъ, ето бы могъ намъ с того службу написа-
 нуъ служит[и] во всѣхъ нашихъ пригодахъ, не
 ѡмешкаѣ. И тому на крѣпость печать нашу казали
 есмь привѣсит[и]. Во Львовѣ в д[а]нь Покрова
 Б[огороди]цы под лѣты Роства Х[ристо]ва тисѣ-
 чѣ лѣтъ [триста лѣтъ], девѣносто девѣтог[о] лѣ-

т[а]. А свѣдкове на то: панъ Хрщень Судомирски,
панъ Збѣгнѣвъ, маршалко, панъ Гнѣвошъ, подкомо-
рни, панъ Пашко Скотлицки, панъ Бѣнко, старо-
сто галицки, панъ Пашко Мазовески, панъ Мишко,
кухмистръ, Вожикъ, [и] иныхъ много было при
томъ добрыхъ люди[и], Поланъ и Руси. А писалъ
писарь Малохѣи королевнымъ приказомъ.

17. ПРИСЯГА СТАРОДУБСЬКОГО КНЯЗЯ ОЛЕКСАНДРА
ПАТРИКІЕВИЧА НА ВѢРНІСТЬ ЯГАЙЛОВІ /1400 р./

Се разъ, княз[ь] Александ[р]ъ Патрикѣевич
стародубски, знаменит[о] чиними симъ нашимъ ли-
стомъ, аже слобуд и слобилъ ресми и цѣловалъ рес-
ми крестъ: по смерти наш[е]го г[о]с[по]д[а]ря,
великого князя Витовта, не искати ми иныхъ гос-
подаревъ мимо нашег[о] милого господаря, кроля
Володислава полского и коруны полскоѣ; не слу-
чити ми се деѣ некоторымъ верременемъ, бего
лети и без хитрости. На крѣпость сему нашему[у]
листу нашу печат[ь] привѣсили ресмо. У возера
у Круды, межи Городна и Мереч, по Роствѣ Х[ри]-
стовѣ; у потоку, у канунъ с[вѣ]т[а]го Обрѣзання
Х[ри]с[то]ва, по нароженіи С[ын]а божьего ти-

сѣчь лѣтъ и чотыриста лѣтъ.

18. ГРАМОТА ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТИ ПЕТРАША, ЩО РОЗ-
МЕЖОВУЄ ВАСЬКА МОШЕНЧИЧА ТА КІНДРАТА ВОРСНИЧА
/24.VIII, 1401.р./

Во имѣ Ѡ[т]ца и с[ы]на и св[ѣто]го д[у]ха,
аминь. А се фзѣ, пан Петрашъ, староста галицкый
и сѣнѣтискый, свѣдоучю то своимъ листомъ, кто ко-
ли на сѣи листъ возр[ит]ъ или оуслѣшитъ чтоучи,
иже пришедъ передъ имъ Васко Мошенчичъ и погаваль
Коундрата Ворсничѣ ѡ границю ѡ вашичынскоую.
Тогды емоу Кондратъ не хотѣлъ ѡтповѣдати, ѡмнѣ
пришедъ вѣтѣчъ далъ свою рѣчь Васковѣ в роуцѣ:
любѣ стратитъ, алюбѣ добоудетъ Васко. То жъ емоу
флѣ Кондратъ ѡтповѣдати его рѣчь. Тогды га, пан
староста Петрашъ, с землины оучинили есми ме-
жи ими завѣтны рокъ на выведѣнѣе границы: кто
межи ими оукажетъ твердѣшимъ листомъ и знаменѣ,
што соуть на листѣ, тотъ зыскалъ; а кто на рокъ
не станеть, ани вкажетъ, тотъ стратилъ. Тогды
ф, пан староста, на той рокъ своимъ животомъ вѣ-
ѣхалъ, на тоу границу. Тогды Коундратъ оуказалъ
свою границу и листомъ и знаменѣ, што на лѣстѣ
стофть, а Васко Мошенчичъ на той рокъ не сталъ

на завити, ани людий не выслалъ. Тогда ѿ пан староста, агадалъ [а] земланы и справили есмъ Кундра[та] оу той граници: поколоу ему князь Левъ оуѣхалъ, и мы емоу толоу оуѣхали по та знамена. А при первомъ соудѣ былъ пан Васко Топтѣковичъ, пан Дробышь, пан Михалко Жидъ, Ганоусовъ зѣтъ, Иван Долгый, пан Ѳцко Гарбортовскыи. А ти доконали и осоудили: пан Хрсченъ Мартиновскы, пан Шлѣдрихъ Медускы, Дѣтрихъ Кромировскы, пан Снопко, пан Михалко Грабовецкыи, Костько Головенчичъ. А на то ѿзъ, пан Петрашь, староста, далъ есмъ Кундратови нашъ листъ под нашею печатью на свѣдоцтво и на твердость. А писана под б [о] жьимъ нарожиньемъ, ѿ лѣтъ, и ѿ ста лѣтъ, и ѿ лѣтъ. А д[а]нь оу Галичю оу ден[ь] свѣтого Балѣтромѣѣ, аминь.

19. ДАРОВА ГРАМОТА КОРОЛЯ ЯГАЙЛА СЛУЗИ СВОЙОМУ
ІВАНОВІ ВОЛОШИНОВИЧЕВІ НА КОРШМУ ВЕРВЯЖ НАД РІЧ-
КОЮ ШИРКОЮ /8.Х.1407.р./.

[Мы, Владиславъ, божьей милости король польскыи, литовскыи и рускыи и] инѣх многѣх зѣмль господарь, знаемо чинимъ симъ нашимъ листомъ кажд[о]моу добр[о]моу, кто коли на сѣи листъ оуз-

рить, или оуслужить, его чтоучи, к [о]моу ж
 тог[о] листуо боудеть потрѣбизна, аже даемъ и
 дали есмъ нашу корѣчму на имѣ Вербѣхъ на рици
 на Счирчи, оу Счирецкой вод[ы], служѣ нашему
 Ивану Волошиновичю и его дѣтемъ. А такъ даемъ
 ему и дали есмъ со всимъ правомъ с полми, с ли-
 сты, с э доубровами, синожѣтми, ставми, с водами,
 и с нѣтѣчѣми, и с пасѣками, и со всим[и] оужит-
 кы с вѣчными границѣми, како широк[о] и долго,
 што к той корѣчмѣ из вѣку слушѣло и слоушѣеть.
 Имаеть тог[о] Иванъ Волошиновичъ оуживати и[с]
 своими дѣтми, а намъ с той корѣчмы имаеть дава-
 ти сто грошиковъ малыхъ каждыи годъ. А не има-
 етъ той корѣчмы от нег[о] отнѣти ни одинъ ста-
 роста, ани одинъ воевода без нашеи волѣ, которыи
 коли на тотъ нашъ листъ оузрить, занже есмъ да-
 ли Ивану Волошиновичю туу корѣчму и его дѣтемъ
 до нашеи волѣ. А к сему нашему листуо на кри-
 постъ казали есмъ нашу печѣть привисит[и] оу
 нашимъ дворѣ, оу Медыцѣ, оу ден[ь] свѣтог[о]
 моученика Дмитрия под лѣты Розѣства Хр[ис]това
 4 лѣтъ, и бѣудит и семое лѣто - самог[о] к[о]р[о]-
 лѣ приказъ.

20. ГРАМОТА КНЯЗЯ ХВЕДОРА ЛЮБОРТОВИЧА ПРО ПРОВЕДЕННЯ МЕЖІ МІЖ МАСТКОМ ТАТОМИРА БАЛИЦЬКОГО ТА ІВАШКА ДІДОШИЦЬКОГО /20.IX, 1413.р./.

Во имѣ Оца и с[ы]на и с[вѣ]того д[у]ха,
 амин[ъ]. Мы, княз[ь] Федоръ Любортович, чинимо
 то знаменито сим своим листом каждому доброму,
 кто коли на нь оуздрит или оуслышитъ его чтоу-
 чи, кому его боудет потребизна, и нынѣшним и
 потом боудоущим, аже приида пред насъ и пред па-
 ны пан Ивашко Дѣдошицкии Милѣнчичъ жаловаль и
 позоваль пан[а] Татомира Балицког[о], аже емоу
 побрала пан Татомиръ вепрѣ оу Черном Лѣсѣ коло
 Тоурьои оу Балины и пошрала емоу поле, и поко-
 сить и доубровн чересь границу. А мы емоу пра-
 во дали с ним: пан Ивашко Дѣдошицкии положили
 свои листы граничными пред нами и пред паны, пан
 Татомиръ Балицкии приганили листом пан-Ивашко-
 выи Дѣдошицког[о], иже соуть листовые неправи,и,
 фалшевнии. Право такъ нашло: пан Ивашко Дѣдошиц-
 кии имають очистити листы свои - пан Ивашко Дѣ-
 дошицкии не могли очистити листовъ своихъ. Пра-
 во такъ нашло: ажъ пан-Ивашковы листы оуморени
 на вѣкы, ажъ не имають ими оуспоминатисѣ, ани
 его блишии. Право такъ нашло: имають оуказати

свою границу старци обьчили. Мы есмо выслали нашего уредника, пан[а] Ленка, старосту зоудечевско-г[о], на тоу-то границу. Пан Иванко Дѣдошицкий старцѣ обьчи, пан Татомиръ поставилъ старцѣ обьчи: тотѣ старци сгодили се с обою стороною на едино слово: вызнали, оуказали староую границу и врочища межи Дѣдошичи и межи Баличи. Стали оу Великого Крихова, где переходить дорога зоудечевская подлѣ Оуанежи поперек доубровы к Нечачю лѣсови, и подлѣ лѣса горѣ, и подлѣ доубровы горѣ до лѣсоцкои дороги, котраѣ идетъ и[з] Зоудечева до Долины — тою дорогою поперек лѣса и поперек потока Нечача; тою жь дорогою зоудечевскою къ Котешеву къ бортному доубью; ѿ бортного доубья поперек доубровы к могылкам, ѿ могылок поперек рѣки Соукилѣ к дорожѣ, котраѣ дорога идетъ из Дѣдочичъ до Баличъ, поперекъ дороги к Теплицѣ къ Грибович доловъ Теплицем до рѣки до Свѣчѣ; ѿ оустья Теплицѣ Грибович поперек рѣки Свѣчѣ и поперек поля къ Чорному Лѣсоу к потоку к Лоужешевѣ, где оупадасть в нь, оустьемъ поток Волоусевъ поперек потока Луужешева горѣ потоком Волоусевом Лѣсом къ потоку Дрыжани; поперек потока Дрыжани лѣсом к

оустью Сомотвинѣ оу рѣкоу Тоурѣю; попереку рѣки Тоурѣи горѣ Сомотвиною потокомъ, попереку лѣса Черного къ Сѣлцѣ. Звыше тыхъ вровичѣ - лѣсъ и поле и доубровы, то ес[тъ] дѣдошицкое; изниже тыхъ вровичѣ - лѣсъ и Балина, вокно солное, и поле, и доубровы, то ес[тъ] Балицкое. Пан Татомиръ Балицкий довелъ своихъ границы и зыскалъ по тоты вровича старци обѣчыми, и на то помочное даль, а мы есмо взяли. А при томъ были свѣдци: пан Ленко староста, пан Задеревецкий Дмитръ, пан Сенко Пронцевич, пан Малофѣи, пан Драгомиръ, пан Манко Ардевови[ч], пан Прокопъ Нонѣвич, иныхъ досять при томъ было добрыхъ. А мы есмо на то свои лис[т] дали и печать свою привѣсили пану Татомирови Балицкому на подтверженіе тыхъ границы и вровичѣ. А то сѣ дѣло в нашемъ дворѣ въ Зоудечевѣ, на д[е]нь с[вѣ]т[о]го м[у]ч[е]н[и]ка Ѡстафіѣ подлѣты Р[о]ж[е]ства Х[ристо]ва, а лѣтъ 5337 лѣта.

21. ГРАМОТА-ПОСВІДЧЕННЯ ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТИ МИХАЙЛА БУЧАЦЬКОГО НА ЗАМІНУ МАСТКАМИ МІЖ ІВАНОМ ТУЧНЯКОМ ТА МАРІАРИТОЮ РОСОВОЮ /15.viii, 1418/

А се ѿ, пан Михал Бучацский, староста галицкий, свѣдѣчу то и познававъ симъ своимъ лис-

томъ каждому доброму, кому надобѣ, кто на той
 листъ позрит или оуслушите⁹ его чтучи, коли бу-
 де того /листого/ листу ком[у] потребизна, иже
 пришедши передъ нас и передъ земеланъ Тучинокъ
 Иванъ и паней Росовою и Марекорѣтою своею доб-
 рою волею, ничимъ не примучени, познали передъ
 нами и передъ земеланъ, иже съ замѣнили селъ.
 Тучинокъ далъ пани Марекорѣтъ Росовою свое село
 Куропотники и Нелѣжича дворище, а такъ оузда, яко
 самъ имѣлъ — и с полемъ, и землею, и с луками, и
 с водами, и с рѣками, и с луги, и с гаи, и с лѣ-
 сь, и с дубровами, и со всѣми оужитъки, што [ни]-
 нинѣ сут, што и потомъ могутъ быти, и со всѣми
 границами вѣчистыми, што иже вѣка к той дѣдини-
 нѣ прислушало, — со всѣмъ и с тѣмъ оузда Росовою
 на вѣки вѣченнѣ. Пак ли бы кто нагабалъ оу той
 дѣдинѣ паню Росову Марекрѣту или того, кому бы
 она продала, то Иваноко Тученокъ имаетъ заступити,
 оправит[и]. Или бы крол[ъ] нагабал, то имаетъ оп-
 равит[и] Тученокъ. А такожъ пани Марекорѣта Росо-
 ва дал[а] свое село Сернокъ Тучинокъ и ѿ коп
 придал[а] за Куропотеники, а тако ему оузда, яко
 сама имѣла — и с полемъ и землею, и сѣножать-
 1/у цій грамоті часто замѣсть ѡ, ѡ пишеться о, е.

ми, и с рѣками, и с болоты, и с гаи, и со всѣми оужитъки, што нинѣ суть, што и потом моугутъ быти], и со всѣми границами вѣчистыми, и со всѣмъ ис тѣмъ оуздаде Тучинкови, што изе вѣка к том дѣдининѣ прислушаетъ на вѣки вѣчныѣ. Пак ли бы кто нагабалъ Тучинка оу том дѣдининѣ, оу Сернѣку, или крол[ъ] г[о] сподарь, то пани Марекорѣта Росоваѣ имаеъ заступити, ѡправит[и] подлугъ земског[о] права. А тому свѣдѣци: панъ Миколаи Стпиченикъ, панъ Зубрь Пнечии, панъ Фрѣнецикъ Борешениць, Войтоко пана старостигъ братъ, Никлесь, войтъ галицкии, михал Грабовецки, Волочеко Медынескии, иных мног[о] добрыхъ. А ѿ, пан михалъ Бучаческии, староста галицки, даю сии свои листъ пани Марекорѣтѣ Росовой, на свѣдоцество, подъ своею печатью. Писано листъ оу Галичю, оу понедѣлох на первоѣ Матъки Божіѣ, число лѣтъ Розства Х[ристо]ва $\overline{\text{A}}$ лѣтъ, и $\overline{\text{A}}$ ста лѣтъ, и в $\overline{\text{I}}$ лѣтъ.

22. ГРАМОТА СТАРОСТИ ІВАНА СРІМСЬКОГО ДЛЯ ЯНА БІЛЕЦЬКОГО З ПРИЧИНИ ЙОГО СУПЕРЕЧКИ З ІВАНОМ ЛОПАТИЧЕМ ЗА СЕЛО ВІЛКИ /7-14. III, 1421. р./.

Мы, Иван пан Срѣмскии, а староста рускии, възнавами тым то листом каждому доброму тако

нѣмѣишимъ, тако по насъ будущимъ, иже королевскимъ
 приказаниемъ сѣдѣли гесмы на судѣ с тѣми пань,
 што суть далѣи подписани, иже Лопатичъ, Иван
 Юригевъ сынъ и съ него братигев, посполноу рукоу
 позвали суть Яна Бѣлецког[о] ѡ дѣдину, ѡ Бѣл-
 ку, лежащую оу влости оу лвовской, и так ѡ то,
 што межи тѣми границѣми, которага прозви[ска]
 суть. Тако Янъ Бѣлецкий положилъ листъ крелев-
 ский и так инѣ листы судовѣѣ, што же на Бѣл-
 ку твердости имаетъ. Тако мы с пань оглѣдавши
 его листовъ, иже суть шляхетний листове, и смо-
 ливши сѣ видѣчи гедного Бога предѣ очима, а
 подлугъ смолвы оставили гесмы Бѣлецко[го] при
 Бѣлцѣ, а такѣ цѣ же межи тѣми границѣми, котораѣ
 прозви[ска] суть, со оусѣмъ, и присудили гесмы на-
 шимъ судомъ Бѣлецкому на вѣки и его потомъ буду-
 щимъ и со оусѣмъ правомъ ту истную Вѣлку, и оузе-
 ли гесмы на Янѣ Бѣлецкомъ помочного, а Лопатичъ
 Иван, Юригевъ сынъ, [с] своего братигев стратилъ
 на вѣки и его ближшии, а не имает сѣ юже ѡ то
 никды оупоминати, нѣхли имаетъ вѣчного молчаниге
 на вѣки. А то сѣ дѣгало и дано оу [Л]вовѣ, оу
 потоцъ, потоцъ недѣлѣ, оу великомъ постѣ под лѣты
 Р[о]жства Х[ристо]ва, ¹⁵15¹⁶ ¹⁷17¹⁸ лѣта. А при томъ

были шлѣхетными панове: Шлешко, суди҃га илв [ов] -
скии, пань Гань Винацкии, пан Гань Зубрскии, Иван
Чернооусъ, Васко Мошенчич, Михалъ Малеховскии,
Гань Хлопецкии, иныхъ много было добрыхъ, им
же чѣсть и вѣра лежить.

23. ГРАМОТА-ПОТВЕРЖДЕННЯ ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТИ
МИХАЙЛА БУЧАЦЬКОГО НА ПРОДАЖ ХОДЬКОМ ГОЛОВЕНЧИ-
ЧЕМЪ ПОЛОВИНИ СЕЛА ПЕРЕРОСЛІ БРАТОВІ ДЖЮРЖЕВІ
/Писана в Галичі 1424. р./.

Во имѣ Штѣф и С[ы]на и с[вѣ]т[о]го
Д[у]ха, ам[и]нь. А се га, пань Михайло Боучать-
скии, староста галицкии, свѣдѣю то и познавамъ
симъ своимъ листомъ каждому доброму, кому надо-
ба, кто на сии листъ позрѣть, или слышати, того
чтучи, коли будетъ сего листу потрібизана, аже
пришолъ передъ насъ и передъ землѣны пань Ходь-
ко Головеньчичи и [с] своимъ братомъ ис Жчюрж-
[е]мъ Перероскимъ. Созналъ то передъ нами пань
Ходько своею доброю волею, никимъ не принуженъ,
аже что имаю посполную дѣдънину Переросль, аже
продалъ свою половицѣ Переросли брату своему
Жчюржеви за тридцать гривень, а продалъ тому
на вѣки вѣчныѣ, и дѣтемъ его и щадькомъ его.

А тому свѣдци: панъ Миколаи Спичникъ, панъ Кунь-
цѣрь, панъ Михаило Грабовецький, панъ Шандро
Апришовьский, панъ Влакои Драгомирецький, панъ
Ивашко Жчуръж [е] вичъ, а подыли тѣхъ иныхъ до-
сѣть было добрыхъ. А га, панъ Михаило Бучать-
цький, староста галицкий, даю сии свои листъ Жчу-
рчеви Перероскому на свѣдочство подъ своею пе-
чатью. Писанъ листъ оу Галичи, оу понедѣ[ѣ]локъ,
число лѣт Рожества Хр[и]ст[о]ва, А четвертого
ста лѣт КД, лѣт.

24. ДАРОВА ГРАМОТА ЧЕРНИГІВСЬКОГО КНЯЗЯ СВИ-
ДРИГАЙЛА ЮРІЄВИ КОЗЕНЯТІ НА СЕЛО ХВАТІВЦІ /3. ве-
ресня 1424. р. в Коломиї/.

Во имѣ б[о]жѣе, аминь. Мы, Болеславъ, инако
Швитрикгаило, з божьей м[и]л[о]сти князь чер-
ниговский, и иныхъ, знаемо то чиним сии нашим
листом каждому доброму, нинѣшним и потом буду-
чим, сего листа чтучим и слушающимъ, еже дарова-
ли есмо и даемъ служѣ нашему Юркови Козенати на
своемъ селѣ на Хватовцехъ Ѣ копъ руской личбы
краковской монѣты, а имѣеть тоє село держати
и оуживати со всѣми его пожитки и оужитки, што

к нему здавна прислухаетъ и такъ ж по нем его
дѣти, а пак-ли тоє первореч [а] ное село намъ сѣ
бѣ слѣбило а любо которому нашему слугѣ, позво-
лили быхом е выкупити ; тогда тыхъ н копѣ има-
еть быти дано слугѣ нашему Юркови, а любо по нем
его дѣтем. А на потвержѣнье сему листу привѣси-
ли есмо нашу печат[ь]. А то сѣ доконало оу Коло-
мни, оу недѣлю по Оусѣкновѣньи главы с [ва] т [о] -
го Иван [а], под лѣти Роства Х[ристо]ва, а лѣт и ²
и К четвертог [о] лѣта.

25. ДАРОВА ГРАМОТА ЧЕРНИГІВСЬКОГО КНЯЗЯ СВИДРИ-
ГАЙЛА СЛУЗІ МАКСИМОВІ ВЛАДОВІ-ДРАГОСИНОВИЧЕВІ НА
МАСТКИ В ГУЦУЛЬЩИНІ /31.VIII, 1424. р./.

Во имѣ б [о] жє, аминь. Рѣчи, которыи жъ
в часу бывають, аж бѣ не проминулы сѣ проми-
нучими часы, подобно естъ, имѣлы ли бѣ прим-
ти къ будущей знаемости, аж бѣ вѣчностью лис-
товъ былы потвержены. Прото ж мы, Швитрикга-
ило, инако Болеславъ, з божьей м [и] л [ос] ти
князь черниговский и иных, на знамость то чини-
мы сим нашим листом каждаму [у] добром [у], нынѣш-
ним и потом будущим, сего листа чутчим и слуша-

ючим; кому ж будет тог[о] потребизна, аже взо-
 зрѣвше есмо на вѣрнуу службу нашего вѣрног[о]
 слуги на имѣ Максима, инако Влада Драгосинови-
 ча, што ж есть нам вѣриѣ послужил и служит[и]
 имѣет, даем и дали есмо ему село, на имѣ Косово,
 с монастыремъ на рѣцѣ на Рѣбвици, оу волости
 снѣтинской; а на рѣцѣ на Черемоши — двѣ полѣ-
 нѣ: Березово а Жабье. А тако есмо ему дали, ему
 и его дѣтем, и его нащадком, и его намѣстком то-
 то первоереч[е]ное село с тыми со всѣми пожитѣи,
 етожъ здавна прислухают тамъ, ѡко коли есть оу
 своихъ обѣханныхъ границахъ долго, и широко, и ѡх-
 ругло, ѡко оуѣхана к нему границѣ: Ѡ Рознова че-
 рес поле поперек на оустѣе Воловог[о], а на оус-
 тѣе Ходосова ѡбиною горѣ к Волуицѣ, подлѣ дуби-
 ны по нижнии конецъ дубины: на верхѣ Волуицѣ
 ѡбиною, али ж до пасѣки, а ѡбиною поперек на
 Стожки; ѡбиною Ѡ Пѣстынѣ на верхѣ Воловцѣ. А
 тако ему даем и дали есмо со млинѣ, с полми, съ
 рольми, съ сѣножатми, съ луками, съ паствами съ
 водами и съ ихъ истоки, съ рѣками, съ потоки, съ
 крѣнищами, съ ставы, съ ѡзеры, съ мочилы, со
 всѣким[и] текучим[и] и столчим[и] водами, съ

лѣсъ, съ гай, съ дубровами, съ чащи, съ дубники
 съ березники, съ бортии, съ пасѣками, съ корчо-
 вѣмъ, съ лозѣмъ, съ горами и съ малыми горками,
 съ долинами и съ ловы звѣринными и поточѣими.
 Имѣетъ то держати и оуживати и поживати, волен
 продати и заставити [и], ѿдати, замѣнити [и], на свои
 лѣпшии пожитки обернути, оны, и его дѣти, и его
 намѣстци. А тоє село первореч [е] ное, имѣють нам
 давати подлуг прав [а] волоског [о] тѣх-то доходы,
 штожъ с пол [о] нинѣ ... таю, аа с кождог [о] името
 по Б грош [аи] польскихъ краковског [о] разу оу каж-
 дымъ год. А такѣжъ первореч [е] нии Владѣ имѣетъ
 намъ съ того села служити [и] к нашей потребизнѣ
 копьемъ а двѣма стрѣлци, и его намѣсткове такѣжъ
 оуписаную службу имѣють намъ служити и нашимъ на-
 мѣсткомъ. А на потвержѣнне том [у] нашем [у] листу
 казали есмо привѣсити [и] нашу печат [ь]. А то сѣ
 стало оу Снѣтинѣ, оу четвергѣ, августа 14, под
 лѣты Розтва Х [ри]с [то] ва тисач лѣтъ и V лѣтъ и
 К четвертого лѣта. А тотъ листъ вышолъ естъ з
 рукъ Ивашка подскарбего, а псал Ванко.

25. ГРАМОТА ВЕЛ. КНЯЗЯ ВИТОВТА БЕДРИХОВІ НА
ДВА СЕЛА В СМОТРИЦЬКІЙ ВОЛОСТИ /писана в Турій-
ську І. лютого, 1429 р./

Мы, великий кн[язь] Витовтъ, дали есмо сю
нашу грамоту Бедриху, што держить ѿ насъ двѣ
селищи: одно Свѣлочигачи, а другое верхъ Болван-
ца оу Смотрицкой волости На тии двѣ селищи за-
писали есмо ему сею нашею грамотою шестьдесѣтъ
копѣ подольскими полугрошники. Коли жъ быхомъ
хотѣли тии двѣ селищи либо сами оузѣти оу него,
или кому приводили быхомъ выкупити, и тогда имѣ-
емъ дати ему за тии двѣ селищи шестьдесѣтъ копѣ
туу подольскими полугрошники, по той личбѣ, какъ
оу Подольи идетъ А писана оу Турейску в Володи-
мерьскомъ, ееврала оу ̑ д[е]нь, индикта оу ̑

26. РОЗГРАНИЧНА ГРАМОТА КНЯЗЯ ХВЕДОРА ЛЮБАРТО-
ВИЧА МІЖ ПОСІЛІСТЮ МИКА ДІДОШИЦЬКОГО І ДАНИЛА ДА-
НИЛОВИЧА /писана в Зудечеві 29. травня, 1430 р./.

Во имя Ѡ[б]щ[е] и с[в]ѣ[т]а, и с[в]ѣ[т]аго д[у]х[а],
аминь Мы, кнѣз[ь] Федоръ Любортович, чини-
мо то знаменито симъ нашимъ листомъ каждому добро-
му, кто коли на нь оузрит или оуслышитъ его
чтоучи, кому будетъ его потребизна, нынѣшнимъ и

потомъ боудущимъ, аже, приида предъ насъ и предъ паннѣ панъ Дмитръ Даниловичъ зъ Роуды, жаловаль и позваль пан[а] Мика Дѣдошицког[о], аже емоу взель вепрь на его дубровѣ чересъ границу. А панъ Микъ заложилъ съ старци ѡбщими оуказати свою границу дѣдошицкоюю. А панъ Дмитръ Даниловичъ зъ Роуды заложилъ съ листы оуказати свою границу жиравьскоую. А панъ Микъ Дѣдошицкий приганилъ листомъ, аже неправыи листы, фалшованныи пан-Дмитровы Даниловича зъ Роуды. Право такъ нашло: аже панъ Дмитръ Даниловичъ зъ Роуды имать свои листы подперети свѣдкы и ѡчистити, а панъ Дмитръ Даниловичъ зъ Роуды не могъ ^{своихъ} листовъ подперети и ѡчистити свѣдкы. Право такъ нашло: аже тоты листы оумрътвенныи, оуморенныи на вѣкы. Право такъ нашло: аже имать оуказати границу старци ѡбщими. Мы есмоу выслали нашего старосту зюдечевског[о], пан[а] Ленка, съ паннѣ на тоую границу. Панъ Дмитръ Даниловичъ зъ Роуды поставилъ старцѣ ѡбщии, панъ Микъ Дѣдошицкий поставилъ старцѣ бщии, а тыи старци смовивше съ сѡбою сторонновоу възнали и оуказали староую границу и вровича межи Дѣдошичи а межи Жиравою, поченши ѡтъ малого Криховца, ѡтъ потока, ѡтъ бро-

доу, дорогоу, што идетъ отъ Зоудечева къ Дѣдошичѣмъ до
рѣки, до великого Крихова, до ородоу, а звыше той
дорогы дѣдошицкое, а зниже той дорогы жирѣвское.
Пан Микъ оу свои граници правъ, и помочное дал, а
мы есмо на потвержение той границѣ дали свои листъ
пану Микови Дѣдошицкому, и печать свою есмо привѣ-
сили къ тому-то листу. А при томъ были свѣдци пан
Дмитрь Ходоровскыи, пан Кюс изъ Вижнянь, пан Сенко
Процевич, пан Грицко зъ Борьтнякъ, пан Гадко Мошен-
чичъ, пан Братко изъ Доулѣбъ, а иныхъ досыть добрыхъ
при томъ было. А то се дѣло оу нашемъ дворѣ оу Зоу-
дечевѣ по оузнесении первыи п[о] недѣлѣхъ подъ лѣ-
ты Р[о]ж[е]ства Х[ристо]ва ¹⁴³³лѣта

27. ДАРОВА ГРАМОТА ВЕЛ. КНЯЗЯ СВИДРИГАЙЛА АНДРІЄ-
ВІ ВОЛОТОВИЧЕВІ НА СЕЛО МИХЛИН У ЛУЦЬКОМУ ПОВІТІ
/писана в Київі 9. грудня 1433./

Мил[о] стью б[о]жью мы, великии князѣ Швитрикга
иль литовскыи и рускыи, иныхъ, чини[и] знакомито
и даемъ вѣдати симъ нашимъ листомъ каждому доброму,
нынешнимъ и потомъ будущимъ, хто намъ возреть, или
его чтучи оуслышитъ, кому жъ то коли его будетъ пот-
ребизна, иже видевъ и знаменавъ службу намъ вѣрную а

никды не олущеную нашего вѣрно [го] слуги па-
 на Андрѣя Волотовича, и мы, порадивсѣ с нашими
 кнѣзи, и с паны, и с нашею вѣрною радю, даемъ и
 дали есмо тому предреченому пану Андрѣю за его
 вѣрную службу село Михлинъ оу луцкомъ повѣте, про-
 тивъ его отчизны Загорова, со всімъ с тымъ, што
 к тымъ селомъ з вѣка здавна слушало и слушаеть,
 вечно а непорушно, со всіми оуходы и приходы,
 ничего на себе не вымениваѣа, съ селищи, и с ни-
 вами, и с пашнями, и с лесы, и з дубровами, и з
 борѣтными землями, и с пасеками, и з гаи, и с ло-
 вы, и с ловищи, и з бобровыми гони, и с зеремѣи,
 и с реками, и с озоры, и с криницами, и с потоки,
 и отавы, и ставищи и со млины, и с млы, и з бо-
 лоты, и с рудами, и такъ што в тыхъ имѣньи [х] при-
 мысливъ собѣ на новомъ корени посадить, и со всѣ-
 ки плати, што к тому имѣньи слушаеть и пре[д] тымъ
 слушало, и такъ с луги, и съ сенокатыми, и со
 всѣми покатыи — можеть собѣ полѣзшивати, и рес-
 шивати, и осадити, и приносити. А даемъ тому
 предписаному пану Андрѣю Волотовичу верху мене-
 ванья мѣста вѣчно и непорушно ему, а по земь
 ино его дѣтемъ, и его внукамъ, и его ближнимъ счет-

комъ - волни во всихъ тыхъ имѣньяхъ кому Бда-
ти, и продати, и променити - панъ Андрѣи Велото-
вичъ и его бѣлижнии, по немъ будущи. А при томъ
были сведоки: наша вѣрная [рада] ки[и]и и панове:
ки[и]иъ Александръ Иванович Нос, панъ Ичашко Мониви-
довичъ, па[и] Юрша, ки[и]иъ Борисъ Глинъстии, панъ
Альнъ Гулевичъ, панъ Грицко кирдѣевичъ, панъ
Иванъ Чорнии, панъ Андрѣи Дчюса, маршалокъ нашъ,
панъ Савастыганъ. А на потверженъе того нашего
жалованья, про дѣшнюю памѣть и твердость, и пе-
чатъ нашъ велѣли есмо привѣсити к сему нашему
листу. А писан в Києве, подъ лѣтъ Р [о] жства Х[ри]ст[а]
ва, а лѣтъ и ⁷М⁷Б⁷ лѣта, мѣсца декабря 6. днь ин-
дикта ВІ. Приказъ пан[а] Андрѣевъ Дчюсина, мар-
шалковъ.

28. УМОВА КОРОЛЯ ЯГАЙЛА З МОЛДАВСЬКИМ ВОЄВОДОЮ
/написана в Ленчиці 13. грудня, 1433. року /.

Во имѣ б [о] жѣ стан[ъ] см. К вѣчнои рѣчи
памѣти Влод[и]славъ, з б [о] жѣи м [и] л [ос] ти
кроль полскый и такъ жѣ зѣмль краковской, судо-
мирской, сирадской, ланчицкой, куѣвской, литов-
ское княжа наивышнее, панъ поморскый а дѣдичъ

русскіи и иныхъ многихъ зѣмль г[ос] п[о] д[а]рь
 — знаменито чинимъ симъ нашимъ листомъ каждому до-
 броду, кто на ны возрѣть, или оуслышитъ чтучи,
 кому будетъ потребизна, иже даемъ и дали есмь
 листъ нашъ нашему милому приѣтелю Стефанови, во-
 зводѣ землѣ молдавской, на подтвержѣнье нашихъ пе-
 рвыхъ листовъ, какъ были есмо дали Петру, Ро-
 ману, Стефану и Александру, воеводамъ землѣ мол-
 давской. А держали есмь имъ наши листы и ни-
 коли есмо ихъ не отступали. А такъ жъ мы видѣв-
 ше его м[и] л[о] с[е] рдѣе к намъ и доброволное
 пристанье, дали есмь приѣтелю нашему, милому
 Стефанови, воеводѣ землѣ молдавской, нашѣ листы,
 а тыхъ всѣхъ записовъ подтверждаемъ симъ нашимъ
 листомъ, иже имѣеть нашъ милый приѣтель Стефанъ
 воевода пререч[е]нныи, дѣти его и намѣсткове, свою
 землю волоскую всю держати во всѣхъ своихъ гра-
 ницахъ тако, како его предкове держали, подлугъ
 того, како выписано оу первыхъ листѣхъ. Такъ
 жъ мы слѣбуемъ н[ы]нѣ и слѣбили есмь нашему ми-
 лому приѣтелю Стефану воеводѣ пререч[е]ному, дѣ-
 темъ его и намѣсткумъ, кто по нѣмъ будетъ, от
 всего нагабанья и от всѣхъ кривдъ и от всего на-

сильства и ѿ его неприѣтелии, никого не вѣдѣму
 ючи, боронити, ѡтнимати, коли ему толко надобно
 будетъ, и его дѣти, намѣстки и землѣ его безо
 лсти а без хитрости. А такѣж того женого Степ-
 ка возводу хотѣчи особноу м [и] л [о] стѣю оутѣши-
 ти, абы намъ потомъ тѣмъ готовѣи и вѣрнѣи слу-
 жиль, и его дѣти, и намѣсткове, кто по нѣмъ бу-
 деть, тѣи города Цецуны а Хмеловъ с тѣми воло-
 стми и селы, который жъ к нимъ прислу-
 шать, который жъ города лежать межи нашею
 землею рускою и волоскою, даемъ и дали есмъ
 ему на вѣки, и его дѣтемъ, и намѣсткумъ, кто
 по нѣмъ будетъ. А чинимъ его правымъ ѡтчимомъ
 и дѣдичомъ тѣмъ городумъ, Цецуны и Хмелеву, а
 межи тѣми городами и межи нашею землею рускою,
 то границѣ будутъ вѣчныи, наипервѣи межи на-
 шимъ городомъ Снѣтиномъ а межи Шепинци, который
 жъ Шепинци к Волохомъ прислушавъ, межи тѣхъ
 рѣка Колочинъ дѣлитъ, и ѿ рѣки Колочина прямо
 поперекъ поля Болохова али жъ до великой рѣки
 Днѣстра, вѣше села Потока, то же село Потокъ к
 волоской земли тагнеть, а на гору Днѣстромъ на-
 ше руское, а Покутская земля, какъ издавна слу-
 шала съ своею границею, из вѣка наша, так и

тѣгнеть. А Васковци Стецку воеводѣ отписали ес-
мы к волоской земли, и с тымъ со всѣмъ, што
к тому селу задана прислушаетъ. А межи нашими
селы Замостье и Вилавче, а межи волоскою зем-
лею, какъ издавна оу лѣсъ ходили, такъ и нинѣ
ходити имѣють на вѣки вѣчныи. А на крѣпость то-
му всему выше писаному печать маистату нашо[о]
велѣли есмо привѣсити. Дан оу Ланчици в н[е]д[ѣ]-
лю в д[е]нь свѣтѣ Луцкы, под лѣты Хр[и]с -
[то]ва Р[о]ж[е]ства *а лѣтъ 7777 лѣта.

29 ДАРОВА ГРАМОТА ВЕЛИКОГО КНЯЗЯ СВИДРИГАЙЛА
ЛЕНЬКОВІ ЗАРУБИЧЕВІ НА СЕЛА В ЛУЦЬКІЙ ТА КРЕМ-
ЯНЕЦЬКІЙ ЗЕМЛІ / писана в Житомирі 27. грудня.
1433. року /.

Во имѣ Г[оспо]дне, аминь. м[и]л[о]стѣю
б[о]жѣю мы, великіи кн[язь] швѣтрикгал, свѣдомо
чинимъ всѣкому симъ нашимъ листомъ, кто во нѣ
возрѣть, или оуслышитъ чтучи, кому жѣ будетъ то-
го потребно, иж бы добре вразумѣль, иже дали
есмо и запісали Ленькови Зарубичню таѣ села в
Луцкой земли: Олику на рецѣ Олицѣ, а мытелно,
а Долгие Шии, а Велбичи, а в кремѣнецкой воло-
сти - Завдруга, а Семеновка на рецѣ Семеновце.

А имѣть ленько зарубич тѣ села держати вѣчно,
 непоруш[н]о со всимъ, што к тым селомъ прислу-
 шаетъ: с полми, с нѣвами, съ сенокатми, съ вода-
 ми, с реками, с крыницѣми, с потоки, с озеры, с
 рыбами, со илины, съ ставы, с ловищи и со звѣри
 и с по[жи]тками, съ лѣси, з дубровами, с порос-
 лѣми, съ гай и зъ бобровыми гоны, з болоты, с
 травами, з бортым деревѣм, съ выгоны и со вси-
 ми оуходы и приходи, а по ленькове животѣ и дѣ ем
 Леньковым такожъ тѣм села держати со всим, какъ
 на семъ листу выпсано — вѣчно, непорушно. А не
 останут ли сѣ дѣти по ленькове животѣ — ино лень-
 кову ближнему, а любо кому ленько прикажетъ по сво-
 ем животѣ, тому такожъ тѣм села держати вѣчно,
 непорушно, со всим, што к тымъ селомъ слушаеъ, какъ
 же на семъ листу выпсано на преде. А псан[о] в
 граде Житомири под лѣты Іс[ус] Х[ри]с[т]ова Р[о]-
 ж[е]ства тисѣча и чотыри ста лѣтъ, 47 и [ѣсѣ] цѣ
 декабрѣ 47 д[е]нь индикт [а] 81.

30. ГРАМОТА-ПРИСЯГА КНЯЗЯ ФЕДЬКА НЕСВИДСЬКО-
ГО КОРОЛЕВІ ЯГАЙЛОВІ И ПОЛЬСЬКІЙ КОРОНІ /7. ве-
ресня, 1434. року /.

А се фзъ, княз [ъ] Федико Несвидиский, ста-
роста кремѣнецкий и братславський, възнаваю то
симъ листом нашим нынѣшнимъ и потом будущимъ,
перед кого жъ коли сесь листъ наш приидет или
оуслышитъ его чтучи, ако жъ авно было прияте-
лем и неприятелем [моимъ], какъ есмъ вѣрнѣ слу-
жилъ освѣчену княз [ю] Швидригайлови противу
сторонамъ тымъ, с которыми жъ вон нѣшто²⁾ имѣлъ
чинитъ³⁾, а вонъ, не досмотравши моеѣ вѣрної служ-
бы, и велѣлъ мѣ имитъ без моеѣ вины и без пра-
ва черес намольву моихъ [не] приятель и велѣлъ
мѣ былъ избавитъ горла моего, и жоны моеѣ, и
дѣти моихъ, имѣний моего, и чти моеѣ. Ино изрѣв-
ши невинность мою, велимужинии панови святоѣ ко-
руны польскоѣ, рада, на имѣ пан Ваценьць ись
Шамотул, пан Межирѣцкий, староста русскихъ зѣмль
наивышши, и пан Михал Бучацкий, четьникъ и
староста галицкый и с тыными пасаньими и плѣ-
хотными паны зѣмлены русскихъ зѣмль, святоѣ
коруны полискоѣ верными слугами, не хотѣчи да-
т [и] загинут [и] мнѣ, вѣрном [у] князѣтѣ, и
1/В цій грамоті чергуються між собою И та Ъ.
2/нѣшто. 3/чинити

мою жєнѣ, и моимъ дѣтемъ, на чить¹⁾ и на здоровію,
и на имѣнію и выбавили мѣ Б[о]гомъ, и жєну мою,
и дѣти моѣ, моцною рукою святоѣ коруны польскоѣ
ис того аства и с того оусєго злого; про тѣ²⁾ жѣ
азѣ про тото добродѣство проречєныхъ пановъ
приступаю и приступилъ єсмѣ ку на [и] освѣцєннєшє-
му князятю и пану, и пан[у] Володиславови, б[о]-
жїєю м[и]л[о]стїю королеви польском[у], пану мо-
єму милостивому и ку святой корунѣ польской ис
тѣми город[ы]: исъ Креманицємъ и съ Братславлємъ
и съ инѣми города и землѣми, што жѣ тѣми раз[ы]
оу моемъ держанію сут[ь], которѣ жѣ то исъ-ста-
ра-давна ку святой корунѣ польской³⁾ прислухаютъ,
и присѣгль єсмѣ Б[о]гу, и М[а]тцѣ Божиєи, и оусѣи
святѣмъ, и на б[о]жїє дерево, и поцѣловал єсмѣ
б[о]жїє дерево, и хочю вѣрно и пилно служить ко-
ролю польском[у] єго м[и]л[о]стї и святой кору-
нѣ польской безъ перєстани до моего живота. А
такъ приступилъ єсмѣ ку крулеви ку єго м[и]л[о]стї
и ку святой корунѣ польскуи и присѣгль єсмѣ вѣ-
ренъ бытъ, ижѣ круль єго м[и]л[о]стї имаетъ ми
дать и потвердитъ тѣхъ гродовъ и зѣмль держаніє
до моего живота, а землѣны тѣхъ зѣмль има-
1/на чѣти 2/то 3/польской.

еть при ѡхъ имѣнию оставить, а гнѣв имъ имаеть
 ѿпуститъ. А право имаеть его м[и] л[о] сть имаеть
 дат[и] мнѣ и моимъ дѣтемъ и землѣномъ оусѣмѣтыхъ
 то зѣмль польское оу вѣжи, како инѣмъ землѣномъ
 польскимъ. А мене его мил[о] сть, и дѣти моѣ, и мои
 същѣдокъ при моимъ вотчинѣ при Исбаразиской во-
 лость, и при Вѣннидиковой волость, и при Хмѣлиньс-
 кую волость, и при Соколици при моимъ выслугѣ има-
 етъ мѡ его м[и] л[о] сть оставити; а не оусѣхочет
 ли мѡ король его м[и] л[о] сть при Соколици оста-
 вить, ино имаеть ми его м[и] л[о] сть дать ми ѿмѣ-
 ну за Соколецъ, такъ добре, ѡко Соколецъ. Пак-ли
 корол[ь] его м[и] л[о] сть не оусѣхочетъ мѡ оста-
 вить при держаніи тыхъ городовъ и волости, ис ко-
 торыми жъ тѣми раз[ѣ] приступаю ку его м[и] л[о] -
 [о] сть и ку корунѣ польской до моего живота, тог-
 ды ѡ хочу тоѣ присѣги моеѣ пореженъ быть проти-
 воу его м[и] л[о] сть и противъ корунѣ польской.
 А дасть-ли ми корол[ь] его м[и] л[о] сть и потвер-
 детъ держаніе прореченныхъ городовъ и зѣмль до мо-
 его живота, и ѡзъ ислѣбую при моимъ чти и при вѣ-
 рѣ князѣчи и под тою присѣгою, ижъ не оставляю
 на тыхъ городѣхъ иного воевод[ѣ], ани бурькрабъ,
 ани которого старшего по собѣ, толико того, кото-

І/при Хмѣлиньской волости.

рши жь бы присогля вѣрен быти королеви его м[и]-
л[о] стѣ и корунѣ польской и мнѣ, ихъ слугѣ, а по
могумъ животѣ имаютъ вѣрнѣ испустить тыто город[ы]
и, землѣ королеви его м[и] л[о] стѣ и корунѣ польс-
кой. И на т[о] печотѣ нашу завѣсили есмы оу Крем-
льцу во вторникѣ наканунѣ Р[о] жства с[вѣ] тлѣ Бѣ-
городи]цѣ под лѣты Р[о] жства Хр[и] стова, $\overline{\text{д}} \overline{\text{в}} \overline{\text{д}}$
лѣта.

31. ЛИСТ КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА І. ІСОРА ДО УРЯ-
ДОВЦІВ МІСТА ХОЛМА З 27.VII, 1440.р., переписаний
23. лютого, 1637. кирилицею й латинкою.

Благословеніє Ісидо- Błogosłowieńie Isido-
ра, митрополита киевс- ra, metropolita kiews-
кого и всея Руси, końo y wseia Russi, le-
гатоса и отъ ребра апосто- gatosi i ot rebra aposto-
льскаго сѣдалища латъск- lskońo sedaliŝza latsko-
го и литовьскаго и немец- ho y litowskońo y nemec-
каго, в Холмѣ о коńo, v Chołmi o swie-
темъ душѣ синомъ нашего tím dusie sinom naszogo
смиренія, старостаъ хол- smireńia, starostom choł-
мьскимъ и воеводамъ, кто mskim y wojewodom, kto
коли ни есть, такъ же i koli ni jest, także i
заказникомъ и всимъ право- zakonnikom y wsim prawo-
славнымъ. Пишемъ sławnim. Piszem waszey

милости, иже билъ намъ miłości, iz bił nam
 чоломъ поць Вавила отъ сцоіомъ пор Wawila ot
 светого Спаса отъ Стольна, swetoho Spasa ot Stołpa
 а сказываеъ, что же дей а skazywalet, czto że dey
 обидь чиниться ему вель- obid czynitsia iemu wiel-
 ми много, да и садь деи цер- mi mnoho, da y sad dey cer-
 кевныи у него обираеъ, kowny w neho obiraiut,
 а нимъ-то онъ у тое а нум-то он w толе
 церькви живеъ и Бога cerkwi żywet y Бога
 молить о всемъ христи- molit o wsem chresti-
 янстве. И благословляю anstwł. I błahosławiaju
 вашу милость, чтобы-е- waszu miłost, cztoby-ie-
 сте о томъ опѣканье имѣли, Ste o tom opiekanię mieli,
 какъ бы церковь божая как by cerkow bożaja
 и тотъ поць никимъ были у tot por nikim byli
 не обидны, и сadowъ бы nie obidni, y sadow by
 церковныхъ у него не обм-церковныхъ u niego nie об-
 вали и ничего церьковного wali i niczcho cerkownoho
 не брали, занъже дей из- nie brali, zanże dey yz
 старины той божей церкви staryny tojey bozey cerkowi
 и попомъ ее ни отъ кого у пором іеіе ni ot koho
 обидь не чинилося, и чтобы obid nie czyniłosia, i cztoby
 и нынѣ вашимъ опѣканемъ i nuni waszym opiekaniem
 та богомолья стояла с по-та bohomolia stoiąła s po-

237
коемъ а тотъ бы попъ отъ коемъ, а tot by pop ot
нее прочь къ иной церкви niej i procz k inoy cerkwi
не шель, жилъ бы тутъ не szel, żył by tuto
и молилъ Бога, никимъ не i molił Boha, nikim nie
обиженъ. Занѣже кто оби- obyżen. Zanze kto obi-
дять церковь божую, тотъ dit cerkow bożuju, tot
самому божью закону pro-samomu bożyiu zakonu pro-
тивляется; а намъ су- twialetsia, а нам су-
щимъ православнымъ хри- scsym prawosławnyum chre-
стіяномъ, Ляхомъ и Руси, stianom, Lachom y Rusi,
достоитъ исполнати божия dostoit uspołniaty bożyja
церкви и ихъ священниковъ, cerkwi y ich szwesczenkow,
а не обидети; есмо бо а nie obideti, iesmo bo
ними, даѣ Богъ, едино бра- nuni, dał Boh, odyna bra-
тя християне, Латыни и tia chrestiane, Latyni y
Русь. И того ради примете Rus. I toho rady prymete
отъ вседержителя Бога бла- od wsederżytela Boha bla-
годать и милость, а отъ hodat y miłost, а ot
нашого смиреня благосло- naszoho smerenia blahoslo-
венье и молитву. А писанъ wienie y molitwu. А pisan
листь въ Холмѣ, месеца list w Chołmi, mesiaca
июля во 27 день, въ лѣто iulia wo 27 den, w lito
6948, индикта во 3. Исидоръ 6948, indikta wo 3. Isidor
митрополита. metropolita.

32. ЗАПИС МИКУЛИ ДОЛЗЬКОГО НА ЦЕРКВУ СВ. МИКО-
ЛИ В ДОЛЗЬКОМУ МАНАСТИРІ /17 серпня, 1440 р./.

ЯА, пань Микоула, дѣдич долзский и перевал-
ский, из жоноу моею (Угаеьск и з сыни моиими
Гоурком и з Стецком и Андрушком, што ж еси со-
[о]проужилл ц[е]рк[о]вь с[вѣ]т[о]го Николы на ста-
ром манастири оу Долзку и придалъ еси своего
имѣнья Долзска десятиною ѡзимины и веснины де-
сѣтоу копоу; а коу томуу придалъ еси на тоуу
ц[е]рк[о]вь ѡстровъ Мошноу и ѡзеро Мошноу и
землю пашную и бортную из синожати, поченши
ѡ с[вѣ] того ѡзера лѣсом мошенским, а з лѣса
мошенского по долгиє лозы по закопци старыи, по
перевальскоуу границу; и болото волчискоє попуу
косити до границы и до конца лѣса волчиского. А
тыє верхоу писаные мѣсьца придалъ еси из жоноу
моею и зъ детми моиими с[вѣ] томуу Николь к долъ-
зскои ц[е]ркви вѣчно и непорушно. Не надоби сѣ
никомуу у тоє оуступати, азаныже еси придалъ то
на ц[е]рк[о]в б[о]же[ю] с[вѣ] того Николы на веки
вечныє. Писанъ оу Перевалехъ семои тисѣчи девѣт[ь]
сѣт чотырѣсѣтого лѣта, мѣсѣца августа семогонѣд-
цѣт[ь] днѣ индикта третего.

33. ДАРОВА ГРАМОТА ГАЛИЦЬКОГО КНЯЗЯ ЛЬВА БРА-
ТАНИЧАМ ТУТЕНЕВІ Й МОИЖЕКОВІ НА СЕЛО ДОБАНЕВИЧІ
В ПЕРЕМИЩИНІ /вписана у Гродзкі книги 1433/46.
р./.

А се листъ княз[ѣ] Ильков на Добанивичѣ А
се ѣ, княз[ѣ] Левъ, вызвали есмѣ с литовської
землѣ два братѣньцѣ, Тутениѣ а Моижѣка, дал ес-
мѣ ѣма оу перемыскоѣ волость село Добаневичѣ и
сѣ землем и сѣ сѣножатѣм и сѣ гаѣ и сѣ дуброва-
ми и с рѣкою и ставом и с потоки и с криницѣми
со оусѣми поборы и с винами[и] и сѣ головинитѣст-
вом и серпом и с косам[и] и с млином, со оусѣми
оужитки, какѣ есмѣ сам держал. А дал есмѣ ѣмѣ
оу вѣк и дѣтом ѣхѣ и оунучѣтом ѣхѣ и прасунучѣ-
том ѣхѣ. Не надобѣ оуступати сѣ на мое слово ни-
ком[у], а кто сѣ оуступит[ѣ], тотѣ оувѣдаеть сѣ о
мною перед Ыгомѣ

34. ДАРОВА ГРАМОТА ВЕЛ. КНЯЗЯ СВИДРИГАЙЛА ШЛЯ-
ХЕТНИМ ЧОВОТАМ /1445. р./.

М[и] л[о] стѣю б[о]жѣю мѣ, княз[ѣ] великии
Швидригайло Олкирдович, визнава ем то тѣм на-
шим листом каждому доброму, кому жѣ буде того

потреби́зна, и [и] нѣшним и потомъ будущимъ, или кого
 услышитъ кто, чточи съ приказани́емъ краля Вла-
 дслава польског[о] и вгорског[о], сыновца на-
 шег[о] и [и] лого, взяли русмо вѣчноую ѡчи́зну въ
 Огороженои въ Великой къ королевскому двору,
 шлѣхетнымъ чоботымъ. И такѣ ж ис королевскимъ при-
 казани́емъ дали русмы им Рычеговъ за ихъ вѣчную
 ѡчи́зну ѡмѣну: шлѣхетному Ѳеод[о]ру Жукови - по-
 ловину Рычегова, а такѣ ж шлѣхетному Ходорови
 съ братомъ съ того съ Игнаткомъ - другую половицу
 Рычегова. И то русмо дали на вѣкы вѣчныи, и
 дѣтемъ ихъ, ихъ ближшимъ, по ихъ животѣ, - съ всѣмъ
 правомъ и съ всѣми пожиткы, с поли, и съ ролѣми,
 и с доуками, и съ лѣсы и съ лозами, и съ рѣка-
 ми, и съ потокы, и с криницами, съ ставы, и съ
 млины, и с тыхъ млиновъ вѣмолоткы, с ловицы
 и [с] звѣрачими и съ птичими, и съ вѣчными гра-
 ницами. Што ж изъ вѣка к тому Рычегову при-
 слуха-ть, то и и [и] нѣ имать слухати. Вѣли
 продати, или за даръ дати, на своѣ лѣпшеѣ обе-
 рнути. А с того на и дають служити и нашимъ намѣ-
 сткомъ. Бѣма стрѣльцема на заволаную воину, како
 инии землѣне слоужатъ. А на и лѣпшеѣ свѣдоцѣст-
 во казали русмо печат[ь] нашу привѣсити къ

сему нашему листу на потвърждение. А при том
 были наша вѣрнага рада, пан Немирѣ, старос[та]
 лоуцкии, кнѣз[ь] Михайло Чорториинский, маршалко
 нашъ пан Семашко, пан Вернатъ, маршалко, а
 иных мног[о] добрых при том было данъ в лоу-
 цку, м[ѣ]с[ѣ]ца марь[т]а 7 д[е]нь, под лѣтъ
 х[ри]с[то]ва Р[о]жества, 7 лѣтъ 7-ста, 86-лѣ-
 то.

Приказъ п[а]на Федька канцлѣрего

35. ГРАМОТА-ЗАПОВІТ КИІВСЬКОГО КНЯЗЯ АНДРІЯ
 ВОЛОДИМИРОВИЧА / писана в Київо-Печерській Лаврі
 16 червня, 1446 р /

Во имѣ ѡ[б]ща и с[в]ѣ[д]ѣ[н]ія и с[вѣ]д[ѣ]нія того д[у]-
 ха. Се азъ, рабъ б[о]жій кнѣзь Андрей Владимиро-
 вич, приѣдиль есмь въ Кієвъ съ своею женою и
 съ своими дѣтками, и были есмо въ дому Пр[е]чи-
 стѣ, и поклонили сѣ есмы пр[е]с[вѣ]тому обра-
 зу сѣ, и пр[е]п[о]д[о]бным о[т]цѣм Антонію и
 Феодосію, и прочим пр[е]п[о]д[о]бным и б[о]го-
 носным ѡ[б]щам печерским. И бл[а]го[с]л[о]вили сѣ
 есмы оу ѡ[б]ща нашего архимандрита Николы и оу
 всѣх с[вѣ]д[ѣ]тых старцев. И поклонихом сѣ ѡ[б]ща сво-

ог [о] гробу, кн[ѣ]зѣ Владимира Ѡлькгердович [ѣ],
 и дѣдъ своимъ гробомъ, и всѣхъ с [вѣ] тыхъ старцевъ
 гробомъ въ пещерѣ. И размыслихъ на своемъ с [е] рдци
 колико то гробовъ, а вси тѣ жили на семь свѣ-
 тѣ, а пошли вси къ Б [ог] оу. И помыслилъ есмь: по-
 малѣ и намъ тамо поити, где ѡ[б]ѣщѣи и братіа наші.
 И подоумалѣ есмь съ своею кнѣгинею и съ ѡ [т] цемъ
 своимъ с Николою, архимандритомъ пещерскимъ, и съ
 с [вѣ] тыми старцы, и съ своими бояры, и ѡписалѣ
 есмь свои женѣ, кн[ѣ]г[и]ни Маріи, и своимъ дѣ-
 темъ и еѣ дѣтемъ свою ѡ[б]ѣщѣину и свою выслугу,
 иже есмь выслужилъ на своихъ г [о] с [по] дарехъ сво-
 ею вѣрною службою, на великомъ кнѣзи Витовтѣ, и
 на великомъ кнѣзи Жигимонтѣ, и на своемъ г [о] с -
 [по] дари, великомъ кнѣзи Казимирѣ: имѣніе Првое,
 а иноу: Словенескъ, Могыльное, Каменецъ, Лого-
 жескъ, Илемници, Полоное, а также, что есмь по-
 давалъ имѣніа бояромъ своимъ. А кто въсхочетъ же-
 нѣ моеи и дѣтемъ моимъ служит [и], — и они служатъ
 съ тѣхъ имѣніи женѣ моеи и дѣтемъ моимъ; а кто не
 въсхочетъ женѣ моеи и дѣтемъ моимъ служит [и], —
 и азъ тѣмъ имѣніа далъ женѣ своей и дѣтемъ своимъ.
 А всѣмъ тѣмъ имѣніа поладилъ и далъ есмь женѣ своей,

княгини М[а]рїи, и с[ы]ноу своему, князю Глѣ-
 боу, и дочьцѣ своей, княжнѣ Ѡвдотїи. А при том
 был ѡте]цъ нашъ Никола, архимандритъ печерскыи,
 оуставникъ Іѡна философъ, ключникъ Д[а]в[и]дъ, ке-
 ларъ Герасимъ, и иныхъ г[о]с[по]дъ нашеѣ старцевъ
 много, и наши боаре, и наши моршальки, князь Глѣбъ
 Дмитріевичъ, боаринъ нашъ Александро Самотечичъ,
 Иванко Дав[и]довичъ, и ины боаре наши и слугы
 при томъ были. А кто се слово наше порушитъ, а
 имѣтъ въ тѣхъ имѣніа вѣстоупати сѣ, разсудитъ сѣ
 съ мною прѣдъ Б[о]гомъ, и боуди ему клятва Ѡ
 Б[о]га Ѡ[т]ца, и С[ы]на, и с[вѣ]таг[о] Д[у]ха, и
 Ѡ Пр[е]ч[и]стыѣ Вл[а]д[ы]ч[и]цѣ нашеа В[о]го-
 роди]ца и прис[но]дѣ]вы М[а]рїа, и Ѡ всѣхъ с[вѣ]-
 тыхъ ангелъ, и пр[о]рокъ, и Ап[о]с[то]лъ и Ѡ
 четырѣхъ еванг[е]листъ, и Ѡ с[вѣ]тыхъ ѡте]цъ,
 иже на седми съборѣхъ бывшихъ, и Ѡ всѣхъ м[у]ч[е]-
 н[и]къ, и пр[е]п[одоб]ныхъ и б[ог]оносныхъ ѡте]цъ
 Антонїа и Ѣеодосїа печерскихъ, — иже есмь то вѣ-
 рнѣ выслужилъ оу своихъ господареи. А писана въ
 Кіевѣ, въ обитѣли ц[а]рьствїи, въ печерскомъ мо-
 настыри Прѣс[вѣ]тыѣ В[о]городи]ца и пр[е]п[одоб]но-
 стныхъ ѡте]цъ Антонїа и Ѣеод[о]сїа, въ лѣтъ, ^{СЦНД}

м [ѣ] с[ѣ]ца іюно въ SI на памѣт[ѣ] с[вѣ]щенномъ [у]-
ч[е]н[и]ка Тихона. А писал старецъ Пахотѣи Ли-
хачевъ, братъ.

36. ГРАМОТА-УМОВА СТАРОСТИ МУЖИЛА-БУЧАЦЬКОГО
Й ЙОГО БРАТА З МОЛДАВСЬКИМ КАНЦЛЕРОМ /24. берез-
ня, 1454. р./

Мы, панъ Моужыло Боучацки, староста снѣгати-
ски и коломыски, пан Бартошъ Боучацки, старо-
ста под[о]лски посполиты, визнаваемъ сими на-
шимъ листомъ каждому, кому того боудет потре-
бизна, кто на н[ѣ] возрит или его чтоучы оусли-
шить, иж съ нашей доброеи воли и розмыслоу хо-
тячи пана Михаила, канцларга молдавског[о] намъ
братомъ и пригатедемъ вѣчнымъ оучинити, и его
брать и инные его пригатеѣ къ намъ приклонити,
дали есми емоу оу каждоу его пригодоу, того, Бѣ-
же, не дай, коли бы ста емоу пригодило вы[и]ти
исъ земли молдавскои передъ какимъ натискомъ, оу
Снѣгатиѣ оу город[ѣ] мешкане съ его панекъ, съ
ег[о] дѣтками и съ слоугами и придали есми емоу
посл мѣта и млин мѣстски. Пак-ли бы хотил оу Ко-
ломыи мешкати, ино придали есми пол млина и мѣ-

та пол коломыског[о] Пак-ли бы оусхотил оу Короп-
ци мешкати, ино емоу даем мѣсто Коропецъ съ мы-
томъ, съ млиномъ, и село Стѣнку к томуоу причынта-
ем. И мы такожь, пан Бартошъ, староста под[о]лс-
ким оу Коропцю, пануоу Михайлоу придаем наши двѣ
сель, Новосѣлци, Космыринъ, и съ млиномъ Снови-
довским. А то все выше писаное даемъ емоу до его
жизвота, колкоократ бы съа емоу пригодило въ[и]ти
и съ земли молдавскоей, имаеи держати со въсими
доходы и приходы съ мыты, съ млины, доколи боу-
дет мешкати и боудет собѣ назад дорогоу чынити до
земли молдавскоей. А коли назад оусхочет помти до
земли молдавскоей, имаеи поити доброволне съ сво-
ею панею, съ своими дитками, съ своими съкарбы, и
съ слоугами. А то все выше писаное слюбоуем здер-
жати и пополнити при н[а]шои чти и при христ[и]-
анскои вѣрѣ. И на свѣдомость сег[о] н[а]шег[о] ли-
ста печѣати нашѣ соут привѣшени. Пис[анѣ] оу Сига-
тинѣ и [а] р [та] КД.

37. ЗАПИС КИЇВСЬКОЇ КНЯГИНИ НАСТАСІ ТРОЇЦЬКО-
СЕРГІЇВСЬКІЙ ЛАВРІ - ДВОХ СІЛ /1459.р./.

М [и] и [о] стию⁹ божию мы, кн[а]гини Олескандо-

І/—милосстїю

вѣмъ Настасѣа киевскѣмъ, подумавши есмо с нашими дѣтми, съ кн[ѣ]з[е]мъ Семенѣмъ Алѣксандровичемъ, и съ кн[ѣ]з[е]мъ Михайломъ Алѣксандровичемъ, и с нашимъ ѿ[т]цемъ архимандритомъ почерѣскимъ Николѣю, и с нашею вѣрною радѣю, со кнѣзми и с паны — придали есмо у домъ с[вѣ]тъа Тро[и]ци к манастирь Сергѣеву двѣ волости нашихъ: Передолъ а Почѣподъ, со всѣми приселкы и со всѣми пошлинами и с людьми, што издавна к тымъ волостемъ прислушали и к тымъ приселкомъ, и съ землѣми и з водами, с озеры и с рѣками, и рѣчками, и с потоки, и з бобровыми гоны, и с полии, и съ сѣнождами, и с лѣсы, и з дубровами и с щ[ѣ]пачами⁹⁾ / ? / . А то дали есмо у домъ с[вѣ]тъа Тро[и]ци на памѣт[ѣ]⁹⁾ родителемъ н[а]шимъ съ [о]тцомъ, праѿ[т]цемъ, а намъ на здоровѣ, кого Богъ при животѣ подрѣжитъ, а по животѣ также на памѣт[ѣ], а дали есмѣ вѣчно, непорухомо. А хто сей нашъ листъ порушитъ и в наше придане иметъ сѣ уступати, тотъ сѣ с нами розсудитъ предъ живоначѣлною Тро[и]цею. А на лѣпшей справедливости к сему нашему листу печѣт[ѣ] н[а]шу привѣси.и. дана в Киевѣ, в лѣто 5711 семосѣ, индик[та] 3.

1/може с сѣ чащии 3/памѣт[ѣ].

38 ДАРОВА ГРАМОТА КИІВСЬКОГО КНЯЗЯ СЕМЕНА
ОЛЕЛЬКОВИЧА СЛУЗІ БРЕМІІ ШАШКОВІ НА ЗЕМЛІ В ЧЕР-
КАШИНІ /12 червня, 1459 р./

Мы ки[ѣ]зь Семень Александрович великог[о] кня-
зства своего[го] киевского, озна[и]муемо сим лис-
том нашим, хто бы на не[го] посмотрити, либо чу-
ти его, слухати будет хотѣв, кому бы того вѣда-
ти потреба, иж мы дей, змиловавши сѣ над слу-
гою нашим, уроженым Бремиею Шашком, которой намъ
великіе услуги свое и коштом немалим ѡдаем^ѡ, про-
то, нагорожаючи ему самому, жонѣ и потомству его,
при всей ѡчизнѣ и дидизнѣ его землёной и при
всѣхъ городищах и урочищах его зоставуѣ, и сим
листом моимъ надаю, которых предкове его ѡ про-
дковъ моих спокойно держали и ѡных зашивали:
городища, селища и урочища з рѣками и рѣчками
из ихъ прилеглостями, каждое до себе широкост[ь]
маючие; городище Тимолов из лѣсомъ Гнилецкимъ,
Томиловомъ, Печенѣжцомъ, Ключевомъ, Бугаевомъ и
иными лесами и лесками и землями [з] своею
широкостю, какъ се ѡни мают, городище из леса-
ми Драгушовскими и зо всею землею над рекою Ру-
савою, по ѡбохъ сторонахъ тоє реки земли лежа-

чаѣ, какъ се предковѣ, в широкости и долгости з дубровами, сенокатми и рѣчками малими в Русаву впадающими; и какъ таѣ Русава сама в себе рѣкою идетъ и в Днѣстръ упадаетъ, — с тою рѣкою Русавою и широкостю землею; такъ же городища над рекою Кусницею и з головою Кусници и Кусничкою, зо всѣми ихъ полѣми, сенокатми, дубровами и ихъ приналежностю. До того, инѣше городища и урочища над рѣчкою Каменицею и ѿ верховини ее, которая впадаетъ в Днѣстръ: з обудвухъ сторонъ тоѣ рѣчки Каменици землю деръжати маєтъ по самую Сухую Каменицу, с подойминами тамъ того мѣста по рѣчку Рашъковъку, которая в Днѣстръ впадаетъ, и з оными городищами и ихъ широкостю и долгостю землею, и изъ стѣнками, и гарамми, долинами понадъ [д] нестромъ⁹ и въ полѣхъ будущими — зо всѣмъ тымъ, какъ предковѣ его деръжанъ и уживанъ свои мѣли, а повинносостъ¹⁰ и службу предкомъ нашимъ ѿдавали и намъ ѿдаютъ. Причомъ всѣмъ его самого, жону, дети и на-потомъ будущіе исчадки его при томъ всѣмъ составую и мѣти хочу, какъ предковѣ его заживали, штобы и унъ тоѣ ѿчизни, и дидизни свое заживалъ и по

немъ счадки его. На што и листъ нашъ с притисъ-
ненъсмъ и завишенъсмъ печати нашое дали есмо. Пи-
санъ на Прилуце, за Днeпромъ, Іюня 21 ден [ѣ], в
лѣто 583

39. ЗАМІННА ГРАМОТА ЛУЦЬКОГО СТАРОСТИ ПЕТРА
ЯНОВИЧА ДЛЯ ІГУМЕНА ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО МАНАСТІРЯ
/18 червня, 1490 р./

Я, Петръ Яновичъ, староста луцкий, маршал-
ко волинское земли, визнаваю сим моим листом ка-
ждому доброму, и потом будучим, кому боудет пот-
ребъ его видети, а любо чтучи его слышати: с го-
сподаря короля его милости дозволенемъ а з мит-
рополитовым и владыки луцкого Никифоровым, ме-
нял есми с ыгуменом пересопницким з Лариономъ,
тым всем своимъ имонем на имя Дядковичи, кото-
рое жъ есми купих у землянина волинского у Ван-
ка Станковича Дядковского, вечно и непорушно, на
его имене на церковное. на имя на Чемерин, ко-
тороежъ прадаю ик манастирю светое Пречистое
к Пересопници; а променил есми ему тоє имене Дя-
дковичи вечно и непорушно со всем с тым, как я
в него купил, и сам дръжал, не оставляючи, ани

вымовляючи на себе ничего — ис людьми, ис полми, из дубровами, исъ сенокатми, из лани, из ставн, из водани и со всем с тым, што в тому имену при-
 слушает. А тыя люди отчичи мои — на имя: Микула, Илья, Юрець, Данило, Богдан, Васил, Омелян, Он-
 ципоръ Марко, Ганьк, Тимошко из братом, з Ыва-
 ном, Иван з братом Мишком, Грин, Сак, Ромейко, Петрашець, Опенас, Мартинець, Богдан Васкович,
 Псковая, Митрош, Петко — нать ему по тому слу-
 жити, как есть в той земли обичай, а проч им нел-
 зе от него пойти. А людей похожих шесть челове-
 ков у том имени у Дядковичох, а незаседельи, ко-
 ли усхотят от него проч пойти, как в земли обы-
 чай есть, выход отдавши — волно ему пойти, гдѣ
 хочет. А еще над то к тому имену церковному при-
 дал есми ему десять коп грошей широкое личби. А
 естли я ис тое мены выступлю, а любо дѣти мои,
 а любо ближнии мои из роду моего, теперь и напо-
 том, а мели бы тую мѣну рушати и в тое имене в
 Дядковичи вступатися, тогды королю его милости
 двѣста рублевъ заплачу, а тое имене Черерин маю
 подати игумену пересонницкому Ларкову, а лебо по
 нем будущему, так доброе и наряженое, и с толкими

ж людьми, с четырма ж человекѣми, как я въ него
 взял. А што коли я наложу на тое имене на Че-
 мерин, дръжачи его в себе, тогда вси тии мои на-
 клады мает мнѣ игумен пересопницкий Ларион, а
 любо по нем будущий, поплатити, а десят коп гро-
 шеи приданую вырахувати. А што игумен пересопни-
 цкий Лаврентей, а любо по нем будущий, наложить
 на тое имене на Дядковичи или што прибавят,
 дръжачи его в себѣ, тогда я имаю, а любо дѣти
 мои, а любо ближнии мои, вси тии наклады их маю
 игумену пересопницкому Ларивону, або по нем бу-
 дучому, поплатити, а тогда мают мнѣ тое имене
 дядковское подати так доброе и наряженое, и с
 толкими ж людьми моими отчизними, человекѣм двад-
 цят и пят, а шесть человекѣмъ похожих, как я им
 дал, и въверху выписано стоит. А хто бы хотел
 игумену пересопницкому Ларивону оу тем имени у
 Дядковичох кривду вчинити в людех, а любо в зе-
 мли, а любо в границах — я поднимаюся от всих
 кривдъ его боронити. А при том был владыка луц-
 кий Никиѣоръ, князь Ѳедоръ Четвертепский, княз
 Василей Козечин, Олехно Поридкого сынъ, Ламан хо-
 ружий луцкий, Яцко Ѳалалей и иньших людей добрых

252 было много. А про лепшую справедливость вышесанних речей и печат свою приложил к сему листу, и просили есмо тих людей добрых изо obu стерон, которыхи при том сведцем били, аби оны свои печати приложили, и их милость до сего листу печати свои приклали. Писан в Луцку, июня ¹¹ ден, индикт ³, под леты Рождества Христова ⁴ лѣт ⁵ и ⁷ лѣтъ.

І З М І Н Е Ї З 1439.Р.

/Лист 3236-324/

Приступивше ѡканнии жидове, инѣли сотвори-
телѣ, штож держить дланию все створѣнье, и приве-
ли его пред Пилата. Ѡ, чюдо братѣа, вельми преди-
вно есть. Створитель, штож имаеть соудити живым
и мерьтвым, сам, пред соудомъ ставитсѣ. Пилать
грѣзь сидить на столъци, а творецъ стоять терпѣ-
чи наруганье и бѣение соромотное. А те чиниль
нас длѣ спасениѣа всего свѣта. И коли судили его,
тогда прислала к Пилату жона его, гл[а]г[о]лющи
ему: "Ничего не вчини лиха праведникоу томоу".
Видьмо, братѣа, безаконье жидовское: жона его

именоуеть праведникомъ, а не вѣючи писанига и
ни честуци закона и пророковъ, а старци жидовскии
чтоут законъ, пророчество ѿ немъ, злодѣмъ его
именоуютъ, а молѣють пилату: "Коли бы то [т] не
былъ злодѣи, и мы быхомъ его тобѣ не выдавали".
Тогда Пилать ись ихъ рѣчи бивъ его далъ на рас-
пѣтье. И ведше передъ городъ, Г[оспод]а распѣли.
Тогда, не терпѣчи г[оспод]ни смерти, солнце по-
меркло, и м[ѣся]ць оу кровъ ѡбернулсѣ, землѣ за-
трѣсласѣ, завѣса ц[е]рковнага раздраласѣ, камѣ-
ние распадалосѣ, а камѣносердечнии Жидове оу
злости своеи запеклисѣ. И ѡканнии дѣлавоу, оуви-
девъ свою погибель, побѣглъ до неколног[о] ада, а
рекоучи: "Горе мнѣ ѡканному, што ж прельстилсѣ ес-
ми, и поруганъ есми, помози моеи бедѣ, затвори
ворота, ать бы не вшол сѣмо, затвори, и затвори
желѣзными оутверди, и всею силою противосѣ, не
пустѣмъ ег[о]. Тогда адъ затворилъ ворота тверды-
ми заклѣны и замки и забои затвердилъ. И се Г[о]-
с[под]ъ Ис[у]съ Х[ристо]съ на ада пришолъ, го-
нѣчи супостата дѣлавола, а силы с[во]и тии анг[е]-
ли предъ нимъ идоут, и воскликнули силы анг[е]ль-
скиа, гл[аго]люще: Ѡворѣте ворота, князи ваши

ать оувойдетъ ц[а]рь славы. И еще силы анг[е]ль-
 ский рѣша: "Г[о]с[по]дѣ крѣпокъ и силенъ, Г[о]с-
 [под]ъ во бранехъ, рекомо во гнѣвъ на дѣавола.
 И бѣщал горкий адъ: "То коли такъ есть, чого ище-
 те здѣ? Чому и[е] б[е]са оставилъ и сюда пришелъ,
 а ц[а]рь славы есть. И с[вѣ]тии анг[е]ли рекли:
 "Гонити противникъ исхолъ, связати дѣавола и да-
 ти его тобѣ, а которыи тоут праведници, тых вы-
 вести".

Із Молдавських грамот XIV-XV в.

І. ЛИСТ ВОЕВОДИ ПЕТРА ДО ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛЯ
ПРО ПЕРЕСЛАННЯ 3000 РУБЛІВ /Сучава, 1388. р /

Владиславу божю милостию кролю польскому,
литовському дѣдичю и рускому и инѣхъ многихъ
зѣмль господарю оусесердѣчне покланяние отъ Пет-
ра, воеводи молдавского. Чинимъ свѣдомо велеба-
ноі твоеі милости, же есми дали тому истинному
пану Варшавському 3 тисячѣ фряжкого серебра, тѣмъ
вѣсомъ, што есми почали давати оу Луцки, а да-
вали есми оу Сочагѣ, оусѣхъ стоить на семъ лис-
ту 3 тисячи рублѣи фряжкого серебра. За тожъ
чинимо сесѣ листъ о 3 тисячи, а вашей милости
стоить листъ о чотири тисячи сумамъ. Просимъ ва-
шеі милости, штобы есте оучинили инні листъ, яко
и тотъ, што писанъ, но не на 4, а на 3 тисячи
подо кроловою жъ печатью; кто къ намъ принесеть
запись на 3 тисячѣ, тому мы дамы вашъ листъ, што
писано на 4 тисячи. А писанъ листъ оу городѣ Со-
чавѣ, оу понедѣльникъ первой недѣли поста подѣ
нашею печатью, оу лѣто божьего Рождества 1388

2 ГРАМОТА, ДО НЕЮ МОЛДАВСЬКІ ВОЯРИ СКРИП-
ЛЮЮТЬ СОЮЗ МОЛДАВСЬКОГО ВОЕВОДИ СТЕПАНА З ПОЛЬ-
СЬКИМ КОРОЛЕМ ЯГАЙЛОМ /Сучава. 1395.р./

Мы, панове и бояре землѣ молдавской: панъ
Михаль, братъ воеводинъ, панъ Братль Нятедуль,
панъ Станиславъ, панъ Драг[о]шъ витязь, панъ
Грозя витязь, панъ Иванъ Стравичъ, панъ Владъ
дворникъ, панъ Михаль Иванишъ витязь, панъ Ги-
довъ, панъ Романъ Костя витязь и [и] нше панове
бояре, земляне, все посполство землѣ молдавской
— слѣбуемъ и слѣбили есми с нашими господари, с
воеводами землѣ молдавскоѣ, с нынѣшними и по-
томъ будущими — велебному кролеви Володиславу..
полскому, литовскому, и рускому [и] иныхъ мно-
гихъ зѣмль, нашему милому господареву, и велеб-
ной кролевой Ядвизѣ, ихъ дѣтемъ, ихъ намѣсткомъ,
и потомъ будущимъ ихъ щаткомъ и корунѣ кролевъ-
ства польского вернымъ быти и помагати со всею
нашею мочью, со всеми нашими приятельми, со все-
ми нашими братьями, с нашими дѣтьми, и с нашими
щатки — противъ кроля оугорьского, противъ вое-
води басарабьского, противъ Турковъ, противъ Та-
таромъ, противъ Руси, также кеды колибы ся при-
годило помочи оу кролевствѣ полскому на дале-

кав стороны, далее Кракова, далее Великого Поль-
 ска ку Демьцемъ и ку Крижевникомъ, коли насъ обо-
 шлеть и оупомануть кроль Влодиславъ, польски и
 прѣже написанны ихъ намѣсткы, послѣднии госпо-
 дари, кроли королевства коруны польской, тогда
 мы имамы помагати подлугу всеѣ нашѣ мочи на
 всеѣ стороны, не выиму [и] чи вноднхъ, при ч[е]с-
 ти и при вѣрѣ, безо лсти и безо хитрости, а ни-
 которымъ веремемъ противъ имъ не быти. А пакъ-
 ли бы нашъ господарь нынѣшнии и потомъ будущии
 шобы мыслили, албо хотѣли потинати противъ го-
 сподаря кроля коруны польской, тогда мы имамы на-
 шихъ господарию отъ того выимати и не дати имъ
 и бронити. А пакъ-ли бы нашъ господарь нынѣшнии
 и потомъ будущии в томъ насъ не хотѣли послуш-
 ни быти, мы имамы при господарю, при кролю, и
 при корунѣ королевства польского остати и с нимъ
 ми поспону на тыхъ нашихъ господарию воеводъ ста-
 ти при ч[е]сти, при вѣрѣ, безо лсти, безо хит-
 рости, и на крѣпость сему нашѣ печати привѣсили
 есмо к тому листу Въ городѣ в Сочавѣ, оу день
 святого Богослѣнья на крещенье Господне подѣ
 лѣт о мѣ святого Рождства Господня, **ѦТЧЕ** лѣтъ

З. ГРАМОТА ІВАШКА, СИНА ВОСВОДИ ПЕТРА, НА
ВІРНІСТЬ ПОЛЬШІ /1400 р./.

Я Івашко, с[ы]нъ Петра воеводи, дѣдич зем-
ли валаскоѣ, знаемо чиню симъ листомъ, аже велеб-
ный г[о]с[по]д[а]рь Ялодиславъ изъ божьей м[и]-
л[о]сти кроль польски и велебный князъ Витовтъ
литовски смиловалисѣ на до мною, приняли суть ме-
не собѣ слугою, тогда я слобомъ имъ веренъ быти
и служитъ на всѣхъ мѣстехъ безо лсти, безъ хитро-
сти, также коли ми Б[о]гъ поможетъ ку моєи от-
чинѣ, буду господаремъ и воеводою оу земли валас-
скои, слубую и сей листъ на себе дамъ, аже хочю
тымъ лепѣи служитъ нашему милому г[о]сп[о]д[а]-
рю, кролю полскому преженаписаному и велебному
княз[ю] Витовту и корунѣ полской веренъ быти
со всѣми моими бояры валаскими и со всею зем-
лею валаскою, при нихъ и зоста[ти] на вѣки, при-
титу ихъ не быти никоторымъ верременемъ, мимо
ихъ иныхъ господаревъ не искати безо лсти и безъ
хитрости; также хочю отступитъ нашему г[о]с[по]-
д[а]рю, крол[ю] полскому тоѣ земли Шепинскоѣ, и
тыхъ городовъ, што суть в неѣ по старую границу,

а тежѣ штожъ мой отецъ Петръ, воевода, позичил
пѣнази моему милому г[о]сп[о]д[а]рю кролю полс-
кому, и тыхъ ся отступаю, и листы хочю тии вротит,
и на крѣпость сему моему листу печать мою привѣ-
сили есмо в городъ Берестью, оу четвергъ въ
д[е]нь Изачатя Матки оохъеи под лѣты Рождства
Х[ри]с[то]ва тисяча лѣтъ и чотыриста лѣтъ, и
на то на все сляжили есмо, цѣловаль крестъ с
паномъ Вилчею и печать Вилчина привѣшена съ мо-
ею, а хочю голдовати подлугъ крестьянскаго пра-
ва.

4. ЗАПИС ВОЕВОДИ АЛЕКСАНДРА ДОБРОГО НА МА- НАСТИР У МОЛДАВИЦІ /1408 р./

М[и]л[ос]тѣи б[о]жѣи мы, Александръ, во-
еведа, господарь земли молдавской, чинимъ зна-
менито ис симъ листомъ нашимъ оусимъ, кто на нь
оуеритъ или его оуслышитъ, охъ есмы оучинили
за д[у]шѣ д[у]шѣ дѣлю предковъ нашихъ и за
наше здоровье и дали есмы мѣсто молдовицкое
монастиреви благосвѣщенію пр[е]с[вя]т[ом]у В[с]торо-
ди[ц]и, што на Молдовици оу рикѣ, се оусимъ до-

ходом на вѣкы вѣнныѣ. А на то вѣра нашего го-
 оподства выше писаннаго Александра воеводы, и
 вѣра пана Станислава ротом пана, и вѣра пана Ми-
 хайла Шева, и вѣра пана Жоржѣ, и вѣри пана Жю-
 метате Іоана, и вѣра пана Негрина, и вѣра пана
 Фана, дворника сочавьского, и вѣра пана Гринко-
 ва, и вѣра пана сына Бырличѣ, и вѣра пана Влада
 сиротского, и вѣра пана Спенина, и вѣра пана
 Влада дворника. и вѣра пана Шандришорова, и вѣ-
 ра пана Илігаша чашника, и вѣра пана Стана, по-
 стелника и вистѣарника, и вѣра пана Югина. и
 вѣра оусих богарь, и великих и малых, а по не-
 шемъ животѣ, которыи имет быти господарь оу
 нашей земли, или ѿ дѣтей наших, или ѿ ара-
 тѣи наших, или ѿ нашего племени, или будь кто, то
 имѣ, — штобы не порушили нашего данѣа. А кто
 имет порушити, таковыи штобы былъ прок-
 лѣтъ ѿ Г[оспод]а в[с]г[а] и ѿ пр[е]ч[и]-
 стѣа его и[а] т[е]рѣ, и ѿ с[вѣ]т[ы]хъ
 и верховныхъ ѿ ап[о]с[то]лъ, и ѿ ѿн[и]
 с[вѣ]т[ы]хъ ѿт[е]цъ никейскихъ, и ѿ оусихъ с[вѣ]
 т[ы]хъ, и таковыи штобы былъ подобенъ Іоудѣ
 Іскарїотьскому, и проклѣтому Арию, и жидовомъ,
 што рекли на Х[рист]а сп[а]са нашего: кровь его

на них и на чѣдохъ ихъ. А на подтверженіе тѣмъ
велѣли есмь нашему вирному братѣю логовѣти пи-
сати и привѣсити печат наша Оу Сочавѣ, в лѣто
* 5431 ноембр 11

5 ГРАМОТА-ПРИСЯГА ВОЕВОДИ ІЛІІ НА ВІРНІСТЬ
КОРОЛЕВІ ПОЛЬСЬКОМУ ВЛАДИСЛАВОВІ ІІІ /1436.р./

Мы, Іліа воевода, господарь земли молдавс-
кихъ, знаменито чинимъ оурѣдомъ того листа оусимъ
комухъ ось потребизна нинѣшнимъ и потом буду-
щимъ, како намисковъ нашихъ наследующи, оу доб-
ротѣ обѣтницѣ ихъ вѣромъ достоиню и оуставичною
жадливостію исним случити наіяснѣйшему княжати
пану Владиславовы, полскому кролевы, литовскому
князю наивышему, рускому дидичю и иныхъ многих
земли господарю, пану нашему м[и]л[о]стивому, и
его намѣсткомъ, коруни королевства полского, ко
безъпечною вири ч[и]стою и уставиочною службѣ за-
вѣзати хотѣчи тому исному пану нашему м[и]л[о]-
стивому, пану Владиславовы-кролевы и его с[вя]той
корони того исного королевства полского, и его
намѣсткомъ, - оучера тоу у Левовы посполу съ вѣсемъ
радою нашею, ритерии, бояре и панстви, и
І/чи не "служити" /кримсь /

з. городи. мѣсти, землѣми подданными, и каждой
стадла а-любю рѣду намъ подданными людьми, виръ
правой голды презъ оурѣды присѣги тыми слови
доткнувшись с[ва] того крижа и древа Ъ[о] жіа¹⁴ Иліа
воевода-господаръ земли молдавской, присѣгаю и
обицуюся вѣрно безъ лести и безъ хитрости освиче-
ности вашей корони королевства вашего полского, и
его намѣсткомъ съ всѣми землѣми и людьми мо-
ими виру ч[и] стув. И вѣренъ хочу быти. Тако ми
богъ помози и с[ва] таа достойная пан[и]а Маріа
и оуси с[ва] тии, и тотъ с[ва] тии крижъ хвалеб-
ныи въ всей покори и почестьности. учинили ес-
ми къ сеи службѣ тому иному пану нашему и и-
л о стивому пану владиславу-королеви и корони
королевства полского и его намѣсткомъ, колко-
кратъ будетъ потреба на вѣки-вѣчныи часы, съ
всѣю нашею моцію и радю, ростропни, доброво-
лно ся завѣзуючи, обицуючи и слѣбуючи тако за
нас, и за оуси наши дѣти и подданны, — иже
голды прѣдреченныи службы и ообѣтници нашей под-
чѣстію и вѣрою вѣрни и оуставичне заоужди на
вѣки безъ отсылы и безъ противления къ воли то-
го иного пана нашего и[и] л[о] стивого крелѣ
полского и корони и его намѣсткомъ на каждый

часъ ховати, съ вѣсеемъ пилностію бачити, противъ
 каждому неприателеви а-любое неприателемъ ихъ
 приклонити помочи, и помочи парсуни нашей съ
 вѣсеемъ силою людіи нашихъ колко-кרותъ где коли
 будетъ потребизна чинити. А николи не хоцѣмъ бы-
 ти оу ради смолвы снѣтію чересъ ся, а-любое че-
 ресъ кого иного. А-любое инши-где бы коли того
 иного пана нашего наимъ [и] л [о] стнииншого кролъ
 полского и коруны его намѣсткомъ лихое оуволот-
 ство ражено, а-любое молвено, — и овшемъ мили: зѣ
 ихъ оусѣхъ противныхъ речіи, которы бы коли ку
 нашей знаемости пришли, оуставичніи обыслати и
 выстеречи, а николи иншого собѣ пана мимо прѣд-
 реченного наіаснѣшого пана м [и] л [о] стивого Вла-
 дислава-кролъ и его коруни королевства полского
 искати и выспирати. И его намѣсткомъ и къ оусимъ
 нашимъ нас и наше подданныи инишнимъ и потомъ
 будущи завѣзуеми оучинити и полнити тотъ истин-
 ный голдъ и службу на прѣдъ выписаную чинити ба-
 чити. Оурѣдомъ того листа нашего пичать наша
 есь привишена. Писано въ Ливовѣ, у срѣд [у] по
 Въздвиженіе ч [е] стнаго крста. в лѣт 6944 сеп. 19

6. ГРАМОТА ВОЕВОДИ АЛЕКСАНДРА ПРО ВІРНІСТЬ
КОРОЛЕВІ ПОЛЬСЬКОМУ КАЗИМИРОВІ ЯГАЙЛОВИЧЕВІ /Се-
рет, 1452/.

Милостію божи [а]ю мы Александръ, воевода, го-
сподаръ земли молдавской, знаменито оузявлями ис-
тымъ-то нашимъ знаменитымъ листомъ каждому доб-
рому, кто коли на немъ оузритъ, алибо его чтоу-
чи оуслышитъ, гдежъ того кому боудеть потребиз-
на, оже до насъ приехали соуть оу посолство па-
нове и рада наяснѣйшего освященного пана нашего
короля казимира, короля полского и великого кня-
зя литовского и жомойтского и ины [хъ], а на имя
приехали суть: панъ Предборъ с Конецьполя, панъ
судомирскіи и староста перемышлскій, и панъ Іанъ
Кмита з Вижнича, панъ ливовскій. И посолствова-
ли къ намъ отъ нашего милостивого пана короля
его милости, и отъ пановъ рады коруны полской, и
жадали насъ, абыхомъ имали поити передъ нашего
милостивого пана и пана Казимира, короля полско-
го, и абыхомъ передъ его милостію повинны голдъ
оудилали, мы, и панове наши, и рада наша, и оуси
подданныи наши подлугъ обычаю, іако ес голдовалъ
дидъ нашъ, и пакъ и отецъ, а панъ нашъ, король
его и [и] а [о] сть, аси насъ миловалъ и опасовалъ

отъ нашихъ непріятельвъ, іако свои голдовники
и свои присныи и подданныи. А мы ис нашими паны
и радю ничего оу томъ не вопили, але к тому
ради есмо пристали, абыхомъ наіаснейшему пану
нашему, милос[т]ивому Казимировъ Королевъ его
милости повинный голдъ оудилали подлугъ старыхъ
обычаевъ передковъ нашихъ, але коли панъ нашъ,
король его м[и]л[о]сть, приблизится до русской
земли, а мы имаемъ передъ его м[и]л[о]сть выеха-
ти на выменованое мистце, либо до Каменца, али-
бо до Снятина, а даліе до Коломне, отъ тыхъ трехъ
мистъ, где боудеть пану нашему либо, а мы тамъ ис
нашими паны имаемъ поехать и обычай оудилати. Але
наіаснейшій панъ нашъ, кроль его м[и]л[о]сть, пе-
редъ его м[и]л[о]сти приеханиемъ к тому вымено-
ванному мистцу отъ тыхъ трехъ мистецъ имаеть
его м[и]л[о]сть насъ обыслати десятии неділями
передътимъ, абыхомъ знали и готови были на тотъ
день и на именитое мистце. Але коли теми часы
оускочемъ поехать передъ нашего милостивого па-
на приехати, а нашъ наіаснейшій и милостивый
панъ имаеть насъ глектовати своими чотырми ве-
ликими паны и радцами исъ короуны, которыи жъ

мы теми часы пожадаемъ, абы насъ мирно глѣитова-
ли, и паны наши, и слуги наши ис нашей граници
до нашего милостивого пана короля его м[и]л[о]-
сти, и пакъ отъ нашего пана ажеле пакъ до нашей
граници. А такижъ нашъ милостивы панъ имаеъ то-
ту м[и]л[о]сть оуказати и оудилати, ktoroу суди-
лалъ отецъ его милости, стары король небожчикъ,
дидови нашему и братъ его милости отцевъ нашему,
а мы пакъ имаемъ его милости вѣрно и знаменито
служити и коруни полской, іакожъ былъ обычай
передковъ нашихъ. А коли бы панъ нашъ, милости-
вы король его милость, обысладъ насъ, абыхомъ
к тому выименованому мистцю и дневи были, а мы
быхомъ того какими лицѣ не хотили пополнити под-
лугъ слѣбоу и того запису, але быхомъ ступили не
имаючи ktoroу смертнѹю болѣсть, Боже того не
дай, алебо ktoroу налогоу ис которой сторсны
абы те было знаменито и пану нашему королеви его
милости, и паномъ ради его, але быхомъ мы нашей
доброу волю оудилали, не имаючи ktoroу прик-
рость, іако выше пишемъ, тогда нашъ милостивѣй
панъ, король его милость, имаеъ насъ казнити и
карати іако непослушники приказанія пана своего.

А нашъ милостивый панъ, наіаснейшій король Казимиръ, отъ сихъ часовъ имаеть, его милость, насъ ласкаво миловати и оборонити и опасти и миръ и покой оудилати отъ нашихъ неприятелевъ послы своими, и мечемъ своимъ, и радю, и оусими добрыми оучинки, іако оусимъ добрымъ подданникомъ и землямъ своимъ, такъ имаеть и намъ его милость отъ сихъ часовъ оудилати. А мы пакъ слюбуемъ при нашей чти и при вѣрѣ христіанской здержати и пополнити подлугъ того нашего слюбу и запису без лести и без хитрости, іакожъ оусякому статочному христіанину прислушаетъ Бога миловати и справедливость оуховати, іако подъ присягою нашею, котороужъ самъ г[о] спод[а]рь ми присягалъ и сваты хрестъ цировалъ на оуси слюбы и вышеписаны рѣчи.

А мы такожъ, оуси панове и рада молдавска, слюбуемо подъ нашею присягою подлугъ слюбу и присяги господаря нашего воеводы твердѣчи и полнячи оуси тоты вышеписанны рѣчи и печати наши привѣсили есми къ тому то листу на подтверженіемъ тымъ то вышеписаннымъ рѣчемъ. Пис. оу Серецкомъ Тръгоу въ лѣто 5454 м[ѣ]с[я]ца сент. 27 день.

7. ГРАМОТА-ПОСТАНОВА ВОЄВОДИ ПЕТРА І ЙОГО
РАДИ ПРО ВИПЛАТУ ДАНИНИ СУЛТАНОВІ МЕХЕМЕДОВІ ІІ
/Васлуй, 1456./

Мы, Петръ воевода, з Божією милостію гос-
подарь земли молдавской, с паны, радю нашей мо-
лдавской, а и съ нашими митрополитомъ киръ-фе-
октистомъ, и съ всеми паны отъ велика даже и
до мала, радили есмы и много подумали межъ со-
бою о утисненіе и погибели земли нашей, щожъ съ
усихъ сторонъ имаемъ, а наибулше - отъ Турковъ,
иже насрали и берутъ по куркосъ разовъ и просятъ
у насъ даны: двѣ тисѣчи угорскихъ златъ. Ино
мы недужъ быхомъ дати ей, а ооронитисѣ намъ -
никакъ, занужъ помочъ и подпоры жадной не има-
емъ ни-отколѣ, какъ предци наши имѣли. А не дав-
ши имъ, сами собѣ возмутъ, какъ и дотулъ бра-
ли - жоны и дѣти братей нашихъ. Того-дилѣ ра-
дили есмы уси посполу поднѣти собѣ неволю, какъ
мочиимемъ, и похилити соби голову тому поганст-
ву: наити и дати имъ, на що мочи-имемъ ихъ уп-
росити, докул ачеи съ Богъ милы смилуєтъ, абы-
хомъ тихъ могли отъ Бога помочъ имѣти и сторо-
ны свои наити, какъ и наши предци имѣли. Про-
тожъ, урадивши то, уси посполу просили есмы

нашего болѣрина пана Михаила-логгееета, абы по-
 шель до Турковъ поднѣти нашу тѣготу, узѣвши Бо-
 га на помочь, и учинити намъ миръ, какъ бы наша
 землѣ не гибла дале. Мочи-имет ли ниже-що, так
 и добро! а пак ли не мочи-иметь съ того спросити,
 а вынѣти, тогди дати и тоты двѣ тисѣчи златъ
 угорскихъ, абы намъ упокои был, абы землѣ наша
 дале не гыола. И слюбили есмы и слюбуемъ с симъ
 нашимъ листомъ пану Михаилу-логгееету, абыхомъ не
 спустили жаднаа слова на него николи, аны бы
 пакъ могль никто на него речи, аже онъ той да-
 ны учинилъ - занужъ мы его уси посполу послали,
 - и тоту данъ дати по нашей неволи. И на то листъ
 нашъ дали есмы пану Михаилу-логгееету исъ усими
 нашими паны и радое молдавскою подъ нашу печать
 и подъ печати усихъ боярь нашихъ, абы онъ съ
 усимъ сердцемъ нашего упокоя-длѣ ходилъ. А пано-
 ве наши по именю: а наипервы митрополита нашего
 киръ-Феоктиста, а пана Братула, пана Думи Бра-
 свича, пана Лазора, пана Станчула, пана Маноило,
 панъ Иванъ Балчанъ, панъ Оана Пынтече, панъ Коз-
 ма Шандросичъ, панъ Ходко Щиборъ дворникъ, панъ
 Петръ прѣкалао, панъ Петръ логгееет, панъ Ходко

Крецевичъ, пан Моика и братъ его панъ Тоадеръ,
 панъ Гоанъ, панъ Косте Орышъ, панъ Косте Дано-
 вичъ, панъ Шондрика Толочка, панъ Лазя Питикъ,
 панъ Андрушко, панъ Іонъ Бучумъ, панъ Миккраль
 дворникъ, панъ Тоадеръ Дулчевичъ, панъ Михуль
 Старостичъ, панъ Сяча Хотинскы, панъ Болбоосъ по-
 стельникъ, панъ Роман Худичъ, панъ Іацко Худичъ,
 панъ Ивашко Хринковичъ панъ Илѣ Вистиарникъ, панъ
 Васко Левичъ, панъ Хрипко Левичъ, пан Данчуль
 Квѣжчинъ, панъ Нягкымпянъ, панъ Ивашко устекли,
 панъ Дръославъ, панъ Негои и братъ его панъ Бра-
 туль, панъ Еремма, панъ Порка, панъ Ёзерянъ ко-
 мисъ, панъ Михуль столникъ, панъ Гангудъ спатаръ,
 панъ Негрилъ дворникъ, панъ Дракоме чашникъ, панъ
 Зянко, панъ Дума Микачъ, панъ Дума Галбинъ, панъ
 Косте Цоличъ, панъ Петръ Срѣвескуль, панъ Ми-
 куль спатара и панъ Журжолѣнцъ, и нѣмъ писари
 панъ Тоадеръ Проданъ и панъ Добруль и панъ Кры-
 стѣ и панъ Вулпашъ и панъ Сольманъ и ины усы А
 Стецко писалъ у Васлуй В лѣто 6964.

XVI. - XVII. в/к.

ІЗ ОПИСІВ ПРАВОБЕРЕЖНИХ ЗАМКІВ.

з 1552.р.

І. ІЗ ОПИСУ ЧЕРКАСЬКОГО ЗАМКУ.

З а м о к Черкаський отъ трехъ годовъ людьми до-
ордеревци т.е. Волощани поднепръскими верховыми,
справом державъци Могилевского, негдѣ Федора Ба-
ки, рубленъ, з дерева соснового отесманого, не
облепленъ нижи только четвертая часть отъ мес-
та, што приступнейша, такъ на тотъ часъ пескомъ
присыпана за плотомъ хворостиннымъ, голымъ, необма-
заннымъ. В е ж ь чотыри: три з нихъ совитыми сте-
нами рублены, повыведены над стени. Городеи 29;
бланкованье на нихъ с подсабитьемъ. Две городни
не накрыты, а в некоторыхъ городнях и помостовъ
не мало повывбрано. А все будованье то замково
унищено; можетъ на некоторыхъ мѣстахъ человекъ

І/В цій пам'ятці під впливом білоруської канцеля-
рської мови, як це; зрештою, дуже часто це подоби-
мо в джерелах /і в літературних творах/ XVI. та
XVII.в. /а то й XVIII.ст./, буква "з" /укр. "і"/
передається на білоруський спосіб значком "е".

272 на земли стоячи, бланкованья, а подъяснитъа ки-
емъ досагнути. Удолжь городни не одною мером, отъ
вежи - первое, которая на воротех, до другой ве-
жи, вшодъши въ замокъ по-леву, то есть отъ Днеп-
ра, межи тыми двема вежами городни три, а домъ
в той стене при земли; комора, сени, светлица с
комниномъ глинянымъ, выведеннымъ в даху; оконъ в
дому того в замокъ чотыри, а вонъ в замку два,
всее тоє стены отъ вежи до вежи сажонъ осьмнадъ-
цать в домомъ..... Д а л о спижаное жъ вдоль
пяти падей, старе, запущено, выстрелялося вже,
без коль, и ложе лихо. Сарпантынъ желъзний вдо-
лжъ съ пороховницемъ 10 падей. Куля до него на
падъ... Г а к и в н и ц ь въ одну меру, вдоль
по полъсени падей - 7. Гакивницъ въ одну жъ ме-
ру, вдоль по полъшесты пады - 29, а окромъ тыхъ
гакивница одна розорвана. Киевъ желъзнихъ, што
стреляють съ нихъ, 7. Формъ на кули до тыхъ га-
кивницъ и до киевъ 12 медяныхъ... Куль каменныхъ
около полъ трети пады - 27, але дела до тыхъ куль
нетъ..... П о р о х у пушечного або далного полъ-
четверти бочка соланьки. Пороху гакивничного, што
недавно съ скарбу господарского прислано - 4 бо-

чечки, а давного пороку гаковничного жъ польто- 273
рых солянки... И о т и к ъ - 23, круковъ, што отъ
огнь боронити - 4, долотовъ - II, кгротковъ -
I7... в житнику к р у п ъ овсяныхъ бочокъ 23,
а гречишныхъ полъдеваты бочки...

Р о б я т ь з а м о к ъ и м о с т ь передъ
замкомъ добродеревцы, то есть, люди з волостей
верховныхъ; а острогъ робять мещане вси посполу с
бояры... Кгдѣся што в замку отъ ветру с к а -
з и т ь, доски гдѣ поспадывають, або глина отъ
стѣны ся отвалить, або мость, або гора замковая
почнетъ казйтися, то мещане и бояре оправовати
повинны вси... С т о р о ж и в замку бывають
два, а стерегутъ и кличуть уночи на вежах, а
вдѣнь воду а дрова носить и кнѣши послуги тамъ
в замку чинять, а наймуеть стороживъ до замку
староста с пенязей селиковщины, што мещане скла-
дають на то з дому каждого на годъ по два грѣна...
Нижели теперь драбы замку стерегутъ и кличуть за
тотъ датокъ, который з скарбу государского бе-
рутъ... Е ѣ о с т р о г и сторожи: у воротъ
одинъ у верховныхъ, а другой у невоныхъ, наймууть
стороховъ тыхъ мещане и бояре, складаючи на
нихъ особно з дому каждого, такъ з боярского,

274 **Я**ко з мѣщаньскаго на годъ по грошу, да жита по чверти, то есть по третей части соданки... И а п о л и сторожу деръжати повинни, складаючи ся тежъ на то вси такъ бояре, яко мѣщане часовъ по- потребныхъ, кгда на пашни выходить, або кгда ся выстерегать людей неприятельскихъ... Мѣщане, жъ подачки на замокъ и на поддѣймовање пословъ да- вать, протѣ не повинни ездити на поле, али жъ съ самимъ старостомъ...

К о з а к и, которые домовъ тамъ въ Черкас- сахъ не мають, и тые дають старостѣ коладки по шести жъ грошей и сѣна косать ему по два дни на лѣте толоками за его стравомъ и за медомъ. А ко- торымъ козаки, не отъходячи у козацѣство на по- ле, ани рекомъ у низ, служатъ в мѣстехъ в наймехъ бояромъ або мѣщаномъ, тымъ старостѣ коладки дава- ти, ани сѣна косити не повинни.

Т о р ъ х о в ѣ ц ы, которые до Черкасъ при- езджаютъ, листовъ безмытныхъ не мають, тымъ да- вать на замокъ мита отъ кони по 3 гроши. А обест- ки каждыи торъховець, хтоколько на Черкасы едетъ, повиненъ дати старостѣ по грошу...

Хто бѣ к о н я або колько ихъ вигнаеъ з д и к о в ѣ, маєть кони тые привести до замку; и

будутъ ли Черкашенина которого, маєть Черкашенинъ 275
кони тѣхъ свои взяти, давши отъ нихъ по 12 грошей
тому, кто выгналъ. А естли будутъ кони чужогоро-
дъцовы, ино тотъ, кто выгналъ, маєть старосте да-
ти отъ коней тѣхъ по 12 грошей и держати ихъ, ахъ
чужогородецъ заплатитъ ему отъ каждого коней тѣхъ
по 30 грошей.

Кгда прибежитъ зъ орды до Черкасъ п о л о-
н е н и к ъ чужогородецъ, а выведетъ коня, воль-
но старосте коня того взяти, а беглеца того оде-
ти и обути маєть. А естли бы не одного коня поло-
няникъ вывелъ, не маєть староста в него брати
болшъ, никли только одного коня, и за то его....
одети и обути маєть, а инѣши кони вольно бегле-
цу подети где хота. А кгда Черкашенинъ з орды
утечетъ, а колькоколько коней выведетъ, то ему
не маєть быти отънимано.

К о р ч м у староста деръжитъ, беретъ медъ
пресный у Черкашовъ уставовъ - кадь по полдевета
дасать грошей, и недопускаетъ имъ продавати меду
никому иному. А с каждое кади, розсѣтивши, вы-
бираетъ староста за сѣту по 8 копъ и по 25 гро-
шей, а за воскъ по 30 грошей. Шинькованье меду
деръжитъ у двухъ корчмахъ, а в третьей горелку,

276 за ведро горелки брать по 40 грошей. Меду в корчмах тыхъ выпивать инакды на день сыченье одна кады, а кды здобывшися откуль люди приходить, тогды и трехъ кадей сыченья на одинъ день не ставаетъ, а многды, такъ злеща лете, часу робочего и через сколько дней одное кади сыченье трваеть, а так не ровный завсжды бываетъ доходъ с корчмы...

Окромъ осмалхъ бояръ и мещанъ бывають приходяе к о з а к и; сее зими было ихъ разомъ о поль-третяста.

В о д а мисту Черкасскому з Днепра, о трехъ стрельбищахъ отъ острога болонемъ, в-одно зъ замку ходять по воду безпечье...

Тамъ при замку Черкасскомъ ротмистръ Петръ Розбиский указаль роту свою, з которои ново тамъ притягнуль, сто драбовъ, мчачи, з бубны, з прапоры, зъ зброями - в десятку каждомъ по два копийники з зброяхъ, з корды а з алябартами або з оцены, а по шести стрельцовъ з ручьницы, з мечи.

Староста техъ указаль другій почоть драбовъ же давнейшихъ, которые тамъ подъ его моцью служили, шестидесятъ ихъ збройне, личачи в десятку каждомъ по два копийники з зброяхъ, зъ оцены, з кор-

ди, а по осми стрельцовъ з ручницами, з мечи... 277

Указади тежъ староста служебниковъ своихъ ездно
пятьдесять молодцовъ приездъчихъ, а тутощныхъ
Черкасцовъ и Каневцовъ, которые ему з-дѣтку слу-
жать - II...

2.13 ОПИСУ КАНІВСЬКОГО ЗАМКУ.

З а м о к ъ Каневскій отъ полъчетвернадцати
лѣтъ за пана Остафя Дашковича лядми добродере-
вцы робленъ з дерева соснового..... погнило и
попададо будованья много, што не попада-
до, кно и то ледви отъ витру колышется... Про-
сторонство замку удолжъ сажонъ 40 и полщоста, а
впоперек - 18... По другой стороне, внодши в
замок по-праву, подле бежи воротное - домъ при
земли гнилий.

Стоить замокъ на гори Днепровой высокой а
прикрой надъ речницею ... отъ места на гору ку
замку узойти нельзя, односторожкою, которая учи-
нена по гори зъ места до воротъ замковых.....
Городище жъ стародавнее широко в валы немалыи,
съ которого можетъ быти на замокъ стрельба шко-
длива... Дерево... на будоване... лежать покида-
но... надъ водою недалеко отъ берега, а не малую
часть дерева того понесла вода веснов лонскою, а

остатокъ тамъ же надъ берегомъ ... надтрuxлило отъ воды вхо, а иное порозбирано и спалено...

Ж е л и з а /в замку/ шинъ сто семьдесятъ и шесть... Въ житнику крупъ... ячѣныхъ 6 и мирка...

Старосте отъ к о р о в а н а, кгда в Орѣды идетъ, коверъ, тебенъки; а кгда до Орѣды, тогды шуба сибирькова безъ колънера, колпакъ, шлыкъ лисий, седло, а к тому поклоны и подарки з доброе воли, а кгда водою идетъ корованъ, наймаются подъ нихъ с чолънами мещане тутешные тяглые, а землянскимъ ани жаднымъ инымъ найматися не вольно, и дають з того старосте отъ чолъна по золотому...

Д о в ы замковне — за Днепромъ на реце Супой у четырехъ милехъ отъ замку; у тые ловы.... ходять з старостом на годъ однокротъ и ловять тамъ черезъ три дни бояре, мещане и селяне—Колтыгаевцы, Телехтемировцы, которые отъ пана Остафмя отданы монастырь Пустынскому; а кгда тамъ староста половить, потомъ мещанамъ и бояромъ ловить тамъ вольно здавна без выти, але теперешний староста упущаетъ тамъ чужогородцовъ и беретъ отъ нихъ выть — третью часть улову...

Земля по полемъ надъ мистомъ мещаномъ на пашню здавна была вольна, ниже недавно князь Воло-

димеръ Путивльскій, вышодши изъ Москвы, почаль 279
на тыхъ земляхъ с пашень мещанскихъ брати деся-
тину. Сего лета взято жито 10 копъ, ярыва - 10
копъ... По Днепру зверху село Вороново... Людей
села того семьей - 15, зимуютъ при замку в мес-
те, литуютъ тамъ на острове, в погоню ходять, по-
дводу и стацию дають посполу з мещаны...

С е л и щ о Ходорово ... отъ замку земель
3 мили, водю - 6 миль... теперъ держитъ Киянинъ
Оньковичъ отътуль ниже у мили селище Дер-
дева...

Тамъже подле Рси о з е р о замковое Гнезде-
во, на старосту волочать люди всякше добровольне
для рыбъ, яко и лонъское зимы, и не могли рыбы
тамъ все побрати, зостала плоть на леду...

Тамъже на Суле, уверхъ ... земель ити два
дни, а рекою болшъ - у х о д ы: Ромъковъщина, Ме-
хведовщина, шукановъщина... езь, бобровые гоны,
пасеки мещанские были четырехъ чоловіковъ отъчи-
зны, теперъ держитъ то... землянинъ... на имя
Драбъ, а служить з тыхъ отъчинъ самъ только од-
ною особю...

3.13 ОПИСУ КИЇВСЬКОГО ЗАМКУ.

З а м о к ъ киевський... увась... з дерева соснового тесаного урубленъ, городень - 133, некоторые с нихъ по 4 сажни, иньшие - менши, вси з бланкованьемъ добрымъ, драмицами нетонькими побитымъ, з помостн... з дверьми, а съ столъбами, где ихъ потреба... Стены з надворья обшлеплены вси глиною... Шопы, гдѣ дила стоять... впоперекъ накрыта добре..., стены... подперты брусемъ мощнымъ.

Ц е р к в е и в замку 3 рускихъ, четвертая латинская. З е к г а р ъ в замку на вежи з колы и со всеми приправами выбиваетъ 24. Зекгамистръ ... береть отъ зекгара... 15 копъ грошей, а сукна луньского 5 локоть.

М о с т ъ ... зъ зуводомъ на ланцугахъ двухъ, а робать мостъ тотъ люди митрополъи Спасские з Печерскими по-половине.

Г о р а з а м к о в а я висока досить и прыкра, иньшли близко иньшие горы, такъже высоки.

Отъ полуночное стороны за браномъ боеводинов прилегла гора, на имя Шковца, з которое видно все посередъ замьку черезъ стену, бо гора замковая с тое стороны пошла на доль, а въ серед-

не вышла никуда по краямъ, а такъ потреба тамъ
впоперекъ замку тарасу, которыми бы щитали отъ
горы оное щиковицы... Почала замковая рисовати-
ся на трехъ мѣстахъ, а злата на одномъ мѣстѣ-
цы отъ поля ама немала вырыта плыненьемъ песку з
водою дождевою, а такъ потребуеть тамъ гора та-
мованья безъ мешканья. По горе той замковой тра-
ву з той стороны, што отъ мѣста, окошавать и
дорогу отъ мѣста до брѣни воеводиное, зикѣ сту-
пени вырубиваючи, направуютъ мещане.

Каменныхъ кулъ сто безъ одное... кулъ таков-
ничьныхъ... — 40, шроту железного на кули не обли-
ваного полтора ста. Свинцу полчетверты свинки,
а каждая с нихъ чотыромъ молодцомъ у знимокъ, а
малыхъ штукъ полъсвиньковъ 3.

Камене, слонн, а колодины ку обороне на бла-
нъкахъ и вежахъ, и воду держати повинны тамъ ме-
щане вси...

Ц е г л и на потребу замкову... накладка
шопы полъна, вдоль шопы тая 19 сажонъ, а въширь-
ки полъ 4 сажня, увышъку чловѣка стоячого и
двухъ пядей... В цегельницѣ наложено цегли вы-
паленое, вдоль цегельницѣ 14 сажонъ, а въширьки
цегельница тая 20 сажонъ... А непаленое цегли су-

282 кое жъ - II громадъ або стиртъ под дахомъ, тамъ же въ цегельни.

Беруть мещане на ратушу отъ шинкованья горельки, отъ воскобойни, отъ ведеръца, которыми медь прѣсный мѣрають, за все тое на годъ по шестидесяти копъ грошей... Выдаютъ мещане доходы тые на сторожи, на кликуна и на мистра.

Д о м о в ь в месте, кромъ церьквей а шпиталевъ рускихъ, лядскихъ, армянскихъ - полъпятаста.

...Люди винны неводъ станути воеводиинъ на озере замъковымъ, у Петровъцохъ...; воевода уставиъ имъ новину: нахате имъ молотити збожье, платячи имъ по подугрошу отъ кони, а прыганать ихъ жати, орати боля, нижи повинность ихъ...

Монастырь слыветъ Бѣдубицъкий светого Михайла, штось троха пожитъку черъньцомъ, а митрополи-ту нѣтъ...

А достаточъно пописанъое места и повету кievъского, а мѣстностей землянскихъ и церьковъныхъ и доходовъ воеводиныхъ не могло быти на тотъ часъ, бо не допущено того в небытности воеводиной. Намѣстникъ его отъказалъ, ихъ люди не послушныи его, ани подъ его моцъю, але подъ городничого, яко

справды на тотъ часъ з воли господарское уста-²⁸³
венного; а городничий отказалъ потомужъ, ижъ лю-
ди не послушны его, але намѣстникъ воеводинъ
ими справуетъ, а такъ што есмо собою выведатися
могли, то есмо пописали...

З ПЕРЕСОПНИЦЬКОЇ ЄВАНГЕЛІЇ

1556-1561.

І. З е в а н г е л і я л у к и.
VII, I-IO.

І. А коли доконьчаль, всѣхъ слѣвъ своихъ
оусныхъ людѣмъ, и вошолъ до Капернаума. 2. Сѣтѣ-
никови пакъ нѣякѣмоу слоуга бѣлъ немощень вѣлыми,
и хотѣлъ оумѣрети, которого то онъ любилъ вѣлыми.
3. А коли оуслышаль о І[су]сѣ, послалъ к^і нему
старшій жъ Жидѣвъ, просѣчи его, абы пришел и
оуздоровиль слоужбѣника егѣ. 4. А они приходши
ко І[су]сови, просили егѣ вѣлыми, мѣвечи: "Гѣденъ
есть тожъ, абы еси тоѣ дѣла него оучинилъ, 5. бо
любить народъ нашъ и изборище тоѣ збудоваль намъ".

І/У перших двох виписах залишаємо все, як у ру-
кописі: наголоси, зберігаємо всі значки на "я"/я,
ѣ, ѣ/, паїрики, ь та ъ, що мішаються між собою,
а тільки розважаємо титла, надрядкові букви кла-
демо в рядки, розділові знаки теж - наші.

284 6. Тогда І [су]с шѡль с њими; а коли не далѣкъ
 бѣль ѡт дѡмоу, послал противъ негѡ сотѣнякъ дру-
 гий прѣтѣль, рекоучи: "Г[оспод]и, не трудисѡ,
 оо не естъ ѣсми гѡдень, асѣ еси вѣшѡль подъ пок-
 ровъ мой; 7. и протѡжъ есми и себѣ за негѡдного
 полѡжилъ, ибѣхъ пришѡль къ тѡбѣ, але рѣци словомъ,
 и боудеть оуздѡровѣленъ слоуга мой. 8. Во и гѣ
 есми ч[о]л[овѣ]къ подъ владѣрьствомъ оучиненный,
 маю подъ собою воины, и рѣкоу единому: иди тамъ,
 а онъ идетъ, а другому: прійди, и прійдетъ, а
 слоубебникови моему оучини тотѡ, а онъ оучи-
 нять. 9. оуслѣшавъши тѡе І [су]с, и дѣвовалѡся емоу.
 И обернуувъшисѡ къ народоу, который-то за нѣмъ
 шѡль, рѣклъ: "Тѡ вамъ повѣдаю, иже таковое вѣрн-
 нѣ межи жиды есми не нашѡль". 10. А коли сѣга ве-
 рѣноули додому тѣи, которѣи бѣли послани, и на-
 шѣли онѡго-то немоцѣного слоуга оуздѡровѣленна.

XV., II-32.

II. ч[о]л[овѣ]къ нѣкоторый малъ двѣ с[ы]ны.
 12. И рѣклъ мѡлодшій с[ы]нъ ѡтцевѣ: "Отче, дай
 ми достѡинную часть имѣнїѣ". И рѡзделилъ имъ
 имѣнїѣ. 13. Нѣ по многѣхъ пакъ днѣхъ меншии сѣнѣ
 все забравши, и пошѡль въ сторѡну далѣкую, и

там по́тратилъ ^{всѣ} своеѣ имѣніе. 14. А коли ужъ все оут- 285
ратилъ, сталъсѣ голодь великыи въ ономъ-то сто-
ронѣ, а онъ почалъ недостатокъ трѣпѣти. 15. И,
пошли, присталъ къ единомуу ч[о]л[овѣ]коу, жи-
вучоному въ ономъ-то мѣстѣ, который же то послалъ
его до села своего, абы паслъ свѣнѣ. 16. А онъ ужъ
бы быль радъ насѣтити чрево свое от рожень / або
илоумомъ, або отрубамъ /, который едали свѣнѣ,
але и тихъ никто не хотѣлъ емуу дати. 17. Тогда
какъ пришолъ в собѣ и рекъ: "Ѧ, како есть много
наймитовъ, в до́му отца моего, а какъ много ма́тъ
хлѣба, а гдѣ тоутъ ѣ голоду по́гибаѣ. 18. Але на-
чогò не оучиню, едно вѣставши, по́йдоу къ отцу
моему и рекоу емуу: "Ѧ, отецъ, съгрешихъ есмь
на н[е]бо и предъ тобою. 19. дѣлѣ которых моихъ зло-
стѣй не есть есмь годенъ назватисѣ с[н]омъ твоимъ,
але оучини мене единого[о] з наемниковъ твоихъ".
20. А, вставши, пошолъ къ отцу своему. И еще
онъ далеко быль, оуздраль ег[о] от[е]цъ его, и
розымилонасѣ его, и, прѣбѣгши, палъ на шѣю ег[о],
и много цѣловалъ его. 21. Рекъ емуу с[н]и: "Ѧ,
отецъ, съгрешихъ на н[е]бо предъ тобою, кж есмь не-
годенъ назвати сѣя с[н]омъ твоимъ". 22. А от[е]цъ
рѣкъ до слоугъ своихъ: "Борзо прине́сѣте одехоу

286 надыршу, а оббѣте его, и дайте прѣстолъ на
роукоу его, а обуви на ноги его. 23. А приведѣте
тѣлѣ тоучное, и забѣйте, а гадѣ вѣселѣмсь, бо
тот-то с[н]нъ мой оумрѣ был, аза есть ожилъ, за-
гинуль бѣль, и опѣт[ь] сѣ наполъ. И почал сѣ ве-
селити. 25. А старшій его с[н]нъ бѣль на солѣ /або
на поли /, а коли шолъ и приближалъсѣ къ домови и
оуслышалъ пѣснѣ и игри, 26. и призѣавши едино-
гѣ слоугоу и спѣталъ его, рѣкоучи, што тѣ есть.
27. А онъ рѣкль ем[оу]: "Братъ твой пришель, и за-
биль отѣцъ твой тѣлца кормленого длѣ того, иже
сѣ к нему здѣровъ наверноуль". 28. Оуслышавши
то, и рѣбгнѣвалъсѣ, и не хотѣль войти до-домоу. То-
гда от[е]цъ его, вышодши, почаль и его прѣснѣти.
29. А онъ, отпѣвѣдаучи, рѣкль отц[е]ви своѣмоу:
"А толкѣ лѣтъ робѣю тѣбѣ, и николи есми заповѣди
твоѣи не преступалъ, а м[е]нѣ николи не далъ еси
ни козлѣтѣ, абыхъ о прѣатѣлѣи моими повеселилсѣ,
30. але коли пришель тот-то с[н]нъ твой, который
же похралъ твоѣ имѣнѣ зъ любодѣйцами, скѣро при-
пол и забиль еси ему тѣлца тоучного. 31. А онъ
рѣкль ему: "С[н]ноу, ты вѣсѣгда еси съ мною, и
все мое твоѣ ест; але гѣдитѣ вѣселитисѣ и ра-
довати сѣ, ии тотъ братъ твоуи оумрѣ бѣль и

X, 38-42.

38. И сталося, коли шли до единого мѣстечка
нѣкоторого, жена нѣкотораа, именемъ Марѳа при-
яла его въ домъ свой. 39. А та-то мада [се]стру,
которой было имя Маріа, котораа-то сѣдѣла при
ногахъ І[су]совихъ и слоухала словъ его. 40. Але
Марѳа мовила о многомъ слоужбѣ а, стоячи, рекла:
"Г[оспод]и, не двавш-ли о то, иже сестра моя ме-
не самоу тобѣ послуговати оставила? Речи
мѣ, аси ми помогла" 41. Отповидѣль І[су]съ и рекль
ей: "Марѳо, Марѳо, печалюешися и мовиши о мно-
гихъ речахъ; 42. единоеже есть на потребу. М[а]-
рїа доброу часть обрѣла, которая х-то не оти-
мется от нея."

XXIII., 39-43.

39. Бдишь пакъ с тихъ обѣщанныхъ злодѣвъ, роу-
гающихся емоу, мовиль: "Если и ти еси Х[ристо]с, по-
можи себѣ и намъ". 40. А другой пакъ, боудючи то-
варишемъ его, отповидѣль емоу, грозне рекоучи: "че-
моу ся ты Б[ог]а не боиши; бо ми есмо правдиве въ
томъ осуждени, 41. и за намѣ оучаеши годноу заплата
ту береже, а сей пакъ ничего злаго никому не

288 оучинилъ. 42.И рекъ І[су]сови: "Помани мя, Г[ос-
под]и, коли прїидеш, въ ц[а]р[с]твіи своемъ".
43.И рекъ емоу І[су]: "Правдоу повѣдаю тобѣ,
днес[ь] боудешъ съ мною въ рай".

З е в а н г е л і я М а р к а
XII., 13-17.

13.И послали къ нему нѣкоторыхъ азъ фарисеовъ
и иродияновоувъ, аби его вловили въ мовѣ; 14.Ко-
торыи ж то, пришедши, рекли емоу: "Оучитель, въ-
даемъ, иже еси справедливый, а не дбаеши нѣ на
кого, и не смотришь на особу людскоую, але пра-
вдивому поутю божію наоучашъ. Годит-ли се данъ
дати, чи-ли нѣтъ? Дамо-ли, или не дамъ? 15.А онъ,
вѣдаючи ихъ лестъ, рекъ имъ: "Чемоу мя коусите?
Принесѣте ми пѣнезъ, нехай оглѣдаю". 16.А они при-
несли и дали емоу. Рекъ имъ: "Чие то есть въкоб-
раженѣ и написанѣ? А они емоу повидѣли: цесарево.
17.И, отповѣдаючи, І[су]с рекъ имъ: "дайте ж тог-
ды цесареви, што есть цесарево, а б[о]жіе в[ого]-
ви. И дивовались томоу.

З е в а н г е л і я І в а н а
IV., 5-8.

5.И пришлоу до мѣста самаританьского, кото-
рое-то зовоуть Сихар, близко села, которое даль

Раковъ Иосифови, с[н]ноу своему. 6. Былъ . . . тѣхъ
 тамъ и колодезь /стоудна ази криница/ Раковъ,
 а І[сусъ], яко то з дороги змордовался, и сѣлъ
 над колодеземъ; година юж была яко бы постая.
 7. И пришла жена съ Самарѣи почръпати воды. И
 рекъ ей І[сусъ]: "Дамъ ми пити". 8. А оученици его
 на тот часъ отишли бышѣ до мѣста, абы накупили
 собѣ странныхъ речѣй.

Х., 1-9.

1. Заправды, заправды повѣдаю вамъ кто не
 входить дверьми въ загородоу овечюу, але иноу-
 ды входить, тот ест злодѣй и розбойникъ. 2. Але
 кто входить дверми, то ест пастыр овечий, 3. то-
 му и одвернии отворяеть, о овцѣ слоухають го-
 лоса его, а свои овцѣ называють по имени, и вы-
 ганають ихъ. 4. А коли власныи свои овцѣ выже-
 неть, и самъ пред ними идеть, и овцѣ его за ними
 идоуть, бо знають его по голосу его. а за чужими
 не идоуть, але аще и оутекають от него, бо не
 знають голосу чужого. 6. Тое имъ под притокомъ по-
 видѣль І[сусъ], а они того не могли разумѣти што бы
 то была за повѣсть, которою имъ І[сусъ] повидѣль.
 7. Повторе пакъ рекъ имъ І[сусъ]: "Заправды, запра-

вды повѣдаю вамъ, иже а есмѣ дверями овечими.

8.Вси, которымъ жъ коимъ жъ передо мною пришли, злодѣе есть и разбойници, але не слоухали ихъ овцѣ.

9.Я есмѣ дверями, а кто бы чрезъ мене вшолъ, тотъ боудетъ избавлень, а войде и опять выйде, и пожитокъ найдетъ...."

К і н ц е в е с л о в о .

Прото жъ прошу васъ, с[в]ященници, отди и дѣакони, и вси, которые есте въ крилосехъ причтении слоугы ц[е]рк[о]вни: если в ко[то]ромъ главе, либо зачале, либо початку, либо конци изгробимхъ, с товарищемъ мовачи албо в помислахъ сего светнихъ мыслячи, — исправляйте, а не злеречѣте писавшему, але просѣте Б[о]га, такъ мовачи: "Все нехай боудеть бл[а]гоугодно и подобно твоему чол[овѣ]къ колюмоу и м[и]л[о]с[е]рдїю. Тыжъ и мен[е], Спасе, сп[ас]си по милости твоеи и по многымъ щедробливостямъ твоимъ, и дай мнѣ, абыхъ тебе, единого истинного Б[о]га, хвалиль, отъ и[н]нѣ а и до см[е]рти моеи. А затымъ нехай боудетъ хв[а]ла и честь Б[о]гу Отцю съ С[ы]номъ и Д[оу]хомъ С[в]ятымъ на вѣки вѣчныхъ славе твѣявшему, аминь.

З КРЕХІВСЬКОГО АПОСТОЛА¹⁾
/коло 1560.р./

1 З Апостольських Дій /вторий книги Луки
свѣтого, которых напис ест "Дїи або справи апо-
столскии"/.

І, І-4 /Глава ѧ
ест розмови Ісусу,
сови зъ Апостоли,
его в небовсупене
ЄІ, рїч Петрова ку
шораню которого на
мїстце Іуды Скари
ота Кѧ, жеребец пал
на Матееѧ /.

І.учинил есми першии кн-
ги Теофиле, о всем, што поче-
нал І[су]с чинити и оучити,

2.аж до дня того, до ко-
торого заказал Апостолом через
Д[у]ха свѣтого, которых быи об-
рал, и вѣст ест игорѧ,

3.перед которым по оуму-
чении своем стал жив оу мно-
гих правдивых знаках через со-

Ѧ : Ѧ Ісу[сѧ] ест
тут, и тѣи книги
мают быти злучени
с першими, которых
писалъ Лука свѧ -
тѣи.

Б: то ест, абы ѡ-
поведали еванге-
лїю

Г: абы тѣм спо-
собом зацност [ѧ]
и зверхност [ѧ] по-
дле евангелїи...

І/Фотографічні знімки з цих виписок ласкаво до-
ставив нам для дієї книжки п.проф.Ів.Огієнко з Ва-
ршави, за це складаємо йому тут щирю подяку. В.С.

292 рок днии сѣ им оуказувчи и
поведаючи им ѿ ца[р]ства
божия,

4.а собравши их, рос-
казал им, абы не отходи-
ли ѿ Єрусалима, але же-
бы ждали ѿбѣт и и цы ѿ-
цовской...

VII., 54-60.

54.Ѽни, то слышачи, цукалисѣ серцы своими
и скрегетали на него зубами.

55.А Стефан, будучи полон д[у]ха св[ѣ]того,
смотрячи в небо, видел хвалу б[о]жую и і[с]уса
стоячого на правици божой,

56.и рече: "Ѽто вижу неба отворенны а сына
ч[о]л[о]в[ѣ]чюго стоячого по правици божой.

57.А Ѽни, крикнувши голосом великим, заты-
кали оуши свои и кинулисѣ на него одностание,

58.и, выведше его вон з мѣста, оубиша ка-
менем, а свѣткове, знемше съ себе одѣяе свое,
положили оу ног младенца, которого звано Сауль.

59.и вкаменовали Стефана, коли сѣ молил и
мовил: "П[а]не Исусе, приими д[у]ха моего",

60.И, поклекнувши на колѣна, кричал голосом²⁹³
великим: "П[а]не, не причитай им того греху". А
коли то вымовил, оуснул.

2.3 АПОКРАФИЧНОГО ЛИСТА АП. ПАВЛА ДО ЛЯОДИКІЙ-
ЦІВ /стор. 478./.

I - 5.

лист Павла св[ѣ]т[о]го до ладикіевъ.

1. Павел посланны не от людей, ани от челоуѣ-
ка, але через Исуса помазанца; болѣат, которые
сут[ь] в ладикіи:

2. Ласка и покой нехай будет вам от Бога Отца
и от П[а]на І[су]са помазанца!

3. Дакую в[о]гу моему оуво всѣх молитвах моих,
же вы моцне сутвержени заставаете в нем и во всѣх
справах его,

4. ожидаючи обѣтници его на ден[ь] суду.

5. И не давайте ж се зводити тым, которые, по-
рожне мовет, а старают се, жебы вас отвели от
евангеліи, которуя есми га вам оповедал.

Dunagu, Dunagu, čemu smuten tečesz ?

Na werssi Dunaju try roty tu stoju:

Perwssa rota Turecká,

Druha rota Tatarská,

Treta rota Wołoska.

W Turecký-m rotě ssablami ssermugu,

W Tatarský-m rotě strylkami strilagu,

Wołoskym rotě Sstefan wygwoda.

W Sstefanowy rotě dywoňka plačet

Y, plačucy, powjdała: „Sstefane, Sstefane,

Sstefan wygwoda, albo mě pŭgmi, albo mě ljssi.

A čssto mi rečet Sstefan wygwoda:

„Krásna dywonice, pugmilbych tě dywoňko -

Nerownag mi ges; lissiľbych te, -milenska mi jes,

Sstam mi rekľa dywoňka: „Pusty mne, Sstefane,

Sskoču yá w Dunag, w Dunag hluboky.

A chkdо mi dopľynet, geho gá budu.

Něchto me dopľynuľ, krasnu dywoňku,

Dopľynuľ dywoňko Sstefan wygwoda.

Y wzal dywoňku, zabiľ gi w ručku;

„Dywoňko, dussenko, milenska mi budeš.“

ГРАМОТА КНЯЗЯ КОНСТАНТИНА ОСТРОЗЬКОГО НА
ОСНОВАННІ ПІД МІСТОМ ДУБНОМ, НА ОСТРОВІ ДУБІВЦІ,
ЖІНОЧОГО МОНАСТІРЯ 5. квітня 1592. р.

Костанѣтинъ кнежа острожское, воевода кие-
вский, маршалокъ земли волынское, староста во-
лодымерский, ознаймуемо симъ нашимъ листомъ, иже
мы, маючи баченье на пелгримокъ тыхъ, которые
отъ свицкихъ роскошей на духовные, отъ земли на
небо, отъ смерти на животъ, а зелаща въ народи
нашомъ славенскомъ, виры восточное церкви, идутъ
и на той дорози биди и напасти в удрученю тила,
приймавати, звытяжачи грѣхъ, изволяють, дома
своя, имина, маестности, любовь тила, роскошь сви-
та сего и всякое прагнене отъ дочасныхъ, насли-
дуючи самого наставника Спаса Исуса Христа, Гос-
пода Бога и владыки нашего, который тежъ пел-
гримоваль отъ небеси на землю для збавеня всѣхъ
насъ, оставують; паметуючи тежъ и на то, яко
Петръ апостолъ пише, же и мы пелгримове и прихо-
дки на земли мешкавши часъ який тутъ, отыйти и
иншимъ тоє мешканье поступити мусимо; абы та-
таковне люди подъ прикрытемъ отчизного кгрунту
нашого мешкати и за обороною нашою в покою спа-
сене собі позысковати могли, — в мести моему ду-
бни, подъ самымъ местомъ, на стави, островъ увесь

296 называемый Дубовець с полемъ и зо всімъ, якъ ся в себе маєть, поки его вода кругомъ обошла, на иноческоє житє инокинямъ побожнимъ, для отчизни и заплаты сторичное будущего вику, вечно отдаемо и на тое затишное, безмолвное и безпечальное житє иноческого чину людемъ записуемо, в што ся ани сынове наши вступовати и розоряти воли добрымъ сумненемъ пошлюбена нашего Богу не мають. А еслибы хто з державцовъ Дубна, кому бы се то держати в руки достало, розоряти или отнимати тое надане наше смилъ, таковий буди проклять и непростенъ отъ Отца и Сына и Светого Духа в нинешний вики и въ будущий. На што даємъ на сесь часъ инокинямъ, а по нимъ инокомъ, сесь нашъ листъ с печатью и с подписомъ власное руки наше. Писанъ в Дубни, року отъ божого нароженя тисеча пятсотъ деветдесять второго, месяца априля осмого дня, во-длугъ старого календару. Власная рука.

ЗІ СКАРГИ АРХИМАНДРИТА ЖИДИЧИНСЬКОГО МОНА-СТИРЯ ГЕДЕОНА БАЛАБАНА НА ЕПИСКОПА КИРИЛА ТЕРЛЕЦЬКОГО ЗА ОЗВРОШНИЙ НАПАД 28.серпня 1597.р.

... тамъ на тотъ часъ, съ пулгакомъ напервой стрельбу пустую и ктвалтовную учинивши, двери до сѣней, окна до избы выбивати и добыватися почали

што я, услышавши такое стреляне и добыване въ 297
домъ, а не ведаячи, што бы ся то дѣять мѣло, на
дворъ есми въ тылъ изъ крестыми, которые при мни
на тотъ часъ были и ночлигъ свой въ монастыри Жи-
дичинскомъ мѣли, тихо-смы вышли, а то есть мено-
вите: панъ Янъ, войтъ луцкій, панъ Матфій Лаври-
новский, панъ Павелъ Лепковский. Кгдымъ уже на
цвинтари, зъ избы выпавши, былъ, тогда есми, не-
малое войско людей обачивши, на церковь головную
мурованую заложене светого Микола, где мисце спо-
койное и безпечное могло быть, уходить-мъ почалъ;
тамъ же они мене постерюгши або обачивши, одинъ
на другого крикнувши великимъ голосомъ тыми сло-
вы: онъ Волобанъ! Бий, забий!" што я, то услышавши,
рѣзвей на церковь уходить-мъ зъ крестыми своими
мусилъ; а у ономъ часѣ мене съ пулгаку въ левую
ногу нижей коллина постреляли, такъ тежъ Григоря
Ступницкого, слугу моего, въ руку правую такъ же
съ пулгаку постреляли, домъ и монастырь Жидичин-
ский, мешканя моего спокойного, и церковь свето-
го Николы мощно, кгвалтомъ окрѣвавили и надъ пра-
во посполитое эквалтиди, за чимъ хвала божа въ
церкви Жидичинской, водлугъ обычая церковного, ст-
правоватися не можетъ. А потомъ сторожа

церковного, на ймя Гарасима Цигольниковича, въ руку правую надъ луктемъ ранили, а потомъ до въпокою моего ... и до иныхъ комуръ и спижарне двери повыбизавши и повыхрубавши, замки поодиравши, маетность мою всю от мала до велика выдупили, побрали и пограбили и ... поотвозили... А зъ дворца быдла рогатого /взяли/ ... коровъ двадцать и дви, купленные по пультосми золотого ..., баранувъ петнадцать, агнать сорокъ ... А въ дворци монастырскомъ сыра купъ пятнадцать ..., свишь пятьдесятъ ... А въ стайни монастырской: кони почтовыхъ три ..., журавлювъ осмь выхованныхъ, заправленныхъ, съ пирми билыми ...; въ пасече бчолн семьдесятъ на голову побрали и повыбизали, медъ побрали ...; тамъ же въ пасеци щены грушовыхъ и яблуневыхъ добрыхъ о килькадесать поломили, попсовали, а въ виногради все вино выламали, видоптали, овоцы, груши, яблнка потрясли и попсовали, — шкоди у виногради и въ саду на двѣсти золотыхъ полскихъ учинили ... Збожа съ поля: пшениць купъ полтораستا, жита зъ гумна Боголюбского купъ пятьсотъ взяли ... А по томъ усмѣ, того жъ месяца августа двадцать третего дня ... въ двима возимъ

ми ... панъ писаръ кгородский луцкий рассказаль на299
передъ тымъ людомъ, которми мене въ коло церкви
лежали и пилновали, абы, одступивши одъ церкви,
въ дома покрились и поховали ... панъ писар мо-
вити почалъ ..., абымъ с церкви доброволне на
дулъ зышолъ, мовечи, же тотъ монастырь жидичинс-
кий п.. панъ староста на себе взялъ и никто его
не боренилъ: "а кгда не схочешъ по доброй воли зы-
йти, панъ староста роскажетъ во двѣ бочки пороку
подъ церковь подкопати, а васъ достати"... А въ
тотъ часъ панъ братъ мой, панъ Федуръ Болобанъ,
засталъ мене въ вознымъ ... и при нимъ двоухъ во-
зныхъ ... А што ся дотычетъ иншихъ кривдъ и кква-
лтувъ подданныхъ ... и побране маестности ихъ ...
въ рузныхъ приселковъ жидичинскихъ ... на сесь
часъ протестоватисе достаточно о всемъ не могу...

1. І з словника Лаврентія:

"Лєксис, сирѣчь реченіа вѣкратѣѣ сѣверанна и
из словенскаго мѣзика на простѣи рѣскіи діалектѣ
истолкована [1596. р.]

ѡлчѡ - ѡсти хочѣ

ѡрхангелѡ - староста ѡг-
гльскій

враздѡ - борозна

волѣзнь - болѣст [ь]

враздѡ - ворогуѣ; враж-
да - вороговане,
непріязнь

ваѡю - рѣю, рѣжу, выдѡв-
буѣ

глезнѡ - голѣнь

дрѡчїе - ѣсть хойна, ко-
тораѡ в' винѣ звѡ-
рена, аѣзчуѣтъ ѡу-
ха, рошїи полни
и ѡчи ѡуразовѡи,
ѣто ѣсть раненни
або ѡударенни

жернов ѡсѡїи - камѣи [ь]
млынїи; длѡ то-
гос назывѡеть "ос-
лїи", жѡ ослїи
мелютъ.

житница - стодѡла, клѣнѡ

злакаѣ - пѡша, трава з
розмѡйтим зѣль-
емъ

ѡго - гѡрько

ѡготѣ - можджарѣ

лѡждаѡ - дурѣ

лѣхѡ - мѣрава, плѡц' по-
рожнїи травѡи ѡб-
рослїи, четверогрѡ-
нїи, гѡкѣ бывѡють
горѡды

мѡлѡва - гѡмон, гук ѡт
мѡвы людскоѡ, ѡк-
рик и тѣх трѡвѡга

мѡлѡ - вапкѡ и тѣхѣ крѣ-
ѣда

нѡждаѡ - понуждаѣю - кѣ-
валчу, примущѡи

нѡдрѡ - паѣуха

ѡвѡмѡѡ - на ѡбѣ стѡронѣ

ѡнскертѡврѡѣ - звѡр нѡѡ-
кис, ѡт гѡловнї
гѡкѣ члѣкѣ, а ѡт
ног гѡкѣ ѡсел,
пѡсловенску кѣ-
товрѡсѣ

бнѣкрѣтаа - птахъ, по-
добный кштайтомъ
лебедви, кѣторый
пысокъ оуложивши
в' воду, гукаетъ какъ
осель; гунач, гукѣ-
вище

пѣннѣю - в' полон берѣ,
плѣндрѣю

вѣнашнѣ - с' тонкѣго по-
летна простираю
ѣлоо рантух; дѣа
тѣго такъ названо,
же найпервѣ в' мѣ-
стѣ сѣдѣнѣ почѣто
тѣе робѣти

срѣмѣ - сѣромѣ

сѣмѣрѣ - ѣсолок, котѣ-
рѣ, з' нѣба спусти-
вшисѣ, воду з' мѣ-
рѣ сѣмѣчет, и ѣс-
лѣ корѣбль набѣг-
нетъ на тѣе мѣсце,
тѣмъ и корѣбль з' лю-
дий пѣрветѣ, а по-
тѣмъ пуститъ и ро-
зобѣтъ корѣбль

сѣнтѣкѣ - цидѣла

сѣлатѣна - росул, водѣ
солѣнаѣ, с' котѣрой
сѣа соль родѣтъ

сѣжаѣ - судѣу, зданѣ своѣ
оповѣдаѣ, дѣкретъ
сказуѣ

сѣмѣкѣ - фѣкга; сѣмѣкѣ-
вѣница - дѣрево фѣ-
кѣговое

трѣскѣтъ - поспѣлите
всѣкую травѣу, му-
дрѣцѣ называѣтъ, а
многѣ выкладаѣ-
тѣа подѣрѣжникъ,
гѣзѣчѣк, бѣбѣка

Фѣмѣла кѣциѣ - на кѣштѣ-
лѣ чѣшѣ ѣлѣбо ку-
бѣка, судѣина до кѣ-
дѣжѣнѣ

Хѣдѣатѣй - посрединѣкъ,
ѣднѣач; хѣдѣатѣйст-
кѣѣ - ѣднаѣа, спра-
вуѣу

шѣвѣжаѣ - шѣкѣдѣу, крѣвѣдѣу

чѣртѣгѣ - пѣлацѣ, тѣремъ

ѣнѣшѣ - пѣрубѣк, мѣладѣ-
нѣцѣ; мѣлодѣецѣ

ѣрѣдѣ - дѣурѣн [ѣ], глѣупѣй,
ѣдѣзѣнѣ; ѣурѣдѣгѣ-
вѣѣ, дѣураѣа, ѣла-
ануѣу

ѣдѣ - ѣдѣ; ѣдѣ - ѣдѣло,
сѣрава

ѣнѣмѣнѣ - кѣдѣло

ѣсѣнѣ - ѣст, зѣлѣе, котѣ-
рое жѣдѣове, вѣнѣ-
чѣуѣчи в' ровѣ, по-
крѣвѣлевѣлисѣа и
ѣчиѣцѣалисѣа.

2.31 СЛОВНИКА "Лесіконъ славеншорскій и

именъ таѣкованіе" ПАМВИ БЕРАНДИ /1627.р./.

АГНИЦА - овѣчка, овца; ВЕРВІА - вершви, по-
агнѣ - овчат-
ко ворѣза

БАЛІЙ ИА БАІА - чаров-
ни, фармакос,
вѣщо алоо лѣка

ВЕСЬ - увесь, ввесь

ВІДѢТИ ЁСТРО - бачити
быстро

БЕЗДАНА - безодна, про-
паст, глубоко-
сть, множество
многого вѣдь, ок-
нина

ВИНАРСКЪ - шинкаръ

ВОДОНОСЪ - вѣдрѣ, илѣ
коновъ, цеберъ

ВЕЗМОЛСТВУЮ - в затѣ-
шу алоо безго-
мону живу

ВОНМІ - эрозумѣй; вон-
мѣмъ - эрозумѣ-
ваймо, розумѣй-
мо, пѣлно слѣха-
ймо

ВЛГОСТѢІНА - добротлѣ-
вость, щедроб-
ливост, ласка-
во, мѣтъ, доб-
ротъ, хрѣбѣтъ,
мѣрдѣ, benigni-
tas clementia

ВРАНЪ - вѣронъ, крукъ,
гайворонВРАЧЕВНИЦА - домъ гдѣ
лѣчатъ, и тѣмъ
аптыка

ВЛГОТА - правѣ самое
добро, щѣсѣ по
грѣцку называ-
етъ мѣзокъ, в
кѣстехъ, шпѣкъ,
стрыжѣнь в де-
ревѣ, mve los,
medulla

ВРЕДІ - повел. - шкѣдъ,
псуѣВРѢТИЩЕ - вѣлѣнница -
плѣхта, жалѣба,
жалѣбный оубир,
верѣто, радно

ВѢРНИЩЕ - трѣзнице, мѣ-
стѣ гдѣ быва-
етъ поединки

ВЗРАСТІ - мѣшѣ - оум-
множилъ, пове -
оумножѣ

ВРАННЫЙ СПОСТАТЪ - не-
пріѣтѣль воен-
ный

ВСЕЛЕННАА - ввѣсь свѣтъ,
гдѣсѣмѣде насе-
лили

вѣсклазѣльскѣ - оскѣрилъ-
сѣ, засмѣльсѣ тро-
хи

вѣспѣлѣльскѣ глѣнце - на-
зѣдѣсѣ вернуло сло-
нце

вѣстѣкѣ - вѣсходѣ слѣнца

господѣнѣ - пѣнѣ, гос-
подѣрѣ

гдѣ - пѣнѣ, то ѣсть ма-
нѣтѣй повѣжностѣ, за-
пѣнѣй, непоспѣлѣтѣй,
оспѣблѣнѣй, кѣрѣос, do-
mipus; гдѣ пѣмѣлѣй -
пѣнѣе змѣлѣуѣсѣ

двѣсрѣбѣ - двѣ тѣчѣ,
двѣ пѣнѣкта

дмѣ, дмѣши дмѣ

дмѣдѣтѣ - дмѣчѣ ѣдѣтѣ,
дмѣчѣ пѣдѣдѣ

дмѣнѣлѣжѣ - ажѣ пѣкулѣ

дрѣкѣдѣ - зѣ алмѣанскѣ: вѣ-
бмѣвѣдѣ алѣбо вѣтѣскѣдѣ

едѣдѣ - лѣдѣво, залѣдѣвѣ

жѣтѣдѣ - жѣвѣво; жѣтѣлѣ -
жѣнѣцѣ

жѣлѣдѣ - жѣлѣудѣ, жѣрѣ

жѣнѣдѣ - нѣвѣжѣста, сущѣ
жѣнѣдѣ

жѣрѣнѣвѣзѣ слѣтѣй нѣлѣй бѣ-
лѣскѣй - кѣмѣнѣ
вѣрѣжѣтѣй мѣлѣновѣй, а
дѣлѣтѣогосѣ назѣвѣжѣетѣ
бѣслѣтѣй, жѣ бѣслѣмѣи мѣ-
лѣтѣ

жѣтѣнѣца - гѣмѣнѣо,
шпѣхлѣрѣ, спѣжѣр-
нѣо, стѣдѣола, клѣ-
нѣо

зѣнѣца, зѣнѣка - чѣло-
вѣчѣокѣ, зѣрѣнѣца

зѣлѣ - зѣлѣвѣсѣкѣое,
тѣкѣжѣ, фѣстѣи, бѣ-
лѣе

зѣемлѣнѣ - позѣмѣчѣа ѣ
кѣогѣ

зѣкалѣтѣлѣ - рѣзѣнѣкѣ

зѣакѣнѣ - прѣво, зѣпѣ-
вѣдѣ, бѣжѣчѣа, прѣ-
вѣмѣо - тѣкѣжѣ: сѣмѣурѣ,
тѣсѣлѣскѣй, нѣаугѣо-
лѣнѣкѣ, мѣра, прѣо-
бѣа, рѣжѣ, стѣнѣ,
пѣрѣдѣо алѣбо кѣ-
нѣнѣ

зѣкрѣ - аѣмѣксѣуѣтѣ, la-
tibulum, гѣмѣхѣ,
тѣаѣнѣе алѣбо зѣкрѣ-
тѣе, гѣаскѣнѣо, гѣама
вѣ кѣтѣорѣй дѣкѣи
зѣвѣрѣтѣа лѣгѣдѣ

зѣпадѣ - зѣхѣодѣ слѣн-
ца

зѣкѣнѣ - зѣмѣнѣо, брѣз-
чѣу; зѣкѣнѣжѣи - брѣ-
мѣчѣи, дѣзѣвѣнѣчѣи,
брѣчѣачѣи, зѣбѣнѣчѣи

зѣзѣнѣцѣ - дѣзѣонѣкѣ

зѣбѣжѣи - вѣзѣнѣца,
фѣрѣмѣа

зѣдѣ - тѣутѣ тѣутѣаки, бѣбѣ-
нѣе

ЗЕЛЕНИЧІЕ - ёстꙋ дере-
во, которое лѣтъ
и зимѣ зелено, по-
добное листье ма-
етꙋ зѣлью на кото-
роу черниці ꙗгоды
ростꙋ

ЗЛАКЪ - зеленость на
травѣ или на бѣли-
нахꙋ, либо на лис-
техꙋ деревꙋ, **Хлѣбъ**
либо ꙗрина шгоро-
днаа, паша, тра-
ва з розма-итꙋ зѣ-
льемꙋ, або всякая
трава квітнучаа,
зелье

ЗЛАТНИЦА - монѣта,
также: золотый

ЗНАМЕНАЙ, чески бѣа то-
лкꙋется: знай

ЗНАМЕНЮ - ѿзнаймꙋю, зна-
чꙋ, знати даю, цѣ-
хꙋю

ИГРѢТЬ - мождѣрь

ИЖДЕНЮ - выжѣну або вы-
ганѣю

ИЗБАВЛЮ - выбавлѣю, вы-
ймꙋю

ИЗБИРАЮ - выбираю, зезво-
лѣю

ИЗБОРНѢ КЕДРА - дрѣ-
ны цедру, дрыжѣнь
дерева

ИЗВНѢНИ ВЫША - зоста-
ли ꙗкъ бꙋбенъ

ИЗВЕРГЪ - недонбоскъ
вывергъ, або дѣтѣ
мѣртво нарожѣне,
выпоротокъ

ИЗВѢСТИХОМЪ - оуфаемꙋ,
тушимо собѣ... зезо-
лѣсно вѣдомость

ИЗМИ - вызовѣ, вырви, вы-
бѣ, любѣ выими

ИМАМЪ - каю, ꙗхꙋ

ИНОПЛЕМѢННИЦИ ПАДАЮЩЕЙ
СКАЗАЮТЕСЯ ИЛИ ПОПИРАЮЩИ
- знати чужоземцꙋвъ
по ꙗхꙋ упадку або
по скрѣжѣни ꙗ

ИСТОЩИСЯ - испустѣвѣсѣ, вы-
порожнивѣсѣ, выточѣ-
вѣсѣ

КАМЕНЬ - камѣнь

КАДЪДЪЗЪ - студѣа, колот-
дѣзъ

КЛЕНЮСЯ - клинꙋсѣ, присѣ-
гаю

КАБѢТЬ - комѣра, кувнѣта

КОЛѢНІЕ - колѣнье

КОЛОКОЛЪ - цимбалъ, даво-
ноу

КОЛЬКРАТЫ - килькакротъ

КОНДРА ЧЕРКАНЪ - нѣтка
шовку чирвоного, ꙗдѣ-
ва чирвоный

КОРѢВА - корѣва

краітель - препірка,
коростіль

краткій - короткій

кто - хто

лихва - значит плод,
або тоє, що сарб-
дит, приплодок...

лихвімецъ - лихварь

лжѣ - дуру

лѣкъ - далмацки: чос-
нок, лѣсний, пол:
цебула, чебаки; лук
черв'ялений: лѣк -
оружє татарское,
цабула

лѣствица - драбина

любите - пытаєте: чи лю-
бите, любите, - по-
ведат: любитъ

маличен'хлѣвъ - пирогъ
в' маслѣ или олѣю
смаженим

ми - минѣ, ари миѣ; миѣ
- минѣ, ари ми

млада - молодѣ, мет:
гядерна

млаченіе - молочныє
... с'м'яленый -
з'молотый

множає паче - далеко
больш

мозгъ - мозокъ

монисто - клейнотъ, кото-³⁰⁶
рого на ший носѣтъ,
оженство вколо-
шійнее, такъ обруч-
ка, колнѣрь, перла,
коралъ або манеллѣ,
або ланцуюкъ

монастиръ - обитель, ма-
настыр

муравіи - мурашокъ

мракъ - морокъ, мгла

назначенію - мовчки
значу, тайно значу,
загадую

на нь - на него

напрасно - внезапно
надаремне, з'нагла,
з'прудка, з'необачки

нашъ - насъ или наше

нашъ - нашъ, наймилъ

неврегъ - занедбавши

невѣжа - простакъ, неукъ,
смердъ

непредвидѣніе - з'нео-
бачки

новомѣсичіе - новъ м[ѣ-
сѣ]ца... или нова
м[ѣсѣц]а

носите - чи носите; носите
- носѣтъ

ноги - терпѣ

нощный кра́нъ — слѣпо-
воронъ, птица си-
пчливая есть и
на нѣрищихъ и на
здѣхъ, ту любить
сѣдѣти

нравъ — норовъ, обычай
или звѣклость. Бо-
разъ; **нравонравный**
— обыкновенный, доб-
рыхъ обычаевъ...

наі — насъ

на́дра — занѣдра, перся,
пазуха лонѣ. Ло-
но зъ на́дромъ за-
сѣло съ часомъ
розумѣетъ: бо кого
любачи пѣстуемо,
тогда ѡбо до пе-
рсей и на́дра его
притуляемо, ѡбо
на лонѣ его са-
довимо

огнь — огонь; огниско,
ѡбо стусъ дрѣвъ
палѣющій; **огнь раз-**
нѣти — огонь
розложи

пе́селъ — по́селъ

періе — перѣ ѡбо кры-
ло, перо

піра — тайстра

питаніе — кормлю, ту-
чанье

пла́дне — полудне

плащени́ца — прости-
радо

пѣнѣва — прости́рало

плѣвелъ — кукуль

плевелы или плевеліе
кукуль

плесница — подошва, сан-
даля, черевикъ, пан-
тофля власно зовет-
ся и тѣхъ черевки, ѡ-
бо чоботъ невѣстѣй,
называется и мѣским

плѣвы — по́ловы

плѣна́ю — в по́лонъ
ѡбо въ неволю беру,
плѣндрѣю

подна́ре́нникъ — по мѣст-
ною бесѣдою москов-
ска: мѣринъ, конь про-
сты, лошад[ь], самка
— простаа клѣча-ѡ-
робленна, ѡбѣченна

по́мощъ — по́мочь, ратунокъ

по́ста́въ — до самаго
ста́ву

почернѣ́ете — зачервенѣ-
ластесѣ

прагъ — поро́гъ, ѡдвѣрокъ

пра́ща — супоротокъ

преніпа́днїй — пропа́стный,
найнѣшїй, що под са-
мимъ сподом

прекляна́ю колѣ́нъ — при-
клякаю на колѣ́на

прѣсѣдникъ - прихо-
день

приличны - годаться,
пригоже, в' часъ

прихождѣ въ себѣ - зом-
раюся з' разумомъ

птенецъ - дитѣ каждо-
го птаха, голо-
пуцъ, потѣтокъ

птѣнъ - пѣлюгъ; пѣ-
нъями - шѣлюгами

птѣль - чѣски и рус-
ки - когутъ; воли-
нски - пѣвѣнъ; ла-
товски - петухъ

развѣра - завѣра, ѣл-
бо запора, рѣгель,
рѣтѣзь, ланцухъ,
одвѣрныи, замкы,
завѣсы и клѣпка

разлонъ - долѣна .. чѣ-
ски оудоль; дал-
матски - лука

разный - рѣзныи

растворѣтъ - змѣшую,
злучаю, раствору
вино з' водою

рака - трѣнна, деревѣ-
це або мѣры

рачъ - хотѣ, зевѣль,
хуть приложѣ

ругъ... - рѣгъ тако -
кузѣй, баранѣй, ко-
ровѣй, сленѣй

самодѣлѣнъ - саморѣд-
ный

сапогошвѣцъ - чашмѣрь, 308
швѣцъ

сѣтокъ - падула, па-
пѣрь звѣрченый

сѣтрѣю - свѣщѣ, граю у
семѣстѣлку

сѣщѣ - свѣщѣ, лампа,
каганецъ, походный

сѣщѣю - звѣзду, в' тем-
нѣцу сажаю

сѣрѣ - того

сѣмѣ - томѣ

сѣрѣчѣ - тѣ ѣсть, прав-
дивѣ

сковрада - сковорода
сковрадникъ - пам-
пушокъ

скончашасѣ - докончали,
метаф. померли

славѣй - соловей

слатѣна - росулъ, оѣно,
гдѣ вода солонѣа, с'
котрѣи сѣ сол' рѣдѣтъ,
бѣна, вежа

славѣ - брѣвно, трамъ,
берѣвно

снадѣи сѣмѣ - варѣчи
стережѣсѣ

сноха - невѣстка, сѣно-
ва жѣна

соимѣ водный - зѣтъ,
водъ згромажѣе,
ставъ, бѣуркъ, озеро

СМЪЗЪ - звѣзокъ, звѣ-
зане, звѣзка, злу-
чѣне, споѣнье

ГОСТАВЪ - агромажене,
громада, стусъ дрѣ-
вь, купа

СРЕДА - середѧ, серѣ-
дина

СРЕДНЕЕ - ... нѣ сѣе, нѣ
тоѡ

СТРАДАЛЬЧЕСТВЮ - на
гѣрцу бою, вѧлчу,
збываюся, борусѧ,
шырмю, заводъ бѣ-
жоу

СТРАНА - повѣть, сто-
ронѧ, крайна

СТРАННОПРІЙМЕЦЪ - го-
сподѧр пріймущіѧ
гостѣ

СТРАННОЛЮБЕЦЪ - го-
йный, щѡбрый, свѧ-
бѡдный чужоземцу,
гѡстевѧ, вендрѡвно-
му, перехѡжѡму, тот
который гѡстѧх
радѣ

СТРАННОЛЮБІЕ - лѡдз-
кость, оучѣнность
прѡтивъ общѣмъ,
гѡйность, щѡдроб-
лѣвость прѡтивъ
гѡстѣй

СТРАННОСТРАЖДѢ - рѣ-
чу нѧжкою новою ѧ
такѡбы посторонною
бываю турбѡванный
ѧѡ оутраплѣнный,
мовчу

СТРЕМГЛАВЪ - стрѡмго-
ловъ

СТѢЖЕТСѧ - спѣратѣметсѧ,
дѣспутѡватѣмет...

СЪДАРЪ - хустка, фѧцелѣть,
и тѧжѣ - подвѣка, стѧ-
рка; с. при вѣдрѣ -
хустка прѣ боку; с.
на главѣ - завои
на головѣ

СЪЧІНѢ - пѣчѣ

СЪДРЪЖЕСТВО - цѣхъ,
брѧцство, спѡльтовѧ-
рство ку склѧдкам

СЪЗѧДИ - зъ зѧду, на зѧдѣ

СЪКРАЩЕНІЕ - скорѡчѣ-
нѡ

СЪПРЕДІ - сѣ прѣду

СОРЪ - ѡбир жѡѧ богѧтѣхъ,
ѧлбо шур на вознижѧ...
ѡбир всѧких ѡздѡб-
ностей свѧтскихъ...

ТЕКОУ - бѣжѣ, бѣгѣ, пѧру

ТѢСѢЧНИКЪ - гѣтманъ,
тѢсѢчник

ТѢСѢРЪ - столѧръ

ТОГДА - тогдѧ

ТѢПА - купа, громада

ТРЕВОЛНЕНІЕ - трѡхъ
волнъ въ ѡдиѡу ку-
пу зѣстьѣ...

Трепѣлнѣи, -... де-
шевыи, ѿ трех га-
лѣрахъ

Трѣдѣ - прѣца, робѣта

Тѣшнѣ - грѹмъ, пѣ-
рунѣ

ТА - тебѣ

судьбы елемеъ - тотъ,
которою лѣцнѣ
поймѣти

оу́жаго́ша - постра́ши-
ли [сн]

оужикъ - повноватый,
крѣвнѣй, прѣдѣль

УКРАШЕНІЕ — ОУБІРЪ

у̀крѣтѣ - оу́тѣшъ

умѣты - смѣта

оу недѣтокъ - чиню
негоднымъ, горд-
жю, брьджуся, зне-
важю

уѣѣница - гуѣѣница

УСАВЪНЪ - ремённый,
кожаный, скорё-
ный, юхтобый

успѣю - оустѣгну

оусыренный — згустъ-
лый, зсѣлый

бусырѣю - какъ сырѣ
густою чинѣю

у́трпáю - почина́юся ЗІО
бо́ю, потр́пáю,
дри́жy от бо́зни

Їтрній, заЇтрній - зав-
трѣшній /дѣнь/, по-
ранѣшній /часъ/

ХЛАВЪ - гвалтовная вода,
прорва, окияско, мѣ-
стце оурванное в рѣ-
цѣ, гдѣ вода рѣчею
лѣтсе а не течётъ,
затамоване або
краты оу брѣнъ мѣ-
сцкихъ; ХЛАВЪ - пра-
духи водныи, водѣ
оупуст, ворота, гва-
лтовнаа вода

Хлѣбѣсѣ - жолнѣрскаа ша-
та, копенѣкъ

ХВѢТЬ - ХВОСТЬ

ХОДСТАЮ - 'вднѣю, вста-
влюся, причынѣюся

ХОТЯЩЕЕ БЫТИ - ЩО МА-
СТ БЫТИ

хѣдый - прѣстый, го́лый,
подлый, недостатѣч-
ный; **хѣждашй** - не-
достатѣчнѣйшй, по-
длѣйшй

7
ОТВОЖДЕНІЕ - отвождѣне,
отвождоване, отвод-
жоване, отводѣніе,
отводѣнье

Ѡтвѣщаіѡ = Ѡтворчѡм,
Ѡтверѣаѡ

ѢТЪ ЗДЕ, ѡТКУДА - ѢТІА,
 ИЗЪ СЕГѢ МѢСТЦА, ѢТ
 СЕГѢ ЧАСУ

311 ѠТКѸАѢ - ѠтѸль, ѠткѸ-
ла, вутки

ѠТ НѸК - Ѡт нѸхъ двѸхъ

ѠВѸЖАѢ - шкѸджу,
Ѡбражаю

ѠБЛАКЪ - Ѡболокъ или те-
мный Ѡблакъ, при-
мракъ

ѠБѸДЪ - кругъ, Ѡбудь . .

ѠБОУАѢ - з Ѡбоухъ сто-
ронѸ

ѠБОУАѸ - по Ѡбоухъ
сторонахъ

БРОУАѢ - уздѸница,
Ѡбруть, каганецъ,
мунштукъ

ѠБРѸЦАѸ - чирвоуѸ
какъ кровь, Ѹл-
бо багрово чир-
во

ѠБѸСАѢ - ѠбѸзка,
фартухъ

ѠЛЕДѸКАѢ - замерзаю
какъ лѢдъ

ѠМРАЖАѸСѸ - брѸджусл

Ѡ ЧЕСѸМЪ - пытане - Ѹ
чѸмъ

Ѹ ЧЕСѸМЪ - множ. - Ѹ
чѸмъ

ЦАТА - Ѹллински, ди-
наръ, нарицате-
льнѸ - Ѹо дѸ-
селъ вѸ собѸ ма-
ет, собствѸнѸ -

грозъ, Ѹо десѸтъ
пѸнѸзей платитъ . .

ЧВАНЕЦЪ - банка, ѸлѸ-
внаа судѸна, чѸс-
ка, флаша

ЧРѸМНѸЙ - чирвоуѸ

ЧРѸПАѢ, пѸчрѸПАѢ - вѸ-
дрѸ

ЧЕѸ - чѸго; чѸсѸ радѸ -
дѸл чѸго

ЧПАГ - кашенѸ, . . . шабел-
тасъ, бисага, таш-
ка, капса, тѸмокъ,
ваѸокъ словацки -
торба, мощѸ; чѸ-
скъ: гоболъ, калита,
мѸшокъ; угорски - ер-
шенъе

ЧРЕДА - черга, перемѸна,
колѸа, череда

ЧѸ - шѸ, ѸѸ

ЩИѢ - скала, . . . розсѸль

ѸНОТКА - молодѸца

ѸНОША - молодѸнецъ, мо-
лодецъ, парубокъ Ѹ-
лѸть илѸ по илѸ-
кѸмъ Ѹи лѸть . .

ѸТРѸВА - нѸрка . . . ѸлѸ-
бо животъ, ѸлѸбо чѸ-
рево, ѸлѸбо брукъ . .
ѸлѸбо мѸтаца

ѸЖАЕНѸЕ - Ѹада, Ѹж-
дѸне

ѸСѸЧНИКЪ - поганецъ

"БУНЕННИКА СЛАВЕНБОРСЬКА"

Балахутня - лажь, баладь Девонюк - збенець	
Бачу - виждь, созерцаю Докуль - доколя	
Берегъ прикрый - стрем- Дрижу - трепещь, колеблюсь, нина оутерпаю	
Борода - врада Дуру - лажь	
Вдобрий часъ - благоск- Дякую - благодарь ременно	
Вдичный - благодарный, Жона - жена, спрѣжница благодарственъ, из-	
Вдичный - благодарный, Забороняю - безвраню рѣдкий, коварный	
Веселя - радость, радова- Заразъ - аге ние, гладость	
Ворогую - враждю Зеленыи свята - пѣтьдесяти- ца, пентикостѣ	
Всюди - кезде Зѣнка або челоуѣчокъ у оцѣ - зѣница	
Вышуту - испитю, исто- Камѣнь - камень зю, испитылавою	
Вѣшу - люблю, благоу- Квѣтъ - красный знакъ гѣю, привѣтствую...	
Гайворонъ - вранъ Конертихоръ - що на мѣди рисеть або печати рѣ- жеть, ватагѣ	
Годинникъ - часословъ Коросталь - крастель	
Голца або гулка - з ли- Краведъ - кронтель, ризо- стѣемъ вѣтъ, розга, швецъ ванѣ, вѣм.	
Громада - сонмище, сонмъ, Кровъ банками пускаю - собрѣище, толпа, че- баню, изважую, на- та чертабаю	
Гузь - пѣгѣ Лгу - лажь, клеветѣ	
Дамо - дамы Лжа - лажь, зри зрада	

Лѣдь — голодь, ледъ
Малюваннѣй — пѣваплем-
ный

Молодѣй — юный, маадын

Молоть — млатъ

Мѣсто — градъ

Надворъ — внѣ, внѣбдѣ

Надѣя — надежда, надѣяніе,
оупованіе

Напасникъ — дерзокъ, дерзи-
тель, напрасникъ, до-
садитель

Небозчикъ — оусопшій, пред-
ставльшійся

Недоворокъ — малокѣрный

Недоносокъ — извергъ

Нехляя — зри — недобавляя

Норовъ — нравъ

Нѣкчемно — светло, мерзко,
мерзостно

Нѣчего ми до того — нѣч-
то же къ мнѣ се

Обозомъ ставая — обто-
чѣю

Овца — агница

Огородъ — ограда, верто-
градъ, общникъ

Одвѣрокъ — прагъ

Оддалаяся — отстою, оскѣна-
юся, ошаююся, ошаебаю-
ся

Ошлювую — ошлебаю

Осмѣль ма, досадава ма —
поругае ма

Отсылъ — отзде, отендѣ

Ощупъ — . . . , дреколь, рати-
ще

Подорожникъ — зѣлье тро-
скотъ

Позичаю — взайма даю

Покуль — зри — поки

Полонъ — пѣвнѣ

Полотно — платно

Полочу — плакаю

Понѣль — попель, пѣсокъ

Порохно — согнитіе

Постеля — леже, садъ

Пѣклованье — попеченіе

Пѣчь — рѣчало

Ремѣнь — кожа

Розтовкую — разтрѣчаю,
развываю, разсѣкаю,
истнѣваю

Розумѣю — венѣмъ

Сваруса — которѣя, распрѣваю,
кратолѣюся, тяжѣю, борѣю,
ратѣю

- Свастылка — свистѣль, цѣв-
ница, сопѣль, сопѣль
- Середный — средный, сред-
нѣреный
- Стережи — снѣди, спѣси,
извѣси
- Стережись — снѣдиги
- Стовченъ — сѣдѣченый,
сѣдѣшеный
- Телычка — о трехъ лѣтѣхъ
юница
- Тесля — древоделъ, зѣд-
чій
- Тыждень — седмица, недеѣлѣ
- Унѣя — соединеніе
- Устигаю — спѣю
- Фартухъ — спѣдитъ, свѣдѣ-
ль, надѣраги
- Фила — время
- Фила на водѣ — вѣла, вѣд-
неніе
- Фѣгура — образъ
- Хворость — рѣждіе, хвѣстіе...
- Ховзкій — ползѣкъ, ползѣкій
- Цеберъ — вѣдѣнскъ, вѣбъ
- Цякавость — сплатнѣсть
- Черезо — чѣзѣ, сѣтѣва
- Череда — чѣдѣ
- Човенъ — корабель
- Чого — чѣсѣгѣ
- Чоло — чѣлѣ
- Чоловѣкъ — чѣлѣкъ
- Швецъ — оушѣшвецъ
- Шельгъ — пѣнѣль
- Шиджу — рѣдѣю
- Шиклѣръ — житница, хѣд-
нилицѣ, хранилицѣ
- Што — что
- Щось — нѣчто
- Яковий — какѣвий

ДВІ ІНТЕРМЕДІЇ ЯКУБА ГАВАТОВИЧА З 1619-р.
з його трагедії "Іван Хреститель"

I.
/після другого акту/

Persony: Klimko z garciami, Stecko kotá w
worze má ná grabiećie.

K l i m k o: Szco tut ty pobrátyme sobi porabla-
iesz?

Kazy mini, iák żywiesz tá y iák sia máiesz.

S t e c k o: Ja tut ne robłu nyczono. Os ydu do
domu swoho,

Tá y z toiemy horsczkámí, ják z swoimi suśidámy.

K l i m: Tá ná szco ták mnoho máiesz? Lyboy ná
konku kydáiesz?

S t e c: Násczo?! Cy chcesz wiryty, Szco lublu
chorosze żyty;

Wśioho dostátok wáryty kažu, ta sia ne karcztyty.
Ták iáko przynależaet spodárowi, szco wśie máiet.

K l i m: Bocmeś czołowik choroszy. Lyboy máiesz
mnoho hreszj?

S t e c: Tá szco, máiu! K l i m: Tá dobytok? S t e c:
Máiu, tot ná polu wszýok.

Sut támo wocy, bárány, kotromi czástuiu Pány.

Sut woły tá y korowy. Wśie máiu, kolim zdorowy.

K l i m: Tá y mnoho pulá máiesz? S t e c: Máiu. Tá
szco ták pytáiesz?

K l i m: Bo chcżu toby służyty, z toboiu wik pro-
wádyty.

S t e c: Koli chcesz - nárast. służy. Chot sia y
szynkarkom dłuży.

Koli piniżi maiemo. Wśie my tole pókátyme.

Lisze choć werne służyty. K l i m: Kažysz, szco bu-
desz wáryty

Dla mene. S t e c: Chot wydysz mnoho horsczkow,
szcom do domu swoho

Tut pokupył ná iármárku, kupilem y toiu mírku,
Szco budem soby z ney pyty. Tá pytáiesz, szco wá-
ryty

Budu; os w toim -borsczyká, w toim -iáchly do mo-
łoká;

Koli ryby dostánemo, w toim horsczyku zwáremo,
A w toim sia zwýryt tysto, w toim koropy rozpysto.

W toim -kápustu tiustoiu, w toim rozpustymo łoiu
do horochu, ot ták, znáiesz! Tá y pyrohow sia ná-
ysz,

W horsczku ich powáremo. Tá v tym szpyrok násmá-
ženo.

Tá sczo bys chotył inszoho, -sczo miałem, nawarym
mnoho.

K l i m: Bohme, ia budu sluzyty, koli tak schoczesz
waryty.

Tái że siá chorosze máiesz. S t e c: Tá ty sczo
robyty znáiesz?

Każ, sczobym słuhu swoho znáu ta iáskaw byw ná
neho.

K l i m: Ja czołowik, wáie robyty znáu: tá wołki
rowyty.

Sczoby owec ne psowały tá byłká ne roznanáły.

Y inszoho zwierá mnoho: dostanu ce z lisá toho

Lisiáiu, szczom imy, nesu tá zá dluchy ia ponesu.

S t e c: Toho słahy potrebuu, tá iuż sia tobi rá-
daui.

Budesz że sia hárást miáty. Tá borzo chocz pryby-
wáty.

K l i m: Hárást. Tá ty zwirka toho kupy -dám ioho
ne droho.

Budesz do tей szepki miáty. S t e c: Koli by ho
ohledáty.

K l i m: Iszcze bystry -teper z lisá, vtiukłby my-
ny do bysá.

Domá ioho ohledáiesz, heyże choroszy, puznáiesz.

S t e c: Ják ioho szácuiesz sobi? K l i m: Zá

sziszt vsmakow da[m] tobi

S t e c: Wolmi záczynyuies mnoho! K l i m: Każy,

szczó dasz, dam ne droho.

S t e c: Try vsmaki wozmi sobi. K l i m: Day piat.

S t e c: Ne dam. K l i m: Życzú tobi.

S t e c: Mnoho. K l i m: A choczesz kupity, -czoty-
ry. Tá budem żyty

Sobi; lisze dluch odnesu, tá horszczki tote ponesu

Zá tobiu. S t e c: Iszcze mnoho choczesz. K l i m:

Tá, bohme, ne droho!

Ták boiem ia wynen sylá, kolizmo tám v korczmi

pyłá.

S t e c: Berysz iuż czotyry hroszy, tá sia werny,

iák choroszy.

K l i m: Hárást, y z michom zostáwlu, tá ne wolmi

sia zábáwlu.

[Tu odchodzi Klimko á Stecko ogladuie

lysice].

S t e c: Osmotru toiu lysycu: czy budet pud ruká-

więciu,

Tá y pud szepku kraseyko. Bydnaiasz má hołowonko!

Tá imiu sľuzyty tobi? S t e c: Miu. K l i m: Z hro-
számí poiszoť sobi?

S t e c: Ták, bráte. K l i m: Tá y sukmanu wźiaju, bis
w ioho námu, iak ne pysznomu pánu?

S t e c: Oy, wźiaw. K l i m: To y horsczki vkrať?

S t e c: Ták. K l i m: Táś ty ioho ne szukať?

S t e c: Nit, bo sia ty nátrápyeś. K l i m: Teper
to? S t e c: Teper. K l i m: Zbřudyjeś.

A chocz sz mini wirity, zdast mi sia, scżom mil wi-
dyty

Teper czołowiká toho, scżo miť horsczkow welmi
mnoho.

Tot, lyboy? S t e c: Ey, lyboy! K l i m: Sukmanu, scżo
tobi, bráhomu pánu,

Liboy, wźiaju, nisl ná palicy tá sobi lihť ná trawi-
cy.

O, buhme, tot! Bo száraia sukmaná byľá tákaia.

S t e c: Tákaia, tákaia! K l i m: Czy chocz sz mi
wirity?

Koľić ioho pokažu, ne, chocz ho żywyty.

Os leżyť. A tot? S t e c: Tot, tot! K l i m: Nuż toiu
palićiu

Hárast ioho po chrepty, že zmáżet tráwićiu

Posokoiu. S t e c: O, budú ioho smérowaty!

Musit mini y horsczki y wśie pouraćiaty.

Tá iák mudy nákrýť sia os widysz, trawoiu,

Sczoby ho ne zchlidyňo! K l i m: Biy kryptko! Tá
swoiu

Sukmanu y wśie pobery, a ioho w świti ne dery.

[To Stecko, zákasawszy sobie ręce, w
garce, á Klimko vćieknie].

S t e c: Oy, Mátyoňko, Mátyoňko! Teper že my lichy!

Czy bis, czy lich czołowik vprawiť mene tycho

W to nestiestie welike, scżom vbostwo swoie

Potoľk, wnywocz obrotyť te horsczoczki moie,

Scżo sia diiat? Czy Boh to myľostiu spráwyty

Chotyť tákoie ryczy ná mene pustyty,

Czy lichij lude? O Boże myľostywy,

Kolisť by sia tot trápyť czołowik zdráďliwy,

Sczo mi tákoie ryczy, os, páne, nábroiľ,

Puznaľby, iákbyť dywy koľo nieho stroiľ!...

Woźmusz pretia tui sukmanu. Puydu sia skáryty pánu.

[Odchodźi Stecko, á Klimko przychodźi,
śmiejąc sie].

Há, há, há, há, há, há, há! Dwa krot odynoho

Czołowikam oszukaľ, przyznam sia do toho.

Tot-pan, scżo znáiet w świti hárast máchlowaty.

Poydu iscże za znaydu, koho oszukaty.

II.

/після третього акту/

Persony: Maxim Rycko, Dynis-wolowcowie.

Maxim Rycko: Idymże, bráte, iuż w toiu, sczo idemo dorohoiu,

Koliamy iuż ztorhowáli ta y wsiá woły prodáli
 Ná toim lichym iármárku. Ne budem bulaze szárwárku
 Po toich wołach robyty. Lipsze ná flisi służyty.
 Rycko: Lipsze, bráte. Ia z tobciu idu, ty idy ze mnoiu.

Dynis: Ey, pobrátymowe, stoite! Tá, sczo howora,
 poczyte!

Dálek idete? Każyte, tá z sobuiu me wezmyte.
 Pomahay Boh wam! Rycko: Zdorowy but tá korotkimi
 słowy

Każy, o sczo pytálemo. Tá ják te zwáty máiemo?

Dynis: Jam z Kámińcia Podolskiesho przszoł do
 mistecčka tohc

Ná iármárok z woły, tá Dynis jstem. Max: Tá bis tia
 tut prynis?

A my wad Horodká. Znáiesz? Dynis: Znáiu. Max: Dálek
 pyty máiesz?

Dynis: Oś koby sia z kim trápiło, sczoby nas
 chot ze try było,

Yszołbym na flia. Rycko: Idyť z namy! Tá my i-
 dem ot dwáý sány.

Dynis: O, sławás Hospodu Bohu, sczom znászoł w
 toiu dorohu

Towárystwo choroszole! Oś nas budet teper troje.

[Postępuiá troche, á Dynis pyta ich
 o chléb].

Dynis: O, brationówke, słuchayte, tá sczo mini isty dáite.
 Zabyuiem chlibá kupyty, bez kotroo trudno żyty.

Maxim: Ey, bráte, y ia ne máiu. Ryčiu, ty máiesz,
 ia znáiu.

Rycko: Tá ty chlibá ne kupyáies? Ot tat sobi
 náryduies!

Tá iam sia ná tebe spustyť, sczoś ty chliba kupyty
 miť.

Maxim: Tá sczo budemo czynity? Liboi, prydet
 hłod terpyty?

A wolmi sia choczet isty! Sczoś ne kupyť, tożes
 czysty!

[Postępuiá dáley, Dynis znouu poczuie
 pirogi].

Dyńis:

Brátia, tá žuboy pyroni tu pacnnut z toley dorohi!
 M a x i m: O, pacnnut! R y c k o: Páchnut. D y n i s:
 szukajmo tá howeryty prestańmo,
 A-za, dazd Boh, tut znaydmo ta sia wsi trey podeli-

Tá oś pyrucho ná trawicy, byu, liboy, wyrosi z žemli-
 cy.

O, sławá tobi, Hospody! Ominat nas teper hlody,
 Koli bulsze dostánemo. M a x: Luboi, iuže ne znay-
 demo.

Tá sczo tu ist za trawáiu, sczo rodyt pyrohy taia?
 Oś, iscze budut pyrohy, koli sia wernemo z drohy,
 Budem toiu trawu znáty, ta tut pyrohy iskáty.
 R y c k o: A z tym sczo budem czynity? Luboi, siá
 prydet dility.

D y n i s: Chot sia dylity chočžemo, pretia siá
 wsi ne nálemo.

Nas try, á tot pyroch mály. M a x: Tá choťby oden
 zieť cały,

Krywda by záś inacyu byla, boś my ho wsi try zhli-
 dyła.

R y c k o: Wiat sia dylity budemo? D y n i s: A ko-
 li tak vczynymo,
 kotromu sia sczo lipszoho prysnit, budet pyroch
 iono.

M a x i m: Hárást, hárást! R y c k o: Wiat lihaymy
 tá wsi try pozasiplaymy!

D y n i s: A tot pyroh niech tut bude, wszok tu ne
 vkrađnut lude.

[Pokládajcie, dyńis, wstawszy pyroh sie y
 waláđicie sie. W tym ich budzi

M a x i m: Hey Hryćiu, wstań! Tá, Dynys, ozom duľho
 spysz? Idu k bisu.

D y n i s: Na iuže teper namyte tá y sny w pered
 kažyte.

M a x i m: Hey, brátia, iam w nebi tyu. Hey, tam siá
 tám chorosze miu!

Hey hey, toť trudno skažaty, scžem ia tám mohť
 ochleđaty!

Tá tot nebo, iák zoľoty zanok, sczo i key zoľoty
 W slytym nie wydať krasnoie; mury máiet zoľotoie.

Tá kámenámi sažene dorohymi - sut zelene,
 Sut biľoie, čzerlenoie, sut bľákitne tá šwitnoie.

Tá y must tám iest zoľoty. Tá ia sobi pered wroty
 stoia: - áž tam wykrykaiut anneli, ežž spywaiut

Chorosze! Tá šwiátých mnoho stoit wclmi. Oś ie
 toh

Wnebi sia tám násmotrylem. Y Hospodá tám widyłem
Bohá: tá sedyt za stołom, a wśi bijut před nim
czołom.

Tá sie y wśi tak zegnaut, jak my v cirkwi, tá spi-
waut.

Potym Boh Hospod nosyty jsty kazal. Tám sluzyty,
Sczo żywoie, sia ruszyło. Ot, brátia, tot sia mi sny-
ło.

D y n i s: Tá iužeš wśie wypowidył? M a x i m:
Jasce dom tám wnet schlidył,
Sczo potrawy pryneseno tá y mne zá stoł wsazeno.
Hey, bylož, bylož tám mnoho jsty, ne prebaczu toho.
Było miáso, prošiata, byly pieczone kurczátá,
Byly tám y wáronoie, tá byly y smažonoie,
Wśie choroszo, y z iuszkoju biloiu tá y žoltoiu.
Y tysto bylo warieno, smaženo tá y pecženo,
Y pyrony tám byly tá y borsczyká zwuryly,
Tá byla y kápuštálá, y horoch, byla kászálá,
Tá byla tam y botwiná, y wszeláká zweryná.
Ot tak sia ia wnebi miřem ná bánkiety, sczo tám
cyłem.

R y c k o. Tá ia, brátionku, w pikli byu. Oy, tomžo
tám biđu terpiu!
Czarnańcy tam po hołowi biły mia ta po chryptowi
Litunowe. Tá tám wsioho widyłem pospolitwá mnoho:
Sut tám popy, pánowe, tá násy pobrátymowe,
Sut tám y lichoié žunká, sut newelike dítionki.
Wśi horeliut až po vszy. Bidášz tám y moiey duszy
Byłá, tá ná wicžne wiki, kažut, budeš terpiť muki.
Tot sia mini liše snyło, - boday sia tot ne tra-
pyło!

D y n i s: Tá ia, brátia, sobi liežu, tá os hánhel
idet, wižu
Tá tot, do mene pryszodšy, porwał mene zá wołosy
Tá me posádył ná nebe. Tá ia tám widyłem tebe,
Sczo ty sobi vžywalieš. Tám ia prosyť, sczo by da-
lieš
Mini sczo, - kuská odnoho nechotykeš! wśie do toho
Pyrohá kazauies z neba. Tá hánhel: iuž te ne treba
Tut" - rykl mini - "towáryszá, kolieš widyť. Os v by-
sa

Druhy sedit w toim pekli. Tá me tám stáwiť pry
tepli.
Až ty ná mene kiwáiesz tá slówa táki wořáiesz:
Juž mene ne hledáiesz, wožmi pyroch, sczo tám má-
iesz,

Tá zijsz, bo ná wicžny wiki tut budu terpyty muki

Та за́ нánhel тут me stáwii, tá iam sia pyrohá
 náir.
 М а х: Liboy? Д у н і с: Оу, так! М а х: Еу, Dynis!
 Idysz ze ty sobi z bisu.
 Koli ne budet pyrohá, budeż pńkátu na belá.
 Д у н і с: Wszakóś sia ty náir w nebi. Р у с: Ják
 ia, bálámute, tebe
 Pocznu palićiu wzpiraty, ne budeż ty żartowátu.
 Д у н і с: Os bidá! Zijsty kazáli pyroh tá sia
 rczhniwáli.
 М а х і м: Idysz, idysz, skudeś pryszor. Ohot, tyś y
 do bisá poszor!
 Д у н і с: Kolim pyroh biż, nedbáiu, tá iuż sia z
 wámi zonnáiu.
 [Vsieknie á óni za nim]

ВІРШІ НА ВЗЯТТІ КАМ'ЯНЦЯ ТУРКАМИ 1670.р.

Смутами трени /в/ свѣтъ ся справують,
 же остатньѣмъ лѣта наступують:
 Земля спусьтѣла,
 Турецкого племѣя купала,
 Всего свѣта панства, Подола, ревѣне здихаеъ,
 Украина тязко здихаеъ
 О тимъ Кам'яньче, городе славному...
 То же бувавъ же на весь свѣтъ, свѣтъ славъ нимъ,
 Тепера в тобѣ зостартъ турки ись татари...
 Где твоя слава, Кам'яньче славний..

2. ПІСНЯ КОЗАКА ПЛАХТИ З 1625.р.

/K u l i n a/: Hoy,kożácieiku, pane sz moy,
Dulek że maiesz domek swoy ?

R e: Pry berezy, pry Dunáiu,
Tam ia swoiu chyzu máiu:
List zeleny, ozdebleny
Krasnym switem, hustym listem,
To dom moy, to pokoy.

K u l i n á: Hoy,kożácieiku, pane sz moy,
Na czym że budet poiazd moy ?

R e: Posażu te zá biodrami,
Prywiezu te torokami:
Boh nad nami; kon pod nami,
Ty ze mnoiu, ja z toboiu, -
Pobeżym , pospieszym.

K u l i n á: Hoy,kożácieiku, páne sz moy,
Jaki sz budet pokarm twoy ?

R e: Budem gisty sáámáchu,
Kozackoiu sátyráchu,
Pry krynicy bez tesknicy,
Budem izty, budem pity,
Wykrykáty, oblapiáty.

K u l i n á: Hoy,kożácieiku, páne sz moy,
Sczo za rǫskosz mne budet ?

R e: Da y w den budesz koni pásty,
W nocy pry mene leżesz spáty,
O puńnocy , ze,wszey mocy
Ocucim, przewroćem,
Dewonku /k/ serdenku.

K u l i n á: Hoy,kożácieiku, pane sz moy,
Jakiż budet posciołek twoy ?

R e: Woyłocysce pod boczysce,
A siedliscze w hołowisce,
W dubrowicy na trawicy
Ja zákriju y przykryiu
Hornakom, zupanom .

K u l i n á: Hoy,kożácieiku, páne sz moy,
Spodobał mi sie żywot twoy .

R e: Lubo sz tobie horowáty ?
Day precz z tobo poiechaty .

/K u l i n a/: Duszo moiá, ja już twoiá .

/R e:/Ruczku day,á wsiday .

/K u l i n á/:Ja twoiá.

/R e:/ Ty moiá.

K u l i n á: Hoy,kożácieiku, páne sz moy ,
Ne zneset nas konik twoy .

- R e : Ne zurysz sie ty dla toho,
 Naydem w polu koni mnoho;
 A nie naydem, to piesz poydem,
 Nic lihocho dla luboho
 Teper pity, z nim byty.
- K u l i n á: Hoy, kozáczеiku, páne sz moy,
 Dálek ze iscy domek tway ?
- R e : Juże nete Zaporohy,
 koniec nászey iest dorohy.
 Tut kozaki 'wse jonaki:
 Zdobywáiet - propiwáiet,
 Szczo máiet - pregráiet.
- K u l i n á: Hoy, kozáczеiku, páne sz moy,
 Kotory że tu domek tway ?
- R e : Hen kothera rozhitáia,
 Oponczoiu prykrytáia!
 To moy cherem, to moy terem,
 Tut chowáiu, szczo że máiu:
 Rubaszku, siermieszku.
- K u l i n á: Hoy, kozáczеiku, páne sz moy,
 Wielmi to bláhy iest skarb tway.
- R e : Kozak szczesliw , chot niebonat,
 Nikomu nic niewinowat,
 On normie , on czotnie,
 Gde poydu - zdobudu:
 Boláryn, Tátaryn.
- K u l i n á: Da y szczo, sz mi tu zá beśidá,
 Ni prytela, ni susida .
 Ty se zdobywaty poydesz,
 A mnie smutnoiu odehydész:
 Ni z kim żyty, rozmowity,
 Ni siestryce, ni żołwice
 Z kozakom, z hulakom.
 Koli budet toho mnoho,
 Pust mene do domu moho.
- R e : Koli zchociesz poiechaty,
 Ne budu, tebe trymaty.
 Borzo wsiday, da y odiezday
 Ku czortom, wozem lichom,
 Lub czolnom, lub koniem.
- K u l i n á: Doli sz moiá nieszczesnaia ,
 Czocho se ia doczekáá .
 Ná dol mene nesá wodá,
 Teper mene ženet bidá.
 Szczo sz díáty ? /P/réklináty,
 By propał, co mene wziął
 Diwczyná zwiedynu.

САТАРИЧНА ПІСНЯ ЗПЕРЕД 1650.Р.

Оу, в misty Pereaslawlu, Pereaslawlu, posered
rinku

Prodawala, prodawala babuseyka toy arin -
hde -m sia wziaw kozak Ochryn,
vchopyw, y oskrebtaw, y zyw babusyn toy chrin,
toy chrin, toy hrin.

Prodawala: babusienka reidku -
hde -m sia wziaw, kozak Chweidko,
vchopyw, y oskreptaw, y zyw babusinu reidku://:

Prodawala: babusienka perec -
hde-m sia wziaw, kozak Ferenc,
vchopyw, y pobyw, y poter babusienki perec

Prodawala: babusienka kobzu -
hde-m sia wziaw, kozak zo bzu,
vchopyw, y zayhraw, y potcuk babusinu kobzu

Prodawala babusienka dudy -
hde-m sia wziaw, kozak z budy,
vchopyw, y nadaw, y spaliw babusine dudy

Prodawala babusienka iayca -
hde-m sia wziaw, kozak zdrayca,
vchopyw, y zwaryw, y zyw babusine iayca

Prodawala babusienka s....ku -
hde-m sia wziaw, kozak z meku,
vchopyw, y pomiaw, y wylizaw babusinu s...ku.

DUMA KOZACHAIA O WOYNI S KOZAKAMY NAD
RIKOJU STYRU, w roku 1691 .

Оу, riko Styru . sczo Hmil'o wiru ?lakyaia wsemu
miru,
chde w Dnipr wpadaiesz- opowidaiesz radost z
woyny, czy miru ?

Chan nastupalet, sam pomachalet kozakom la-
cnow byty.

Pod Beresteczkom, małym misteczko/m/ mił onych
krow prolyty..
na perewozi, czy pak w dorozi korola pohromyty,
woyskom, hetmanom, korolom-panom Tatarom zapla-
tyty.

Han zhođu radyt, a -ne poradyt: kozaky woynu
lubiat...

Oy, kazimiru, iuż tobi miru s kozakamy ne buďet!
Dosal neznajesz - hot posyłaiesz, odkul han nastu-
palet.

Z nym zhođniusienko Hmil raniusienko ik koro-
lu/s/ zblyżaiet.

Była pohoda; a woiwoda rusky znat woysku da-
jet,
Tot że o hanie y o hetmanie korolu oznajma-
iet.

Sereda pryszła, wsia orda pryszła, han i Hmil s
kozakamy

zrana sturmuiet i nastupalet - tyno meze lachamy,
aż konecpolsky, horąży polsky, naysperszy wybi-
halet,

z nym Lubomirski, znat, muż rycyrsky, meze woys-
ko wpadalet.

Oy, Lubomire, tobi prymire pered korolom ity,

ne s kozakamy i Tataramy ne nowyna sie byte .

Skoczyły hutky .Awżę ż nas tutky kozaky uti-
taiut,

Za nymy Lahy - buły ż tam strahy- do taboru
wpadauiut.

Orda ne radyt, hot han prowadyt, hot yh napomyna-
iet -

pered Lahamy, oy, iunakamy, sczo - żywo utikaiut.

Da to niczoho: pażo nemnoho, bulsz woyska iest
Hmelowy -

czetwerh poprawyt, iak pole stawyt han i Hmil
korolowy.

Cetwerh nadhodyt: woysko wychodyt, han i Hmil s ko-
zakamy -

Oy, u Zborowa woyna ta nowa, ne iak pod Pyławcamy!

Ne utikaiut, krow proływaiut y na Tatar ne
dbuiut:

wo krwi tatarski i bisurmanski ostrzy micz
swoy kupaiut.

Tut Kozanowsky , bohater polski, serca wsim doda-
iet:

dla oborony polski korony hołowu pokładalet,

biet sia sczo-żywo. Welmy ż my dywno da na
Osolinskoho,

sczo nas woiuiet, ne nasliduiet kanchira,
dziadka swoho -

tot był spokojny, ne szukał woyny, na nas natyralet
iako lah dawny y iunak sławny dla Polsky umyruet.

Baczył rycyra han podkanchira Sapina szco
zbżyżalet,
a Wyszniowecky u Lubomirsky isho ne wydawalet,
Mowi Hmil:

-Szco,neboże nana? Jak zniesiesz, stane iak po py-
ławeckomu:
ne utikaiut, ot nastupaiut ik bunczukowy hanskomy...
Mowi han:

-Oy, ne nładyte! Treba sie byty!- Han murz napo-
mynalet,
a Lah ne dbajet, murz zabywalet, we krwy mierz
swoy kupaiet.
paw strah na nana -słat do hetmana, jako nuż
astupyla:

-szczob twoia rada, istynna zdrada nikomu sie
ne snyła!
Ja procz odhozu, da pak wyhozu za zdradu moju tobi.
Szco my sie stało, kolko propało murz moich! Ti,
ra/d/ że sobi
w nohy padalet, tysiaczy dalet Hmełnycky tut
hanowr,
szczob nastupyty da y Lahow byty zawt/r/a we-
lliw woyskowr:

-Ja senatowy polski korony y korola dam tobi,
wsi bo nestatky, wsi dostatky, -zautra ich czmesz
sobi!
w piatnucu rano uszykowano woysko do boiu było-
Lanun - wyhoda, a nam - nehoda: nebo słonce

zakryło.
Bo sia prybrały, wsi w szyku stały -słonce im
zaswityło:
Lahy kozakum, sławnym iunakum, y hladit straszno
było.

Y dowho stały, poczet boiały. Z Lahamy sie ne
były.
Aż baczai Lahy, szco na nas strahy, -y do nas
skoczyły.
Stały sie huki. Han wsimy duhy s Krakowskym sie
styralet,
a Wyszniowecky obocz wytiazky - y Hmela odpyra-
let.

Po desiat szyka, pamiatnyi wika sam korol
nastupalet,
na tryk, na huky, na z dił, na puky niczohenko
nedbalet.
Huk trub powstanet, -huk zatym wstanet, dymy den
iasny tayıly:

strylci - lanczare, a z dziś pożare neprestanno
swityky.

Tut od hetmana Lahy, z dił, hana zarazom odfu-
czyły.

Zatym sie stało: hdy murz nemało y Tatarow na-
były, -

han utikalet y kusz myialet, nametow odbihalet.
Lahy honyły, Tatarow były, -han sie neohladalet.

Tut zas kozaky, notiały iunaky, oy, rizko utikały.

Lahy honyły y ih stynały, az tabur rozorwały.
Y hdyby noczy tma na pomoczy kozakowy ne była -
ne odna b maty, gdy b kto dał znaty, kozackaia za-
wyła.

Y tak Boh znalet, sz/o/ bulsz byt maiet .Tatare
odstupyły.

Zatym bulsz Lahuw, a u nas strahow, bo nas tut
obtoczyły.

Trykrot kłaniały y upadały, korola smo prosyły:

„Po Zborowomu lub po staromu szcoby iasno
iscze żyły.”

Mowyt ne dalet, z oczu zhanialet: „wydayte my
hetmana,

panow słuchayte, starszynu znayte, a idit byte ha-
na. 1/

„Panow słuchaim, starszynu znaim, Tatarow budim
byty

ale starszyny, naszoy drużyny, nit wisty -lak
odstupyty!”

Hołod ne tuczyt: strah z dił nam kuczyt; staw tre-
ba perebywaty;

to pak u mostu nit y hworostu, -ni s czoho zbudowaty.

„ nedilu wnoczy, Boh na pomoczy, budem sia pe-
rebywaty:

cozy postełem, kożucny stełem, -wodi toho ne
znaty.

Lahy : oznaly, wsi w szyku stały, y na nas pylnowa-
ly,

1/Накінці вірші ця строфа ще раз повторяється в
такій формі:

Mowyty niedalet , z oczu zchanialet: „Wydayte
me chana, starszynu znayte, panow słuchayte, a
idit byte chana ...

wsi w pole wyszły, my też ne przyszły, aż ponediż-
 a u ponediżok - odbiły diłok, y boroszna usioho,
 perebywaim da pohybaim... Szasływ, szco wyszow
 s toho!
 Tyie pływaiut, do tych strylaiut, stawysza zały-
 waiut,
 a drunyh w netri w lisi iak wepri/w/ dykych za-
 bylaiut...

З ТВОРУ "Dialogus de passione Christi", НАЙДЕ-
 НОГО В СЕЛІ СМЕРЕКОВІ ЛЬВІВСЬКОГО ПОВ./з р.1670./

Насвентша Панъна /до Ангела/:

Стуй, ангеле, где идешъ, кого то шукаешъ.

Гостемъ будучи въ свѣтъ, за чѣмъ же пытаешъ?

Ангель: Ісуса Назарея, если-сь коли знала,
 Албо если-сь, признамъ, о онымъ слышала,
 Того я, нежданый ангель, на земли шукаю,
 И ему оный келихъ выпить дати маю.

Панъна: Ах, ангеле, почекай, стуй, стуй, не спѣшися,

Нм в кого, якъ у мене о нмъ довѣсися.

Я естемъ его мати! Постуй же за мною,

Нехъ щоколвекъ, ангеле, помовлю с тобою.

И на сына моего такъ срокгіе муки

Ангелскіе святые несутъ твои руки?

И его жъ то с келихомъ смертельнымъ шукаешъ?

Отожъ его внутръ мене предъ собою маешъ.

Тутъ есть сынъ мой, тут завше я его ховаю,-

Во внутрностяхъ и в сердцу Ісуса я маю!

Дай же тебѣ, ангеле, мнѣ келихъ выпити,

Если хочешъ Ісуса моего напоити!

Ангель: Пречистая дѣвице...

.. того келиха, госпоже и мати,

Баднымъ нѣкгда способомъ не могу ти дати.

.....

Претож его самого пойду я шукати.

Панна: Ах, почекай, для Бога! Стуй, стуй, погамуйся...

І. ВЛАСНОРУЧНИЙ ЛИСТ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ДО
ЦАРЯ ОЛЕКСІЯ МИХАЙЛОВИЧА З ПРОСЬБОЮ ПОЧАТИ ВІЙНУ
З ПОЛЬЩЕЮ /8.VI.1648./

Наяснійший, вельможный и преславный цару московский, а намъ вельце милостивый пане и добродію. Подобно с презренъя божого тое ся стало, чого мы сами собѣ зычили и старалися о тое, абыхмо часу теперѣшного могли през посланцовъ своихъ доброго здоровъя вашей царской велможности навѣдити и найнижший поклонъ свой отдати — ажно Богъ всемогущий здаривъ намъ отъ твоего царского величества посланцувъ — хочъ не до насъ, до пана Киселя посланихъ, въ потребахъ его — , которыхъ товаршихъ нашѣ козаки, въ дорогѣ натрафивши, до насъ, до войска завернули. През которыхъ радостно пришло намъ твою царскую велможность вѣдомимъ учинити о позвоженъ вѣри наше старожитнои греческою, за котору з давнихъ часовъ, и за волности свои, криваве заслужонне, отъ королей давнихъ наданне, помираемъ и дотихъчасъ отъ безбожнихъ армянъ покою не маемъ. Творецъ и збавитель нашъ Ісусъ Христосъ, ужаловавшись кривдъ убогихъ людей и кривавыхъ слезъ сиротъ бѣднихъ, ласкою и милосердьемъ

своими святыми оглянувшись на насъ, подобно, по-
 славши слово свое святое, ратовати насъ рачиль.
 Которую яму под нами были выкопали, сами в ню
 ся обвалили, же двѣ войска з великими таборами
 ихъ помогъ намъ Господь Богъ опановати и трохъ
 гетьмановъ живцемъ взяти з иншими ихъ сенаторами:
 першій на Жолтой Водѣ, в полю, посеред дороги за-
 порозкою, комисаръ Шемъберкъ и сынъ пана Крако-
 вьского — нѣ з одною душою не втекли; потомъ самъ
 гетьманъ великій, панъ Краковьскій, изъ невиннимъ,
 добримъ чоловѣкомъ, паномъ Мартиномъ Калиновс-
 кимъ, гетьманомъ полнимъ короньнимъ, подъ Корсу-
 номъ-городомъ попали обадва в неволю, и войско все
 ихъ квартаньное до щадку есть розбито; мы ихъ не
 брали, але тие люди брали ихъ, которые намъ слу-
 жили в той мѣре отъ царя кримьского. Здалося тежъ
 намъ и о томъ вашему царскому величеству ознайми-
 ти, же певная насъ вѣдомость зайшла отъ князя До-
 мѣника Заславьского, который до насъ прислалъ, о
 миръ просячи, и отъ пана Киселя, воеводи браславъ-
 ского, же певне короля, пана нашего, смерть вая-
 ла — такъ розумѣемъ, же с причини тихъ же неизбеж-
 ныхъ неприятелей, его и нашихъ, которыхъ есть мно-

го королями в земли нашої —, зачимъ земля теперъ³³²
власне пуста. Значили бхимо собі самодержця-гос-
подаря такого в своей земли, яко ваша царская ве-
лможность, православный хрестіянскій царь, аза-
ли бы предвѣчное пророчество отъ Христа Бога на-
шего исполнилося, што все в рукахъ его Святое ми-
лости. В чомъ упевняемъ ваше царское величество,
если бы была на то воля божая, а поспехъ твой ца-
рскій, заразь не бавячися, на панство тое насту-
пати, а мы зо всѣмъ войскомъ запорожскимъ услу-
жить вашей царской велможности готови-смо, до ко-
торого смо з найнижшими услугами своими, яко най-
пилне ся отдаемо. А меновите будетъ то вашему ца-
рскому величеству слышно, если Ляхи знову на насъ
схотять наступати, в тотъ же часъ чимъ-боржей по-
спѣшайся и з своей стороны на ихъ наступати, а
мы ихъ за божю помощь отсуль возьмемъ. И да ис-
править Богъ з давнихъ вѣковъ ознаймленное про-
рочество, которому мы сами себе полепивши, до ми-
лостивыхъ нугъ вашему царскому величеству яко-на-
йуниженей покорне отдаемо.

Данъ с Черкасъ, ижня 8, 1648 року.

Вашему царскому величеству найнижшимъ слуга
Богданъ Хмельницкий гетманъ з войскомъ его кр.ми-

лости запорожскимъ.

Найяснѣйшему а незвитажоному его царьскому
маестату величеству, государу цару Алексѣю Михай-
ловичу, самодержцу и обладателю землѣ московс-
кое, свѣтилу рускому, пану пану намъ вѣлце миро-
стивому и добродѣви, до отданья належить.

ЛИСТ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО 3 ДНЯ 3.
СЕРПНЯ 1650. ДО РОСТОВСЬКОГО НАМІСНИКА КН. ВОРИ-
СА РЕПНИНА-ОБОЛЕНСЬКОГО.

Найяснѣйшого великого госъподара Яна Казиме-
ра божиею милостию короля польского и великого
князя литовского, пруского и иныхъ многих, его
королевского величесьтѣва Богъданъ Хмельницкий,
гетманъ збо всѣмъ войскомъ его кор.м.запорожскимъ,
божиею милостию великого госъподара ц[а]ра и ве-
ликого князя Алексия Михайловича, всея Руси са-
модержци и многихъ господарствъ госъподара и объ-
ладателя, его царского величесьтѣва боярину, вое-
води и намѣсникови ростовьскому, князю Борису
Алексанъдровичу Репнину Оболеньскому здравия зы-
чимъ.

Яко а давныхъ часовъ, такъ и тепер, его ца-
рскому величеству естъ естество прихильными и не зы-
чимо того, абы гнѣвъ який межи людьми его царско-
го величествѣа и межи нашими заходивъ, же тутъ, у

насъ, купцовъ его царского величества забрано;
не з насъ початокъ стався. Панъ воевода Осько-
льскій того причиною, бо онъ купцувъ нашихъ въ-
передъ забравъ. Абы теды все згоднѣе сталося и
любовъ межи людьми православными была, нехай и
ваши, и наши купци на граници стануть, и все
собѣ, съчо в кого побрано, поворочають з нагоро-
женъемъ шкод, хто съчо шкодѣть. Рачъ теды В. М.
людей своихъ росъсудныхъ на границу зъосылати,
а зънашомъ стороны повъковъникъ або сотъникъ по-
граничный такъже стати маєть, и зъ обохъ сторонъ
угледати мають, абы правѣдиве, и безъ укривъженъя
такъ купци его царского величества, яко и наши
были росъправлены. Отдаюся при томъ з приязнею
моею любве В[ашоу] М[илости] пильно.

Писанъ въ Переяславлю ✕ АХѢ, дня Г̃ авѣгус-
та, В.М. всего добра зыч[ливый] приятел и служит
рад Богданъ Хмельницкий, гетманъ войска его кр.мл-
сти запорожского.

З.ЛИСТ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ДО ВОЯР
В.БУТУРЛІНА, ІВ.ОЛѢСРѢВА Й ЛАРІОНА ЛОПУХІНА 3
26.січня 1654.р.

В[о] имѣю м[и]л[о]стию великого г[оспо]д[и]на,
ц[ар]я и великого кн[яз]я Алексѣя Михайловича,

334
всѣя Великія і Малыя Русіи самодержца і многыхъ
г[оспо]д[а]рствъ г[о]с[по]д[а]ря и обладателя,
его ц[а]рського величества, Богданъ Хмельницкий,
гетманъ воиска запорозкого зо всѣмъ воискомъ за-
порозькимъ, ближнему боярину и намѣснику тверско-
му Василю Василевичу Бутурлину, околицеу и на-
мѣснику муромскому Івану Василевичу Олфереву да
думному дякови Ларіону Дмитріевичу Лопухину здра-
вія и долгоденствія от Г[оспо]да Б[о]га мѣти же-
лаемъ.

Писали вы к нам, о чом крымскіе послы у нас
были. Ханъ прислалъ до нас ускаряючися, што в
полку Богуновом Татар много убито, кгда ся на-
зад повернули с ханом, и шкоду им козаки учинили,
і онъ просилъ, штобы ихъ не шарпано, поки пере[и]-
дутъ; такъже Ке... мнетъ мурза и Осман акга с Та-
тарами нагайскими мимо Корсунъ идучи нашим кра-
ем, абы не мѣли кривды, причинялься за ними, бра-
терства не розриваючи. І мы отписали ханови, же-
бы Татаре мимоходомъ хр[и]стіян наших не шарпали
и шкоды не чинили, а коли причину дадутъ і крив-
ды чинят людямъ нашим будутъ, мы за христіян сво-
их уймемося і от Бога помочи искати будем... Се
Вашимъ М[и]л[о]стямъ ізвѣстивше, здравѣствовати и

друголюбствовать вам паки желаем.

З Чигирина 15 генваря року АХНД В[а]шим
М[и]л[о]стям во всем жычливый приятел и слуга

Богданъ Хмельницкий, гетман з войском его
ц[а]рского величества запорожским

З ИНЧИХ ЛИСТІВ.

І ЛИСТ ПОЛКОВНИКА АНДРІЯ РОМАНЕНКА ТА СОТНИКА
ЧИГИРИНСЬКОГО ТИМОША /ХМЕЛЬНИЧЕНКА/ ДО ПАНОТЦЯ
С. СИМОНОВА.

".....Притом-же, отче Симоновський, роска-
зуемо именовъ его м[и]л[ости] пана Киселя, воево-
ды браславського, и нашим старшенством, абыс
стал перед нами очевисте о тое, жес рыбакомъ за-
казалъ не слухати нас и пана воеводы, пана сво-
его; же грозишь и страшишь их, абыс не важыли
рыбъ ловити на потребу его м[и]л[ости] и нашу, а
кажешь, же будут за тое караны. А так розбачься,
попе, хто старший, чы панъ воевода, чы твое па-
ныки сельские, которые тебе не оборонять от нас;
а твоя речъ церква гледити, а не забороняти ры-
баком, ани на сторожу намъ гаювати; ведаеть пан
воевода, счо чинят, и ми тут же з ним сполне рос-
казуемъ. А такъ, отче, мовчы и занимай! Есче при-
томъ пробачаемъ: если то у другое почуемъ, - и

дома сидити не будешъ!

У того листу подписи рукъ тими словы: Андрей Романенко, польковъникъ переяславскій, рука власная Тимушъ, сотъникъ чигиринскій.

2. ЛИСТ СУМСЬКИХ КОЗАКІВ ДО ПОЛКОВНИКА ГЕРАСИМА КОНДРАТОВИЧА з 1685.р. ПРО ЇХ ПРИГОДИ У ЛЬВОВІ.

На нас велде ласкавий пане пол. Андрей Гарасимов а добродію наш. Степан Кондратов, Манко Гаврылов, Грыцко Батюк напрод с Києва ішли на Хвастов, на Котельню, на Кодню, на Слободища, на Пятку, на Чуднов, на Мырополя, на Полоное, на Судылков, на Шепетовку, на Заслава, на Острів, на Дубно, на Берестечко, на Холувъ, на Стремылову Камянку, на Жовку, на Кулыков до Львова. А узрѣвши очевисне, же обоз королевскій стагает ся, гетман коронный і полный, іменно, же крол сам мѣл рухити в обоз под Лвуз іюня 11 а, стагши ся под Лвуз, іти к цѣсару на помочъ. А турецкый царъ под Видню тежъ зо всѣми силами своїми, а баший два, и синъ ганскый з ордами - іменуют орды сорок тысяч под Каманец, а с Судымков гойска козацкого чтиры тысячи ордѣ на помсч, і пришли под Немиров, войско позапиралы всяды, поча-

ли в обоз стагат ся под Грицевом, і под Трембов- 338
ним другим обоз. Як орда вдарила спод Камянця,
так оны хватили ся в Грицевъ, а другі в Трем-
бовля. Орда выбрала и вирубала **ѣ**-десят сѣль, че-
нериси тулжинские здали ся, подданих своих заб-
рали с собою. А и Лвов королевский а надана епи-
скопу Шумлянскому лвовскому, же он владѣет всѣм
Лвовом, а ведлуг рахунку держит собѣ жида. А
скоро пришли до Лвова, зараз взяли до вязена мая
Зі Степана Кондратова, Манка Гаврылова по ска-
рѣ лядской к Шумлянскому епископу лвовскому. **Зи**
Лвова **ахпѣ**, мая **ка**. К сему списку іменному: Сте-
пан Кондратов, Манко Гаврылов — князю Михаилу
Андрѣвичу /Галицину/.

З ГЕТЬМАНСКИХ УНІВЕРСАЛІВ.

І. УНІВЕРСАЛ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.

Богдан Хмельницкий, гетьман, з войскомъ его
кор[олевскоѣ] и [и] до [сти] запорожскимъ, ознайму-
емъ сими писанемъ нашим, кому бы о том ведати
належало, так старшинѣ, и чернѣ, товариству во-
йска его кор[олевскоѣ] и [и] до [ости] запорожского,
яко тебѣ мешчаномъ, и селяном подданым усим,
в воеводстве киевским знайдучимся.

подчас теперешней, кгда войско наше до земли волоское рушало, тые меновите, которые до подданства належат, не будучи паном своим послушными и значливыми и овшемъ неприятelmi, и тепер, не устачи и передсезятю своим, на здорове панское наступууть и послушными быти не хотят, але бунти и своеволю вчинають. Прото сим универсалом нашим позволяемъ, ижъ если бы ещѣ таковыя своевольники знайдовалися, которые бы на здорове панов своихъ наступовали и послушными быти паном своим не хотели, жебы сами панове, веспол с повковниками нашими, белоцерковским або киевским, суворо бы и на горле карали; а тые зас, которые кров невинную пролили и покой нарушили, горлового карання не уйдуть, яко жъ и тутъ за тое не одного на горло скарали есмо. Дан в Ямполь, дня двадцатого сеньтебъра, року 1650. У того универсалу при печати подъписъ руки тыми словы: Богдан Хмельницкий рукою власною.

2. УНИВЕРСАЛ ГЕТЬМАНА ПЕТРА ДОРОШЕНКА ПРО ПЕРЕДАННЯ МАСТКУ СТАЙКИ МИТРОПОЛИТОВІ ЙОСИПОВІ НЕЛЮБОВИЧЕВІ-ТУКАЛЬСЬКОМУ /7.II.1669/.

Петро Дорошенко, гетман, з Войскомъ Запорозскимъ, ознаймуемъ самъ нашимъ писанемъ паномъ

полковникомъ, асаулом, сотникомъ, атаманомъ и
 всему старшому и меньшому Войска Запорожского
 товариству, также пану полковниковъ каневско-
 му, всѣмъ обывателямъ Стаецкимъ, и кому колвекъ
 показано будетъ, іѣзъ для благословенія пастір-
 ского и для щоденнихъ побожнихъ молитовъ за нас
 и все Войско Запорожское, пустилися ясне в Бо-
 гу преосвященному его милости господину отцу
 Іосифу Нелюбовичу Токалскому, милостію божією
 православному архієпископу, метрополіте кієвс-
 кому, галицкому и всея Россіи, екзарси святѣй-
 шого апостолского ерону константинопольского, па-
 ну и пастіреви нашому, на кухенное выстатчене
 мѣстечко Стайки, либо спустошалое, з послушен-
 ствомъ подданіхъ и с перевозомъ над Днепромъ, про-
 тівъ Стаекъ будучимъ, позволивши людямъ тамъ при-
 ходячимъ селитися и зосланному от его милости
 пана и пастира тамъ осажовати и збрати обыва-
 телей и самому во вшелякомъ безпеченствіи, отби-
 раючи належное послушенство и повинност от под-
 даннихъ, также завѣдуючи перевозомъ на Днепрѣ
 стаецкимъ, жити. О чомъ кождій вѣдаючи з старшо-
 го и меньшого Войска Запорожского товариства,

абы его милости отцу метрополитѣ кievскому, па-
ну пастіреви нашому, въ обнятію от насъ конфоро-
ванного местечка Стаекъ и перевоза тамошняго
никто найменшее перешкоди чинити не важился, до
чого зосланному от его милости, тамъ людямъ меш-
кающим и фундующимся ніякой виражати кривди, і
обывателі стаецкіе жебы вшелякое отдавали пос-
лушенство, пылно и сурово приказуемъ, назначив-
ши ^{на} противного воли нашої и сему пісаню срское
войсковое без всякой фолгги каране.

Дан в Чигиріне, дня 7 февраля 1669 року.
Петро Дорошенко, гетманъ, рука власна.

3. УНІВЕРСАЛ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ ДЛЯ КИЇВ-
СЬКОГО БРАТСЬКОГО МОНАСТІРЯ ПРО ПОЛІШЕННЯ ЙОМУ
СЕЛА ВІЛЬМАЧІВКИ /27.IV.1662./.

Пресвѣтлѣйшихъ и державнѣйшихъ великихъ го-
сударей, ихъ царскаго пресвѣтлого величества, Во-
йска запорозскаго гетманъ Іоаннъ Мазепа. Ихъ же
царскаго пресвѣтлого величества Войска запороз-
скаго полковниковъ Нѣжинскому, сотниковъ Иван-
городскому, атаманомъ, войтомъ и всѣмъ обывате-
лемъ тоей сотнѣ ознаймуемъ: ихъ превелебный въ
Богу господанъ отецъ Кирилль Филимоновичъ, рек-
торъ монастыря Братскаго Кіевскаго съ братією,

прекладавъ намъ, же въ сотнѣ ивангородской най-³⁴²
дуются ихъ монастырскій хуторъ, до котораго про-
силь насъ о наданье въ той сотнѣ сельца. Теды мы,
склонивши ся до его, отца ректора съ братією,
прозби, а респектуючи на тотъ монастырь Братскій,
всей Малороссіи потребный, для того что въ немъ
цѣвченіе всякому зъ малороссійскихъ дѣтей хотя-
чому учитися походить, надаемъ и симъ универса-
ломъ нашимъ ствержаемъ сельце Бельмачовку въ сот-
нѣ ивангородской же найдуючоеся для военной помо-
чи, до помененнаго хутора, позволяючи зъ оного
сельца отъ тяглыхъ людей, до ласки войсковой, вся-
кое послушенство и повинность пререченому отцу
ректорови съ братією отбирати. О якой волѣ нашій
вѣдаючи, абы никто зъ старшины войсковой и горо-
довой ивангородской не важился наименой отсель
чинити въ завидованью того сельца перешкоды мо-
настыревъ Братскому и зъ него посланнымъ послуш-
никомъ, а войтъ зъ мужиками оного сельца, давникъ
опроче козаковъ, жебы неотмовне во всемъ послу-
шенство отдавали, пилно упоминаемъ и приказуемъ.

Данъ въ Батуринѣ; апрѣля 27 дня, 1692 року.

Зъвышъ менованый гетманъ рукою власною.

З ПЕРЕКЛАДНИХ СПРОВ ІЗ ЦЕРКОВНО-СЛАВ. МОВИ
В XVII ВІСІ.

**І.3 "ТЕСТАМЕНТУ ...ВАСИЛІЯ ЦЕСАРА КГРЕЦКОГО"
/друкованого 1607.р./**

<p>Василія царя Греческого главицни вмазательны 60 и 6 къ сыну свсему царю Льву, имуще краегране сіе сице: Василию о Христі царь Грекомъ Льву възлюбленному сыну и сьцарствующему о добродѣтели наказаніе І.</p>	<p>Василія цесара Кгрецко-го роздѣловъ научающихъ 66 до Льва цесара сына своего маючи надписъ таковый: Василій въ Христі цесарь кгрецкій Льву наймилшому сыну и весполъ зо мною кролю-чому о цнотѣ наука. Роздѣль І.</p>
--	--

Животополезная и́-
кая вещь, и поспѣшнѣй-
ша не токмо царемъ, но
и невѣждамъ наказаніе.

Ибо стяжавших ту
душевнѣ и телеснѣ по-
льзуєть ово убо поуче-
ніємъ поспѣшныхъ сло-
весъ, овоже обученіємъ
красныхъ дѣль.

Животу пожиточная нѣ-
кая речъ и потребная
не тылко кролемъ, але
и посполитымъ есть наука.

Абовѣмъ тымъ кто ее на-
быль и ведлугъ души и
ведлугъ тѣла пожиточна
есть, овую научаючи по-
ребныхъ наукъ, и свое
призвычаючи до красныхъ
справ.

Ты убо, чадо возлюб-
ленное азъ отецъ и съца-
рствуя и владичествуя
твоимъ и царство имѣти
поучая. То бо и царство
украшаетъ и царствующая
приснопамятны творятъ.

Якоже бо солнцу на
земли не сущу, темна сущи
вся и неразумна, сие
и наказанію въ души не
сущу, размѣшена вся и
не исправлена.

Прійми убо наказаніе
добродѣтельное и притязе-
ши житія вседѣтельнаго,
едина бо точіи добродѣ-
тель отъ стѣнныи безме-
ртна.

А прето ты сыну най-
милшій, я яко отецъ, ко-
торый кролюю и манѣст-
во тобѣ задержу, тебе
кромѣство держати на-
учаю. Темъ бо вѣмъ и кро-
левство одолѣти и кро-
люю немертвенное памя-
тка годными чинити.

Со якъ когда сл[о]-
нце подъ землю уступитъ,
темны бывають всѣ речіи
черозеземными, такъ
когда науки въ души не-
мѣкъ, то се ся стѣваетъ
исмѣшано и несправно.

Прійми тебѣ науку
пренайвыборнѣйшую и бу-
дешь мѣти животь найс-
правнѣйшій, сама бо вѣмъ
тылко цнота надъ вшеде-
ніе маестности естъ не-
смертѣльная.

2.3 ТОГО САМОГО РУКОПИСНОГО ТВОРУ ИНШОЇ РЕДАКЦІЇ.

...Почти убо церковь, ...Мѣй в почтливости це-
да почтенъ будещи от то- рков, то ест церковных
го, иже тая създа. слугъ, абы тя Богъ поч-

тилъ.

И священникъ стыдися, И священниковъ всты-
яко отца духовныхъ и хо- дамся, яко отцѣвъ духо-
датая наша къ Богу. вныхъ и едначовъ наших

до Бога.

Честъ бо священничес- Кды бовѣмъ священнико-
кая на Бога приходит ... ви почтливостъ выражаеш,
тогда Бога почитаеш...

Суди, вѣруй миръ бы- Розсужай вѣручи, иж
тъ тлѣненъ, понеже и тот свѣтъ естъ зопсованный,
быст. якожъ такъ ест.

По истлѣніи же въ не- А по зопсованіи зась
тлѣніе паки претворяемъ. въ незопсоване будетъ пе-
речиненъ.

Никтоже бо еже от бо- Жадная бовѣмъ рѣчь, ко-
га бывшихъ в небытіе оти- торую Богъ сътворилъ, в
деть. нѣвечъ ся не обернеть.

А те и грѣхопаденіе грѣ- Если то и упадокъ грѣ-

ховное, купно съ нами все
тварь раздрушеніемъ осу-
да.

Нетленна же мира ожи-
дай и мертвымъ воскресе-
ние исповѣдуй, и судъ
праведный комуждо въ жи-
тии съдѣланный чай.

Никтоже золь без му-
ченія божія суда убѣжит,
ниже добро невѣнчанно ута-
итс .

Ни убо благыхъ дѣла
вѣмѣный мертвенна.

Ни да бы былъ злоби-
вымъ мученія когда конецъ

Обоя бо имуть вѣчна
пробыванія сирѣчь мука и
вѣнчаніе...

Имѣи на умѣ выну ро-

ховный, весполъ з на-
ми все створѣнье до
зспсована привѣль.

А неспуючого свѣта
очековой и мертвымъ въ-
скресение визнавай, и
суду справедливого вед-
ле справѣго очековой.

Жаден чоловікъ злий
карности не уйдет на
судѣ божіи, анѣ теж до-
брый без заплаты не ос-
танеть.

И ты ж не внимай доб-
рыхъ людій справы за ме-
ртыхъ.

Анѣ тыж абы былъ
злыхъ людей карностямъ ко-
ли конецъ.

Обѣ тыи рѣчи, то ест
мука и вѣнчаніе, на вѣ-
ка махт трѣвати...

Имѣи на памяти заше

дителиныя твоя прави и к
тѣмъ житіе свое управляя
прилѣжнѣ.

Не коснѣмъ бо ниже лѣ-
ности^унѣ ко подвигомъ бы-
ваемъ

Но добродѣтели обра-
зы тебѣ предложити тѣмъ-
ся...

родичѣвъ своихъ обычай,
абы^у ведле нихъ мешкал
маючи пилное старанье.

Абомѣмъ не бавмося мы,
анѣ тыжъ лѣнуймо працо-
вати.

Але способѣ цноты то-
бѣ показовати стараймо-
ся...

3.3 ПЕРЕКЛАДУ "ЛІСТВИЦІ ІВАНА СІНАЙСЬКОГО"

Всякого убо плода пре-
дваряетъ цвѣт, всего же
послушанія странничест-
во, или телесное или
волное; двѣма бо сима до-
бродителма, яко же зла-
тыма крилома безъ лѣнос-
ти восходитъ на небо пре-
подобное.

И убо о семъ духопрма-
тенѣ нѣкы въспѣть: кто

Всякий бовѣмъ овоцъ
дерева упередити маєтъ
цвѣтъ, а всякое зас [ъ]
послушенство странѣст-
вованье либо то тѣла,
либо умыслу и волѣ; ты-
ми двѣма цнотами, яко
крѣлами прибрѣная, душа
мужа праведнаго неленя-
ве и просто до неба ся
подносятъ.

Бо о томъ духомъ
свѣтымъ надхненнѣмъ нѣко-

тень нѣкы възпѣтъ: кто
дасть ми, глаголя, крѣлѣ
яко голубии, полещу дѣла-
ніемъ и почию видиніемъ и
смиреніемъ...

торый поет: кто даст
мнѣ крылѣ яко голуби-
цы и полечу и почию
през чиненіе^н усмотро-
ваніе глубокаго смире-
ніа...

4. З ПЕРЕКЛАДІВ НИЛА СИНАЙСЬКОГО.

Завидяй самъ себе отщете-
ваетъ, ибо на инаго въ-
щай постигнетъ страдаей
самъ отъ себе зло /15/

Загрозникъ самому
собѣ шкодитъ, который
божѣмъ напротивко дру-
гому мовитъ, самаго се-
бе невѣдоме злими за-
ражаєтъ.

Тщися да ни единъ
вредъ вѣдѣхъ, яже твори-
ши или либо мудрствуєши,
будетъ /33/

Старайся нѣкому не
шкодити любъ що чи-
ниш, любъ мовиш, любъ
мыслиш.

Не веселися цвѣтящими
житіа сего, ибо сѣнный
цвѣтъ, егда коснешися,
увядаетъ /34/

Не веселися с пи-
енкости свѣта, квѣтъ
абовѣмъ травный, скоро
оно упадаєтъ, заразомъ
увядаетъ

В скорбныхъ благода-
ри и грѣховное бремя об-
легчается /35/

Внимаемъ себѣ и иныхъ
не осуждаемъ, многая бо
суть в насъ, ими же
иныхъ осуждаемъ /39-40/

Не люби пресыщаться,
дружество бо к житію
сему творить, вражда
же от обоихъ на Бога ра-
ждается /50/

Оружіе нещуй быти
постъ, а молитву стѣну,
а баню слезы /53/

В церковь аки на не-
бо приходи, и ничтоже
в ней ани глаголи и ни
помышляй земное /57/...

В смуткахъ благодар-
и ярмо грѣховное легче
будет.

Самимъ себе усмотруй-
мо, а инымъ негаймо, си-
ла божіемъ таковыхъ речей
ся в насъ найдетъ, с ко-
торыхъ и нашимъ пригану да-
емо.

В пещотѣ живота не
кохайся, милость божіи
живота сего иднаетъ, а с
тыхъ обуду божіимъ непри-
ятелемъ таковъ ся стаетъ.

За зброю мѣй постъ, а
молитву за муръ, а слезы
за лазнь.

До церкви якъ до неба
вступуй і нечого в ней
анѣ мов, анѣ помышляй
земнаго...

5.3 ПЕРЕКЛАДУ КИЇВО-ПЕЧЕРСЬКОГО ПАТЕРИКА /з польського видання/

Життя Микити Затворника.

Живот святого Никити За [творника], то ест во особливумъ жил сам един, [ко]торый потим был епископомъ новѣгородским. За часу святого игумена Никона был еден брат именем Никита: он хотѣл быти славным у людѣй, а не спасения собѣ заслугучи, замыслил замкнутис[я] в скритум мѣстѣ. О що гдѣ почал просити игумена, зборонил ему мовачи: еще еси, брате, молод, лѣпше би ест межи братиѣю жити, а нѣжли на так острый а порожный живот самому единому ся пустити; вшак же памятаешъ, що ся стало святому Исаакию Печарному, як его звели были дияволы, же их за молитвами святого Антония и Феодосия благодатиѣю божиею подвигнули его. Никита рече: "Жадною мѣрою не дам звестися я таким речам яко Исакый. Я бу[ду] [п] просити у Господа Бога своего, жеби ми дал моц чуда творити". Игумен ему знову мовит: "Брате любезный, я тебе ражу, слухай мене а посполу з братиѣю мешкай". Не хотѣл слухати Никита, и учинивши собѣ коморьку и замкнувся в ней и нѣгды не выхо-

дил". По немного дний прелстил / *zwiodł* / его диявол. Абовѣмъ гды ся молил, диявол подле него учинил голос яко бы кого ся молящагося з ним и хвалящаго Бога, а при тим барзо благоуханный / *wdzięczny* / запах учинил. Никита зараз в собѣ помыслил, же гды бы то не был аггелъ божий, не молил бы ся посполу зо мною, а не были бѣ та- кие запахи благоуханныи, и если бы не Духъ свя- тый. И почал пильно просити: "Господи . . . що мы роскажешъ, то все учиню". Пронарливый / *chytły* / тогда диявол рекль: "неподобна ест реч чоло- вековѣ тѣлом обложенному мене видѣти, а то еднан послѣ аггела моего, жебы при тобѣ был, а ты волю его чини". Зараз . . . диявол в особѣ был аггелъ- скую^{I/} стал пред святым Никитомъ, а Никита ся оне- му поклонил яко аггеловѣ

6. З ПЕРЕКЛАДУ МОСКОВСЬКО-СЛАВЯНСЬКОГО "ПРО- СВѢТИТЕЛЯ" з початку XVII ст.

З "П е р е д м о в и".

Тогда священный Ан-	Тогда с [вя] ты ⁵ Анѣд-
дреа, единый сын от дво-	рей ⁵ , которы ⁵ быст единый
юнадесяте числа полка,	з дванадцати учневы Х[ри]-
ученик Христовъ, братъ	с [то] выхъ, брат Петра
Петра вѣрховнаго апос-	старшого апостола, эт

тогда от Иерусалима въ
 синопію прииде. и от Си-
 нопіа въ Херсонъ. и от
 Херсона поиде Днепромъ
 вверху, и ста под гора-
 ми при брѣзе. и заутра
 вѣстанъ и рече къ су-
 щимъ ту съ намъ ученакомъ:
 Видѣте-ли горы сіа, яко
 на сихъ горахъ возсія-
 отъ благодать божіа. и
 будетъ градъ великъ и
 церкви мнози имать Бога
 воздвигнути и вшедь на
 оры тѣа и благослови
 ихъ. и постави крестъ и
 помолися къ Богу. и сні-
 де съ горы идѣже есть
 нынѣ градъ Кіевъ

И поиде по Днепру
 вверху, и прииде, идѣже

Иерусалима пришел в Си-
 нопию. от Синопии до
 Херсона. а от Херсона
 Днепром пошел вверхъ.
 и стал под горами при
 береze, и вставши на
 заутре и рекъ до учневъ
 своих, которые там з
 нам на тот часъ были:
 Видите-ли горы сіа? Ото-
 жъ на тых горахъ осветятъ
 милосердіе божье и бу-
 деть замокъ и мѣсто ве-
 ликое. и церкви мнози
 маеть Бог постановитъ [и];
 и вшел на тѣ горы и
 бл [а] г [о] сл [о]вилъ ихъ
 и поставил крестъ, по-
 молился В [о] гу и зышел
 з горы, гдѣ есть теперь
 мѣсто Кіевъ.

И пошел Днепромъ
 вверху и пришел. гдѣ

нынѣ Новгородъ великій, и оттуду поиде въ Варя-
и и прииде въ Римъ. проповѣдати же слово спа-
сеное въ русѣй земли възбраненъ бысть от
Святаго Духа, его же су-
дбы бездна многа, и се-
го ради суть сіа нескла-
занныя.

По всемъ же странамъ спасенная проповѣдь ева-
нгельская изыде, и вси от тмы идольския изба-
влени быша, и свѣтомъ бо-
горазуміа озаришася, то-
чю же руская земля по-
мрачящася тмою идолобъ-
сіа, и скверными дѣлы до конца осквернена су-
щи.

тепер Новгород великій, и оттуд шол в Варяги и
пришел в Рим, а в рус-
ко^е земли заборонено ему
было проповѣдати слово
божье, бо судове божьи
глубокости великіе и
длга того суть невымо-
вны.

То пакъ в тѣѣ часы по всемъ сторонамъ збави-
телево евангеліе про-
повѣдано, и всѣ от темно-
сте^е болвофальскихъ выбо-
влени были, и свѣтомъ б[ла]-
горазумнымъ совѣчени, то-
лко руская земля потем-
нѣла была темнотью, бо
велики нерозумнымъ болво-
фальствомъ и нечистыми
учиньками люди конечно
заслепени были через по-
кусу дьяволовскую.

и много убо время	и многие часы прош-
преиде по възнесеніа на	ли по вознесенъ на н[е]
небеса едиnorodнаго сы-	бо едиnorodнаго сына бо-
на божіа, и яко въ тѣсу-	жѣ, и дошло ажъ до ти-
щу лѣтъ достмае, от со-	сечѣ лѣтъ, а от створе-
еданіа же миру лѣтъ сѣ	нѣ свѣта сѣ

7 **З ПЕРЕКЛАДУ СЪАНГЕЛІЯ СЕМІОНА ТИМОФІСВИЧА,**
СВЯЩЕННИКА /НА ТОЙ ЧАС/ РЕШЕТАЛОВСЬКОГО з 1670 р

Притча про богача та Лазаря.
 /Л у к. XVI, 19-31/

19. Ч[о] л[овѣ]къ нѣкакис быв богатыи, который
 одѣгавъ сѣ зѣвше въ пурпѹру и въ шарлатъ, и ужи-
 вавъ гоине, веселачисѣ каждого днѣ бѣрзо¹ роскош-
 не. 20. Бывъ теж нѣкакис убогій жебракъ, имѣнем
 Лазар, который лежавъ у ворот его хорый, ѡстру-
 пѣлый, 21. и хотѣчи сѣ накормити зѣ уломкомъ¹
 хлѣбны^х, которые падали от столу богачаго, але
 жаденз не дававъ ему ни ѣи приходѣчи лизали раны его¹
 22. и сталосѣ, ѣжъ умеръ ѡный убогій жебракъ, и
 поднесенъ бѣвъ агг[е]лами на лонѣ авраамова; а
 поты умеръ и богачи, и поховано тѣло его, а
 душу порвано до пѣкла. 23. А терпѣчи мѹку в пѣк-
 лѣ, поднесъ ѡчи своим и ѡбачивъ Авраама здалѣка
 и Лазаря на лонѣ его, 24. и закричавши рече зми-

луйсѣ надо мною, отче Аврааме, и пошли Лазара,
 нехай ѿмочит конецъ пѣльца своего у воды и охоло-
 дитъ языкъ мой, абымъ бѣрзо великую муку терплю
 въ поломенѣ семъ ѿгнистомъ. 25. И рече ему Авраамъ:
 сыну, запамѣтай собѣ, жесъ роскошь свою, отобразивъ за
 живота своего, а Лазарь тебѣ бѣду за живота сво-
 его претерпѣвъ; 26. а надъ тою всею: иже межи нами
 и межи вами ѿдхланъ великаѣ есть постановлена,
 иже тыи, который бѣ хотѣли ѿ[д] насъ къ вамъ пере-
 йти, не могутъ; также и тыи, которые бѣ хотѣли ѿдъ
 васъ къ намъ перейти, не могутъ. 27. И рече богачъ:
 отче Аврааме, прошу тебѣ, змилуйсѣ, пошли Лазара
 въ домъ отца моего, — 28. дабы бѣ пат[рь] братовъ, не-
 хай бѣ ихъ напомявъ и рѣсказавъ, иже бѣ и ѿны не
 приишли на сию же муку печелъную вѣчную. 29. И рече
 ему Авраамъ: мѣютъ ѿны писмѣ Мѡсеѣ и пророки,
 нехѣ же ихъ читаютъ и слушаютъ. 30. И рече богачъ:
 нѣтъ, отче Аврааме, не послушаютъ ѿны того; але
 если бѣ кто ѿ мертвыхъ встанетъ, тогда бѣ послуха-
 ли и покаѣлисѣ. 31. И рече Авраамъ: если жъ Мѡсеѣ
 и пророковъ не слушаютъ, то хотѣ бѣ тебѣ кто и
 ѿ мертвыхъ встанетъ, не имутъ вѣры.

8. з ПЕРЕКЛАДІВ ГАЛЯТОВСЬКОГО /поміщених у книзі "КЛЮЧ РАЗУМНІЯ" у всіх виданнях: 1659., 1661., 1663-р.р./

С у д д і в 9.

8 - 15.

8. Дѣрева пошли собі крѡла ѡбирати, и мѡвили дѣреву ѡливному: Будь на^д нами крѡлемъ, 9. ѡказало дѣрево ѡливное, азъ ажъ могу гѣ ѡпустити тлѡстость мою, которѡую во мнѣ вгъ и лѡде выхваляють и кролевати на^д вами? 10. Потѣмъ мѡвили дѣрева /фѣгово-му III / фѣговому / I, II / дѣреву, ^{крѡлой} ты будь на^д нами, 11. ѡказало дѣрево фѣговое / I / / фѣговое II, фѣговое III / азъ ажъ могу гѣ ѡставить солѡдкость свою и ѡвоцы вѣдѣчны, и кролевати на^д вами? 12. Потѣмъ мѡвили дѣрева виноградова, ты будь па^{но}мъ нашимъ, 13. ѡказалъ виноградъ азъ ажъ гѣ могу покинути вино своѡ, которѡе вгъ и лѡдѣмъ ѡувеселѣеть и зостати па^{но}мъ нашимъ? 14. На ѡстѣтокъ рекли вси вси дѣрева тернѣю Ты будь крѡлемъ нѣшимъ? 15. ѡказало тернѣе: ес^ли менѣ ѡбираете собі за крѡла, идѣтежъ, ѡпочивайте по^д тѣню мою, а ес^ли не ѡбираете, нехайже вѣидеть ѡгонь ѡдъ тернѣи и спѣлать кѣдры лѡванскѣмъ.

ІЗ ПІДКАРПАТСЬКИХ КАЗАНЬ ІВАНА КАНІШОВСЬКОГО
з першої половини XVII в./

Повчіння на основі євангелія
Л у к а XIII, 26-39.

Тааго су [ан] г [е] ліа н [м] нїшна напоминаєт
нас и даєт нам знати о избавителі нашем . . . як
— есте слышали о том ч [а] л [овѣ] цѣ бѣсноватум, иж
он діавол, который суз нм был . . . проси єго,
бы єму повелѣл су свинїа пуйти, и почалєс моли-
ти . . . тымі словы, мовѣчи [м]: О, І [су] се с [м] не
б [о] жїи, знаю тѣ, не муч мене, бо мѣи не приєи
твой час, то єст, д [е] нѣ судный . . . Нам ис пилно-
стїю потреба, што бысмо, бучучи лєде хр [и] стїан-
ским, тог [о] головног [о] непрїателѣ извалчили, . .
штобысмо . . . на добром крунѣ и фудоментѣ заложи-
ли будованїє свое . . . фудоментѣ єст . . . вѣра, на ко-
торум сѣ имѣют будовати учинкы добрыи . . . Нам
вшиткым єст барєо потребнаѣ вѣра с [вѣ] таа, бо
без вѣры нїкто не может прїйти до ц [а] рства н [е]-
б [е] снѣг [о] маєш показати вѣру твою отцю н [е]-
б [е] сному . . . , але не так, гак наші хр [и] стїанє
чинѣть, которых єст немало такых, иж, отпустивши
Б [о] га сѣтворителѣ своего [с] пуд котрог [о] муцѣ
вшиткы рѣчи ^{І/} суть, которыми моцєн дати багатство
І/написано: рьрж.

и оубоугство, оуморити и оживити, а мы, будуч[и]
 хр[и]стiane, глѣдаеме собѣ помочи от таких, ко-
 торыи собѣ помочи не могут, то ест: оу ворожы
 и оу чары, а того нам велми В[о]гь запрѣтил, как
 стоят написано в десатерум б[о]жїѣм приказанїю:
 што бы ест²⁾ мнших б[о]гов не хвалил, ани чаром,
 ани ворожкам не вѣрил.... Припоману ту свѣдоц-
 тво правдивых на ап[о]стола Павла, которыи свѣдо-
 цтво пиш[е] ... пашуч[и] до жидув... мовѣч[и]
 тым[и] словѣ "Справедливыи през вѣру жив ест", а
 если бы от вѣры отступилъ, то д[у]хъ б[о]жїѣй не
 буде мешкати въ ч[ел]овѣкох тых. Про то ж мы
 не отступаемо от вѣры, але вѣстачнѣ мешкаймо и
 сто[и]мо оу вѣрѣ, што бысмо изготовили покой ду-
 шам нашим. А кгда так будемо чинити, то одо-
 ржимо ц[ар]ство и [е]бесное, до которого рач нас,
 Б[ож]е ... домѣстити в в[ѣ]ки, амин

З ТВОРУ "БИБЛІЯ МАЛАЯ ЗАБРАННАЯ ЗЪ РОЗНИХЪ
 КНИГЪ" ... ЗАПИСАННАЯ ВЪ ШАРГОРОДѢ 1660. р. СВЯ-
 ЩЕННИКОМ "ГРАДНОЎ ЦЕРКВИ" ГРИГОРІЕМ ДИМИТРИЕВИЧЕМ.

І. Про Александра Македонскаго.

За Дарїа цара Ассирійскаго былъ царь Алекса-
 ндѣр^{І/} сынъ Нектонавов волфовъ ..., мати же
 его была Алимпида ... Нектонавъ учил Александ-

І/ волхвовъ 2/ так надрук. ватица, здається по-
 малка: штобы ес... не хвалил.

ра звѣздочетства, Александеръ затѣ вринуд его в
 ях; Нектонав повѣдал Александру, яко ест
 отецъ его; що учувши Александеръ изжалился бар-
 зо и вынул его з рову якъ мертвого и принѣс
 собѣ ко матери своей и погребли его честно. По-
 семъ гди начал Александеръ воевати земли многѣ,
 пришол штукою у Вавилон до Дария царя, в особѣ
 Аммона бога в шпѣгах от войска своего. Такъ его
 барзо чтили и гди его вытали напоємъ в чашахъ зо-
 лотыхъ, геди выпававчи за пазуху клан. повѣдаю-
 чи, же такъ Александеръ царъ гди кого частуе и ча-
 ші му даруе. А гди плѣнил многихъ царей и ашол
 войскомъ до индійской земли на сѣверъ множествомъ
 чтары тми; и знайшол потанихъ людей, внуковъ Афс-
 товыхъ, котріе идали смієвъ и чыши и що естъ не-
 чистого; тѣхъ загнавъ Александеръ межи гори на сѣ-
 вери, то естъ Гога и Магога, и затворилися гори
 повеленіемъ божіимъ

2. Із історії про сімох мудрців

Был /перший мудрець оповідає цареві/: один рицер славний. мав также одного сына еще мало-го и дал его ховати трем мамкам; а мав хорта бар-зо коханого собѣ и вдатного, также и сокола дру-гого; а гдѣ одного часу мамки оставили спячущу дитину в колисцѣ в дому, отійшли. тилко оный пес зостал в дому и сокул. Ужъ з муру вилѣзши, видячи самое дитя, хотѣл занести и лѣз до колис-ся а песъ спал. Сокул видячи, иж смерть має бы-ти панати, почал пищати и скридлами трепетати, би песъ вчувши ратовал; котрий обачивши порвал ся до уха, и великий час торгавсь, ужъ до дитя-ти, а песъ до уха, иж всюда собѣю покривавими и колиску з дитамъ обернули, але не забила. Потим песъ поконал неприятеля панского и почал вклад-щися рани свои лизати, за чим оніе мамки пришли и обачивши колиску обернену и кров около неи, а пес лежал, — встрашавшися, и почали кричати и битися з жалю, же сами псом дитя стровила и по-чали втѣкати преч. Пани их поткала, мовячи: "Где бѣгаєте?" Рекли, иж "сына твоего песъ замлъ и боачися пана втѣкаемо." Она услышавши омдлѣла

и почала с плачем волати бігчися и повѣла мужу своєму, иж песь его коханий дитя заилъ. Оний рицер, увѣривши ю, бігъ до хата и обачил розеланіе криви и зарае хорта ласкающогося ростял; потим ся кинул до сына, поднял колиску и найшол дитя спячое, а уха обачил под стѣною замордованого, и зрозумѣл справу; взяв кричати с плачем: "О, бѣда ж ми, иж невинне так роскошного пса забил, котрий сына моего от смерти вибавил, а я его през жону свою згубил. Бѣда ж мнѣ!"

Ово ж и вам, цесару, би ся так не придало, абысь през жону не забил невинне сына своего, але уваж собі...

ІЗ ХОРУЖІВСЬКОГО ЗБІРНИКА
з 1662. року.

Кгдѣ Іосіф що [сѣ] в дому самъ одинъ спрацювавъ, войшла смѣле до него наеданъ и почне силѣвне тѣгчи его за сукно до одра, а Іосіфъ, вшетѣчностію съ ей нѣвстидливою брідачі, сукно в рукахъ ей

оатавивши, утѣхъ тахъ отъ сѣтей дѣволокныхъ,
мыслью и словѣ с[е]рдца своего мазати нѣ хотѣчи.
Она, видѣчи себе в гѣнѣхъ а жалючи зневога свои
м[и]л[о]сть в ненависть обернула і о см[е]рти
его мислила, хотѣчи, абы его муж ей забѣвъ, аже-
бы в дому болѣе на него не глядѣла, а смѣтку сво-
его збути могла. Изобравши челоѣ спотварила не-
винност и рекла: "Не вѣдаете, м[и]л[е] мѣ силою хо-
тѣвъ покалати тотъ зра[д]ца Іосиф². Отъ теперѣ см
з рѣкъ моихъ вѣрвань". А скоро мужъ ей пришѣвъ,
показала ему рѣзу его и доводчи фѣлшу своего,
говорила: "Привѣв-еси на свои і мои гѣнбу того Жи-
довина, видиши, що мнѣ учинити хотѣвъ, если б в
минѣ вѣры и цнѣты к тобѣ не было?". Мужъ легкосѣ-
рдный давъ словамъ ей мѣсто и, не слѣхючи спра-
вы отъ Іосифа, аи повѣсти, аи поступкамъ приг-
лажурчисѣ, осудивъ с[вѣ]т[о] го м[и]л[а] д[е]нца вин-
ный и казавъ его до посполитого вѣзѣнѣ вестѣ.

з ТВОРУ "DIALOGUS DE PASSIONE CHRISTI",
/найденного в селі Смерекові львівського пов./
/з р. 1670./

Н а с в е т л а П а н ь н а /до Ангела/:
Стуй, ангеле, где идешь, кого то шукаешь?

Гостемъ будучи въ свѣтѣ, за чѣмъ же пытаешь?

А н г е л ъ.

Ісуса Назарея, если-съ коли знала,
Албо если-съ, признамѣ, о онымъ слышала, —
Того я, нежданый ангель, на земли шукаю,
И ему оный келихъ выпить дати маю.

П а н ѣ я.

Ах, ангеле, почекай, стуй, стуй, не спѣшися,
Ни в кого, якъ у мене о немъ довѣсися
Я естемъ его мати! Постуй же со мною,
Нехъ щокolveкъ, ангеле, поховлю с тобою
И на сына моего такъ срокгіе муки
Ангелскіе святые несутъ твою руку?
И его жъ то с келихомъ смертел-нымъ шукаешь?
Отожъ его внутръ мене предъ собою маешь.
Тутъ есть сынъ мой, тут завше я его ховаю, —
Во внутрностяхъ и в сердцу Ісуса я маю.
Дай же тебѣ, ангеле, мнѣ келихъ выпити,
Если хочешь Ісуса моего напоити!

А н г е л ъ.

Пречистая дѣвице...

...того келиха, госпоже и мати,
Блаженнымъ нѣкгда способомъ не могу ти дати
.....
Претож его самого пойду я шукати.

Ах, почекай, для Бога! Стуй, стуй, погамуйся.

ІЗ ВІРШІВ ОНУФРІЯ; АРХИМАНДРИТА ПРЕОБРАЖЕН-
СЬКОГО ХАРКІВСЬКОГО МОНАСТІРЯ /1699-р./

Ч о т и р и п о р а р о к у.

В е с н а

Весна немъ малимъ дождемъ землю полие,

Звичайно вѣтромъ легкимъ перво вѣе.

Зъ теплихъ краевъ пташки прильтають,

Въ немъ^{І/} намъ гласи свеса заспѣвають.

Земля тилко ся трохи дождемъ умие,

Що зимъ змерзла, на веснѣ ожие.

Л ѣ т о.

Лѣто якъ панна вѣнецъ собѣ вие,

Зъ розного збожя, котрымъ человекъ жие.

Гумно наполняеть розными снопами

Божскими котрымъ дал жить дарами.

Многоплодне лѣто, если грѣхъ вродило,

Ихъ бы ся такое лѣто не множило

То лѣто, которое зродило снопи

Лѣтомъ такимъ ся похвалять роботы

О с ѣ н ѣ

Боже свѣтлости, якъ шатомъ одѣваєшь,

А насъ дождемъ студенымъ поливаєшь

І/Треба читати: вноет, себто зараз же, як стій /поль
wnet /

В поле жита твоею ласкою дойдарѣли -

Дай зобратъ безъ шкода, жебы ты въ том
хвалили

З и м а.

Зымыи вѣтръ взеть, грѣй насъ, теплый Боже.

Ты-сь огонь. окомъ огня що грѣть може

Маемъ морозъ до себе, же твари фарбуе,

Безъ злота латво то самъ справуе

Дай, Боже, в имѣ ты горячо хвалить

Хто хладно хвалить, огнемъ мусить палить

З "ВѢЩАНІЕ НА ВОСКРЕСЕНІЕ ХРИСТОВО".
/кінця XVII. і почат. XVIII. в. в./

Отрокъ девятнадцатий.

Дай же, Христе воскресшии, щобъ росла кро-
пиво,
От - то-то будет мога година маслива!

Ожри же, Пане можний, и лѣси листами,
Щобы ми в нихъ гулгали собѣ з телгатками,

Во вже сѣга минѣ школа барзо избридила,

А такъ у турмѣ темной мене посадила.

А еще дѣакъ на покутъ, от такъ ведмѣдь,
сидит,
Що ми тилко робимо, все сѣга на нас глѣдит.

Нѣтакъ намъ попойграти, зараз хлосту дасть,

Хоч мама борщу пришет, на тое на дбасть

А коли бъ то кропиво, то бъ сѣга га и
сховавъ,

И хоч бы мѣ шукавъ дѣакъ, в' кропивѣ съ га
недѣбавъ
А коли бы шукали, хибѣ би из' посами,
Нездоровим мѣ знайдуть у кропивѣ сами.

Отрокъ двадцатый.

Христосъ воскрес изъ мертвыхъ! Мнѣ съ сердце
крае,
Же съ на улици дѣтий барзо много грае,
А мнѣ то невольнио и за школу вѣйти,
Во заразѣ дѣакъ розгами будетъ мене бити.
И мысля га, що маю далѣй учинити,
Тилко бы лѣсъ розвивѣ съ - гадаю съ
скрити.
Нехай же мѣ шукають зо всею школою,
Га накриюся в лѣсъ под дубкомъ полою.
То онъ скажетъ, пенъ лежитъ, не будетъ мѣ
знати,
А га далѣй отъ него буду утѣкати.
Нехай же лелекаетъ теперъ самъ у школѣ,
Га ся награю в лѣсъ з хлопцями до волѣ...

ДУМА ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ

Всѣ покою щире прагнутьъ,
А не в' еденъ гужъ тягнутьъ:
Той на право, той на лѣво,
А все брата, тото диво!
Немашъ любви, немашъ згоди

От Ховтои взявши Воды;
 Презъ незгоду всѣ пропали,
 Сами себе звозвали
 Ей, братица пора знати,
 Что не всѣмъ намъ пановата,
 Не всѣмъ дано всеє знати
 И рвчми керовати!
 На корабель поглядимо
 И як много полѣчимо,
 Люду однакъ самъ керуєть
 Старникъ и самъ управуєть
 Пчулка бедна матку маєть
 И оное послухаєть
 Жалься, Боже, украини,
 Что не въ купѣ маєть сини!
 Сдєнѣ живєть иєь погани,
 Кличєть "Сюда, атамани!"
 Идѣмъ матки ратовати,
 Не даймо ей погибати!"
 Другій Ляхомъ за грошъ служитъ,
 По Украинѣ и той тужить
 "Мати моя старенькая!
 Чомъ ты вельми слабенькая?"
 Розно тебе розшарпали,

Кгда ажъ по Днѣпръ Туркамъ далъ,
Все то фортель, щобъ слабѣла
И ажъ въ конецъ силъ не мѣла!"

Третій Москвѣ вжъ голдуеть
И ей вѣрне услугуеть.
Той на матку нарѣкаетъ
И недолю прокликаетъ:
"Лѣпше було не родити
Нежли въ такихъ бѣдахъ жити!
Отъ всѣхъ сторонъ ворогуеть,
Огнемъ, мечемъ руинують,
Отъ всѣхъ немаєть зичливости
Ани слуеной учтивости:
Мушиками называють,
А подданствомъ дорѣкають.
Чомъ ты братовъ не учила,
Чомъ отъ себе ихъ пустила?"

Лѣпше було пробувати
Вкупѣ лихо отбувати!
Я самъ бѣдный не здолаю,
Хиба тилко заволаю:
"Ей, панове енералы,
Чомухъ есте такъ оспали?"

И вы, панство полковники,
Безъ надном полѣтики
Озмѣтеса всѣ за руки,
Не допустѣть горкой муки
Матцѣ своей болѣе терпѣти!
Нуте враговъ, нуте быти!
Самопалы набувайте,
Острыхъ шабелъ добувайте,
А за вѣру хочѣ умирѣти,
И вольностей боронѣти!
Нехай вѣчна будетъ слава,
Же презъ шабли наемъ права!"

....А корол им в наметі поразале,
На Multensky dudki hadki мае,
Wynom do mostywych panuw propywalе,
А на snieh wuysku tiazki ne dbaie.
Precie wuysku Nimca kaze dobywaty,
Z taborami do nicho po rykach plywaty.
Ne Nimcy, to smert hydka draganskaia,
Ne strylba. Bukowina pohanskaia.
Wsi pany swoi kobyky pomoryli,
Wozy, namety, zbroi pokubyli.
Neoden tam czeladka staw zebraty.
Swoiu hołowu w bołoti pokładaty.
I kolib ne semensky sokiry,
Tob prywezli korola w Polszczu w kiry.
Skoro ioho w ohniu rozohryli,
Tak sapiancy sie na nohach pokurczyli.
А hde sie sława starych Lachow dila,
Szczu wpersz u krwi po kolina brodyka ?
Teper smerdiaczaia sława w bołoti
Po kolina wsiy brodyty hołoti.
Tulko toho licha Iskra nechtiw zdaty.
Woliw nad czystym Prutom pohibaty.

Ne chtiła holowa na zad sie wertaty,
 Rady szalbirskiy na seymi słuchaty.
 Oy czy dla toho w Stambuli ostala,
 Szczoby korola do sebe przyzwała?
 Derzysz ty za chwust Nimci y Soroku,
 A nas Kamenec pukaie po boku.
 Ohaniaiesz ty zemlu Wołoskuu,
 A prodajesz Ordy krow Wolynskuu.
 Budet ta korolu, nawiki sława,
 Szczo powna stała draganow Mołdawa.
 Budut tebe y dyty po tym znaty,
 Szczos w bołoto zahryb sławniy armaty.
 Tam wsi Nimci pludry swy zaszargali,
 Jak strylbu draganskuu zahrybali.
 Tam zbytki pany z karyt swych czynyli,
 Po szyst wołow zamist koni zaprahali.
 Koli draganow na Ordu nestało,
 To karyt na druhyi rok szczob było nemało.
 Budet y Litowski geros pamiataty,
 Iak w Wołochy po zdobycz sie zahaniaty.
 Nezchoczut tam zas na odpust chodyty,
 A wzał bez koni bołotom brodyty.
 Tulko sie szczo w Zamyszczyu dostali,
 Az zaraz koni u Lachuw nakrali.

....Sam ze wze neznaiu, szczo maiu poczynaty.

Poszowby swomu gospodarowi kazaty.

Iuzez bo my gospodar ne bude nihak za swoy
statok karaty,

Tylko zchocze bez suda, bez prawa na szybeny-
ciu zohnaty.

Nepuyduz uze gospodarowi kazaty,

A puydu w pole owec szukaty.

Hody iuze swoich noh napotay podbywaty,

Poydo ia iuze w Wołoszczynu,

Iednakowo ia umiu po wołoskiy howoryty.

Szteremaneszte szteromanu peregni wegiera.

Prosze, zabyw chliba wziaty,

Niczoho iuze myni bude uzywaty.

Nu ia od sela Welikii Owczary od sela pere-
bywaty,

Chliba prochaty.

Neshotyli myni Welikti Owczary chliba daty,

Nu ia w Malych prochaty.

Kotoryi daw, ia pokłonywsia.

Kotoryi nedaw, Bohu moliwsie,

A ia uwziaw,

Ob zemlu tiaw,

Na hrudiech mu chliba odniaw.

Tazes powen burdiuh y powen zapoř nakław,
 Juzeb tyzden pered soboiu desiaty mołodcuu
 Iusesz pultory myli od Dnestra uchozaię. ^{pohod/ow/aw.}
 Ias no mowlu: witer szumyt,
 Galanusie ,az gospodar konem byzyt,
 Iak osornyi woron letyt
 Na woronym koni,
 V hořubym supani,
 Na uwczara machaie:
 Stoy, wowczaru, nebuyse,
 Do mene wernysie,
 U mene wpiat naymysie.
 Bidny owczar staw,
 Z burdiuhom sie porazaw:
 Stynmo, neboze burduze, nebuymosie,
 Vpiat u swoho gospodara nayaimosie.
 Budemo pyty y isty,
 Choreszeyko chodyty,
 V neosy spoczywaty,
 Z gospodynkoiu spaty.
 To bidnyi owczar chlib pođ penka,
 A sam na penka.
 Hen gospodar bysyt.
 Ias no mowlu: moy gospodar teie hadaie,

Zchocze mene za badra wziaty,
 Do domu prymczaty
 Oweczok pasty.
 Az gospodar przybahaie.
 Owczar odnoiu nohoiu na penka stupais,
 Druhu za badra podnysais.
 Az gospodar ruku minais,
 Za łob chwatais,
 Zylawoju dubynu zza pleczy wyimais.
 Toz mene byw,byw,
 Wołoczyw.
 Tuju dubynu rozpradyw.
 Moju soroczku do moich pleczy on prylipyw.
 Po koniu raz, po myni dwocyzy.
 Pryszło sie myni za koniem bichczy.
 Konia zatne raz,owczara bidnoho desiat raz.
 To przybihaw do dwora,
 Owczara pokidaw.
 U dwora sam poszow na tok robyty.
 Gospodynka na tok przybychala,
Na mura swoje narychala:
 Dobro było,pohanski synu,na samoti syrotu
 byty,
 Nezdorow, budez hołowszczyny płatyty.
 To snup owsa wzięła,
 Unesła, na peczy posłała,

Kisłym borszczom poperskała,
 Na owczara promowiała:
 Chody, owczaru, troszki popassia, nemnożko.
 Toz tebe pohanyn byw,
 Łedwa czy będziesz żyw.
 To bidnoho owczara na peczy gospodynka po-
 lożyła,
 Od hożowy do noh ohladyła.
 Az ono u bidnoho owczara wsi żyty pomlili,
 Lisz tulko odna żyła neumliła,
 Kotoru gospodynka zwyła.
 Gospodynka do Naymytki promowiała:
 Pedy ty, dwoie kuratok zaryś,
 Ođno speczymo,
 Druhoie zważymo
 Z percom, z szapranom,
 Aby bidnomu owczarowi k żywotu y sercu pry-
 stało.
 Naymytka iak pobihła, czterero razem zada-
 wyła,
 Choczas ty, neboho, szestero zadawyla,
 Aby bidnomu owczarowi dochodyła.
 Ieszcze dwanaiciat łokot lnianoho połotna
 z skryni wzięła,
 Szczo u 12 pasom tkała,
 Do szynkarki ponesła,
 Konow medu wzięła,
 Do domu prynesła.

Owczarowi na picz podała.

Bidnyi owczar iak wziaw za vcho,

Vczynyw na dni sucho.

Hydko, hydko,

Szczoz w konowci dno wydko.

Tody owczar iak napywsie,

To ieszcze kursze rozboliwsie,

Iak czerwona cholawa wyd zakrasniwsia,

Jak piatka ~~mas~~ zaostrywsia.

Gospodynka ~~ps~~ chaty chodyt,

Bilyi ruki ~~komyt~~:

Bidnaia hołowko libon owczar konsiet,

Iomu swiczki w ruki nemalet.

Owczar z peczy ruku spuskaie,

Gospodynci konow w ruki podawaie,

Gospodynku nauczaie:

Na, gospodynko, tuiu konowku popoloszczy

Szczob nedohadawsie gospodar z lichom y z
tryczy wodoiu, bidoiu,

Szczob ne naczynyw kołotu u chaty z toboiu.

Gospodyni na tok wybyhaie,

Do muza promowlaie:

Muzu, moy muzu,

Tozes zaćaw owczarowi welikoiu muzu.

Tozes ioho welmy ubyww.

Czy bude żyw ?

Dobro buło na samoti syrotu byty,

Nездоров, holowszczyzny ne bude /s/z płatyty.

Iuzas ne budem nikoli takoho czeladnika maty,

Budet druhy kolo naszoho dwora ty dwory my-
naty,

V nas ne buwaty.

Pudy ty, moy mazu, prywedy popa,

Nechay bidnoho owczara wyspowidaie za sywo-
ta.

ДУМА ПРО КОЗАКА-НЕТИАГА
/сама із кінця XVII. в./

Oy, od Pola Kiliymskoho idet kozak netiaha,

Bukoiu machaie,

My o czym nedbaie.

Oy, u ioho sermiazyna po kolina,

Na niu postoiu bobrowyi,

Omuczy baweżnianyi,

Napotym piszczal semipiadnaisa za pleczyama.

Az hde sia wziaw Tataryn stary, borodaty,

Na dwох koniach lysawych za nim uhaniaie.

Az do niego kozak promowlaie:

„Staryi Tataryne borodaty,

Czoho ty za mnoiu uhaniaiesz ?

Czy na moi zbroi iasnyi,

Czy na moi koni woronyi,

Czy na moi szaty dorohyi ?''

Szczo promowyt staryi Tataryn borodaty do
kozaka Zaporowskoho:
,,Ne nabihaiu ia na twoi koni woronyi,

Ani na twoi szaty dorohyi,

Ne nabihaiu ia na twoiu zbroiu iasnoiu,

Tylko ia nabihaiu na tebe, kozaka mołodoho.

Kozi b tebe myni sudyw. Buh uziaty,

Ne zarykaw by ia sie w Kily za tebe szły-
kom czerwonciuw braty.

Az promowyt k niomu kozak ukraiński:

,,Staryi Tataryne borodaty,

Ne tak to mene treba wziaty

Treba ze mni w kilymskom poiu pohulaty.''

Do ryczki do witki przyykaie,

Nakoliszki prypadaw,

Semipiadnyi piszczał z plezy zdyimaw,

Dwoma kulkamy nabywaw,

Z Tatarynow zartowaw,

Z obow koni pozbywaw,

Słowami promowlaw:

,,Tataryne staryi

Ne budu ia złyi

Takiy na tebe, iak ty na mene.
Jak ty mene chotyw braty,
Do Kily mie przywodyty,
Chotyw czerwonyi za mene szlykami braty.
A teper, Tataryne, zartu kozackoho neznajesz,
Ta y z koni sie walaiesz,
Niczomu sie sprotywlaiesz.
Teper budu skarby twoie braty,
Do wuyska do taboru kozackoho prybywaty,
Budu Kilymskoie Pole wychwalaty,
Sczo maiu zdobyczy z wuyskom kozackim,
propywaty.

XVIII. ВІК.

З УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРМЕДІЙ

І.З ІНТЕРМІДІЙ М. Д О В Г А Л Е В С Ь К О Г О.

І.З інтермедій до різдвяної драми "Комическое дѣйствіе" з р.1736.

а/ З першої інтермедії.

М у ж и к /до астронома/:

А що бач ти у чорта и скажи, /що/ за птица:

чи мишъ, чи каханъ, чи перепелица?

А с т р о н о м:

А я естемъ польской науки остролегоъ.

М у ж и к:

Е, се бачу, той, що бавлять остромугоъ,

що вѣнъ напередъ летячюу хватае,

около неба звѣди набирае.

б/З другої інтермедії

М у ж и к С е м е н /оповідає свій сон/:

Ахъ, бачця, анголикъ зъ рогами до мене при-

брався,
Тай кахетъ такъ на мене: чи бачавъ ти дѣво?

Я, бачця, гулкъ на небо, ах-но небо сиво,

А звезда великузна да зъ мѣсяцемъ бется,

Мѣсяць не пускає сюда, вона къ мѣнѣ претя,

Дакъ и пакъ иде гѣрше хрищусь, молюсь Богу,

Якъ злякався, да и назадъ лѣзу мѣ порогу,
 Ахъ бачитсь, мене за руку хуара, да и на пулъ,
 Дакъ у мене не правомъ ногы менавъ постуль...
 Коли бѣ бѣмъ хто сей снѣме заразомъ одгадавъ,
 Я бѣ остатѣмъ корову перѣступъ отдавъ.

2.3 інтерлюдій до паскальної драми: "Власто-
 творній образъ челоуколюбїа божїа....."
 в 1737. р.

а/ 3 першої інтерлюдїї

"Виходить два мужика заставляти тенета, до не-
 торихъ виходить третій для поради"...

Першій говорить:

Гай, гай Грлицку братухе, і ось пожал/ь/ся Ве-
 же,

Мо то за мѣсце було отбѣмѣху пригоже,

Не одного се хлѣбомъ помогодовало, -

Да не за великій часъ якъ не тее стало.

Тувъ бувало стовпѣще лучшого звѣрата,

Якъ свѣтъ свѣтсмъ, такого не было видати.

Бацѣ бѣ, коли бѣ умило, то бѣ проговорило,

Що не одному паршѣ нашинцу обмило.

Першенкій Пархѣмъ Жиха - мовляла жѣ Дроздижа,-

отсѣль схвативсь на ноги не зѣ якого лиха.

Такъ же Понаскій Спаскій у злидняхъ купався:

Ни свѣтъ, было, ни зора - той потелѣнався.

Все бувало, якъ Марко, на пеклу товчется,
 Гледь, той пре, якъ у трь погребелъ дьвется,
 А теперъ сидить собѣ якъ журавль у просѣ:
 Тилко жъ що хочъ говора, есть щось въ його
 въ носѣ.
 На що жъ, якъ и нащадецъ отъ лаха пракуе,
 Що въ Бога день - на ступѣ и въ жорняхъ
 танцюе;
 А коли попадешъ той османъ в ладскую,
 або нелягъ зламаний, копѣйку акую,
 не збагнешъ, кудя вткнути - всього дуна хоче.
 А що дай, дай кождому, то таки опроче:
 Хунка гризе голову, а тутъ дѣти въ крики -
 Хочъ бо вже якого, то зобуть съ полетники.
 Хмба еще и сіюго хлѣба запитаю -
 Коли жъ недро /?/ ^{I/}, то й прощай, брате Николаю!
 Хунку въ дѣтня въ блеску гдесъ зауприкую,
 А самъ пручъ, кудя очи, и почемчикую.
 Шкода балагурити и свѣтомъ нудити -
 Нумо, тилко спитаймо тенета розбити!
 Дававъ Богъ, братця, людямъ, и намъ обіцавоя,
 Я бѣ таки, бацця, тутя чогось сподѣвався.

б/ З третьої інтерлюдії.

"Вісзидать музикъ на торгъ наъ омномъ и, оста-

визви сина, помдетъ торговати; зѣтомъ до сина
 прійдутъ три арга и обикрадутъ сина, и скоро
 прійдетъ батко до сина, будетъ зѣло скорбѣти...

Б а т к о:

Не замедѣль далеко, станмо мкъ дорозѣ,
 То я пойду на мѣсто, а ти сядь на возѣ.

С и н ъ:

Добре, татку, будемо на возѣ сидѣти,
 Тулко не забудь къ святѣмъ децо покупити.

Б а т к о:

А я того найбарее, що сама казала:
 Вона и благовѣсного янца споминала.
 Сѣди жъ, синку, да и гледи: от на возѣ мѣхи!

С и н ъ:

Казала еще мати, щобъ продавъ орѣхи.

Б а т к о:

Чи не казала ще чого на мѣсть купити?

С и н ъ:

Къ светому Воскресенію чи не купишь святи?

Б а т к о:

Ото, еще казала пахрану на паску,

С и н ъ:

Тото, татку, купи и запаску.

Б а т к о:

Добре, саночку, куплю; ось озму святище.

С и н ъ:

Уже жъ заравомъ купи Солосѣ и днице,
 Гребѣнъ и веретено, и яллку для Яца,

Черцю, курки, галуни покрасити яйця /к свату/,

А мині на чоботи кармазину, тату,

Горщокъ, макутру, м'яло/²/ и соли у кату.

Б а т' к о:

Ну, вжежъ поїду на місто, щобъ намъ не баритъ.

С и н' ь:

Та вже тебе я знаю, що ти радъ напитись.

Б а т' к о:

Не буйся, синочъ, не тее верема тепера.

С и н' ь:

Та я знаю, що тее буде, якъ и вчера -

Іо такій п'яній бувъ, що въ роті нї зуба,

Що якъ вдаривъ по мармузѣ, такъ ще болять губа.

Б а т' к о:

Отъ я сіого, Пелишку, нічого не знаю,

Що я чиню п'яній: чи бѣ, чи полаю,

Ну, не бѣся, дитятко, не буду вже пити -

Коли бѣ тѣлко додому децо покупити.

в/ 3 п'ятої інтерлюдії.

"Вивозять Ляхъ мужика въ клітцѣ, і вийдетъ до него Жидъ и заорендуєть мужиковъ; потомъ до нихъ вийдетъ козакъ и, визволивши мужиковъ, запряжєть Ляха и Жида, ожедять".

М у ж и к /у відповідь Ляхові, чи знає свого орендаря/:

Знаю. Якъ була в іого велика кошара

Овець, дакъ мы помалу те все прибирали,

Чи сита, чи худенка — не перебирали.

Ж и д:

Уноць, о, вей, пане, споб и мене не вкравь,

То я имь буду на нязь руки, ноги вазавь.

Л я х:

Я, орендаржу, тобі такъ и приказу:

Нехъ еденъ и другій зъ нимъ связаны ночують!

Н у ж и к:

А, будь ласкавь, паночку, змилуйся надъ нами!

Хочъ самими будьмс¹/ володать руками,

А то несвѣцкій сорожъ приїшлесь терп ты,

Несподѣване лихо — ось въ турмѣ сидѣти

Приїшлось, а теперъ — моя нещасная доле! —

Тѣлько-що бувъ бичаткомъ виикавъ у поло,

Ажъ ось ти, пане, бѣжиш до мене на ниву,

Да и казавъ взать у мене кобилчину сиву,

А минѣ сказали бика запрягати.

Дакъ я все то сюд, то туд, да и покинувь жат

І посовтавь дому, да всовтався въ лихо —

Нѣкуды вже будчати, тѣлько сидѣть тихо.

К о з а к ъ:

Що б то се за причина, и якъ розважати,

Що Ляхи-щилихвости людій продавати

Почали² да не знаю, що то съ того віїде,

Якъ на Ляха година нещаслива приїде

За те, що хрестанску кровъ жидама орендують

І/себто — будемо.

десъ то на себе лихо якое вѣдуютъ.

Да ще будетъ имъ лихо, нехай пождутъ трохи!

Бо мы вже знали добре ляховецкы здохи:

Тулкы ихъ помаленку будемо уздати,

То вони заречутся хрестанъ продавати.

М у ж и к:

Бѣ, будь ласкавъ, козаче, вмаволь з сего лиха -

Якъ прийдешъ до мене, дамъ вовса пол мѣха.

К о з а к ъ:

А, тебѣ то сей ляшуга узаявъ у кандалы²

М у ж и к:

Едже такъ, козаченку, ти^{1/} и ночовали.

К о з а к ъ:

А зашто ти, шевляго, людей даешъ въ муку²

Л я х ъ:

Яко живо не дае...

К о з а к ъ:

Або не чувъ гуку, якъ отъ тебе хрестяне от
сіа кричали²

М у ж и к:

Ще ото маю: хотѣвъ заслатъ на каналы,

Якъ на роботу, такъ іого стали мы просити,

Щобъ не славъ туди; ажъ жидъ пришовъ, щобъ
купити

Насъ, а вунъ и запрагъ у ярмо Потапа,

А надо мною знучавсь, собачая лапа,

Да ще уперъ у турму, щобъ тутъ намъ сидѣти.

К о з а к ъ:

Не буйся, чоловіче, буде самъ вертѣти

Хвандамы; якъ будемо въ ярмо запрягати,
То вже не одважиться людей продавати.

Л я х:

А, моспане-козаце, наде мной змилуйсе
И такей мей глупости, проше, не дзивуйсе -
Я и въ паменци того не маю трафунку,

Ж и д:

Едже васецъ и мене привѣвъ до фрасунку
Спо хоць людей продавати, такъ я сіюго не
знавъ,
Я виѣхав на мѣсто, такъ ти самъ сказавъ.

К о з а к ъ:

Дахъ ти сіюго, нехристе, не знаешь нічого.²

М у ж и к:

І вже заплативъ усѣмъ сімъ безъ золотого тарала.

К о з а к ъ:

Війми, Ляше, ис турмы сіюго чоловіка
Да самъ клади из Жидомъ голову безъ крика.

Ж и д:

О, минѣ, пане козаце, треба до Олика мѣста на
ярморокъ.

Л я х:

А бондзъ ласкавъ, моспане, на ме, свого слуге,
Кужь, далебогъ, не бенде того чинить вдруге.

К о з а к ъ:

Годѣ калантурить, зволь шію въ ярмо класти,
Да поидеш до мене зъ Жидомъ овецъ пасты.

II. З інтерлюдій Г. К о н и с ь к о г о

I.3 інтерлюдії до трагікомедії "Воскресеніє мертвих" з 1746. р.

а/ З першої інтерлюдії.

М у ж и к, оглядаючи свою ниву:

То-то кажуть, або такъ балагурять люди,

Щіо будьто мудрагелѣ вгадують, щіо буде.

Ахъ и вгадали - завтра! Хто то можетъ знати,

Щіо намъ іого светая маєть грѣшнимъ дати?

Хочъ пакъ вони по іонумъ^{1/} мудрошей доходять,

Та ба - да не дойдуть того, якъ нивки зародять

Куди пакъ имъ те знать! Таки кажъ смѣло,

Во то не ихъ, то наше господарске дѣло,

Ми то люди пахарни, все веремя знаємъ,

Коли яке насѣння въ полѣ засѣваемъ.

Дай же и до вѣку такъ, якъ у мене зродило!

Коли бѣ туюко безъ капости въ цѣлости доспѣло;

Во ми за іого ласку и светую волю^{2/}

Орвѣмъ и сѣмъ на всякого доле

Щіобъ невимовно перше, чимъ свѣтять, одмѣнити

да и, чимъ курать, у ону^{3/} въ крамарувъкупити;^{та;}

Треба жъ и роковщину, щіо школу зъучає,

и тому, щіо тимъ^{4/} у сну^{5/} онее^{5/} зриває;

Треба жъ и тимъ, щіо миркають,^{6/} щіонибудь уткнути,

I/себто, із звѣзд. 2/с.-т. - Бога. 3/с.-т. - в церк-
ві. 4/щипцами /він показує/. 5/свѣчки. 6/дяків.

А того пакъ, що пака^{1/}, симъ-тимъ не отбути
 що жь то и на правенти, тулко б зъ того
 и себе б то и саму^{2/} з дѣти годовати,
 аби ми годни були дай ї його^{3/} хвалити

А житі сини селянина находять бабу, що їй
 беруть за погану ворожку; завляється москаль, що
 бере бабу на вижит:

М о с к а л ь:

инь добро! Сказывай мнѣ, какая шіе сила,
 знать, развіе вражеская, тамъ по поляхъ
 лаское твое дѣло? Признавай мнѣ въ роху,
 А буди ність, воть этимъ^{4/} всю опору кожу!

Б а б а:

Батечку, голубчику, щипочко моєї любій,
 Не вѣрь симъ напастникомъ, ать плень имъ у
 а лихого не знаю чинить я не знала,
 Тулко потребнихъ зглокъ по полю шукала.

москаль не віратъ бабі: "мужикъ на козля де-
 ржить бабу, а москаль бієть".

б/з другої інтерлюдії.

Ж и д - нарікає на польські безправства:^{5/}

Ой, вей мирь! карав мене богъ с такимъ лихимъ
 паномъ,
 деє би гирсого лиха не знавѣи под татарскимъ
 ханомъ,
 якъ подъ нимъ бувъ: забравъ всю, що було,
 худобу,
 А еще коли бъ бувъ не втѣкъ, прибавъ бы до
 гробу.

1/попа. 2/жінку. 3/бога. 4/нагайкою. 5/Треба в
 поодиноких випадках "с", "ц", "з" - читати за "ш",
 "ч", "з" - таке передавання шпуч. смичими - це ха-
 рактеристика хадівської мови в інтермедіях.

Нехай ему аренда, и зунка, и діти,
 А узе болсѣ не хоцу отъ него терпѣти!
 Будто булиш панувъ нема, тукло панъ Подстолій,
 Отъ которого я утѣкъ тукло що не голій -
 Такъ мене зо всього, такъ ограбивъ цисто,
 Сцо нмъ въ кагалѣ ажитасѣ, на в/и/йти на мѣсто:
 забравъ миски, талѣрки, лозки и сунганы,
 А послѣ хотѣвъ мене засити въ кѣдани.
 Я бацу, сцо лыхо: порадивсисѣ зъ зономъ,
 Покинувъ емъ зъ дітми, самъ утѣкъ ранніомъ
 зоромъ
 Пудъ такого-то пана попався бувъ въ руку,
 що минѣ зъ зункомъ и з дітми учинивъ роелуку
 Нехай іому, якъ казуть, и хомуть, и дуга -
 Вунъ собѣ панъ Подстолій, а іому - не слуга;
 Будто лудсого пана не знайду другого -
 Коли бѣ тукло не натрапивъ знова на такого...

в/ З третьої інтерлюдії.

Ц и г а н нарікає на голод, чекаючи поради від
 жінки:

Бѣда безъ жонки! Коли бѣ сама яко-мога
 Зволеклася изъ шатра циганка небога,
 Вже бѣ вона чтонабудъ мене поратовала,
 Виворожила б десь минѣ хотъ кусочокъ сала.

Ц и г а н к а приходить:

Бѣдна головко! Що минѣ с тобою чинити?

Покинувъ мене хвору, и шатеръ, и дѣти,
 И безъ сѣна и овса оставивъ кобилу -
 уже й боки западали, тулко щю стоитъ насилу
 и не рхетъ...
 О, Маре муй, Маре, чи боишся ти Бога?
 Ти тутъ и вси и цѣшь, а з голоду мру, небога.

Ц и г а н ъ:

Габавъ тебе дѣдко, я самъ хожу насилу,
 Чи тебе, чи дѣтей, чи порати кобилу?
 Коли бъ ти добра була, и собѣ /бъ при/дбала,
 достала бъ овса шкапѣ и для мене сада.

Ц и г а н к а:

Ой, ласъ ти, ласъ на сало, а я - на ковбаси,
 И циганчата наши на те ж вѣлми ласи;
 Да где ихъ узяти? Кода тулко до шатра -
 Я достала для тебе два хрѣщъ зъ осетра.
 Навару тебѣ борщу, испеку комара
 И накормлю тебе, милого господара.

Цыган лягае спати; "сонъ манить саломъ и ковбасою,
 а онъ схватуется":

Ц и г а н к а:

Встанъ, лиха зѣмси, хиба собаче мило,
 То-то борщъ ситій, то-то страва любя!
 Возми лишъ да покоштуй, ажъ злипається губа.

Ц и г а н ъ:

Се жъ твуй борщъ похѣжъ на ракову вику

Ц и г а н к а:

То-то для смаку кидала снитку и петрушку,

Ихъ тудко да ляжъ, я пошмаруъ кости.

г/ З четвертої інтерлюдії.

Лях убиває молодого дяка, зате селяни кидають ляха в болото, де він і гине.

Ш и н к а р к а сповідає про вбивство:
Охъ, минѣ лихо, що миѣ теперъ робити?

Принюсъ Ляха недобрій въ домъ мой честній
Пяница, ледащиза - всѣ вукна повибивавъ,^{пяти,}
и дачка молодого шаблею порубавъ,
и втѣкъ конемъ, не знавъ въ сторону яку.

С е л я н и:
Теперъ насъ привівъ Ляхъ уо втрати и беди,
Посѣкъ, порубавъ совсѣмъ дека молодого,
А вже намъ не найти такого другого /хотять по-
сылати за ним у погоню, та не знають, кудю/:
Тебѣ десять дорегъ, а іому одинъ шляхъ...

Л и т в и н:
Стойціе-тка ня бойціеся, ось я гето справлю,
іонъ самъ в руки намъ впадзієць, только сієць
заставлю.

С е л я н и:
От такъ лучше, якъ за имъ посилати маємъ -
Шкода ж шкапѣ и хвоста мять, колись тутъ
поймаємъ
"Литвинъ сѣтку закидаєть и ворожить булавою:
ліесавие, баравие и балотние, ка мніе приход-
зѣдіє,
и въ гетой прозбіє ви мніе помохѣціє.

"Дияволъ Ляха гонить въ сѣтку"; він хоче плати-
ти за вбитого, але селяни топлять його, щобъ го-

дова лягла за голову, "штовб", як каже Литвин:
 "знавъ собака, якъ хрестянь забиваць".

Г/ З п'ятої інтерлюдії.

Утоплений Лях ходить злимъ духомъ по селі селяни його відшукують на тому місці де втопили й де стоїть брат утопленого з ксьондземъ.

М у ж и к ъ 1-й:

Постуй лишнь, куди ти ведешь сію злого духа?

давно ми вже, громада, на його чатуємь, -

Яке лихо вучь човпе, цѣлимъ селомъ чуємь.

М у ж и к ъ 2-й:

Едь, се вунь, коли хочь знать, що всѣгда вно-
 чь ходить,

Не туюко намъ, але и товаришъ шкодить.

З ДНЕВНИКА ЯКОВА МАРКОВИЧА
 /1735-1740/

домашні рецепти.

П ѣ р у а к и о р д и н а р н і е п р о н о -
 с и і е взят алоесу *sukoterii* лотов 6, утовкти
 и порестят, придат *Dragred Resin* aa по пол лота,
Rhabart; на порошокъ утертого, лот 1, мирги
satarmoniak -у чистого чверт лота, вложит все в
 можджѣр, влит вина трохи, олѣйку ганшикового, ал-
 бо клеѣникового /³/, килканадцят капель, убит
 массу, з которой робит пѣлули, якъ горох, дават
 оних по 10 и 11, а ежели усхнут, то перетовкти у

1740 год, арпил мѣсь 1. день былъ хмарный, холодный, вѣтряный, а послѣ ясный и тепловатый, а к вечеру сильная хмара надѣйшла з громом, блистаніем и дождем, который ишолъ и через всю ночь...

1735 год; генварь мѣсь, востор. 14.2. Обѣдал я сегодня у себе, а по обѣдѣ по прошенію демяна Оболенс^кого ездил з суддею енеръ Борозною да з полков. нѣж до івана Мануйловича, асаули енер., з требованіем уступки Семеновки или Бачевска, и отказ на то получили. 3. А у вечеру играли у карти з виграшем 80 к. у п Михайла. Сегодня обѣдали у Гурева и подпіяхом зѣло...

1735 год, март, мѣсь, понедел. 10.2. Сей день пробавил я у Сухоносовцѣ 3 Пчолы у ім-паньку I, а другіе на точках еще з осени пали. 4. Попу молодому Сухоносовскому дарил я пляць той, на котором стоял поповъ будинокъ.

1736 год, май мѣсь, неделя 30.2. Сей день предновалисмо у Сумахъ. Обѣдали у князя Боратинского мы всѣ своим куренем, також Синявинъ, Гурев, обозный енералный Лизогуб и асаул

енер. Лисенко и Тевешов, Рябятский полковникъ..

1737 год, апрѣль мѣсь, понедел.18....4.3 Хру-
цовим і Кишкином ездилismo до Сенявина, а оттоль
они ночью уже заехали в дом мой... 5.діогтѣ боч-
ку купил за 3 руб. и 17 к.; май мѣсь, четвер 5.
3.Сказывал доктор, что Михайло Афанасіевич Матю-
шкин умре... четвер 19... 1.День былъ зранку на-
радний, после стал хмаренъ, к вечора дождь, тол-
ко вѣтер розогнал; ночь была ясна, холодновата и
вѣтрана; по сторонам гримѣло...

1739 год, февраль мѣсь, понедел.19. 2.3 Пор-
тянокъ поехалиismo степом и, зехавши на шлях опо-
шнянский и минувши влѣво Опошнее, приехали до Бу-
дищъ..... востор. 20. 1.День былъ ясный и тихій,
з морозом, у вечеру отлига влажная, ночь..... з
дожчиком. 2.Рано з Будищъ вмехали и приехали до
корчми, на дорожѣ до Полтавы лежащей... з горо-
да /Полтавы/ з 3-х пушекъ выстрелено на тривогу,
понеже поновилас вѣдомост, что Татаре у Кодака
переправилис через Днѣпръ... август мѣсь, поне-
дел.13. 1.Сего дня былъ походъ и, увойшовши зе-
рст з 4, минувши деревню одну, а другіе по бо-
камъ пройшовши, якіе всѣ попалени, стали у пе-

реправи, а з другого боку неприятели явивъся, з
 котримъ наши перестрелявали до ночи... востор.
 14. 2.... генерал фелтмаршал и протчій генералѣт
 и.... поѣхали в поход...; однакож нерегулярніе по-
 лки, переяславскій и миргородскій, прогнали не-
 пріятеля и от берегу отбили ружьем и пушками;...
 а я.....стоял, вагенбурхом замкнувши, а послѣ
приехал до своих и ночовал, а обоз нашъ
 ввез на томъ боку; увошли мы сего дня верст в
 8....ноябрь мѣсь, четвер, 15. 3..... приехал ку-
 ріер и подал майору указ з кабинету по челобиттѣ
 Калиновского, карлика, на Галецкого, полковни-
 ка гадацкого....., чтоб изслѣдовать и учинит сати-
 ссфакцію.

1740 год, май мѣсь, среда 21. 2.3 Крисионъ
 приехалъ Корнѣй и привезъ описаніе новокуплен-
 ной слободки Лубенца, в яком....показано слѣду-
 ющее: свѣтлица з комнатою, комора, пекарня з сѣ-
 нцями и коморкою;.... противъ оной комора з за-
 сѣком, болший імбар; в ней люди живут, порожних
 куф 2, кадовъ 1, полубочков 5, подля імбара хат
 2, в них семя 1, подля ворот 2, в них семей 2;
 подля імбара коморка з посудом деревяною, свѣт-

лица другая з сѣни и коморкою и пекарнею, в ней
семя 1; сарай болший, винница со всѣмъ, напротив
коморка мучная з засѣком, баня, а близ банѣ ха-
тка; ставъ и млянѣ о 2-х колахъ; у слободѣ ки-
телей чоловѣка 8, имѣют огороди, поле и сѣноко-
си; пустих хаток имается 7. Поля панского в трех
руках по 4 шматки, жита посѣяно четвертей 3, сѣ-
нокосу довольно, толко еще не розроблено...

Из "СЛОВА О ЗВУРЕНІ ПЕКЛА, ЄГДА ХР[И]СТОСЪ
ОТ М[Е]РТВЫХЪ ВСТАВШИ ПЕКЛО ЗВУРАТЬ /3 руко-
пису половины XVIII в., вірш 140-217/

Адѣ до лицяпера мовать:

лицяперу, старосто, мой добрый друже,
Прому тѣа, коло господарства моего пилнуи
Пилнуи добре! знаеш, на що-с сѣа подигаѣ, ^{дуже,}
Бо Іоанъ Предитеча слугъ нашихъ дуже подгакаѣ,
Але радше того Хр[и]ста не зачѣпаймо,
Откуду єсть, того добре не знаємо,
Бо мой оусѣ жили починають дрижати, -
либой коло насъ не жарті!

Ба чємусь боє сѣа, аби миѣ не було такихъ ^{страховъ,}
Аби-смо не оутратили пекєлнихъ нашихъ гмаховъ

Люципер до Ада мовить:

Пане мой Аде, чему еси такъ барзо безразливый?
 не бачишь передъ собою войска? А такъ
 безразливый!
 не тривожи мене и моихъ слугъ вѣрнихъ,
 которыхъ маю и оу сторонахъ чужихъ,
 такъ-мнѣ изъ ними дѣла долги прожилъ.
 Але, Аде, добру га надѣю маю,
 д[у]шу Хр[и]стову себѣ помжамъ.
 Заразъ пошлю зъ войскомъ старшого воєводу
 Трубаю.
 И другаго Венеру, тамъ нехай бѣгаютъ
 Подъ мѣсто Брусалимъ до великаго гаю,
 Аби Хр[и]ста пильно стерегли,
 жеби агг[е]ли д[у]шѣ его до неба не вѣдали.

Люциперъ до слугъ своихъ мовить:

Гей, панове воєводи, ти, пане Трубаю,
 и ти, Венеро, што га дѣла того васъ до себе
 воламъ,
 жеби-смо зажили такъовой поради,
 Щобъ зъ Хр[и]стовою д[у]шею агг[е]ли не
 оучили зради.
 И жеби-смо сѣ теперь добре порадили,
 И того І[с]уса д[у]шѣ до неба не устмили,
 Бо его дѣла конечно розпяти мають
 и о тое сѣ пильно старать.
 И намъ сѣ о тое пильно треба старати.

Аби-смо до себе д[у]шу его могли поймати.
 А гди би-смо его душу до себе поймали,
 То би-смо были безпечни и нѣкого на свѣтъ сѣ
 не богади,
 И та билъ би паномъ всего свѣта.
 Теперь же безпечне бѣжѣте,
 А д[у]шу его пилно стережѣте,
 Куди сѣ той І[су]съ повернеть, треба намъ
 о томъ знати;
 Вѣнъ бо кажетъ, що из нам намъ жарті.
 Аби-сте того І[су]са поймали,
 И мнѣ о томъ рихло знати дали...

Лѹциперъ мовить до Ада:

.....
 Не бойсѣа, Аде, пане мой милий!
 Ще га в господарствѣ твоємъ не оспалый
 И весь вѣкъ въ радости пробувъ часъ немалый,
 Не бой сѣ Маріина сина. Гди онъ человекъ,
 Не вчинить намъ нѣчого во вѣкъ...

Адъ до Лѹципера мовить:

Южъ га бачу страсть свою и lamentуу,
 Хочъ еще жаднои навалности не чую.
 Жизнь моя древнѣе,
 И в очахъ моихъ мрѣе;

Казоть чувтъ гилко не скажеть, -

Подобно той I [су] съ, приводимъ, всѣхъ насъ
повѣжеть

Личиперъ до Ада мовить:

Мо, Аде, по томъ, не такъ плачешь и прорикаеш^и?

Мо еси промивъ те всѣ днѣ ^{слез} проклинаешъ

Ада до Личипера мовить:

О, старосто Личиперу, страшенъ затвори пекло,

Хеби жадной душѣ з него не втекло.

тамъ изъ вождь стороны мѣд. нис ворота
поставилъ.

И затворъ желѣзными ланцухами

Мощными отогни,

И твердыми колодками

Баранъ закли,

И тисаху тисахъ маю, войска зброиного.

Може, а с. X [р] истома не ходатъ такъ много.

Поселѣ четверти прѣбѣтъ и мовить / вѣрл. 333-354/

Оте иъ X [р] отосъ заповне оумерь,

И іа. бачивъ ете недавно теперь.

Амо гда зуда его вышла с тѣла,

Тогда не едина тамъ плоть немилѣла.

И мы всѣ сіа била полгакани

И далеко от нем повѣкали.

Хотѣли-смо его д [у] шу поймати

Але гди-смо обачили, страшно было к ней
приступати,
Агг[е]лские войска около оступили,

А насъ до нем не допустили.

Дрижала земляга, же ажъ ламалися опоки,

Бувъ страхъ великий, и есть и доки.

С[о]лнце и мѣсяць во кровь сѣа премѣняли,

И много от мертвихъ от гробовъ повставали;

И тие от страха великаго ажъ на землю падали

И черезъ три години лежали,

Ажъ нехудо встали.

И ми, сѣа страха оуже набравши,

Идемо до пекла, зброю побравши.

И чули-смо от агг[е]ловъ гласъ,

Же въ третій д[а]нь Хр[и]стось воскреснетъ
и приде до насъ,

И масть вгзети всѣхъ вгзневъ конечно оу насъ.

.

Люциперъ мовить до слугъ своихъ /379-398/.

До бронѣ всѣ мои жолнѣре берѣт сѣа

А гди лакій страхъ прѣйшоль, то ви не смутѣтъ
сѣа;

Ставите сѣа противко его менже,

А за за вами з другимъ войскомъ потенже.

А ви ворота желѣзные рихло зачинѣйте,

И, зводи звѣвши, ланцухами заволякайте,

И колодками мощными и твердыми замикайте,

Їб оуже, запевне, той Хр[и]стосъ придетъ,
 Але хто дужшій, той внидетъ.
 А вамъ нехай с[е]рдце от страху не умливаєть,
 Ижъ от Хр[и]ста того все повтѣкаєть,
 Але берѣте ста до него смѣле,
 Ставайте з нимъ цѣле....
 И всѣ кролеве и царѣ нашихъ рукъ не втекли,
 Але и сами бѣжите, же єсть они оу пекли.
 През то ви не тривожите ста
 и Хр[и]ста того не бойте ста...

ПІСНЯ ВЕРДИЧІВСЬКІЙ ВОГОРОДИЦІ.

Wzywalet tebe ciŃa Ukraina,
 Diwo Caryce, nadeŃdo jedyna,
 AbyŃ podała ruku y w przyhodi,
 W ogniu, powitru, wojni y hoŃodi
 Ty nam czrez Syna zbawienie sprawyŃa,
 Choć dusza z tiliom mnoho schryŃyŃa.
 Ne day propasty, maiesz do nas prawo,
 OtŃzeny sylno wsiako zło Ńukawo.
 K tebi ot wsich stran lud sia sobyralet,
 Bo wsich przymaniesz, kto tia przyywalet.
 Tu w Berdyczowi kto tia o szczo prosit,

Ciko radostno blahodat odnosyt,
 Slip ch/o/ry, chramy buwaiet zdorowy,
 W smutku ratunek odcyraiет nowy,
 Syła bisowska y ta odstupalet ,
 Pomocz Maryi syiu prohanialet.
 Ymze sluczytъ sia w wodach potopaty,
 Zywt daruiesz, preblahaia Maty.
 Buduczy uze slozenny na mary,
 Chwalat tia, Diwo, y prynosiat dary;
 Swidezat tablyci, ruk, noh polny stiny,
 Mnoho lask wziały od laskawoy siły.
 Nech wotewodstwo kilowske h/o/łosyt,
 Jak mnoho darow z ruk twoich odnosyt.
 Ty swawolnyie kupy prohonyła,
 Ot naszestwyi ych hrad twoy chranyła,
 Ty pokoy sładki dała Ukraini,
 Za sęzo tia chwalat od wika do nyai.
 Pomahay, Matko, nam w kazdei potrebi
 Zywusczym na zemly y spodoby w niebi /sic/
 lyczem ho lychu Boha ohladaty
 S nym y z tobciu wieczne carszwowaty.

13 ПІСНІ ПРО ТАРТАКІВСЬКУ БОГОРОДАЦЮ.

Preczystała, preczudnała Diwo i Maty,
 Żeś łaskawa na słuch /sic/ twoich, wsim dalesz
 znaty.

Krwawy ślezy wyływaiesz,

Pered Synom zastupaiesz

Od hniwu hrysznych.....

Ktoż ne znalet, żeś czudowna w twoim obrazi ?

Ktoż ne doznau łaski twoiey wo wszem /sic/
 złom razi ?

W Tartakowi i powsiudu

Pożno twoiey łaski, czudu,

Diwo Czystała.....

Sam Tartakow nech przyznalet, w iakoy potrebi

Doznau łaski czudnoy twoiey, nech pomnet sebi.

Kto w nem żylet, nech przyznalet,

Że od tebe żytyie malet,

Diwo Czystała.

Ty hniw Syna umożyła w powitra czasi,

Ty płac ludęy utożyła w tom tiazkom strasi:

Ty od smerty boronyła,

Ty powitre oddałyła,

Diwo Czystała.....

З РУКОПИСИ СТЕПАНА ТЕСЛЕВЦЬОВОГО.

Помовъши Христос до пекла, пекло розбивъ, діавола изв'язав, нардъ люцкій с пекла вивѣлъ. И коли ишли люде ис пекла, которыхъ Христос вызволивъ, оттол идучи, скакали веселячися, грали, ликовали. Посмотрыть царь Давидъ, ано ушитъки идуть, едно сына его Соломона нать. Рекъ ему Христос: "Не журися, Соломона я тамъ оставилъ про страхъ діаволомъ, абы их тамъ настрашилъ по моему отходу, бо Соломонъ, сынъ твой, мудростію оттол выйдеть".

А коли утихло у пеклѣ, почалися діаволы збирати по той войнѣ изъ страху и стали надзирати у пекло и приникати и смотрыти, ци зосталъ хто по томъ страху в пеклѣ? А Соломонъ, сѣвши, почалъ спѣвати: "Воскресни, Боже мой, да вознесетъ рука твоя! Не забуди нищихъ своихъ до коньца!" Тамъ ся діаволы ко Соломону позъбирали і остави около него. Почали его звѣдовати мовачи: "Повѣжь намъ, царю Соломоне, чого ты ся тутъ зоставъ?" Рекъ имъ Соломонъ: "Слушайте, діаблы, Христосъ мнѣ тутъ велѣлъ сидѣти, бо ся Христосъ по мене другій разъ верънетъ сюда; тыхъ отпровадивъши, то еще з болшимъ страхомъ по мене прійдетъ". Слышавъши то, діаволы збояли-

ся вельми и, порвавши Соломона, вытрутили его с пекла: "Иди *и ты оттол, если мы еще за тебе единого маємо бѣду терпѣти! Если Богъ узаль голову, а за тебе хвоста не стоиме!" И вытрутили Соломона вонъ діаволы ис пекла, а Соломонъ /пошовъ/ скачучи, весело спѣваючи, Господа Бога выславляючи. Увидѣвши то царь Давидъ сына своего и рек: "Господи, идет мой сынъ Соломон за нами спѣваючи". А Христос рекъ до царя Давида: "Я *ти казал, ажъ сынъ твой Соломон мудростію оттол выйдет".

ІЗ ХІТАРСЬКОГО ЗВІРНИКА І744.р.

Былъ един цесарь грецкой, на имя Товиян. Барзо былъ преможный и потужный и грозный и в достатку гоинный и в богатствѣ. Слуги мавъ барзо препышнѣ и гоинѣ, препоясанѣ пояси золотыми, пишно, гоино, збройно и в всемъ барзо пристойно. И единого /разу/ лежащи на ложку своемъ, оный пышний и преможный цесар мѣслить самъ собѣ рекучи: "Хтож ми може противным быти? Маю досить всякого статку, можности, скарбовъ, панства, достатковъ, богатства, слугъ препышних. Не ест мнѣ ровнѣшого на земли кремъ Бога". И поднеслося сердце его у

407 пиху великую и гордость. А потомъ казавъ слугамъ и таинству своему коней сѣдлати и поехали у поле не вадацтво. А когда были у поля, повелѣвъ Богъ меццо слонцу печи горячестку своею. И стало меццо слонце грѣти и палити цесаря иными слугами не было ничь, которіа при немъ были. Але цесаревни але было, але се дѣяло и в великою горячести до смерти ему приходило. И видѣвъ кроль у поля воду и рекъ до слугъ своихъ: "Станте вы ту, а я пойду купатися, бо ми естъ але; а закупавши ся, прииду к вамъ, бо, якъ ся по купавшъ, то укру".

И поѣхавъ самъ единый и приѣхавъ до воды, изсѣвъ изъ коня и привязавъ его до кошия, а самъ, разобравшись, ускочивъ у воду, сталъ ся купати довольно.

Слухай же ты, что се стало надъ цесаремъ пимнымъ. Приѣшовъ такъ аггедъ его хранитель, во шиткимъ ему подобнымъ якъ зрастомъ, такъ позоромъ, лицомъ, бесѣдою, а узавъ на себе одѣя царское и, всѣши на коня его, приѣхавъ до слугъ, а слуги и панство поклонилися ему якъ цесаревни и не познали его, кто естъ. И рекъ аггедъ до пановъ: "Не часъ намъ до вадацтва; идѣме до дому" и поехали до дому о поля.

Прійшовши атголь на палаць, сівъ яко цесарь
на цесаревон, на панамі, а цесаря зоставили на
пола голого

У якийсь часъ, накупавшися, цесарь Іовманъ
вийшов на воды, ано не знайшовъ ні шат ні коня:
зосталъ чудом голимъ на поли. И злякся бѣдный, не
знає, що чинити. Сталъ ся сердити вельми на слугъ,
що его лишили, и мыслит и мѣстити велико на нихъ
и много. Умолат много, где бы ся дѣти и где пойт-
ти, бо встыд есть великій. Мусьвъ ночи ждати, а
кожи било пезно, сталъ мыслити, сѣда пойти И рекъ
самъ собѣ: Не учиню иначей, едно пойду до своего
старого судѣ, той ми даст шати и коня и я прійшо-
вши буду слуги карати горьломъ. А вставши, пойд-
шо И прійшовши до мѣста, почаль торкати у во-
рота, аби ему отворене, Увидѣвши варта станеть
его питати, хто есть. А онъ имъ рекъ: "Я естемъ
цесарь Іовманъ. Повѣйте панови свосму, нехай ми
дасць сукнѣ и коня пойти на палаць, а то емъ сирѣ-
тнѣ е пригодн".

ІЗ РІЗДВЯНОЇ ВІРШІ-ОРАЦІЇ.

"Гірким початком науки" із збі-
рника першої половини XVIII.в.

От як и я вандровний пахолокъ

Пришовъ ем до вас на той столокъ.

Барзо бим вам рад що приповѣсти,

Але, здорова вам кажучи, хоче ми ся исти,

Як то наша школа умѣе,

Же неедин, сидачи за столом, з голоду умлѣе.

Коли то я, панове, першого дня пришов до школи,

Дали минѣ исти и пити доволѣ.

И заразъ мене дякъ до себе узявъ,

Ажъ третого дня книжку у руки давъ.

И сказавъ минѣ першую лѣтеру / **А** / азъ,

Коли мя затне по пащецѣ разъ.

[**Б** /буки/], **В** /віди/, **Г** /глаголь/, **Д** /добро/,
Є /єсть/, **Ж** /живіте/ -
Озміт его, хлопцѣ, и на столец положіте.

С /зіло/, **З** /земля/, **І**, **И** /иже/, **К** /како/,
Л /люди/, **М** /мисліте/, **Н** /наш/, **О** /он/,
П /покій/ -

Хочу утечи, а хлопцѣ за мною, якъ у пропѣй.

Р -рци/, **С** /слово/, **Т** /твердо/, -

Же у минѣ постѣкли кости и жили, як ткацкоє

Ѣ /от/, **Ц** /ци/, **Ч** /черв/, **Ы** /ери/ - бердо.

Утѣкаючи забивемся згора.

Ъ /ѣр/ -

упавъсм у вир.

Ѧ /омега, Ѧ, Ю, З/кси/ -

Кусали мя з заду, як пси.

Ажъ коли пришло до нещасной фйти /= 0 /,

Тогдижъ мя стали всѣ оттии поганцѣ оступом бити.

Що маю чинити? Ци би ся з ними бити, чи ли
утѣкати?
Муслимъ ся за пѣчъ до школи сховати.

Панове, видѣлем сову живу;

Озмѣтъ ми собѣ, я вам дарую.

Вієнцѣ я з вами не дешкерую,

А Воскресеніємъ Христовимъ всѣхъ вас вѣнчую.

ІЗ ПІСНІ ПРО БОГОРОДАЦЮ ПОЧАІВСЬКУ.

Пасли пастире овци на горѣ,

Видѣли матерѣ Божу на скалѣ.

На той скалѣ стопку зна- Тамъ воду беруть,
ти,
Где стояла Божа Мати. Всѣмъ вѣрнымъ дасть.

О Пречистая Дѣво Маріа,

Где въ Почаевѣ ікона твоя,

Чуда твои над чудами Бо твоя сила
Показалас над Турками, Всѣхъ побѣдила.....

Въ вѣвторокъ рано браму облягли,

Законникови главу изтали.

Онъ взявъ, несе свою гла- Пред образ паде,
ву,
Матцѣ Божой дасть славу, Духъ свой предаде.

А въ монастерѣ плачуть, ридають,

Руцѣ подносять, крижемъ падають:

Змилуй же ся, дѣво Мати, В нещасной долѣ,
Не дай же намъ погибати Турковъ неволѣ.

Іовъ Желѣзо предъ марією

Сталь на повітру всѣмъ видимую.

Проситъ Панѣ монархинѣ: Яко Царица
Не опускай той святинѣ И Владычица.

столца, драпатися, кивати ногами, на ту и на ту сторону що разъ поглядати...

.....Мовъ мало и ростропне; а найбарзѣй стережися показатися гнѣвнымъ на кого при гостяхъ...

.....Не висисай шпѣгу з костей анѣ оглодуи кости

.....Идучи не горбся, не кивай собом, не звѣшай рукъ, не стукай велии ногами о землю, не волочи ногъ за собомъ. Идучи на сходи, по одному ступай.

.....З особомъ високаго сана не прилично естъ ити равню, але потреба зоставатися на полъ крока за нею, такъ еднакъ, абы могла чути мову твою!...

.....Если прохожаешся з кимъ далеко от тебе достойнѣйшимъ, а той сяде, стояти потреба, ажъ поки каже сѣсти, того еднакъ за першимъ розказомъ не чинити, хѣба за другимъ, и то на подлѣйшомъ мѣстѣ.

.....Кланяйся особамъ над тебе достойнѣйшимъ, приходячи къ нимъ и отходячи. Тойже уклонъ тмѣ нижный быти повиненъ, имъ тѣмъ особы, котрымъ кланяешся, суть честію от тебе вышшии.

.....Виходи противъ особамъ годнымъ, хотябы равнымъ тебѣ, если въ гостину до тебе приходять, за-

разъ, якъ тѣлко довѣдаешся о ихъ приходѣ. Тое учѣ-
нивши и до будинку запресивши, проси сѣсти на че-
стиѣйшомъ мѣсцѣ. И потомъ отходящихъ вывести ажъ
за браму.....

.....Встань, если до тебе кто приближается, хо-
тячи з тобою бесѣдовати, хотябы бувъ рѣвня тобѣ.

.....Грѣшитъ противъ обычаємъ добрымъ, кто не
прошений першое засѣдає мѣсце альбо упорчиве не
хоче тамъ сѣсти, где просять. Въ дому своемъ пер-
шого, хотя рѣвнѣ себѣ, належить уступати мѣсця...

.....Не перегладай анѣ ся тикай паперу, книжокъ,
мишихъ подобнихъ вещей чужихъ безъ позволеня его;
анѣ зазираи въ то, що хто особно читаетъ.

.....Вистерѣгайся, абысь нѣгди не дрѣмавъ тогдѣ,
коли другіи розмовляють, абысь не сѣвъ, если дру-
гіи стоятъ, абысь не ходивъ, если иншіи стоятъ,
абысь не поступавъ, если другіи застановляться.

Не души олохи албо иншого робака при другихъ.

.....Полѣтика не позволяє роззуватися при дру-
гихъ, чести годныхъ, и грѣти ноги.

.....Мовячи о якой рѣчи, не домагайся, абы при-
свѣдчали тобѣ мовячи: "Албожъ я неправду мовлю?"

И не вахся торкати локтемъ того, котрого о що пи-
тати хочешъ.

.....Не виявляй того, от кого чувась то, но ка-
хешь, хибя бысь бузь певний, же той, хто тобі
сказавъ, не будетъ о то жалковати.

.....Не мовъ нічого такого, о чомъ бысь перше
не помисливъ; не отповідай другому перше, ніжъ
скончить мову. Не поддавай словъ тому, котрий та-
жкучь маєть мову, хибя бы того самъ онъ хотіть ал-
бо з нимъ самъ-на-самъ говорити, и то если з нимъ
маєшь поуфалость...

.....Не хвали себе ані уничижай ані срамоти ниже
дѣло своє або имня або родъ возвишай; бо такъ
чинять тілько тіи, котримъ недавно прославилися.

УРЯВОК ІЗ РІЗДВИНОЇ ДРАМА З 1760.р.р.

Діалогъ І-й, разговор паст/ирей/

С в и р и д.

Хвала х Богу, впералисмо сѣно въ годину,

Якъ-то вівці, товар, такъ и всію скотину,

І овечки гаренке въ конару загнали,

И рогатому бидлу сѣна подавали;

От тѣлко, знаєшь що, пане Говдѣю, остаеться?

О в д ѣ й.

Ану кам, кам, пане Свириде, ми рада слухати,

Что тобі на умъ наверзеться...

С в и р и д.

Слухай же от-що: поки час буде вечерати,

Трохи поглушимо,

І одинъ зъ іоднимъ повхторит[ь] щонабуд найдѣмо.

О в д ѣ й.

Калакай, калакай, пане Свириде,

Да и тогдѣ вже помитикуемъ, що изъ того в[ийде].

С в и р и д.

І, вже митикуй, не митикуй, все стримитъ въ оц[ѣ],

Чого зроду не било знат[ь], мовъ на соротцѣ.

Що те мнѣ при йш ло на думку.

Якъ стану плегузнить, не буде рохунку.

Пусти лиш штурмъ по головѣ, чого ми дождали.

О в д ѣ й.

Е, чого? Того, чого и наші батьки не знали.

Правду кае пане Свириде...

С в и р и д.

Геть то, якъ были мы люде молодіи,

Бродимъ було без писма; жили тѣсніи,

А тепер пуди, коли мавшъ силу,

То заразъ попендрачать на мѣску кобилу, -

Проте[ре]венься, коли хочъ, хот трошки,

То заразъ не венанемъ вѣд рукъ от пана Ярошки.

О в д ѣ й.

Правду, иже добры, кже панъ Свирид самуу,

Бо и я себѣ уже давно такъ кимерую.

С в и р и д.

Да се хъ не тѣлкѣ дѣется в нашем краи,

Он закурилос[ь] еще и в божом раи.

О в д ѣ й.

А що бѣ же то там такое?

С в и р и д.

Е, що тамъ такое? Прошеревенился...

О в д ѣ й.

Ке, хто?

С в и р и д.

Е, же, хто? Старай буржун Чмира.

О в д ѣ й.

Ке, хто, якъ?

С в и р и д.

Е, ке, якъ? не розжохвав божего слова до шира, —

да втокмивъ вес[ь] разум въ молодицѣ,

и вкусивъ тоей, що не веливъ Бѣгъ, кислицѣ.

Якъ дочувся Господь Богъ, заразъ послав /Илію/

щобъ, вирѣвши изъ раю, да дали доору ха [лазію];

Якъ же ударивъ іудинъ по панѣ старай не займ¹⁾.

Іоравъ горапашный саживъ на чотыри.

О в д ѣ й.

От так! То правду каут иже, що котвѣ по заслу-
зѣ,

1) в рукописі вигризене черваком місце; і в попе-
редніх рядках доповнені в дужках слова.

Это - это, как напоранит иногда кѣшка
 то аж пасоком вѣмнется, такъ толчуть
 Такъ и вѣнъ, не хотѣв.....
 Да и наробѣ халепи, що за одну кислицу
 заперъ всѣмъ людемъ до рая границу.

С В Я Т О Е .

Хмба у іого їста не было чого?

Е, было всего доволь, да що нам до того, —
Эть, то в іого руках были яблочки и груши:
уплавъ горопашный, да и нас утопив по самыме
ушк

О в д ѣ ж .

От то так, якъ каут: хто, кае, кислицы поѣвъ,

А на нас оскома напала.

С В И Р И Д.

Що ж маєм чинити? Така наша доля!

Треба терпѣти, пока змилується божія воля.

○ 耶 和 華 。

Хиба еще треба ждат ишо й одлиги?

С В Е Р Х И Д.

А як же! Гет-то такъ каут сватыя кнѣги.

Б, то, каут, народится отроча само съ [с] воеи
воиъ,
шо ѿ визволит насъ изъ сей неволи.

Прирва по' головам дѣдькам даст добра часа

И старшему андиболу утрѣ добре носа.

О В Д Ъ Й.

Ой, коли бъ намъ, Свириде, сіюго времени дождати,

То бѣ не взяла насъ гѣвнянская мати!

С в и р и д.

Да вже коли не мы дождемъ, дакъ добрімъ ляде,

А вже те, що Вѣгъ сказавъ, то такъ конче
буде.

ІЗ ПАСКАЛЬНОЇ ВІРШІ: "СОН ПЕРЕД ВЕЛИКОДНЕМ" ІЗ
другої половини XVIII. в.

На грубому дубі висить повісильник, до якого
автор підходить із своїм дідом. Дід говорить:

сей, каже, покойничокъ звався Буркунъ Змира
и знавъ усю церковну рахуху дошпира.

Якъ же, каже, у Спаса обмаль грошей стало,
дакъ онъ и его продавъ, лишъ у ладъ не при-
пало;
Вѣнъ, каже, сѣромаха въ чѣпчику родився,
да легенька жъ ему и смерть — силцемъ зада-
вився.

.....
лишъ же глянувъ я назадъ, ажъ друга прочвара:
Смерть из дѣдькомъ чвалае мовъ воликовъ пара;
На дѣдку кожушина вся на шматки порвата,
Роги въ пекла позбивани, хромае до ката,
ногтѣ з лапъ позлазили, скрежече зубами,
Сизенькій мовъ журавликъ — знать бито кіями.
А смерть, мовъ бубонъ, гола собою, нечвидна,
Боса, простоволоса, изгорбилась бѣдна,

Псокою умазалася, ребра кругомъ знати,
 Очей, ушей и носа притьмомъ не видати;
 Коссиємъ подпершись, скаче мовъ по купъ жаба,
 Лишь витришила зуби, щербата мовъ баба.

.....
 Я, правда, заглядився такой дивовиж¹⁾,

Аж-но зза гори мелькають в ярмахъ волики рижі.

От-то я думавъ, що Христось съ плугомъ иде
 орати,
 Только жъ дудка заграла; ну, я ставъ гадати:

Може, каже, перезва до свата котится -

Аж-но янголія возами тащиться.

А се, реку, яка манія, спитався²⁾

Аж-но, каже, Великдень в гостѣ к намъ припха-
 вся
 вунъ, каже, в Русалиму мався давно оути,

Да лихая халепа якъ узяла дуті,

От-то вунъ на тумъ боцѣ ожидавъ дороги,

Ажъ покулъ не грянули Дніпровіє пороги.

и, правда, догадався, що те свято буде,

Якъ хунки красять яйця, паски леплять люде,

Да, спитавшись збоку, почавъ познавати,

В якомъ возѣ панъ Великдень зволить пробувати,

Аж-но гляну напередъ, сидить у чимлѣтѣ,

1/ Смерть хотіла проковтнути Христа.

Кравчанками, якъ цвѣтомъ, округи укритій.
 На немъ жупанъ съ китайки, у бока гаманъ зле,
 Ковбасою волики стиха поганяе;
 Чижмачки буброви, онучки повкови,
 У вигулярнуй панотцѣ, й ермолухъ новій,
 Персиювъ повно на рукахъ, має корогвою;
 Якъ ясна зоря - такъ пригожъ собою,
 Да на всѣхъ поглядає окомъ веселенькимъ
 И пѣсенку голосомъ спѣває техесенькимъ...

 Якъ втрещать очи на мене ваша ласка,
 То в мене при полѣ буде й сало й ковбаска,
 А ми с Педоров смелемъ то смачненько,
 Смажемъ: хто давъ, нехай той святкує легенько.

ІЗ ЗАКАРПАТСЬКИХ "ПОУЧЕНІЙ НА ЄВАНГЕЛІЯ" за
 нягіцьким переписом із 1758.р.

Наука /в неділю/ про самарянина, єван.Ів.гл.

XII.

Милы мои и христине Восіа! Туй указуєть

Христось, дѣля чого пришовъ на свѣтъ, чомъ пришовъ,
 штоби избавивъ грѣшного и погиблого замскати, якъ
 бѣзсентуєть самъ Христось; "не пришовъ я", мовивъ,
 "призвати праведныхъ, али грѣшныхъ на покаянiє",
 и у другумъ мѣстѣ: "Такъ не єсть воля передъ от-

цемъ небеснымъ, абы погнѣбъ одинъ выдѣ смѣхъ ма-
 лыхъ" и: "Сынъ людскій не пришовъ душъ людскихъ
 погубити, али што бы насавивъ", та дѣля того мо-
 вить: "Подте ко мнѣ усѣ, отерханныи грѣхъ, што ся
 трудите, я дамъ вамъ спочивокъ". Дѣля того имае
 выдѣ сѣкую науку: наука першая: ат видиме у сѣмъ
 евангелии, ажъ Христосъ дѣля того пришовъ идѣ туй
 жонѣ грѣшнуй, штобы ем обернувъ выдѣ грѣху на
 путь правый, и казавъ туй грѣшнуй жонѣ, штобы не
 погнѣбла у грѣхохъ своихъ; и выйшовъ Іисусъ изме-
 жи жидуеъ и пришовъ ико колодази, штобы доснѣ
 тоту жону грѣшную заблуженую. Имають туй науку
 всѣ хрестіане, а май булше попове, нагай буде имъ
 жура ходити у слѣду Христовуъ, штобы обертати
 заблуженни и незанимни, простни на путь правый,
 якъ мовить Іаковъ апостолъ: "Братя, ажъ дакто выдѣ
 васъ заблудить выдѣ правды, та кто его обернеть
 выдѣ заблужденія, нагай знаеть, ажъ мзавить ду-
 шу его отъ смерти и покрнеть множество грѣхувъ".
 Ажъ не метъ пупъ носити журу за заблуженни, смот-
 ри, якъ мовить Павелъ: "Горе мнѣ, ажъ не буду про-
 повѣдати евангеліе". Также и ты, простый ч[о]л-
 [о]вѣче, смотри, што намъ не хосновати на другумъ
 свѣтѣ, устягни ся выдѣ свого злог[о] путя, абы

устыгнувъ Христа тоту жону, чомъ сидѣвъ дѣля немъ
С часувъ, та са трудивъ и троливъ ажъ до полуд-
 на и такъ принясь /на розумъ/ кѣ... "Христови
 есть небо столецъ, а земля пудножіе", якъ мовить
 Давидъ пророкъ у книзѣ, што написалъ духомъ свя-
 тымъ... Великая слабость и недужость есть видъ
 Христа сесе, што есть дѣля початку, чтобы насъ
 очистилъ симъ томлѣніемъ, и жадусть и другимъ кѣ-
 номъ многымъ видъ грѣхувъ нашихъ... имайте м[и]-
 л[ос]ть за нѣ и помогайте имъ у всякуй неволи...
 Третья наука: сесе жона познала месію Христа, ажъ
 лише овунъ есть избавитель всему свѣту, и увѣри-
 ла у него видъ усею сердца. Также и ты, ч[о]л[о]-
 вѣ[к]е, бери собѣ на розумъ и познавай, кто есть
 Христосъ и дѣля чого пришовъ на свѣтъ сесе, чомъ
 не можъ познати его безъ науки.... А ты, попе,...
 не лѣнуй са за свуй даръ, што ти са дало пророче-
 ство исъ покладѣніемъ руки поцувства... Четвертое:
 сесе самарянина указала вѣру свою изъ дѣломъ сво-
 имъ, изъ дяковъ добровъ, лишила вѣдра свои на тукъ
 ииѣсть, и поѣгла у варышъ, и повѣла людомъ, и
 звала ихъ, и привела яко Христови... Такъ и ты,
 ч[о]л[о]вѣ[к]е грѣшникъ, коли хочъ познати грѣхи

свои... та хочь ся покаяти видь нихъ укажи и ты
вѣру изъ дѣли добрыми..., якъ насъ научаетъ самъ
Христосъ: „Такъ ся просвѣтитъ свѣтъ вашъ передъ лю-
дьми, если узрять вашѣ добрыя дѣла и прославлять
отца вашего, што есть на небесахъ“. Али нагай бу-
де вамъ жура, чомъ, ажъ, не можешъ хосновати тѣ-
лу сусѣда твоего, ачей будешъ хосновати души его.
Ажъ есь книжникъ, учи самъ его; ажъ не можъ на-
учити его, а ты дай его инѣде, де знаешъ май доб-
рого учителя, догажай ему, и моли его изъ усер-
любустю, и проси его, нагай ходитъ на науку Бо-
жую. Ажъ буть такъ чинити, оигме, часть будешъ
имати у царствѣ небеснумъ, аминь.

З ВУКОВИНСЬКИХЪ /ГУЦУЛЬСЬКИХЪ/ ДОКУМЕНТИВ
ІЗ ХVІІІ. в.

Я, Василь Лукан, чиню марторѣю, що-сми даль
Антофѣви воли за левовъ $\overline{\text{K}}^2$, коня левовъ $\overline{\text{I}}^6$,
овець $\overline{\text{Z}}^2$ на веснѣ за десість левѣвъ, вся худоба
за левов піедь десят и одень; при людехъ годнихъ
даль мѣнѣ записъ при своихъ кривнихъ на Вашнѣвѣ
лази. Потѣм купил я оу Петра Илчука дворисче за
таларовъ $\overline{\text{I}}$ десять и на тое даль мѣнѣ панъ Анто-

Василь поповичъ пришовъ гаталма и узаль оу мене донку розбоємъ и еще здорова моего оуимиль и [с] - своими крвними. Потомъ я пославъ челоуѣка до бѣца его, попа, щоби не далъ шлубу, а вѣнь оуночи службъ далъ по злодѣйски. Потомъ я зрѣ [к] - ся своєю дитини. А я през лудей прозбу [дав] бвем дитинѣ воли и двѣ коровѣ. Теперь вѣнь увязался моего долу и моихъ лавѣвъ, вигодиль такки часъ, коли мене ни було дома и жєнни моєи, комору мою розбилъ, скриню ро[з]рубаль, записи мои забраль з братами своими.

Теперь я справи питаю у пана своего и его, а справи ни мау, през тое ни чинить ми, бо е[тпи] - саль его на мои лави, забравъ все добро, зельзо плугове, що було ни було, и букати мои забравъ, дробу деватеро взявъ, и през него слуги отримати ни могу, оу букать своих, оу дому своемъ служни-цу оудержати ни могу, ани слугу, и я ѿ дому оу-ступив, бо хвалится мене оубити альбо запалити.

Просить цѣла гром[ада], щоби его звѣ[д]ти
объяти, бо вѣнь головниств[о] оучинив.

2.
АЩПЗ м [Ъ]с [я]ця марта, дня Д. Я, Андрей

Романюкъ, даю записъ и [с] своими братами родин-426
ми: Иллѣя, Якова, Дмитрія, Танасѣя, Николая, Ива-
на, и то дамо записъ ми всѣ брата роднѣ на вве-
съ грунъ Радурѣвъ, вѣд Товарницѣ до Пѣдбочкѣвъ,
дамо пофторне по дѣдови своему Томѣ Гританови,
оо нашъ дѣдъ продавъ тотъ грунъ Радулѣвъ ис про-
чартъ и з лѣсомъ Василеви Попови, на томъ почитокъ
узявъ сардакъ, и холовиѣ, и три золотѣ гроши, и
ми по своему дѣдови узяли пара бикѣвъ за штири
леви, и три вѣвци у Василга Поповича и Василга
Иѣхаселюка, и дамо имъ записъ на томъ грунъ Раду-
лѣвъ на вѣки вѣчнѣ. При томъ оули мартгорѣ: ісрей
Георгій Чернявски, парохъ ростоцки, га - Василь
Томякъ +, га - Сеодоръ Пилипюкъ, ватаманъ +, га
- Иванъ Шемберко, ватаманъ +, га - Петро Шемберко.

ІЗ ПІДКАРПАТСЬКОГО "УРБАРІЯ", з ХУІІІ. в.

З третього пункту: "О кміцкей роботѣ тай
службѣ".

§ХІІ. Окромъ сѣй панщина, за котру вхъ каза-
но, мусать кмітѣ кождого году панови оу дорогѣ
итѣ, таковъ мовдієвъ: што бѣ четири кмітѣ, котрѣ
на цѣлумъ телецѣ сѣдѣть тай котрѣ на половинѣ,
або на четвертинѣ або на ѣсмой часті сѣдѣть

427 /такъ сѣ мѣжѣ собовѣ злагодѣть/, соѣмъ едѣнь вусъ
/виз/ четѣрима волми вѣправили, коли година до-
ора, але лишинѣ такъ далеко, гдѣ сѣ за два дни
дуйде. а коли бранѣ, жива, кузба/кисѣба/ або
винобранѣ застане, не буде панумъ слобудно кме-
тѣ оу такѣ дорогу вѣгнати, тай всѣку киѣцку слѣ-
хбу не буде слобудно од едного году на другий
отслужити або грошми откупити. ажъ бѣмъ далѣй кме-
тѣ мѣсли ити, такъ на два дни, тогди такъ най-
довше сѣ будутъ бавити тамъ идучи и терхѣ назадъ
вести, такъ тотъ ихъ хутъ /хид/ буде сѣ имъ оу
тѣжнову роботу раховати... /53-34/.

3 V. пункту.

§IV.12 коноплѣ тай из лѣну мѣситъ кмѣть де-
вѣтину дати, ажъ бѣмъ не отдавъ, мѣситъ шѣмъ фу-
нѣмъ прѣдѣва изпрѣсти, котри на цѣлумъ телець си-
дѣть, тай други, што сѣ на нихъ за телекомъ буде
приходити.

ПРИСЯГА СЕМНИ НА УРЪАР.

Ja ... bozsa sja na zsiivocho Boha, svatu Trojczu,
Oscza i Szina, i Ducha svjatocho, Precsistu Pannu
Mariju i na vzzi bozshi svatij, zse ja, na buk
odlozsisvsse usjkij sztrach, hniv, lyubov moju,

vlasznii choszen abo shodu abo chodj jakij lyudz-
kij pozor , na vsitkij toti; hotovy ^{1/}././zvidova-
ti sja ot mene buduty, szpravedlive odpovidati
budu, jak szvoje, tak iusich tutesnich obyvateli
iminije, i chogy jakii dobroszti; skodi abo ne-
dohotkij at/!/ Szoho szela virno upovim i na ku-
lyko zna, ani najmense ne zataju tak mi, Bosse,
pomahaj.

СКАРГА ГРОМАДА НЕХВОРОЩИ НА УТАСКИ ДО КОРОМІ-
ВСЬКОЇ КОМІСІЇ з р.1789.

My, Gromada starostwa Niechworoskiego zanosimy
żal do Najjaśnieyszey Komissyi, ponieważ siedzi-
my bez prawa, ale słyszeliśmy prawo starostwa Nie-
chworoskiego, ponieważ użytki posiadających anty-
cesorów naszych po Tatarski most, po Meteczu, po
Czortowu Rudu do werszyny Bojarki, do seliszcza
Ozeran, do Syniocho Oзера, do Rudy Lypiaky, do
werszyny Kobyliei Rudy, do werszyny Usti.

Majemo krywdu od W. Byrynskoho, podkomoroho
Żytomirskoho, ze swoimi hreblamy stopyw: hrebleju
Halczyńskoju młyn y hrebli kolo kamianoj hory,
ale toj młyn y osewli stoplnie druhoiu hrebleiu
Andruszowskoju, wsi sinożaty stopyw wyrażonych

4) опущене: певне було - на вшиткі тоты річі, которі...

ludzi: sinożaty Kowskocho Leska, Olexynoho Klyma.

Ponieważ assesoria dekretom nakazała, my z szlachami starymy Czerwonecchim y Niechworoskim kopcy wysypaly, chcieli my pokazaty, de schodyty na stariji szlachy, ale JW Pan Nemirycz ne dopustyw, skazaw: „picho, chłopie, bo szubienica”, ale tam postawily, de samy chotily; w tyi pory nasz JW Pan odichaw do Żywakowec, my ne znaemo, czerez szczo, a my z piaczem do JW swojej Pani prychodyły y howoryły JW Pani: „ne dobre hraniciu stawlat, luszcze dajmo pokij, bo welyka kriwda.”

JW. Pan Grocholsky futor Hrycka Babona własny, ktorii ieszcze sukcesorowey donyni iest, a JW. Pan Grocholsky pry nim nasadził ludzi wies nazywaięc się Moszkowczyki, na które uroczyska y drugi możemy przysięgać.

Podpisuiem się ymionami y nazwiskami: Mykita Petruk, Lesko Zahrebielny, Dmytro Martyniuk, Kindrat Kyryluk, Lesko Muzyczuk, Chwedko Hrobownik, Lesko Olexyn, Iwan Semeniuk, Iwan Babinkin, Wasyl Zacharków, Pawło Bohinkin, Dmytro Hołod.

З ТВОРУ "НАУКИ ПАРОХІАЛНІЇ" ІЛІЯНА ДОБРИЛОВ-СЬКОГО з 1794.р.

Скрывшисѣ Хр[ис]тосъ Спаситель ꙗко жидѣвъ
оукаменовати его хотѣвшихъ, вышовши съ цѣркви а
прехоѣдчи черѣзъ мѣсто Іерусалимъ, милосѣрднѣи
своѣ ѡвернувъ ѡчи на человека ꙗко рождества слѣпѣ-
го . То видѣчи оучнѣ Іис[у]сови и судѣчи, же грѣ-
хѣ завше суть причиною на свѣтъ хорѣбѣ, вѣдлугъ
словъ, которѣи Іис[у]съ повѣдѣвъ оуздорѣвленному
въ Іерусалимѣ парали́тиковѣ: "Се здравъ еси, кому
не согрѣшай", питали его: "Оучитель, кто согрѣшай,
сеѣ ли, или родителе его, ꙗко слѣпъ родисѣ?",
ѡповѣдѣвъ Хр[ис]тосъ спаситель, же ани той давъ
причину слѣпотѣ своѣй грѣхами оучинковѣми, ани
родителе его тѣлко слѣпымъ народивсѣ, для того,
жебы дѣла б[о]жѣи на немъ оказалисѣ, приѣвши и
то, же потреба ему чинити дѣла Отца превѣчного,
который его пославъ, и же онъ есть свѣтлостію
свѣта: плюнувъ потомъ на зѣмлю и, оучинивши боло-
то, помазавъ нимъ ѡчи слѣпорѣжденѣго и пославъ
его до купѣли сілѣамской, жебы оумывсѣ. Що оучи-
нивши вѣдлугъ росказу слѣпорѣжденѣй, взрокъ одо-
бравъ гупѣлнѣй..... Була между на-

431 ми /жидами/ незгода. Жиди не вѣручи, ажбы той
бугъ сляпыи и провидѣвъ... оудачѣннаго... ѿ
соймища изгнали...

ПРОСЬБА ПОЛКОВНИКА ПАНАСА КОВПАКА, ЩОБ НАСТАВ-
НИК САМАРСЬКОЇ ТРОЇЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ГРИГОРІЙ ПОРОХНО
ПРИСЛАВ ПАН-ОТЦА ДО СЕЛА ГУПАЛОВКА /26.XI.1771/.

Въ богу превелесный отецъ намістникъ Самарскій
церкви свято-Троецкой Григорій Ивановичъ.

У моему вѣдомству село Гупаловка нинѣ живеть
безъ священника, а людей до ста хать имѣется, итакъ
оны безъ хрістіянскихъ требъ бедствуютъ, то уже
оны мнѣ накочули просячи, чтобъ у нихъ священникъ
былъ, а прежде оны требы усѣ получали з монасты-
ра нефорощанскаго, однако теперешній архіерей ука-
зомъ строжайше притвердилъ, чтобъ неподкакимъ ви-
домъ ченцѣ у усей епархіи до приходоу свѣцкихъ
и церквей дѣла не имѣли, и требъ по чиноположе-
нію церковному не преподавали, такой же і у не-
форощанскій монастырь указъ наслано, и такъ чен-
цѣ совсѣмъ отъ людей отказались, то покорно про-
шу... священника у Гупаловку самоскорѣйше присла-
ть ибо з Нефороши священники усвои парафіи хотять

розобрать и книги исповѣдніе и протчіе дворовые
облады здѣлать, однако я недопускаю; ежели ихъ
допустить, то они заведутъ тѣ дворовое число,
то у те время невозможно будетъ ничего здѣлать, для
священника жъ хата сицѣтся, а часовня есть, книгъ
же и усѣхъ требъ обѣдался отецъ игуменъ з мона-
стира давать, только чтобъ вы написали до отца
игумена письмомъ отъ себе, а прислать я сови́тую
вамъ и рекомендую отца Ивана Подольскаго, потому,
что онъ отсюда родимецъ, а когда церковь здѣ-
лается, то ему и мѣсто останетца. Впротчемъ спо-
тченіемъ моимъ всегда пребуду вашъ моего богомо-
льца покорный слуга полковникъ Афанасій Колпакъ,
1741 года, ноября 25.

ІЗ ТВОРІВ ІВАНА НЕКРАШЕВИЧА.

І. 3 "З а м и с л у н а п о п а".

З м о в л я в т ц я :

П а н к о :

А що, свату Охрѣме, нумо лишъ гадати, || як би
намъ свого попа гарно в морі убрати. || Геть вонъ
онломіццю влізъ в нашу паравхѣю || та піди жъ ты,
якъ над нами крутить веремѣю. || Чого наши діди и
батьки не чували, || то щобъ ми на сповѣді те сле-
безовали.

Г а в р и л о :

Та це жъ то видумавъ яку загію, || щобъ ми да-
вали дѣтей у ванацію.

О х р ѣ м ѣ :

Геть, я ж вамъ казавъ, не дуж на ту оковѣтку.

С в и р и д ъ:

Хрѣнъ же його збагне, що добрымъ казавъ с
дѣтку.

Х а р к о:

Немає и на свѣті, якъ нашъ пѣль бувъ старий, ||
що и досѣ згадує великій и малый.

Х в и л ю н ъ:

Таки будемо, Харку, довго споминати, || бо вже
не будемо такого попа мати. || Вмѣв же бо, Хвилон-
не, з народомъ обходить'ся. || Та й було не треба
тодѣ де горѣлки напит'ся.

У л а с ъ:

Юже, небѣжчик хотѣ и за вѣнчанье добре драв, ||
такъ добрежѣ о храмѣ и мирянѣ наповавъ.

М а р т и н ъ:

Пошили, голубчику, тѣ оковѣтки, || та ще не
тільки мы, але и наши дѣтки.

С и д о р ъ:

А до сіюго ж бо нѣякъ и приступити, || не тільки
щобъ коли горѣлки попиту.

К и р и л о:

Хотѣ и за дѣломъ прійдешъ, то все рило дує. ||
а якъ чого попросишъ, то мовъ и не чує.

Т а р а с ъ:

Нехай же, але, то насъ уже не манує, || а тожъ
и Ничипора, що ще й титарує.

П а н а с ъ:

Та вриъ и отамана ^{вѣ}нищого не ставить, || а якъ
той що скаже, то вриъ свое править.

Х в е с ѣ к о:

Ходѣмо лишъ до дяка та все розкажѣмо, || та хо-
рошенько його, попа, уплетѣмо.

Приходять всѣ до дяка...

2. 3 "Исповѣди 1789 года, февраля
..... дня".

Д у х /овникъ/ к ѣ ж е н щ и н ѣ :

Говори жъ еще и ты, что ты согрѣшила, || чимъ случайно и когда Бога оскорбила? || Различнии суть грѣхи, многи и велики, || коимъ повиннии всѣ, жени и человеки. || Вѣдила ль когда вездѣ ворожки иска-ти, || шасливое мѣсто бѣ знать на постройку хати? || Шутки кошуинны ль ты в весѣлльяхъ творила, || иль и больше чимъ, скажи, и какъ ты грѣшила?

Ж е н щ и н а :

Нѣ, очченку, я чесна и роду не такого, || якъ минее буває, матки и оцця злого. || А мене бо навчи-ли отецъ муй и мати || колядувокѣ и щедрѣвокѣ, и Бо-га зухвалати. || Говѣю я що року, пятюнку шаную, || нѣ їмъ, нѣ пїю, нѣ роблю до вечора в тую || Отъ бризнуло на губу, якъ сыръ одкидала! || Чого я не робила: ввесь ротъ полоскала. || Ісусе, прости мене, грѣшную такую; а булше я на собѣ нѣчого не чую.

Д у х /овникъ/ к д ѣ в и ц ѣ :

Къ тебѣ убо, дѣвице, рѣчь я обращаю: || покайся, то Богъ проститъ, и я нынѣ прощаю. || Раскажи здѣсь подробну, безъ всякой утайки, || всѣ грѣхи до послѣдней пустой какой байки.

Д ѣ в и ц а :

А я-що зогрѣшила? Що я могу знати? На вечерки не хошу, не пускає мати. || Шість разѣ мене и то-рихъ моя мати била || за те, що на юлицю разивъ с-пять ходила. || Единъ тул'ко разѣ колись пїсню за-спївала, || дай вигнала изъ хати, що й не ночовала. || Все жъ теперъ добре роблю, у грѣхахъ не чуюсь, || одъ теи доби и досѣ я шануюсь.

В с ѣ р о п щ у т ѣ :

А що жъ то пѣпъ нашъ почавъ всѣхъ насъ такъ ну-ждити? || Доки жъ уже мы йому будемо терпѣти? || Се жъ уже на сповѣдѣ и брехню завдававъ, || коли скає хто йому, що грехивъ немає! || Оцце жъ пакъ, а де йому грехивъ такихъ взяти? || Якъ нечого не грѣшивъ, що жъ мае казати? Чи то мы такъ грѣшимо, якъ и инши лю-де? Да абы були люде, а пѣпъ у насъ буде. И його бѣ

ми за попа всі поспілу мали. || На проскури б'є но-
силки, й його б'є шанували, || нехай би вінъ пере-
ставъ тїлко мудровати, || що б'є такъ, по одинъ цв
все, всіх насъ споведати. || Ще жъ коли б'є пере-
ставъ муштровать в' причастъ, || що одъ свити за-
кавравъ одрїзавъ у Настї.....

3. Із віршованого листа до
гнідинського пан-отця Іва-
на Филіповича, його сина Пе-
тра й дяка Степана Криниць-
кого /19 XII 1791/.

Отець Іванъ, Петро й Степанъ зъ своїми жїнками,
просимъ до насъ, хотя на часъ, приїхать Свят-
ками;
Будемъ гулять и зухвалать рожденного Бога -
уже отъ васъ просто до насъ зроблена дорога.

Заспаваемъ хотъ надъ чаємъ, випьемъ калинювки;
погсворимъ, що сотворимъ, тутъ же з нами й
жїнки.
На колодї о пригодї, що будемъ на свїтї;
а чи спати, чи гуляти або що робити.

Все то нужно якъ досужно; теперъ не до того:
не робити, но спочити треба дня святного.

Да то не намъ, знаешъ и самъ, бо у насъ заботи;
бїлшъ святного нїжъ простого дня бувъ роботи:

Да вжежъ зъ того намъ такого не розсїстись ли-
ха,
треба святомъ, с кумомъ, братомъ погулять изъ-
тиха

Приїзжайте, поздравляйте щоб намъ дочекати,
веселенко, здоровенко ище праздновати.

А ми разомъ усї скажемъ, изъ вами поспілу,
бїлшъ не виїдемъ, що запїємъ, не ходили в школу.

Садемъ дружно все окружно за столбмъ у хатї,
Хотъ не пан'ско, да й не хамско будемъ розмовляти.

.....

Н а к о в е р т і :

Отцу Ивану дать, якъ пану у власніи руки;
пустъ читає и сполнає, щобъ не було скуки.

З деяких списків "ЕНЕЇДИ" Ів.Котляревського.

Із І. пісні.

І.

За рукописом із 1794.р. За рукописом із 1799.
/Волховітіна/. р. /Житецького/.

Еней бувъ парубокъ
моторний
и хлопець хотъ куды ко-
закъ;
на лихо здався все про-
ворний,
завзятийшій отъ всѣхъ
бурлакъ.
Та греки якъ спаливши
Трою,
зробили зъ нею скирту
гною;
винъ, взявши торбу, тагу
дав;
забравши деякихъ Троян-
цівъ,
осмаленихъ, якъ гиря,
ланцівъ,
пятами зъ Трои заки-
вавъ.

Эней бувъ парубокъ
моторний
И хлопець хотъ куды ко-
закъ,
На лихо все здався про-
ворний,
Завзятийшій мзъ всѣхъ
бурлакъ.
Но Греки якъ, спаливши
Трою,
Зробили зъ нею скирду
гною,
Вѣнъ взявши торбу, тагу
давъ:
Забравши всякихъ и Троян-
цівъ,
Осмаленихъ, якъ гиря,
ланцівъ,
Пятами зъ Трои наки-
вавъ.

2.

Винъ швидко поробивши
човны,
на сине море попускавъ;

Вѣнъ, швидко поробивши
човны,
На сине море попускавъ,

Троянцѣвъ насажавши пов- ны, и куда очи, почухравѣ. Но зла Юнона, суча дочка, роскудакталася, якъ квочка: Энея не любила страхъ! Давно уже вона хотѣла, Юго душа щобъ полѣтѣла къ чортамъ, и щоб и духъ не пахъ...	Троянцѣвъ насадивши пов- ны, И куды очи почухравѣ. Но зла Юнона, суча дочка, Роскудакалася, якъ квочка, Энея не любила страхъ, Давно уже вона хотѣла, Юго щобъ душка полетѣла Къ чортамъ, и щобъ и духъ не пахъ.
--	--

3.

Эней болячка бувъ Юно- ны... якъ жорна, сердце ѣй да- винѣ, тугѣйшій бувъ бо отъ су- пони, ни въ чимъ Юноны непро- снѣвъ. Щежъ гиршъ за то ѣй не- любився, що винѣ у Трои народився, и мамою Венеру звавъ, и що Того покійный дя- дько Парисъ, Пріамово дитят- ко, путывочку венерѣ давъ.	Эней бувъ тяжко не по сердцу Юнонѣ, все ей гнѣвивъ, Здавався гѣрчѣйшій ей отъ перцу, Ни въ чемъ Юноны не проснѣвъ. Но гѣршъ за те ѣй нелю- бився, Що вѣнѣ у Трои народився И мамою Венеру звавъ, И що Юго покойный дя- дько Парисъ, Пріамово дитят- ко, Путивочку Венерѣ давъ.
---	---

Побачила Юнона зъ неба, що вже Эней на поромахъ, Отъ тожъ! Сказала сука Геба, Юнону взявъ великій жахъ... Впрягла у биндюги павыч- ку, сховала пидъ кибалку мы- чку, щобъ не свитылася коса... И, килимомъ сѣнце заславъ,	Побачила Юнона зъ неба, Що вже Эней на поромахъ,- А те шепнула сука Геба,- Юнону взявъ великій жахъ. Кужѣлку кинула пѣд лаву, Впрягла у тарадайку паву И, килимомъ сѣнце заславъ,
---	--

СЛОВНИЧОК

до староболгарських та староукраїнських текстів церковної літератури до XV.в.

Словничок обіймає слова, як видно з заголовку, т і л ь к и до староболгарських /глаголицькі - переписані кирилицею/ та староукраїнських текстів до XV.в., і то тільки церковної літератури: г р а м о т и, н.пр., з XIV-XV.в. в. сюди не входять у рахунок. Крім цього, до нього втягнуто т і л ь к и ті слова, що можуть бути не зрозумілі українському читачеві, або викликати деякі семантичні сумніви, а з більш-менше зрозумілих тільки ті, що можуть становити деякі т р у д н о щ і своїми формами.

Слова понаводжувані в одязі староболгарського; староукраїнські звукові прикмети, що позначаються у староукраїнських пам'ятках - окремо у словничку не позначувані. Тим то, користуючися словничком, треба шукати:

назвучні

въ-	нераз під	-оу і навпаки,
оуз-	"	въз-
воз-, -вос	"	въз-, -въс-
зв-, зл-, зр- і т.д.		зъв-, зъл-, зъл-
св-, сл-, см-, ср-, ст-....	"	съв-, съл-, съм-
пре	"	сър-, сът- і т.д.
		прѣ- і т.д.

в середозвучі

-ер-, -ел-, -ор-,	"	-рѣ-, -лѣ-
-ол-		
о, е	"	ѡ, ѣ і навпаки
ѣ, и, ѣ	"	и, ѣ, и " "
оу	"	в " "
ж, ч	"	жд, шт і т.д.

Староболг. знак Щ в нас переписується двома буквами ШТ, щоб український читач не читав його за ШЧ, хоч у староукраїнських текстах треба читати його з-укр. як ШЧ.

Рід іменників зазначений: ч. /чол/, ж. /жін./, с. /середній; частини мови: пркм. - прикметник, зм. - займенник, прс. - прислівник, при. - при-

Йменник, сп. — сполучник, викл. — виклик.

Інші скорочення:

- 2 ст. — другий ступінь прикметника
або прислівника,
- прсл. — праславянський,
- род. — родовий відмінок,
- дав. — давальний відмінок,
- асс. — знахідний відмінок */accusati/*,
- оруд. — орудний відмінок,
- місц. — місцевий відмінок,
- недок. — недоконане дієслово,
- док. — доконане дієслово,
- діспркм. — дісприкметник,
- стражд. — страждальний стан,
- збір. — збірне імя,
- знач. — значіння,
- прич. — причиновий.

Римські числа при дієсловах означають наросткові класи, арабські при них — громади в поодиноких класах, як у нашому "Нарисі староболгарської граматики" /Прага, 1926/.

Де було треба, для вправи, додано до слів латиницею складотворче л, р /*l. r*/ і скомбіновано праславянську форму.

Порядок літер такий:

а, в, б, г, д, е, ж, з, с, и, к, л, м, н, о, п, р, с, т, *8/ou/*,
ф, х, ц, ч, ш [шт, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ], ѣ, га, к, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ [ѣ,
ѣ, ѣ, ѣ].

Виїмково, з практичних причин, поставлено в нас к п і с л а є.

А.

Абим, абе - як-стій, за-
раз же, в ту мить
авити сѣ, див. авитисѣ.
азва ж. див. азва.
акрогонией пркм. / акро-
говати камінь - грань
каменю, ріг каменю.
ам, як.
ароматъ ч. - пахощі; пря-
нощі; коріння.
архитриклінъ ч., голова
забави, староста весі-
льний.
али - а як / али /
альць ч. - голод
альцьнѣ пркм. - голодний.
арте - якщо, коли; иже а.
- хтонебудь, хто б не..
в питаннях - чи.

В.

Баня ж. - купіль /тепла/,
баня /на церкві/.
беж = безъ
безаконьник с. - беззакон-
ня, беззаконство, злість
безаконьнѣ / без-законьнѣ
пркм. - беззаконний,
безбожний, беззаконник.
безврѣменьнѣ пркм. - без
часу, безчасовий.
безконьчнѣ пркм. - без
кінця, безконечний, що
все с.
бездѣтнѣ пркм. - безча-
совий, без часу.
безмѣвнѣ /-^{мѣвнѣ} с.
безмовність, безголосся,
тиша, мовчанка.
безоумнѣ пркм. - нерозу-
мний, недоум; також:
безоуменѣ.
безълюбивѣ /-без-злюбивѣ/
пркм. - без злوبي, не-
винний

безълюбик /-безъ-злю-
бик / с. - невинність
бескѣдѣ /без-скѣдѣ/
пркм. - небідний, ба-
гатий на щось.
бес-плѣтнѣ пркм. - без
тіла.
бестоуднѣ /без-стоу-
днѣ/ пркм. - безсором-
ний, безстидний.
бес-хвальнѣ пркм. - не-
вдачний.
бесѣмени - безъ сѣмене
бешчислѣ /без-числѣ/
пркм. незлічений, без
числа.
бешьсти = безъ чьсти.
благовѣствовать, -воуѣ,
VI /добро/ благовѣща-
ти, подавати добру
звістку.
благоволити, -лиѣ, -лиши
IV, уподобати собі; за-
доволитися.
благодарити, -риѣ, -ри-
ли IV з асс. - дяку-
вати.
благодарюшествовати, -во-
уѣ, -или VI - радіти
душею.
благодѣяти, -дѣѣ, -дѣ-
или V₄ - добро твори-
ти, добродійства ро-
бити
благословити, -лиѣ,
-лиши IV - сподобати
собі, уподобати.
благообразнѣ пркм. -
поважаний, поважний,
видний, знатний.
благословити, -вештвѣѣ,
-ствили IV - благос-
ловити, величати; не-
док: -словесъстввати,
-оуѣ, -оуили VI.

- благословешєнїи с. - бла-гословенство, благосло-віння.
- благостний ж. - доброта, лагідність.
- благотворивъ пркм. - пра-ведний /що добро тво-рить/.
- благочєстїи с. - побож-ність.
- благъ пркм. - добрий, доб-родушний; 2 ступ. бла-жай; блага - спасєння.
- благий ж. - доброта.
- блаженна ж. - похвальна пісня, /у/благання.
- блажити, -жѣ, -жиши IV - славити за щасливого.
- блазнити, блазнѣ, -иши IV - ввести в блуд, обу-рвати; б.сѣ - даватися звести, попасти в блуд, обурватися; гіршитися.
- близькѣ ч. - родич, свояк, рідня.
- близъ прс. - близько; прм. з род. 1 дав. - поблизу; 2. ступ. - ближе.
- близньць /близньць/ ч. - близьок.
- блистанїи с. - блиск.
- блудьскѣ - див. блѣднь.
- блюдо с. - блюдѣ ч. - ми-ска, тарілка
- блѣсти, -дѣ, -деши I₃ - берегти, стерегти; блѣ-ди сѣ/нак./ - стережись, гляди ж.
- блѣштати, блѣштѣ, -штиши III₂ - блищати.
- блѣдѣ ч. - розпуста, бахо-рування, перелюб.
- блѣдница ж. - розпусни-ца, зльорка.
- блѣднь пркм. - розпус-ний, непутячий.
- богословьць ч. богослов, теолог.
- богочєстїи н. - бого-почитування.
- боли 2 ступ з род. - бі-льший.
- болѣ прс. - більше.
- болѣзнь ж. - біль, недуга /понести - зносити/, хвороба.
- болѣти, -лѣѣ, -иши III₂ - неадужати, хворіти, відчувати біль.
- больми прс. - більше, гірше.
- бракъ ч. - шлюб, одружі-ння, весілля.
- бранити, -нѣѣ, -ниши IV - боронити, захищати
- бранъ ж. - суперечка, бій, бійка, битва, вій-на.
- брачнь пркм. - весільний
- бращєно с. - харчі, їжа, пожива.
- брѣзда /*brzda*, прасл. **brzda*/ - гальма, уз-да.
- брѣвнїи с. - паліччя /помилка, має бути трїни /.
- брѣвно /*brveno*, прсл. **brveno* - також брѣ-вно/ с. - бервєно, по-ліно; бальок.
- брѣнїи /брєнїи/ с. - бо-лото, гразиво
- брѣгѣ ч. - берег, узбіч-чя, схил.
- брѣшти, брѣгѣ, -жеши I₆ - турбуватися, дбати; не б. - залишити у спокої; зневажати.

брачина ж. — бренькітна, давенкітна.
боуи пркм. — дурний, нерозумний, необачний.
б'д'ніи с. — чужання, неспання, безсоння.
б'д'ни III2 /б'жд'ї, б'диши/ — бути на сторожі, пильнувати/ся/, чувати.
б'здра див. б'зда.
б'р'ї ч. — просо; сосновий ліс на піщанику.
б'р'їи с. — ростина, билина, цілюще зілля.
б'їти, б'їд'ї, б'їд'їи, кс'м'ї — статися, скластися, бути; зчинитися, зробитися; б'їст'ї — сталося, б. страх'ї — напав страх.
б'їд'їти, б'їжд'ї, б'їдиши IV, заохочувати, приневолювати, нагадати комусь виразно.
б'їжати, -ж'ї, -жиши III2 — бігти.
б'їл'їти, -л'її, -л'їиши IV — біл'їти, біліл'їти.
б'їлориз'їц'ї ч. — миранин, світська людина.
б'їситис'ї, -ш'ї, -сиши IV — біситися, дуріти, сказаніти, шаліти, казатися.
б'їсовськ'ї пркм. — бісівський, чортячий.
б'їс'ї ч. — біс, чорт.
б'їс'їн'ї пркм. — біснуватий, навіжений, несамопитий.
б'їш'їн'їство с. — сказаність, шал.

В.

варити з асс. /когось/
 VI — попередити когось, бути перед кимось, попередити когось щось роби-

ти /їсти/, попередити когось вийти. док.: ва-рити, -р'її, -риши IV.
в'їжар'ї, див. в'їжар'ї.
в'їлез'їлоба ж. — велика злоба, лихота, нікчемність.
в'їлененавист'ї ж. — велика ненавист'ї /доброу — супроти добра/.
в'їлии пркм. — великий, в'їл'їти, -л'її, -л'їиши IV — наказувати, веліти.
в'їл'їм'їсл'їн'ї пркм. великодушний.
в'їт'їх'ї пркм. старовинний, старий, давній.
в'їшт'ї ж. — річ, справа, подія.
в'їд'їм'ї /в'їд'їти/ — видний, що його видно, що виглядає.
в'їд'ї ч. погляд, оглядини, оглядання.
в'їд'їти, в'їжд'ї, в'їдиши III2 — бачити.
в'їл'їка ч. — володар, пан.
в'їл'їч'їн'ї або в'їл'їч'їн'ї, пркм. — як в'їл'їка, пан в'їл'їки, панський.
в'їл'їстел'їн'ї ч. — володар.
в'їл'їстел'ї ч. — в'їл'їка, пан, всев'їл'їний; п'їд'ї в'їл'їстел'ї — під в'їлою.
в'їл'їст'ї ж. — в'їла, сила.
в'їл'їш'їца ж. або в'їл'їш'їница ж. — волос'їница.
в'їлонос'ї ч. — жбанок на воду, посуд.
в'їл'ї = в'їл'їд'ї ч. — в'їл'їд, начальник.
в'їзити, -ж'ї, -зиши IV — возити; в'їз'їи — той, що возить, в'їзник.

вои ч. — воєк, воїн.
воинъ ч., мн. вои, воєк,
 воєвник, воїн.
воле, див. волик.
волик прс., нуж, нуте.
воиъ див. вѣтъ
воиъ ж. — пахоші.
воиъ — вѣиъ.
вподобитиса, див. оуподобитиса.
враженик с. — ворожіння, знахурство.
враждовати, -доуѣ, — кши
VI з дав. ворогувати, вороже ставитись.
врана ж. — ворона; вранъ ч. — ворон.
врата с. /*plur tantum* / — ворота, брама.
вратарний ж. — придверника, воротарка.
врачъ ч. — лікар.
врачѣбнъ пркм. — лікувальний, лікарський.
врачѣствъ прс. — лікувальний, як лік.
врътънъ /прсл. **vertetъ* /
ч. — яма печера, вертеп, нетри.
врѣховънъ /*vrchovennъ*, прсл. **vrchovenъ* / — найвищий, зверхній.
врѣдѣти, -ждѣ, — диши IIII2 пошкоджувати, кривдити, ображати.
врѣдъ ч. — шкода, рана.
врѣднѣ быти — терпіти шкоду, зазнати шкоди.
врѣмѣ с. — час; прежде вре-
мене — заздалегідь
въ бръзѣ — незабаром
въ-врѣшѣти, врѣгѣ /*vrge*, прсл. **vrge* /, — жеши
I6 — вкинути

вѣгодникъ ч. — див. вуго-
 дникъ.
вѣ-дати, -дамъ, -даси —
 дати в руки; в-плотъ —
 дати пхид.
вжакотъ, див. вѣждати.
вѣжеланим /вѣз-желаним/
 — гараче бажання.
вѣжелати /вѣз-желати/
 — лаѣ, — лаѣи V1 — за-
 бажати, прагнути.
вѣ-ждати, -едѣ, — же-
ши V2 — зажити пити.
вѣжчелѣти, див. вѣжчелѣ-
ти.
вѣз прм з асс. за, на,
 замісць.
вѣз-алѣкати, -чѣ, — чѣши
V2 — згелодніти.
вѣз-бранѣти, -нѣѣ, — кши
V1 — забороняти.
вѣз-боудѣти, -ждѣ, — ди-
ши IV — збудити.
вѣз-бѣнѣти, -нѣ, — неши
II — збудитися, проки-
 нутись.
вѣз-вести, -ведѣ, веде-
ши I3 — звести, повес-
 ти вгору, піднести
 вгору, підняти вгору
 /очі/.
вѣз-вращеник с. — по-
 ворот, вороття.
вѣз-водити, -ждѣ, — диши,
IV — підносити вгору,
 виводити вгору.
вѣз-вратѣти, -штѣ, — ти-
ши IV — обернути; недек.
 — вѣз-вращатисѣ.
вѣз-вѣситисѣ, -штѣ, — си-
ши IV — повіситися,
 підвіситися.
вѣз-вѣстити, -вѣштѣ,
-стиши IV — сповісти-
 ти, оповістити, прого-
 лосити, дати знати.

- вѣз-вѣсти, -вѣстѣ, -кши V₄ - повісти, звѣстися.
- вѣз-глаголати, -глаголю, -глаголюкши V₃ - заговорити, забалакати, почати говорити; в. на з асс. - обвинувачувати.
- вѣз-гласити, -гласѣ, -сиши IV - заголосити, викликнути, вигукнути, з асс. кликнути на когось, промовити до когось, закликати, висказати, заспівати, виповісти, заціяти; недок.: - вѣзгласати, -шамѣ, -шамши V₁.
- вѣз-гнѣтити, -гнѣстѣ, -тиши IV - запалити, розкласти, вогонь.
- вѣз-горѣтисѣ, -горѣ, -риши III₂ - запалитися, зайнятися.
- вѣз-градити, -ждѣ, -диши IV - оснувати, будувати.
- вѣз-дати, -дамѣ VII - віддати, повернути довг.
- вѣз-дати, -дамѣ V₄ - віддавати.
- вѣз-двигнѣти, -нѣ II - піднести /вгору/, підняти /вгору/.
- вѣз-дихати, -аѣ, -акши V, - зітхати, стогнати.
- вѣз-дѣти, -деждѣ, -деждеши - простягти /рмѣ/.
- вѣз-д-радоватисѣ, -доуѣ VI - зрадіти.
- вѣз-д-расти, -тѣ, -теши I₂ - підрости.
- вѣз-д-расть ч. - дорослий вік /властиво: зріст/.
- вѣз-дръжаник /-držanije/ прсл. *držanije* /спин, стрим.
- вѣз-д-ридати, -нѣ, -акши V - заридати.
- вѣз-дрѣмати, -дрѣмлю, -дрѣмлиши V₃ - єдрімати.
- вѣз-диханиѣ с. - зітхання.
- вѣз-желѣти, -лѣѣ, -лѣкши III₁ - бажати, прагнути.
- вѣзирати /-вѣз-зирати/, -аѣ, -акши V₁ - поглядати вгору.
- вѣз-ити, -идѣ, -идеши I₃ - підійти, йти вгору.
- вѣз-искати, -истѣ, -иштеши V₂ або искаѣ V₁ - шукати, відшукати, добитися, домагатися.
- вѣз-лагати, -аѣ, -акши V, класти на щось.
- вѣз-лежати, -лежѣ, -лежиши III₂ - лежати за їжею /за обідом, за вечерєю/.
- вѣз-лєшти, -лаѣ, -лажеши I₆ - покластися до столу /хсти/, /за/лягти до столу.
- вѣз-лити, -лѣѣ, -лѣкши I₇ - злити /на щось/.
- вѣз-ложити IV - класти /згори/, /піднісши вгору/ покласти.
- вѣз-любити, -блѣ, -биши IV - полюбити; вѣз-любленѣ - улюблений, коханий.
- вѣз-магати, -гаѣ, -гакши V₁ - спромагатися, могли, мати змогу.
- вѣз-можнѣ пркм. - можливий.
- вѣз-мошти, -могѣ, -можеши I₆ - змогти, спромогтися.

вѣз-вѣзди с. - нагорода, заплата.

вѣз-мѣтити, -штѣ, -тиши IV, - збурити, скадамити, збаламутити.

вѣз-нѣ-ди пркм. - той, що на ознак /лежить/, спиною/повернутий/.

вѣз-нѣ-ди-видѣти, -виждѣ, -диши I II₃ - зненавидіти;

вѣз-нести I₂ - піднести вгору, підняти вгору.

вѣз-носити, -ношѣ, -носиши IV, підносити вгору, підіймати вгору; сѣ - підносити себе, бундуючись.

вѣз-ратитисѣ, -штѣ, -тиши IV - вести війну наново.

вѣз-ѣпити /вѣ-пити/, -пишѣ I₇ - заголосити, закричати, гукнути, кликнути

вѣз-рѣнни /вѣз-зрѣнни/ с. - погляд.

вѣз-рѣти, -зрѣшѣ, -зрѣшиши /вѣз-зрѣти/ I II₂ - глянути вгору; поглянути, подивитись.

вѣз-ѣти, -ѣшѣ, -мѣши I₃ - підняти /рѣшѣ/; сѣ - піднятися, підвестися, перевертись, податись /на другий бік/.

вѣз-ѣхати, -ѣдѣ, -деши - виїхати, виїхиста, поплисти.

вѣз-ѣди див. вѣз-ѣхати. вѣкоупъ - докуп.

вѣ-коупѣ, - повний, спільний /молитва вѣ-коупѣ-нама/.

вѣ-коусити,

к -кѣушѣ, -кѣу-

сиши IV - коштувати, по-

коштувати, попробувати; дізнати, зазнати /ѣирѣти/; недоки-кулати, -амѣ, -ак-

ши I₁. вѣ-кѣушѣ, див. вѣкоу-

си-ти. вѣ-коушени с. - кушання,

їдіння, смак.

вѣ-лагалиште с. - ка-

литка, кашук, мішок.

вѣ-лазити IV, див. вѣ-

лѣсти. вѣ-литик с. - поливан-

ня, полиття /ливати/

вѣ-лѣсти, -лѣшѣ, -лѣши I₂ - увійти, входити, всі-

сти /вѣ корабль/; недок-

вѣ-лазити IV.

вѣ-малѣ - на короткий час

вѣ-мѣнити, -мѣшѣ, -мѣши IV, прирахувати, при-

рівняти.

вѣ-незаяшѣ /вѣнезаяшѣ/ -

нараз, нагло, нагально,

несподівано, проходом,

зараз, як-стїй.

вѣн-имати, -имѣшѣ, -имѣши - слухати, вважати; в.

себѣ - берегтися.

вѣн-ити, -идѣшѣ, -идѣши I₂ - ввійти досередини, ввій-

ти.

вѣнѣ прс. - надвір, геть

прм.: з, із; вѣнѣ - зна-

двору. вѣноу - надвір,

геть.

вѣнѣ, див. вѣнѣ.

вѣнѣшнѣ пркм. - надвір-

ніа, назверхній.

вѣнѣтрѣждоу - зі середи-

ни назверх, всередині.

вѣн-ѣти, вѣнѣшѣ, -мѣши

I₂ - вѣяти, приймати;

приймати на увагу, ува-

жати, слухати.

вѣ-пити, -пиѣ - кричати,
 горлати; викликувати.
вѣ-плѣтити сѣ, -плѣштѣ,
 -тиши IV - приймати ті-
 ло, втілитися, стати
 тілом.
вѣ-плѣштатися, -штаѣ,
 -штѣши V, приймати ті-
 ло; зробітися тілом.
вѣнѣ ч. - крик, галас, ве-
 реск.
вѣ-просити, -прошѣ, -сиши
 IV - запитати; недок.:
 вѣпрашати V₁.
вѣ-просѣ ч. питання.
вѣ-прѣчатися, -чаѣ, -ча-
ѣши V₁ - заплутатися, за-
 пускатися в щось.
вѣразоумѣниѣ с. - порозу-
 міння, напімнення.
вѣ-селитися = вѣселитися
вѣселѣнѣа - світ.
вѣселѣниѣ с. - мешкання,
 оселиця, селище.
вѣ-селити, -селиѣ, -сели-
ши IV - заселити, в. сѣ
 - замешкати, мешкати.
вѣсѣнѣти / вѣс-сѣнѣти /, -си-
нѣ, -сѣнѣши V₁ - засі-
 яти, заблиснути: всѣнѣти
 / слѣньце /.
вѣс-кланѣти, -нѣнѣ, -нѣ-
ши V₁ - хилити взад, схи-
 лати.
вѣскрай прс. побіч, близь-
 ко.
вѣс-крѣсениѣ див. вѣс-крѣ-
сениѣ.
вѣс-крѣсити, -шѣ, -сиши
 IV, воскресити.
вѣс-крѣснѣти II, піднястися
 / угору /, устати; воскре-
снути.
вѣс-крѣсениѣ с. - воскре-
сениѣ й воскресениѣ;
вѣс-крѣсениѣ сплутано

з вѣс-крѣсениѣ = во-
скресениѣ.

вѣслѣдити / вѣс-слѣди-
ти /, -ждѣ, -диши IV -
 іти в слід комусь, су-
 проводити. /з дав./

вѣс-питати, -таѣ, -та-
ѣши V₁ - підгодувати,
 вирощувати, виховува-
 ти.

вѣс-плакатися, -плачѣ,
 -чеши V₃ - розплака-
 тися, заплакати, па-
 дькатися.

вѣс-планѣтисѣ, -нѣ, -не-
ши II, спалахнути, за-
 палитися.

вѣс-плескати, -штѣ,
 -штеши III, сплеска-
 ти, заплескати.

вѣс-при-мати, -ниѣ, -ни-
ши I₅, прийняти щось
 у заміну, діставати
 назад, діставати щось
 за що взаємно; недок.:
 - вѣс-при-имати, -маѣ,
 -маѣши V₁

вѣс-пѣти, -поѣ, поѣ-
ши I₇ - проспівати, за-
 снівати.

вѣс-пѣтѣ прс. - назад,
 позад.

вѣстати / вѣс-стати /, -ста-
нѣ I / II /, устати, під-
 вестися, піднятися; по-
 встати /на кого/, во-
 скреснути; знятися, на-
 стати.

вѣ-ставити, -вѣнѣ, -ви-
ши IV, відродити, від-
 становити.

вѣс-тлаплѣти, -лѣнѣ,
 -лѣнѣши V₁ - спиняти,
 злегчувати, ослаблю-
 вати.

вѣс-трепетати, -пѣштѣ,
 -штеши V₂ - затриміти,

задрижати, отруснути
вѣс-трѣгати / = *tręgati*,
 прсл. **tręgati* /, -аѣ
 -аѣши V₁ - виривати.
вѣс-трѣбити, -блѣѣ, -биши
 - розтрубити, бити в ве-
 ликій дзвін, наробити
 шелесту.
вѣс-ходити, -ждѣ, -диши
 IV - сходити /зрѣно,
 слѣнце/
вѣс-ходьница ж. - світли-
 ця /нагорі/, горница.
вѣс-хопитисѣ, -хоплѣѣ, -пи-
 ши IV - схопитися, ско-
 чити на ноги, підскочи-
 ти.
вѣс-хотѣти, -хотѣѣ, -хотѣ-
 ти III₂ - захотіти,
 забажати; набрати охоти;
 кортити мене до чого з
 даваль.
вѣс-хѣтити, -хѣштѣѣ, -хѣти-
 ши IV - підхопити, вхо-
 пити, схопити, пірвати;
 загарбати; недок.: вѣс-
 -хѣштати V₁
вѣс-хѣштати, див. вѣс-хѣ-
тити
вѣс-хѣштение с. - погарбу-
 вання.
вѣснѣжєніє с. - усиновлен-
 ня, прийняття за сина.
вѣсѣдѣ ч. причастя
вѣсѣдѣ - скрізь, усюди
вѣ-хлѣстити, -штѣѣ, -сти-
 ши IV - приборкати, уго-
 вкати; зануздати
вѣчѣнє, див. оученіє
вѣнѣѣ = вѣ инѣ - постійно,
 раз-у-раз
вѣнє - прс. - високо; сѣ
вѣше - з божого запоря-
 дку.
вѣшитисѣ, -штѣѣ, -шиши IV
 - вискочити, вибратися,
 винестися.

вѣѣ ж. шия.
вѣсєграждєніє с. за-
 гальне будування.
вѣсѣ ж. село
вѣсѣчѣськѣ і вѣсѣчѣськѣ
 - усякий.
вѣсѣдѣ, вѣсѣдоу, -скрізь,
 геть усюди.
вѣчера прс. - вчора
вѣдѣ, див. вѣдѣ
вѣдѣ ж. - знання
вѣдѣти, вѣмѣ або вѣдѣ
 VII - знати; вѣдомѣ
 - знаний, знайомий,
 свідомий /*дієприкм.*
отрапсє /
вѣжарѣ ч. - слуга, при-
 служник
вѣлѣми, див. вельми
вѣмѣ, див. вѣдѣти
вѣрѣнѣ пркм. - вірний,
 правдивий, чистий.
вѣрѣнѣ прс. - вірно, пе-
 вно, як-слід
вѣстѣ ж. - звісник, ві-
 стовик; чутка, віст-
 ка.
вѣщѣ, див. вѣштѣ
вѣштати, -тѣѣѣ, -тѣѣши
 V₁ - говорити.
вѣшти 2ступ - більший;
вѣште - більше

Г.

Гвоздѣинѣ пркм. - з цѣв-
 ха, від цѣха, цѣхо-
 вий.
гвоздѣ ч. - цѣх, гвіздѣ
главѣнє ж. - розділ
 /книжки/, глава
глаголати, -лѣѣѣ, -лѣѣши
 V₃ - говорити, каза-
 ти; на кого - нагово-
 рювати на когось, на-
 балакувати на когось,
 змовлятися на когось

глаголь ч. - слово, віст-
ка
гласъ ч. - голос
глашати, -ашъ, -аши V₁ -
кликати, гукати
глоумитиса, -млѣ, -миши
IV - базікати, верати;
зворушуватись, захоплю-
ватися.
глумлиникъ с. - жарті, ба-
ландраси, теревені, не-
билиці
глушь ч. - забава, гра,
жарт
гнафеи /гр. *gnafes*/ -
білар, білильник
гнести, гнетѣ, гнетеші Із
- тиснути, місити
гнои ч. - гній; струп, бо-
лак; рана ятриста
гноинъ - струпами обкида-
ний, почирачений /прим./
гноушатиса, -шаѣ, шаши
V₁ - гидитися чимось
говоръ ч. - шелест, гам,
крик
говѣинъ пркм. - релігій-
ний, говільний
година ж. - час, година
годъ ч. - час, година, рік
гонитель ч. - пересліду-
вач
гонозити, -жѣ, -зиши IV -
- заховати, зберігати,
рятувати
гонити, -нѣ, -ниши IV -
- гнати, наздоганяти,
переслідувати
горазьнъ /гораздъ/ - до-
свідній, зручний /прим./
гороушьнъ пркм. - гірчич-
ний
горѣница ж. - горішня кім-
ната, покій, горище
господа ч. - панове /збір/
господинъ ч. - пан

господь ч. - пан
госпожда ж. - паня
градъ ч. - гóрод, за-
мок, місто /первіс-
но: огорожа/
градьць ч. - мала за-
города, городець; мі-
стечко, село
гребиште с. - місце на
гробі, гробище; око-
писько; кладовище
грезниѣ, гроздиѣ с. -
- виноград
гreti, гребѣ, -беши І₁
- гребти; веслувати
гривъна ж. - нашийник,
намисто; обруч на ра-
ма; ланцюг; гривня
гровиште с. - кладови-
ще, цвинтар
гробнь пркм. - гробо-
вий, могильний; сьни-
тиѣ гробнюк - схід
до аду, до пекла
гроубъ, див. грѣбъ
грѣдъ /=*grēde*, прсл. **gr-*
radē/ - гордий, бут-
ний
грѣдъни /=*grēdyñi* прс.
**grēdyñi* / ж. - го-
рдоші, пиha, бундуч-
ність
грѣдъниѣ /=*grēdēnije*,
прсл. **grēdēnije* /
с. - пиha, гордоші,
зарозумілість
грѣтанъ /=*grētanē*, прсл.
**grētanē*/ ж. - горло,
гортанка
грѣбость ж. - неотеса-
ність; невченість, не-
досвід
грѣбъ пркм. - недосвід-
ний, неук, простаць-
кий, неотесаний, гру-
бий

грасти, гродѣ, гродѣши Із
+ іти, прийти; по...
слід-у-слід іти за ки-
мось

грудьць, див. гдѣць
губа ж. - губка
гдѣць ч. - лірник, фле-
тист, свистун

Д

да - що, щоб /намірове/;
так, що; з формами теп.
часу: хай, нехай.

далече прс. - далеко
дарѣстровати, -воуѣ, -воу-
ѣши VI - дарувати

давати с. - давання, да-
рунок, пожертва
двигати, -ѣѣ, -ѣши V₂ і
двизаѣ, -ѣши, рухати,
трудити; д. са трудитися,
- турбуватися

движити, -ѣѣ, -ѣши IV -
рухати, порушити; д. са
- турбуватися, трудити-
ся

дворѣ ч. - подвір'я, заго-
рода; д. овчии - коша-
ра овеча

двѣрѣ ж. або множ. двѣри
- двері

двѣрникѣ ч. - воротар,
придверник

деснѣ пркм. - правий;
о деснѣѣ - праворуч

дивитися, дивлѣ, -виши
IV - дивуватися з дав.

дивнѣ пркм. - чудовий,
чудесний

диакѣ ч. діакон

дланѣ ж. - долоня

длѣжнѣ пркм. /длѣжнѣ,
прсл. *длѣжнѣ / винен.

длѣготрѣпникѣ с. /длѣго-
трѣпникѣ, прсл. *длѣго-
трѣпникѣ / терпець, терпля-
чість

длѣгѣ ч. /длѣгѣ прс. .
* длѣгѣ / - довг

добродѣгольнѣ = добро-
глаголиѣ пркм. -
красномовний, профе-
вистий

добродѣтельнѣ пркм. -
чесний, чесотний

доброродиѣ с. - шляхет-
ність, благородство

доброта ж. - краса, добро-
та, розкоші

доброчѣстнѣ пркм. - по-
божний

доволѣ ч. - чого виста-
чає, чого досить

довольнѣ пркм. - достат-
ний, достотний; д. чснѣ
- я вдоволенний, маю в
чомусь задоволення;
кѣто д. - комусь доси-
ть, щоб...

доколѣ прс. - як довго,
доки

до-мислитися, -шлиѣ,
-слиши IV - догадатися;

не д. - збентежитися
донѣдежѣ - поки, аж, до-
ки не; як довго

до-спѣти, -спѣѣ, -пѣѣши
III₁ - прийти, надій-
ти, дійти

до-стати, -станѣ, -неши
II, доставити, поста-

чити, вистачити; не д. .
- не вистачити, не ста-
ти, бракувати

до-стигнѣти, -нѣ, -неши
II - дійти до, досягну-
ти

достойнѣ в род. і дав. -
вартий чогось, гідний,
годиться; що комусь
припадає

до-стоти, -стоѣ, -стои-
ти III₂ - належатися,

личити; достойть - слід, дозволено, годиться; не д. - не слід, не годиться

древле - раніш, перше

дръжавьнъ пркм. - вельмишановний, високоповажаний

дръжаливъ пркм. - пановитий, панівний, державний

дръзати, див. дръзнѣти

дръзнѣти /-*drъznęti*, прсл. **drъznęti* /, -нѣ, -неши II - насмілитися, зважитися, заспокоїтись, відважитись; недокін. : дръзати V₄

дръзость ж. /*drъzostę*, прсл. **drъzostę* / - сміливість, відвага, нахабність

дръколь ч. - кіл, жердка, друк, палъ, бич, спис

друоугоици прс. - иншим разом

друоугъ ч. - друг, приятель

друоугъ - инший; друоугъ

друоуга - один одного, друоугъ друоугу - один одному...; въ друоуги - удруге

друоужьнъ пркм. - приятельський; другого, ближнього /*таина*/

дръводѣль ч. - тесляр

драхлъ /*дриселъ*/ - маркотний, сумний, прикрий

доунѣти, доунѣ, -неши, II - дмухнути, подихнути

доуплѣтица ж. - свічка, лампада

доуховьнъ пркм. - духовий, д. чада - дитина в дусі, духом

дѣва-дѣва - подвоє

дѣвои - двоякий, двоустий

дѣждь ч. - дощ

дѣска ж. - дошка, стіл

дѣшти, дѣштере ж. - дочка

дѣштица /*дѣщица*/ ж. - дощечка, табличка

дѣбрь ж. - провалля, долина; нетра

дѣневьнъ пркм. - щоденний

дѣно - дѣно /дно/

дѣнь ч. - день; дѣниѣ /*ноштиѣ*/ - вдень, уночі; д. великъ - свято

дѣньсѣ прс. - сьогодні

дѣвствовати, -воуѣ, -воуѣши VI - бути дівицею, незайманою дівицею жити /в дівоцтві/

дѣлатель ч. - робітник, працівник, діяч; хлібороб

дѣти, дѣѣ, дѣѣши I

дѣждѣ, дѣждеши - класти, подіти.

дѣтель ж. - чеснота

дѣтогублиниѣ с. - зігнання плоду

дѣяти, дѣѣ, дѣѣши V₄ - робити, діяти; не дѣите - залишіть, лишіть; миль са дѣѣ - кажу, що я милосердя вартий

Е /*rus. rіd ѣ*/

Еѣ-ей - так, так

епендугъ ч. - одержина /зверхня/, пор. гр. *επενδύτης*

І-Бгда - хіба

І-Бда - хіба, чи; І-Бда не -
щоб не, щоб ні; І-Бда ка-
ко - щоб якось, щось ме-
вляв

І-Бдинако прс. - ще

І-Бдиначе - однаково; так-
само

І-Бдиносмітнь пркм. - од-
ноістотний

І-Бдинь, І-Бднь - один; як-
йсь, деякий, дехто;

І-Бдинож раз, якось

І-Бдиньчадъ пркм. - єдино-
родний

І-Бдѣва - ледви, з трудно-
щами

І-Бза - чи

І-Бзи, Бзи. - ех!

І-Ближъ - який великий, як
багато; І-Блико - кіль-

ко / так багато, що /
І-Бльма - кілько, наскіль-

ко
І-Бпистолиа ж. - епісто-

лія, посланіє, лист
І-Бство с. - єство, бу-

ття, природа
І-Бствьнь пркм. - прав-

дивий, справжній
І-Бтеръ - якийсь, один

І-Бхидна ... - гадина

І-Бхиднь пркм. - гадючий
І-Бште - ще

Ж

Жалити, -дѣ, -диши IV -
сумувати, завдавати сму-

тку, жалю; нарікати
Жаль ч. - гробовище, гріб

Жалати, -ай, -акши V₁ -
- бажати

Желѣти див. желати
Жельнь пркм. - сунний, жур-

ний Жемове ж - дожи сму-
тку

Женихъ ч. - наречений,
молодий

Жестосердикъ /ж.дѣ,
прсл. * ж.дѣ / с. -

тверде серце, жорс-
токість серця

Жешти /прсл. * ж.ешти /,
ж.ешъ, ж.ешши I /ж.ешъ/,

ж.ешши / I₆ - палити,
пекти, топити

Живодавць ч. - життє-
давець

Живоначалнь пркм. -
поставлений над жит-

тям, що орудує жит-
тям

Животь ч. - життя

Животьнь пркм. - життє-
вий, життя; животьное,

- звіря, живе творін-
ня

Живъ пркм. - живий, жи-
ттєвий

Жителъ ч. - жилаць, ме-
шканець

Жито с. - збіжжя, хліб;
жниво; польовий збір;

засіб для життя
Житъница ж. - клуна, сто-

дола, асип, шпихлір
Жръти /прсл. * ж.ръти /,

-ж.ръ, -реши I₄ -жер-

тєувати, готувати на
жертву

Жръцькѣ пркм. - сьв-
щенничий

Жуелъ ч. - сірка
Жадати, ж.адѣ, -ж.деши

- мати спрагу, прагну-
ти, жадати

Жаднь пркм. - що хоче
пити, спраглий

Жатва ж. - жнива
Жати, ж.нь, -ж.ньши

I₄ - жати
Жергесиньскѣ - гергеси-
нський

за - з асс. як в укр. місц.; прич. - за страхъ юде-искъ - зі страху перед жидами, також із родов. у тому самому знач.; за оутра - вранці-рано за-блѣжденикъ с. - блудна дорога за-бѣдѣти, -ждѣти, -диши III₂ - лишитися чужим, чувати за-быти, -бѣдѣти, -деши I7 - забути за-горѣтисѣ, -горѣти, -гориши IV - запалитися, напукнути за-градити, -ждѣти, -диши IV - загородити, заткати, затулити /двері/ задавити, -влѣти, -виши IV - заглушити, задушити зади - позади; сѣ зади - заду за-зѣрѣти, -зѣрѣти, -риши III₂ - когось взяти за слово, зловити на слові; ганити за-йти, -идѣти I2 - зайти, заходити /сонце/ за-клати, -колѣти, -юши - заколотити, зарізати за-кључити, -чѣти, -чиши IV - замкнути, закінчити законопрѣстѣльникъ ч. - беззаконник, переступник законів, злочинець заматерѣти, заматорѣти, -рѣти, -рѣюши III₁ - постарітись, зістарітись занѣ, занѣю спол. бож, через те, через що за-пинати, -наѣти, -юши з даваль. V₁ - перехитрювати /див. за-пати/

заповѣдѣти, -вѣмѣти, -вѣси VII - наказати за-прѣтити, -шти, -тиши IV - погрожуючи наказати, погрозити, виявити невдоволення, недок.: за-прѣштати, -аѣти, -аѣши V₄ за-пати, -пѣти, -пѣнеши I5 - з дав., підклада-ти комусь ногу, підкопуватися під кого зарѣ ж. блиск, ссаяво за-стѣпити, -плѣти, -пиши IV - заступити, захистити, оборонити, заступитися за за-сѣ-вѣдѣтельствовати, -тельствовати, -юши VI - засвідчити, посвідчити, посвідкувати за-творити, -риѣти, -риши IV - зачинити, замкнути, заперти /двері/ за-твѣрѣдити, -ждѣти, -диши IV /*tvrditi*, прсл. * - *tvorditi* / - скріпити, зміцнити, забезпечити, замкнути за оутра прс. - вранці-рано заоутрѣнь пркм. - ранішній за-цѣдити, -ждѣти, -диши IV - скропити, покропити; напоїти за-штитѣльникъ ч. - захисник, оборонець за-штитити, -штишти, -шти-тиши IV - захистити, оборонити; недок.: заштиштати V₁ за-штиштати, див. заштити закѣ ч. - борг, позич-

ка; въ з. дати - боргувати, позичати; відплачуватися

звлекоса - див. извлѣшти

зданѣ - див. зѣданиѣ

зѣлице с. - зілля, ростина

зизниѣ с. - бурян, полова

зима ж. - зимно, зима

златица ж. - золота монета, золотий

знамениѣ с. - знак, ознака, чудо

зѣвати, зовѣ, зовещи V₃ - кликати, покликати, запросити

зѣдѣ, див. зѣдѣ

зѣлюбимѣ с. - злоба

зѣловѣримѣ с. - безбожність

зѣлодѣи ч. - злочинець, лиходій

зѣлостраданиѣ с. - тяжкі муки

зѣлострадати, -жѣдѣ, -жѣдѣши V₂ - тяжко мучитися

зѣловрадѣ пркм. = зѣлорадостѣ - злорадій

зѣлѣ - злий, поганий, лихий; зѣло с. - зло, лихо, погань

зѣль ж. - злоба, дикота

зѣданиѣ / зѣданиѣ / с. - будинок

зѣдати, зижѣдѣ, зижѣдѣши V₂ - будувати, творити

зѣдѣ ч. - мур, стіна

зѣримѣ - зѣримѣ - що можна бачити, видний

зѣяти, зѣтѣ, зѣжѣши V₄ - позіхати

зѣло або зѣло - дуже, велими, страшно

и

гѣо - бо, боже

игръ ж. - гра, забава

ижемонѣ ч. / ижемонѣ / намісник

идѣ, идѣ-жѣ - де; доколи - через те, що; щобільше, навіть; хоч

ижѣдѣ, див. из-гѣнати

ижѣдѣти / из-жити /, ижѣдѣши, -ѣши I, прожити, видати, розпустити

и-жѣ, род. кѣжѣ і т.д. ам. той, що; який, котрий, часто замість гр. родівника

ижѣноуѣ, див. изгѣнати

из-бавитель ч. - порятівник, визвольник, спаситель

из-бывати, -амѣ, -ѣши V, через бѣрѣ бути чогось, вволю бути чогось

из-быти, -бѣдѣ, -деши VII, визволитися, позбутися, залишитися

из-бытьѣ ч. - завіна, липок; що залишається

из-бѣгати, -нѣ, -неши II - визвѣгати

из-вести, -вѣзѣ, -вѣзѣши I₃ - вивести, витагти

из-волити, -лѣ, -лиши IV - виорати; зволити, ласкавим бути; изволисямѣ - спало мені на думку

из-влѣшти, -влѣкѣ, -чѣши / прасл. *velkoti / I₆ - виволокти, витагнути, стягнути

из-врѣшти / пресл. *vergti / -врѣгѣ / = врѣгѣ, пресл. *vręga /, врѣжѣши V₆ - викинути; и. сана - скинути з гідності, з уряду

из-гнити, -гнѣти, -гни-
кши, V₇ - зігнити
из-гонити, -гнѣти, -иши IV
 - вигнати, повигнати
из-гънати /ижденѣ/ V₃ -
вигнати, нагнати
из-гъбати, -аѣти, V₁ - ги-
нути; и. голодомъ - з
 , голоду гинути
из-дати, -даѣти, -даѣши
 V₄ - видавати; тратити
на когось
из-д-гънати = из-гънати
из-д-решти /прсл.^{*} rekte/
-рекѣ, речеши I₆ - ви-
сказати
из-д-рѣшени с. - увіль-
нення, визволення, виз-
віл
из-д-рѣшѣ - изѣ рѣшѣ
из-дѣти, -дѣѣти, -дѣѣши,
деждѣ, деждеши - на-
класти, дати, дати
 /іма при хрещенні/
из-имати, -маѣти, -маѣши
 V₁ і - имѣти, -мѣѣши
 - виймати, витягати
из-ити, -идѣти, -идеши I₃
 - вийти, відійти; ви-
рости
излиха - ще гірше, див.
лихѣ
из-лѣсти, -лѣѣти, -зеши I₂
виліати, вийти, виїхати
измлада прс. - замолоду
из-мѣкнѣти /- мѣкнѣти/
 прсл.^{*} melknęti /, -нѣти,
-неши II - замовкнути,
захрипнути
из-мѣна ж. - змѣна, замѣ-
на; измѣнѣ дати нѣчѣто
 - замінати щось на що
из-не-мошти /прсл.^{*} moęti/
-могѣти, -можеши I₆ -
знесилитись, ослабити,
втратити силу, знемог-
ти; не изнеможѣти - не

можливо
из-нести, -несѣти, -еши
 I₂ - винести, прине-
сти
из-нити = изгнити
из-посити, -шѣти, -сиши
 IV - виносити
из-о-брѣсти, -раѣти, -еши
 I₃ - винаходити; изоб-
рѣтенѣ - винайдений,
придуманий; відповідне
місце: изобрѣтеними
замість: изобрѣтеними
 /шароты/
изоржавѣ, див. изѣрѣ-
ждаѣти
из-селити, -лѣти, -лиши
 IV - виселити, вигнати
изѣ-глаголати, -голѣти,
-голіши V₃ - виговіс-
ти, вимовити
изѣ-гънати, ижденѣ, -не-
ши V₃ - вигнати, розіг-
нати
изѣ-гъбѣ ж. /ви/ тра-
та
изѣ-рѣждаѣти, -рѣѣти,
-иши III₁ - поржавіти
изѣкрѣ пркм. - синявоси-
вий
из-ѣсти, -ѣѣти VII, про-
їсти, прогаїнувати
из-ѣти, из-ѣѣти, -еши
 I₅ - вняти, визволи-
ти
имѣник с. - майно посі-
лість, добро
имѣннѣ пркм. - маєтко-
вий
имѣти, имамѣ, имашѣ і
имѣѣти, имѣѣши III₁,
мати; з діймен. творить
будучий час
инако прс. инакше
инокость с., побут, про-
бування у чужому краї
 /peregrinatio/

исоласъ прс. - чи то, або тільки
иноплемєньникъ ч. - чужинець, чужокраєєць
инорѣчьнъ прс. - алегорично
инословіе с. - алегорія
иностанъ прс. - постійно, раз-у-раз, безугавно
иночадъ пркм. - единородний, одинак
иноземчєньникъ ч. - негрек, варвар, чужоземець
инѣ - один / *один* /; иншій; вѣдѣ - въ инѣ - безнастанно, зажди
инѣде - деінде
ис-сего = изъ сего
иселєнь = изселєнь
ис-кнза х. - втрата
искати, -штѣ, -штєти
V₂ - шукати, міркувати собі, думати
ис-кони - споконвіку, з перводочину
искоуєнь пркм. - споконвічний, до є споконвіку
ис-кочити / ис-скокочити /; -чѣ; -чєти IV - вискочити
ис-коуєти, -коуєтѣ, -сиши IV - пробувати, перевіряти, спокушати: недокуєти.: ис-коуєти
ис-коуєч ч. - спроба, спокуса
ис-коуєнь пркм. - пробний, спокусний; об-раєч н. - спосіб проби, спокуси
ис-коуєнєчє с. - спокуса
иснѣсте = снѣсти - зустити
ис-пити, -питѣ, -пиєти - I₇ - випити
ис-по-вѣдати, вѣмѣ, з або без са VII - висловити, визнати
ис-плѣнити / -плѣнити /; прс. plēniti /; -ниє, -ниєти IV - виповнити; недок.: ис-плѣнєти, -ниєтѣ, -ниєти V₁
ис-плѣнєчє пркм. - повний
ис-плѣнєчє / -плѣнєчє /; прс. plēniti /; пркм. невідмєнн. - повний
ис-плѣнєчєчє / -плѣнєчєчє /; прс. plēniti /; -виповнєнєчє, повнота
ис-плѣтѣ, -плѣтѣ, -воли I₄ - виполоти
ис-повѣданєчє с. - сповідь, визнання
ис-по-вѣдати, вѣмѣ VII з або без са - визна-ти; недок.: ис-повѣдати, -даєч, -даєчє V₁ - визнавати; сповѣдатєся /з са /; висловлювати
ис-правити, -влѣ, -иди IV, поправити, виконати; н. са - утримати, проїснувати, не загинути
ис-про-арѣти / прс. vergeti / - перекинути, перевернути, повалити, зруйнувати; н. животѣ - скінчити життя
ис-просити, -прошѣ, -сиши - випросити
ис-прѣва - спершу
ис-пустити, -штѣ, -стиєти IV - випустити / гласѣ

почати говорити/; вис-
лати
ис-поутеник с. - випуск,
випущення; и.доуха -
віддання душі Богові
/видих духа/
ис-пытание с. - ревність,
основність, спроби
испытати, -таѣ, -таѣши
V₁, вивідати, вислідити,
випукати
истовъ - що дійсно є,
справжній; истовое -
насправді
ис-топити, -плаѣ, -пиши
IV - задушити; и.сѧ -
розбитися на морі
ис-точьникъ ч. - джерело
источьник с. - велич, ви-
тік; и.крѣве - кровоте-
ча
ис-трововати, -воуѣ, -воу-
кши VI - губити, нищи-
ти
ис-тътитисѧ, -штѣ, -шти-
ши IV - опустити, спо-
рожнити
ис-тъѣти /=из-тъѣти/,
-тъѣѣ, -кши III₁ -
зіпсуватися
ис-таѣати, -аѣѣ, -аѣши
V₁ - витагнути; випита-
ти, домагатися, докон.:
ис-таѣѣти II
ис-ходитѣ с. - вихід;
и.путьи - роздорожжя,
розпуття
исъ-про-врѣтити /прсд. *pro-*
gre /, врѣгѣ /*vręę*, прсд
vręę /, врѣжеші I₆
- поперевертати
исъхати /=из-съхати/, -аѣѣ,
-аѣши V₁ - засихати,
висихати, докон. исъ-
хнѣти II
исъшти /=из-съшти/, -съкѣ,

-чеши I₆ - висікти,
вирубати, вибити
/грѣб із каміння/
исѣкнѣти /=из-сѣкнѣти/,
-нѣѣ, -неши II - всѣк-
нути; висохнути
ицѣлѣти, див. исцѣлѣти
ичезѣѣ - див. иштезнѣти
иштезнѣти /=из-чезнѣти/,
-нѣѣ II - зникнути, щез-
нути; недомок.: иштеза-
те, -заѣѣ, -закши V₁
иштезѣти = из-чистѣти, див.
чистѣти

К.

како - як, яким чином
камѣѣ прим. - кам'яний,
із каменя
камчѣѣ ч. - кам'янь, ске-
ля
карвана ж. /гр. *korvān*,
korvān /, скарбни-
ця, скарбона
кинѣѣѣ, кинѣѣѣ, кинѣѣѣ ч.
- податок /*kęvboę* /
кинѣѣѣѣ прим. - подат-
ковий
кладѣньчѣѣ прим. /пор.
кладѣньчѣѣ / криница / -
криничний
клевета ж. - наклеп, без-
честення, наруга
клеветание с. - незичли-
вість, зависливість,
наклепи
клеврѣѣѣ ч. - товариш-
наймит, співнаймит,
клеврѣѣѣѣѣ = креврѣѣѣѣѣ
клепати, клепѣѣѣ, -плѣ-
ѣи V₃ - клепати; натя-
кати
клѣѣѣ ж. - дім, господа,
хата, комора, комірка,
кедія
ковѣ ч. - удар, підступ,
хитрощі, змова

крєлиштє ч. — цапєня
ковьѣдѣ с. — козєня
кокоуть ч. — півєнь
коланьди мн. — *calendae*
колихьдо — коли тільки;
 всак раз, що-разу; у
 сполуці з иже — *quicun-*
que, хто б не був, уся-
 кий; аможе к. — куди б
 тільки, коли — не, де ті-
 льки, пркм., який тільки
кольми — наскільки, кіль-
 ко, як більше, як дале-
 ко
коньчина ж. — кінєць; ко-
ньчинѣ имать — дохо-
 дить до кінца
коньчєнь пркм. — кінце-
 вий, що є на кінці
корабиць ч. — кораблик,
 човєн
корабльць ч. — човєн
корабьникъ /корабьникъ/
 ч. — корабельник, моряк
крада ж. — костар, спис;
 багаття
крадроводити, —водѣ, —ди-
ши IV — забрати, відве-
 сти як добычу
кривь пркм. — хресний
 /дерево/
крово ч. — кривля, дах,
 намет, хата
кротость ж. — лагідність,
 тихість
кротькь пркм. — лагідний,
 смирний, тихий, плохий
кروطица ж. — крихта, ок-
 рушка
коупина, див. кѣпина
коупло = коупи ж. — за-
 куп, купівля
коупъ ч. — купівля, купу-
 вання; 2. купа; въ коупѣ
 — водночас, разом, укупі

коупьно прсл. — разом,
 уводночас
коуръ ч. — півєнь, ко-
 гут
коупи ж. — кута
къ прм. з дав. до, ід,
 ік; къ томоу — далі,
къ томоу не — більш
 не
кѣзнѣ ж. — спосіб; під-
 ступ, хитрощі, штучки
кѣдоу, кѣдѣ — відки;
отъ к. — звідкіль
кѣпина ж. — будак, тер-
 нина, глід

Л.

ладим, род. ладимъ ж.
 — човєн, корабель
ланита ж. — лице, щока
ли — чи; и-ли — чи; ли —
 ли — чи-чи; ли — ли,
 чи-чи
ликъ ч. — хор, хоровід
лихоимство с. — хапчи-
 вість, зажерливість,
 захланність, ласкім-
 ство
лихъ прс. — що поверх,
 надто; лишній, зайвий;
излиха — через верх,
 ще гірше; лихо — ли-
 не, зайве, фальшиво,
 погано
липатисѣ, див. лишитисѣ
лишити, —шѣ, —ши IV —
 позбавити, ограбувати;
лишенъ быти — недоста-
 вати, бракувати; л.сѣ
 — терпіти недостаток,
 бідувати; недок. лиша-
тисѣ
логинъ гр. *λογίων* —
 логія, прикраса перво-
 священників на пальці

лодир ж., див. ладии
лозьнѣ пркм. - виногра-
 довий
лоуна ж. - місяць
лоучий 2. ступ. з род. ліп-
 ний
лоучити /=ключити/ IV -
 замикатися, підходити,
 приключитися, скоїтися
 прийнятися
лѣгати, лѣжѣ, лѣжеш V₂
 - брехати; лѣжѣщимъ ша-
рѣти - помилка, має бу-
 ти: шарѣти лѣжѣщимъ -
 брехливої барви
лѣгкѣ пркм. - легкий;
 прс. - лѣгкѣ /легко/
лѣстити, -штѣ, -стиши IV
 - дурити, обморочити,
 опукати
лѣстьцѣ ч. - хитрун, об-
 манець
лѣштатисѣ, -лѣштѣ, -шти-
ши III₂ - блищати, вили-
 скуватися /лѣстити IV/
лѣса ж. - плетінка, руш-
 тування
любодѣйствовати, -воуѣ,
-воуши VI - розпусно
 жити, чужоложити; д. вѣ-
коушення - схліблати
 смакові, гострити смак
любодѣльнѣ пркм. - робота-
 мий, що любить працю
любонистѣ пркм. - мило-
 серний /дослівно: що лю-
 бити старців/
любомѣдрити, -риѣ, -риши
 IV - роздумувати /по
 філософічному/
лѣдскѣ, лѣдський; громад-
 ський, публичний /пркм./
лѣть ж. - лѣхо, біль
лѣка ж. /пор. лѣкѣ, лѣш-
ти - гнути/ - хитрощі.

М.

Маломощѣ пркм. - скри-
 влений, кудьгавий, по-
 калічений; імен. - ка-
 ліка
малѣ пркм. - малий; вѣ
малѣ - трошки, незаба-
 ром; мало; малѣ прсл.
 - трохи
малѣ пркм. - малий; вѣ
малѣ - трошки, неза-
 баром; мало; малѣ
 прс. - трохи
масло с. - олива, масть,
 мазанина
милосердовати /szdovati,
 прсл. - "szdovati" / - доуѣ,
 - милосердитися над
 ким /із винув. або о
 з місц. / зглядатися
 над ким, милуватися
милѣ пркм. - вартий ми-
 лосердя
мирѣ ч. - світ; всѣ м.
 - усесвіт
млѣва /mlva, прсл.
 *mlva / ж. - I. крик,
 шелест, вереск, буча;
 2. поголос, поговор, по-
 мовка
млѣний, /mlniji, прсл.
 *mlniji / - блискавка
мощѣнѣ пркм. - можливий,
 могутній
мракѣ ч. - темін, темря-
 ва
мрѣжа ж. - мережа, незід,
 сітка
муро, див. муро
мѣногострѣпѣтнѣ пркм.
 - дуже важкий
мѣногочѣстѣнѣ пркм. -
 цінний, вартісний
мѣногѣ, мѣнога, мѣного - ба-
 гато; 2. ст. мѣножан; по

многоу, на мнось -
 - багато, дуже
множицею - часто
мысьць ч., див. мышца
мыто с. - нагорода, да-
 рунок, гостинець
мышца ж. - гомізка, ра-
 ма: мая
мыда ж. - заплата, нагоро-
 да
мынати, мынѣ, -ныши III₂
 - міркувати, думати,
 сподіватися, вважати,
 мати за що; м са та м
си - здаватися; мынѣ
ми са - здається мені
мычати, -чытѣ, -чыш-
теши V₃ і -чытанѣ, -чы-
танши - видаватися, уяв-
 ляти собі, мріти
мыша ж. - відправа, бого-
 служба /*миша*/
мыстыць - міщанин
мых ч. - бордиг, кишка
мыро = муро = муоро
мыдѣти, -жаѣ, -дѣши IV,
 баритися, зволікати
мыжатица, -жаѣца V₁ -
 бути мужем, кріпитися,
 бадьоритися
мычѣнь пркм. - катівний,
мысто мычно - місце
 мук
мытеж ж. - метушня, роз-
 рух, нелад
манѣтна=манѣна - манна

Н.

на-бѣдѣти, -жаѣ, -дѣши
III₂ - зберігати, захо-
 вати
на-вѣдити, -вѣжаѣ, -дѣши
IV - намовити, підкопу-
 вати
на-имѣникъ ч. - наймит
на-казати, -жаѣ, кажеши
V₂ - наказати, напінну-
 ти, вказати на що

наковало с. - ковало,
 накованѣ
на-питѣти, -тѣѣ, -тѣ-
ѣши III₁ - поживити,
 нагодувати; напасті
напрасньство с. - неспо-
 діваність, наглість;
 суворість, сердитість
на-пыштеник с. - набуха-
 ність, набряклість
напыда ж. - нагорода, зап-
 лата, заслуга
нардѣ ч. - нардова оли-
 ва
нарочитѣ - відомий, зна-
 ний, ославлений
на-сладѣти, -жаѣ, -дѣши
IV - засолодити; на са
 - любитися, мати на-
 солоду в чомусь
насобѣнь пркм. - раз-по-
 разовий, частий, різ-
 номанітний
на-стати, -станѣ, -еши
II - звидіти настошта-
мо дѣне - потрібний
 для життя, сучасний; на-
ставъшаго дѣне - що-
 дня, через те часто за-
 місць нього - настѣ-
нако /діспркм. на-сы,
-сѣшта/
настѣтьнь пркм. - див.
настати
наоуштати, -аѣ, V₁, до-
кон. : наоустити, -штѣ,
-стиши IV - підмовляти,
 намовляти, підцьковува-
 ти, підбурювати
небо прс. - бож
не-вѣходѣнь пркм. - недо-
 ступний
не-вѣдѣство с. - незнання,
 невідання, несвідомість,
 неумство
не-годовати, -доуѣ, -доу-
иши VI - ремствувати,
 міркувати собі, нарікати

не-злота ж. невинність, не-честим с. — нечесть, безневинність, незлобистість, безбожність, безбожні вчинки
неизглаголанъ — невимовний, невисказаний неисить ж. — пелікан
неисмолимъ пркм. — не- низъ прс. — долину, благальний вниз; приросток при ді-
неистовъ пркм. — не при исловях
 собі, несамовитий, бо- нистелубивъ пркм. — що
 жевільний любить бідних /стар-
нели у сполучі з отъ-отъ- нів прс. — бідний, убо-
нели або отънелиже — гий; старець, дід /імен./
 відколи ножъ ч. — меч, ніж
не-мръчати /діспркм. теп. ч. носило с. — віз; ноші
 — мръцати/ свѣтъ — не правъ ч. — звичай, оби-
 погасне /що не затемню- чай
 ється/ світло нѣ асс. одн. від и, після
не-мрънь пркм. — безмі- приимеників: въ нѣ,
 рний, безмежний, незрі- на нѣ /*x vgtv-jb* /
 ваний ныриште с. — печера, яма
неплоды, -дѣве ж. — без- нѣжднѣ прс. — бурно, на-
 плідна, ялова жінка гально, силоміць
непонесомъ пркм. — бездо- нѣдми прс. — насилом, си-
 ганний ломісь, неволю
неправдовати, -доуѣ,
-доуѣши VI — неправдою О.
 жити, бути несправедли- О з місц. — через; про
 вим /о мнѣ — про мене/
неприязниѣ пркм. — чор- приросток — о, об-, на-,
 товий, чортівський за
не-приязнь ж. — погань, об — приросток: довкола, об
 лихо; поганець, чорт обавити, -вѣдѣ, -виши IV
непрѣстанно прс. — без- — виавити, показати,
 уганно, без перерви, раз- відкрити
 у-раз обаче — адже, ж; зате;
не-пѣтовати, -штуѣ, -шту- а проте; а отже
ѣши VI — домірковувати, обѣтъшати /об-вѣтъшати/
 тиса, міркувати, казати, -аѣ, -акѣши V₁ — зіста-
 запідозрювати ріти, постарітиса
неразоумчнѣ пркм. — обидѣ с. /обидѣ ж./ —
 нерозумний, дурний, ту- переповни, надмір, ве-
 пий ликі достатки, багат-
нетрѣбѣ с. — непотріб- ство
 ність, непотріб обиноуватисѣ, -оуѣ, -оу-
нечрѣднѣ пркм. — непиш- ѣши VI — колувати, окру-
 ний, без блиску, простий жати; не обинуѣ — про-

сто в-очі, навропростець
обити /-об-вити/, обити,
 -иши I₇ - I. обвинути,
 завинути, звинути; 2. I₃
 - обійти
область /-об-власть/- си-
 ла, влада, країна, по-
 віт
об-личити, -чи, -иши IV
 - виявити, виказати
 /провину/, докорити, ос-
 каржити; недокон. обли-
чати, -чаю V₁
обличення с. - вияв не-
 правди, скарга, обвину-
 вачення
об-личити с. - подібність,
 подоба, постать
об-лишити, -ши, -иши IV
 - позбавити, пограбу-
 вати
облиши с. - надмір, ве-
 ликі достатки
облишній пркм. - надмір-
 ний, через верх, занад-
 тий
об-лжати, -гаю, -гаюши
 V₁ /пор. лжати - бре-
 хати/ - оббрехати, на-
 брехати, обчорнити, об-
 мовити
об-лжати, -жати, -стиши
 IV - обдурити, піддури-
 ти, підмани /на слові/
облаштувати /-влаштувати/, облаштувати,
 -лаштувати /прсл. *velkati* /
 - одагати, вдагати, виби-
 рати
об-разити, -жати, -стиши IV
 - утворити, сформува-
 ти; о - ударити, налягти
 на щось /храїни/
образ ч. - образ, постать;
 узір, зразок, спосіб;
 вигляд; обличчя

об-в-р-я-ти /-vriti
 прсл. *voriti* /,-врь-
 шти, -тиши III₂ - об-
 горнути, обвинути
обр-я-ти, обр-я-ти, -р-я-
 тиши I₃ - найти, ви-
 найти, надбати; недокон.:
обр-я-ти, -таю V₁;
о. о - знаходитися,
 виявлятися; над ц-м
 - сходиться з ким
обш-няк ч. - спільник,
 товариш
об прм. з асс. о, об;
об-нош-ти - ціліську
 ніч; об он пол - з
 другого боку /полови-
 ни/ - приросток -об-
об-ходити, -ждати, -диши
 IV, ходити сюд та не уд,
 вештатися, обходити,
 обіждати
об-ня-ти, обати, об-ня-ти,
 -няюши I₅ - обняти, об-
 горнути; досягти; схо-
 пити, зловити; збирати
 /плід/
об-ня-ти, -няти, -ри-
 ши IV - запалити /рану/;
 обхопити запаленням
об-ниш-ти, таю, та-
няюши V₁ - збідніти; зро-
 битися старцем, жебра-
 ком
ов - той інший, інший;
ов-ов - один-другий
ов-гда - тоді, того ча-
 су; ов-гда - ов-гда же
 - то - то знову
ов-де - там
о-гласити, -гласити, -си-
 ши IV - повчити; о.
слух - очарувати
 слух /музикою/
ог-нь ч. - вогонь; лихо-
 манка, пропасниця

о-гобѣзѣти, -ѣѣ, -ѣиши
IV - добре заходитися
коло землі; о. са - ба-
гато зародити /нива/;
часто - оугобѣзѣти
о-градити, -ѣѣ, -ѣиши -
IV - огородити, обвести
муром; заспокоїти
о-грѣбати, -ѣѣ, -ѣиши
V₁ - стримуватися
о-грасти, -грѣѣ, -ѣиши
- обійти навколо, пове-
рнути в колі часу на
те саме місце; дѣта огра-
дѣѣ /чех./... чѣѣѣ
- святкуванням... рік-
по-році /роками, що по-
вертають/
одолеѣти, -лѣѣ, -лѣиши
III₂ з дав. - перемог-
ти когось
одрѣ ч. мари, носі; ліх-
ко
о-дрѣжати, -ѣѣ, -ѣиши
1-*drzicati*, прсл. -
-*drzati* / III₂ - захопи-
ти, діткнути; спасти
на...; страхомь одрѣ-
жимь - наляканий
о-дѣждити, -ѣѣ, -ѣиши
IV - падати дощеві, до-
щити
оже = ѣже
о-зимѣти, -ѣѣ, -ѣиши
III₁ - зазимувати
оканѣѣ = оканѣѣ - нужде-
ний, нещасливий; зло-
щасний, зловісний
оки = акы
оле, викл. - горе!
о-правѣдати с. - право,
закон, устав; виправда-
ння; установа
о-правѣдѣѣ пркм. - оправ-
даний; справедливий

о-простити, -штѣ, -сти-
ши IV - залишити по
собі
осла ж. - брусе, точило,
гострило
о-слабити, -блѣѣ, -биши
IV - ослабити; ослаб-
ленъ - недужий на го-
стаѣ, паралітичний
о-собити, -блѣѣ, -биши
/са/ IV - жити самоти-
ною, жити поодинокі
о-стати, -станѣ, -иши
II - лишитися; покину-
ти; перехідн. - залиши-
ти
остѣпѣти /отѣ-стѣпѣти/,
-плѣѣ, -пиши IV - від-
ступити, уступити;
відпасти від чогось;
стратити; недокон.: остѣ-
пати, анѣ V₁
о-сѣнѣти, -сѣнѣѣ, -иши
IV - отінити; заслонѣ-
ти /хмарою/; недокон.:
о-сѣнѣти, -ѣѣ, -ѣи-
ши I₄
о-сѣсати, -сѣѣѣ, -сѣѣ-
ши V₂ - доторкати, до-
тикати
отан прс. - тайкома, ниш-
ком
отикѣѣ прс. - відколи
о-токъ ч. 1. опух, пухли-
на; 2. острів
оторопъ ч. - жах, одубін-
ня, заціпенілість
отрадѣѣ пркм. - відрад-
ний, легкий; зносний
отравенѣ с. - отруї-
ня; о. ради - через от-
руу, отруєу
отрокъ ч. - дитина; не-
вольник, раб, слуга;
отроковица - дівчина

отрочина ж: дитячий вік;
изъ отрочины - змалечку, з дитячих років
отрочишь ч. - хлопця, дитина
отъ-връзати, -връзѣ, -връзѣши V₄ / - връзати, прсл.
 * - връзати / - відчиняти
отъ-връсти, връзѣ / - връзѣши прсл. * - връзѣ / I₂ - відкрити, відчинити;
отъ-връсть / - връсть / - відчинений, відкритий
отъ-връшти / прсл. * - връшти /, -връштѣ / - връштѣши I₅ - відкинути, закинути; о.сф з родов. - відпасти; відректися, відпуратися, відпекатися; попрачатися
отъ-вѣ 3.ос. одн. аор. - відповів
отъ-метати, -метѣ, -метѣши V₂ - зневажати, погорджувати, цуратися кого
отъ-нѣди / - нѣди / - відколи
отъ-нѣдѣ прс. - власне, цілком, геть чисто; узагалі; на всякий спосіб
отъ-плѣути, -плѣуѣ, -вѣуши I₄ - відплисти
отъ-ринѣти, -нѣ, -нѣши II - відштовхнути, відіпхати, відкинути
отъ-чѣнати, -чѣнѣ, -чѣнѣши V₄ і о.сф - попадати в одчай, розпучати / з дав., або з род. /
отъ-штѣтити, -штѣ, -штѣши IV - зашпапати
отъ-нѣ пркм. присвійний - сатківський
охоудѣти, -удѣ, -удѣши III₁ - поменшати, змен-

шитися, стати меншим
о-цѣпѣнѣти, -цѣпѣ III₄ - худіти; дубіти, деревіти
о-цѣштѣнѣти с. - очищення; о. мечьнонѣ зам. отьсѣченнѣ
отъ-гѣчати, -гѣчѣ, -гѣчѣши V₄ - отяжіти
отъ-гѣти, -гѣ I₇ - відняти; звільнити
о-штѣтити, -штѣ, -штѣши IV - ідчути, помітити

П.

Па-гоуба ж. загибіль, загиб, смерть; загуба; моровиця
пѣжѣти ж. - пасовисько, паша, кормо
пѣжѣ - знову, ще раз
пѣжѣ прс. - краще, ліпше, сильніше; що більш
пѣжѣти, пѣжѣ, пѣжѣши / прсл. * пѣжѣти / - пекти I₆; пѣжѣ - спечений; п.сф о / з місц. / - турбуватися кимось, журитись чимось дбати про...
писмѣ, -мене с. - буква, письмо
пи-нѣчѣ пркм. - питущий
плѣднѣ / з * полднѣ / - в-опівдень
плѣкати, -чѣ, -чѣши V₂ I плѣкати, голосити, заводити; співати жалібноу: п.сф - розплакатися; 2. - полюскати, проливати
плиштѣти, -штѣ, -штѣши V₄ - галасувати; метушитися; наворот.: -плѣштѣвати VI
плиштѣвати, -штѣ, -штѣши див. плиштѣти

- плишть ч. - галас; мету-
шня
- плиновеник с. - плівоти-
ни; слина
- плинѣти /плинѣти/, -нѣ,
-неші II - плінати
- плѣвель ч. - бурян; ку-
кіль
- плѣньникъ ч. - полонений,
бранець
- пласати, -шѣ, -шеши V₃
- танцювати; пласаник
- танець; пласьць -
танцюрист
- по прим. з дав. - здовж,
знах.: - через /причи-
нове/, за; по тебе йду
- йду слідком за тобою,
слід-у-слід; приросток
для доконаних дієслів:
по-, пере-, з-, на-
і т. д.
- по-врѣшти, -врѣгѣ, -же-
ши /-vrędę, прсл.
*vrędę, *vrędę / -
покинути, викинути,
збурнути
- по-глоумити, -мѣгѣ, -ми-
ши IV - продумувати
над чимось; базікати
про щось
- погодиць прим. - зручний,
відповідний, підхожий,
на руку
- погость ч. цвинтар коло
церкви
- по-гнати, -женѣ, -еши
V₃ - ганятись, переслі-
дувати, гнатись за ки-
мось
- по-двигнѣти, -нѣ, -неші
II - порушити, підгана-
ти, п. сѣ - понатужи-
тися; сунутися, рва-
- тись до чого; воява-
ти
- по-двигати, -вѣ, -вѣ-
ши V₁ - рухати
- по-доба ж. /доба - від-
повідний час/ те, що
годиться, що підхо-
дить; п. ксть - слід,
личить
- подобати, -багѣ, -кши
V₁ - годиться, личи-
ти; подобакть - го-
диться, личить, нале-
жить; повинно, яло-
ся б
- подобострастьнѣ прим.
- подібний пристрастя-
ми
- подобьнѣ прим. - пригі-
дний, відповідний
- по-другъ ч. - ближній,
товариш
- подъ прим. - під; приро-
сток: під-, с-, при-
і т. д.
- позднѣ прим. - пізній
- поздѣ прс. - пізно; п.
сѣсти - як пізно є;
п. сѣвѣшю або бывѣши,
як стало пізно
- позоръ ч. видовище
- по-казати, -казатѣ V₁
і кажѣ V₃ - виявля-
ти, викладати; нака-
зувати; ганити, ка-
ртати
- по-кровъ ч. - крівля, дах,
горище; стеля
- по-кои ч. - відпочинок,
спокій
- по-коусити, шѣ, -сиши
IV - перевірити
- полаганик с. - склад

полагати, -аѣ, -аѣши V₁
 - покласти, положити;
 класти, накладати; ча-
 стувати /вином/; п.трѣ-
бѣ - складати жертви,
 жертвувати
полати ж. - палац
полѣ ч. - половина, пів;
полоунощи прс. - вопів-
 ночі; на, обѣ, онѣ п. - на
 другий бік; на ономѣ по-
лоу - з другого /того/
 боку
польза ж. - користь; по-
 легкість
по-мѣнѣти, -мѣнѣ, -мѣни-
ши III₂ - пригадувати
 собі, пам'ятати
по-мѣдити, -ждѣ, -диши
 IV - протягнути, прово-
 лікати; почекаати
по-мавати, -ваѣ V₁ з дав.
 - кивати, показувати
 знаками; маяти
по-маѣти, -нѣ, -неши II
 з дав. - /по/махнути,
 дати знак
по-носити, -ношѣ, -сиши
 IV, ганяти, ганьбити;
 дорікати, глумити собі
 з кого /з дав./
поносѣ ч. - сором, гідос-
 та
поношення с. - тагар; до-
 кір, догана; лайка; ганьба
понѣ - найменше, що-най-
 менше, принаймні, бодай,
 хоч би, так мовити
понкѣ сполуч. - наскіль-
 ки; через те, що; бо
понываца ж. - покривало
 сорочка
попинѣ ч. - піп, свяще-
 ник
по-приште с. стадій
 /стадій/- восьмина
 римської милі
порозднѣ, див. презднѣ
портѣ, див. прѣтѣ
по-сагати, -аѣ, -аѣши
 V₁ - братися, дружи-
 тися; віддаватися, ви-
 ходити заміж
послоухѣ ч - свідок
послоушенство зам. - по-
 слоушество /ст.181/с.
 - свідочство
послоушествовати, -воуѣ,
 VI - посвідчити, за-
 свідчити, стати кому
 за свідка
по-слѣди прс. - нарешті,
 пізніше
по-слѣдѣ прс. - накінець,
 нарешті, автім, а там
по-слѣдѣ прс. - накінець,
 насамкінець
по-спѣтисѣ, -спѣѣ, -спѣ-
ѣши III₂ - допомагати
 до чогось /вѣ благо -
 до добра/; вдатися, ма-
 ти успіх
по-спѣшениє с. - діяль-
 ність; допомога
по-спѣшнѣ пркм. - доно-
 міжний; спішний, швид-
 кий
по-спѣшествовати, -воуѣ,
 VI - допомагати комусь
 у якійсь роботі; спів-
 працювати, співдіяти
по-стыдѣти, -ждѣ, -диши
 III₂ - засоромити;
п. сѣ - посоромити-
 ся
по-стылати, -стѣлѣ,
-лѣши V₂ - постелити,
 застелити; прибрати
посѣщення с. - допуст;
 навіщення

по-точеник с. - вигнан-
ня, заслання
по-трьпати, -плѣ, -пиши
1-*trpeli*, прсл. **trp-*
eli / на з місц. - по-
терпіти комусь, згляну-
тиса на когось, уважити
комусь
потреба ч. - потреба; нуж-
да; конечність
пс-чисти, -чѣтѣ, -чтеши
Із - шанувати
почитаник с. - читання;
лектура
по-чрьпати, -плѣ V₃ та
-паѣ V₄ 1-*czrpati*, прсл.
**czrpati* / - зачерп-
нути, набрати /води/
похоть ж. - жажда; розкіш;
похоть, пожадання
похотѣнь пркм. - похіт-
ливий; ласий; розпус-
ний; жадний, врий
по-хоулити, -лѣ, -лиши
IV, лаяти, ганити, га-
нѣбити; похоулення с.
- огуда, догана
помѣством с. рух
по-штадѣти, -ждѣ, -диши
III₂ - щадити, пощади-
ти
праздѣнь пркм. - порож-
ній, пустий; без роботи;
п. быти - дармувати
при-врьшти, -врьгѣ, -же-
ши 1-*vrga* прсл. **ver-*
giti, **verge* / - кидати
чим об щось; п.сѣ - вда-
ритися; забивати собі
щось
при-зорѣ ч. - привид, по-
ява; п. безтѣлесний -
примара, мара
при-зрьтѣти, -зрьгѣ, -ри-
ши III₂ - I. пригляда-
тись, споглядати; дивни-

тись; зглянутись, прихи-
литись до кого; 2. недо-
глянути, недобачити, за-
недбати; зневажити
при-лагатиса, -аѣ, -ак-
ши V₄ - прикидатися;
стояти в тому самому
ряді; відповідати; при-
лучитися до чогось
прилежати, -лежѣ, -жиши
III₂ з род. або місц.
- братися пильно до
чого, пильнувати чого,
дбати про що
при-липати, -лѣ, -лѣши
- доливати, присипати
при-льпѣти, -плѣ, -пиши
III₂ - прилипнути
при-лѣ/п/нѣти, -нѣ, -не-
ши II - прилипнути з
місц. місця
прилѣпити, -плѣ, -пиши
IV - приліпити; п.сѣ
з місц. - привязатися;
пристати; спасти кому
на шию
при-миловатиса -милоуѣ,
-лоуѣши VI - зробитися
злидєнним, жалюгід-
ним
при-мракѣ ч. - померки,
темрява, темінь
при-мѣститиса, -шѣ, -си-
ши IV з род. - змішатися,
сполучитися, зєдна-
тися
при-никиѣти, -нѣ, -неши
II, прихилитися, схили-
тися
приносѣ ч. - *hostia*
/в лат. церкві/
при-пасти, -дѣ, -деши I₂
- припасти до чогось із
місц.; приступити; недок:
припадати, -даѣ V₄

- при-породити, -жа́л, -ди-ши IV - вродити, дати приплід
- при-повідати, -а́л, -а́к-ши V₁ - за когось го-ворити; заступитися /о з місц./
- при-ростати, -риш́тл, -ри-штеши V₂ - підбігати, прибігати
- присвѣтъ = прѣсвѣтъ пркм. - найсвятіший
- при-спѣти, -спѣ́л, -єши III₁ - прийти, надійти; допомогти; придати; при-спѣють - більш підхо-дить, відповідає
- при-спѣшити, -шл́, -шиши IV - швидко настигнути
- при-стаѣльникъ ч. - наста-вник, дозорець, завіду-вач
- при-стояти, -сто́л, -иши III₂ - стояти коло чо-го близько
- при-страшити, -шл́ IV - настрашити, злякати
- при-страшнь /ѣкѣрѣос / - перепуджений, дуже переляканий
- при-сьланик с. лист
- присньо - все, повсякчас
- приснь /приснѣ / - прав-дивий, справжній, дійс-ний; тривкий; приснодѣва - вічно діва
- при-сѣтити, -штл́, -тиши IV - навідатися до ко-го, відвідати
- преторъ = преторъ /римсь-кий /
- при-тажаніє с - зиск, користь
- при-тажати, -тажл́, -жиши III₂ I -а́л, -а́єши V₁ - придбати, заробити
- при-четати, -а́л, -а́єши V₁ - сполучити, зедна-ти; п.са - прикласти руки до чого з місц.
- при-чѣтьникъ ч. - кли-рик, духовний, причет-ник
- при-частнь - той, що бе-ре участь, співучас-ний
- при-частик с. - участь співучасть
- при-шльство с. - по-дорож, перебування /на чужині /; сусідкування; стороння оселя
- про-бости, -бодл́, -деши I₃ - проколоти, прост-ромити, проштрикнути, пробити
- про-зирати, -зира́л, V₁ - прозирати
- про-зраченіє с. - прозо-ристість
- про-имати, -ма́л, -маєши V₁ - забрати; вибрати, виняти
- про-казити, -жл́, -єши IV - зіпсувати; про-каженъ - прокажений
- про-мѣкнѣтисѣ, -нл́, -не-ши II - просунутися; помиритися
- про-нѣзити, -жл́, -єши IV - пробити наскрізь
- пропадь ж. - пропасть, провалля
- простити, -штл́, -стиши IV - звільнити; віді-слати; покинути; про-стити
- про-стрѣти /прсл. "sterti / -стѣрл́, -тѣрєши I₄ - про-стягнути, розширити
- простъ пркм. - простий, звичайний, ширий; сѣ

проста - взагалі, цілком, геть чисто
противний пркм. - супротивний, протилежний; непокірний; ворожий
противо, див. протива
протива прс.прм. - назустріч, напроти; тех противо з дав. відповідно до, згідно з
про-тръгнѣтисѧ /-*tragneti*
 прсл. **-tragneti* /, -нѧ,
-нешѧ II - прорватися
про-тръсати /-*traxati*,
 прсл. **traxati* /, -сѧнѧ,
-сѧши V₁ - прориватися, пороздиратися
пръсть / *prysti*, прсл. **prysti* / ж. - пил, порох, розвалини
пръть ч. / *pryt*, прсл. **pryt* / - хустка; накидка; /подертий/ одаг; плахта, верета
прѣ - пере-, пре- - приросток
прѣводъ ч. - перевід, перенос; метафора
прѣди - зпереду; напереді, перед
прѣ-дръжати, -ѧ, -жиши
 III₂ - обіймати; мати в руках; вміщати
прѣдъ, прм., дръжъ із амах. /що? / та оруд. /чим? /
прѣдънѣ пркм. - передній
прѣдънѣ ч. - мама, грома-ця; країна; околиця; ділянка
прѣде прс. в род. - раніш за, перше, поперед /2. ступ. прѣдъ - передъ /
прѣзрѣство с. - гордовистість
прѣ-зрѣннѣ с. постано-

нова; воля; намір
прѣ-зрѣти, -зрѣнѧ, -зѧриши III₂ - зглянутися; занедбувати, нехтувати, див. ще - прѣ-зрѣти
прѣ-из-бытъчѣствовати, -воуѧ, -воуѧши VI - бути чогось через край, надміру
прѣ-имъникъ - пересмець, наступник, спадщинник
прѣ-исподънѣ пркм. - на самому споді, в найнижчому місці, цілком удолині
прѣльсть ж. - хитрощі; обдур, обмана; каверзи
прѣ-лѣстити, -штѧ, -стиши IV - перехитрити, обдурити, звести; недокона
прѣ-лѣштати; п.сѧ - перехитрити себе, помилитися
прѣ-мѣдити, -ѧдѧ, -диши
 IV - зволікати; чекати; загаятися; вагатися
прѣдовѣннѣ, див. прѣ-половннѣ
прѣ-половннѣ с. - переполовинення, половина
прѣ-скварънѣ /-*skvariti*
 прсл. **skvariti* / багнучий /дуже брудний/, сильно заплямований
прѣ-ставити, -ѧнѧ, -виши IV - переставити, спинити; п.сѧ - переставитися, перенестися /отъ землѣ на небеса /, умерти
прѣ-стати, -станѧ, -станени - перестати з дієприкм., як у грецькій мові
прѣ-стоити, -стоѧ, -стоиши III₂ - стояти до

послуги перед кимось,
стояти на послугах
престѣпоклати с. - кри-
воприсага

пращаѣнн ж. - передмова
/ *praefatio* /

пращати, -ашѣ V₁ - розди-
рати; трасти, струшувати

пращеница - дав. сѣпращѣ-
ница

пращоу, дав. пърѣти

праще, дав. пърѣти

пустѣ пркм. - пустий
пророжній, покинутий,
безлюдний; пустаѣ - по-
кинута чоловіком жінка,
осиротіла

пунтати, -ашѣ, -ашѣнн V₁
запускати / волосся /

пърѣти, -пърѣ, -риши III₂
- змагатися, сперечатися;
диспутувати, також
п.са

пѣти с. - спів, пісня
пѣтьскѣ = понтѣскѣ - пон-
тійський

пѣдидѣти ч. гр. *ἐπεδιδῆς*
- зверхній одяг, епен-
дидѣти

пѣтикости, -иѣ, або -иѣ,
підсатниці /

Р.

раба ж. - дівчина; служ-
ниця, наймичка, рабіння

раба ж. - кевола, раб-
ство

работати, -таѣ, -таѣнн
V₁ - служити наймитом,
рабом; працювати

работѣ = рабѣ тѣ

ради при. з род. / після
ймення /, за, через, уна-
слідок, ради

радѣти -жѣѣ, -диши IV
- дбати про кого

раждѣти, дав. разжѣти
разарѣти, дав. раз-ори-
ти

раз-врьѣти / прсл. **vergti* /
-врьгѣ / -врьѣ прсл.
**vergti* /, -врьжѣши
I₆ - розкинути

разѣ прс. - хіба; прм.
окрім / з род. /

раз-гѣнѣти / **gēniti* /,
-нѣ, -нѣши II - розгор-
нути, розкрити

раз-д-рѣшѣти, -шѣ, -шѣши
IV - розв'язати, розпу-
стити; нищити; звільни-
ти, зволити, спасти

раз-дѣрати, -дерѣ, -рѣши
V₃ - розідрати, роздер-
ти

раждѣти / = раз-жѣти /, прсл.
**iegti*, раждѣгѣ, -ѣши
розпалити

раз-жѣти, -жѣгѣ, -жѣжѣ
ш I₆ - розпалити

раз-личѣнѣ пркм. - різно-
родний, різноманітний

раз-мѣслѣ ч. - думання, роз-
думування; розвага; дум-
ка

раз-орѣти, -рѣ, -риши IV
- знищити; розкидати;
зруйнувати; недоконан.:

разарѣти V₁

раз-оумѣ ч. - розум, розу-
міння, спізнання

раз-оумѣти, -ѣ, -ѣши
III₁ - спостерегти; до-
гледатися, додуматися,
міркувати; розуміти; піз-
нати; пильнувати; не р.
- не знати

рака ж. - гріб, грібниця;
могила

рамо с. - рама, плечі

рань = раньнѣ пркм. - ран-
ній
раслабѣти /раз-слабѣти/,
-бѣнѣ, -бѣнѣши III₂ -
на гостець/ занедужати
рас-пърѣ ж. - суперечка;
перебалачка; неагода;
диспута
рас-понѣ ч. - шибениця,
хрест, розп'яття
рас-тварити, -рѣнѣ, -рѣши
IV - міпати, розпускати;
недокон.: рас-тварити,
-рѣнѣ
рас-точити, -чѣнѣ, -чиши IV
- розпустити, тратити,
прогайнувати; недокон.:
рас-тачати
рас-трѣгнѣти /-tręgnęti,
прсл. *tręgnęti/, -нѣнѣ,
-нѣши II - роздерти; об-
разово: кричати з радо-
щів /визволити спутаний
крик/
растѣлити, -дѣнѣ, -диши IV
- знищити
ратѣнѣ пркм. - военний,
ворожий
ревѣ, див. рѣти
ризьница ж. - скарбница
ризьно с. - одяг, риза
ристати, -штѣнѣ, -штѣши V₂
- бігати, стрибати, ска-
кати
рованик с. - дарування, в
Київ. Лист. форма: рова-
ниѣнѣ
родити, див. радити
родѣ ч. - родиво, рід,
рідня
рожденік с. - родичі, сво-
яки
рожди /пор. розга/ с. рі-
ця, хмиз, хворіст
рожчик - див. рождик

рожьць ч. - стручок,
ріжок, мізек
роусь пркм. - жовта-
вий, золотистий, ру-
савий
рѣдрѣ пркм. - червоно-
жовтий, гливий
рѣвнѣ с. - суперниц-
тво, заздрість, рев-
нощі
рѣчѣ ж. - мова, промо-
ва; обвинувачення,
провина
рѣсьнотиванѣ пркм. -
правдивий /рѣсьнота
= правда/
рѣти, рѣвѣ, -рѣши -
ревти; /роутѣ, ро-
вѣ /
рѣгати, -нѣнѣ, -нѣши
V₁ /з дав./ - глуми-
тися в кого

С

сакеларѣ ч. - скарбник,
скарбівничий
санѣ ч. - гідність,
уряд
сапогѣ ч. - обува, азу-
та
свѣпетѣ - вулий; бджіль-
ний мед /лісовий/
сверѣнѣ пркм. - дикий,
жорстокий, суворий,
варварський
свинѣ - свинячий, свин-
ський /пркм./
свирати, -нѣнѣ, -нѣши
V₁ - грати на сопіл-
ку /свиріль/
свирѣ ч. - свистун,
грач
свободѣ /невідмінне/ -
вільний, свободний /пркм./
свѣнѣти, -нѣнѣ, -нѣши II
- свистати; свѣноу-
вѣ = свѣноувѣмоу /Зла-

тострун/ - коли настав
 день
світіння с. - світло, про-
 світ
світѣти, свѣштѣ, свѣтиши
 IV - світити
світильникъ ч. - каганець,
 ліхтар, лампа, посвіт,
 світило, світоч
світъ ч. - світло; ранок
 /до свѣта/, світ /у спо-
 луді з -сѣ або онѣ
свѣтъ - див. свѣтъ
свѣтитель ч. - священник,
 грець
свѣтолюбъ пркм. - гар-
 ний як святий
селикъ - такий великий
село с. - нива, поле, ріл-
 ля; садиба, селище; се-
 ло; посілість, земля
селѣ - доселѣ - досі, до
 сього часу; отъ селѣ -
 відтепер
сетнь пркм. - останній,
 крайній
сеукль = свекль ч. - бу-
 рак
сикъ - такий
сикера /сикеръ/ ж. - хмі-
 льний напитек
сила ж. - сила, міць, вчи-
 нок над силою, чудо; множ.
 сили /чудотворні/
сице прс. - так, таким чи-
 ном
сицевъ - такий, ось такий
сквара ж. - запах, пахощі,
 пара
сквозѣ зі знах. крізь
скеръна /skvrna прсл.
 *skvrna/ - бруд,
 пляма
скеръность /skvrnoste,
 прсл. *skvrnoste/ ж.
 пляма, заплямовання, по-

гань; пркм. скверный
скеръ, див. скеръ
скоморохъ, див. ском-
рахъ
скомрахъ ч. - штукар,
 мистець, блазень
скръни /скорни/ ч.
 скорпіон
скръбъ /skrb, прсл.
 *skrb/ - жура, сум,
 скорбота; мука
скръжь ч. - скрегіт,
 дієсл. скръжати V,
 -штѣ, -штеши
скоузѣ, див. сквозѣ
скѣдальникъ ч. I. ганчар;
 2. глиняний горщик, по-
 суд; скѣдальниковъ або
скѣдальничъ - ганча-
 рів /пркм./
скѣтъ пркм. - скупий,
 бідний
славохотѣ /славоохотѣ/
 - бажання /жадоба/
 слави
сласть ж. /пор. сладкъ
 - солодкий/ - солодо-
 щі, насолода, розкіш,
 радість
слово с. - слово, мова,
 буква; вістка, поголо-
 ска
слоутиѣ с. - слава, по-
 говір
слоухъ ч. - слух; чутка;
слоуха /двійн./, слоу-
хы - вуха: въ слоухы
 - до вух
слушати, -шати, -аши
 VI - належати, прина-
 лежати
слышати, -шѣ, -шиши III,
 - чути, слухати; з род.
 - до чогось прислуха-
 тися
слѣзь ч. - проскурень,

/дика/ рожа, мальва
смоковниця ж. - фігве
дерево

смоки, -кѣе ж. - фіга

солило с. миска

сочиво с. - сочовица

спира ж. /σπειρα/ ж.
- чога, відділ воаків,

пор. спирида

спирида /σπυρίς/ ж. -

плетений кіш; торба

срамнѣ пркм. - гідкий,

огидливий, мерзотний,

ганебний

срѣдоболю /sredo-, прсл.

*sredo- / пркм. - спо-

рідненний, рідний, посво-

ячений

срѣда ж. - середина; сере-

да

стати, -нѣ, -неши - усто-

ятися

стенати, -нѣ, -неши V₂ -

стогнати, нарікати, па-

дѣкатися; ім. стонаниѣ

- стогін

стольнѣ пркм. - престоль-

ний, троновий; с.градѣ -

голосне місто, столиця

стонаниѣ див. - стенати

стража ж. - сторожа; зміна

сторожі; доба

страннѣ - чужий, що блу-

кає, чужинець

страстотръпѣць /-trъpъcъ,

прсл. * -trъpъcъ / - муче-

ник

страсть ж. - страждання,

біль, терпіння; мука,

злидні

страшиѣ - боязкий, стра-

хополох /пркм/

строи ч. - лад, заporадок,

розподіл, улагодження; свої

справи, зиск

стоуждѣ - чужий /пркм./

стидиѣ пркм. - сором-
ний, за що треба со-
ромитися

стыгна ж. - вулиця

стыклѣница /стыклѣница/

ж. - чарка, склянка,

кухлик

соуугоубѣ пркм. - подвій-

ний; соугубѣ - удвоє

соуи пркм. - даремний,

марний, порожній, ні-

чогогий; въ соуѣ - да-

ремне, без успіху

соушило с. - сухі дрова

соуѣтънѣ пркм. - порож-

ній, марний, нічогогий

сѣ-без-начальнѣ пркм. -

рівночасно з кимось

іншим без початку;

співбезпочатковий

сѣ прм. з орудн. сѣ -

прирост. з-

сѣ-блазнитисѣ, -жнѣ,

-зниши IV - згіршити-

ся

сѣ-блѣсти, -лѣдѣ, -деши

I₃ - зберегти, захова-

ти; недокон. : сѣ-блѣда-

ти, -данѣ, -даши V₁;

ім. - сѣблюдениѣ

сѣ-бориште с. - місце

на збори, синагога

сѣ-борѣ ч. - збори, scho-

дини, синагога

сѣ-вада ж. - суперечка,

свар

сѣ-влѣшти /прсл.

-влѣкѣ, -чеши I₆ - стя-

гнути, скинути зі се-

бе

сѣ-врѣшити /-vrѣiti,

прсл. * -vrѣiti /w- до-

кінчити; сѣврѣшенѣ -

докінчений, готовий,

доскональний

сь-вѣз-иматисѧ, -имати, 1 -имати - підійматися вгору, бути піднятим
сь-вѣ-коупити, -пати, -иши IV - сполучити, зєднати
сь-вѣдѣти - свідомо
сь-вѣдѣним с. - засвідчення, свідомство; свідкування, свідчення
сь-вѣдѣтахъ ч. - свідом; -ство - свідомство
сь-вѣдати, -вѣмъ VII - бути свідомим чогось, знати з кимось; сь-вѣди - свідомо
сь-вѣсити, -вѣшѣ, -сиси IV - спустити
сь-вѣстѣти пркм. - свідомий, відомий
сь-вѣтъ ч. - рада, порада; сумнів; дісл. сь-вѣтовати VI
сь-вѣтъникъ ч. - порадник, радний /член ради - сї-недріону/
сь-вѣзѣти ч. - вазень
сь-гласѣти пркм. - співзвучний, гармонійний
сь-глядати, -яти, -акши V - оглядати, дивлятися
сь-градати, -ждѣ, -диши IV - збудувати
сь-дравити, -вати, -виши IV - бути здоровим, здухати
сь-дрѣжати /-držati, прсл. -devrati / III₂ - тримати, затримати
сь-доухѣти пркм. - едухо-аксний, живий
сь-дрѣжати с. - вчинок
сь-жалити, -дѣти, -диши сѧ /дав. / - смуткувати, жалкувати, маркувати собі

сь-зѣдати, -зѣждѣ, -зѣ-ждеш V₂ 1 -зѣдати V₁ - збудувати, поставити, створити, владити
сь-зѣрѣдѣти пркм. - дозрілий, достиглий
сь-зѣти, -зѣдѣти, -зѣдеш I₂ - зійти /здолину/, пор.
сь-зѣти
сь-казати, -зѣти, -зѣ-жи V₁ недокон. дісл. до сь-казати - кажи V₂ - значити, пояснити; оповідати
сь-кроуити с. - сховок, - комора; скарбівня; скарб
сь-кроуити, -ѣти, -иши IV - розтерти, розтрощити, розбити, роздробити, недокон.: сь-кроуити; с.сѧ - потріскати, полускати; дїсл.: сь-кроуити сѧ
сь-личѣти пркм. - подібний, рівний
сь-ложити IV - скласти, докупити скласти; с.с - зєдинитися, змовитися
сь-лоучитисѧ, -лоучѣ, -чиши IV - довестися, притрапитися
сь-лоу ч. - посод; апостол; заложник
сь-мѣрити, -мѣри, -три-ти IV, з род. - дивитися на щось, поглянути на щось; признавати щось
сь-мѣрѣти /прсл. -mēr-ati /, -ати, -акши V - черпати, смоктати
сь-мѣслити, -мѣти, -сиси IV - розумно думати, бути розумним

съ-мърити, -рѣѣ, -риши
IV - знизити /мірку/,
принизити, скорити; не-
докон.: съ-мърѣти, -рѣѣѣ

съмъреномѣдѣ пркм. -
дуже покірливий

съ-мѣти, -мѣѣ, -мѣи III
- звѣжитися, мати від-
вагу

съ-мѣсти, -мѣѣѣ, -теши
I₂ - заметушити, зап-
лутати, налякати; сѣ -
заметушитися, збентежи-
тися, попасти у страх,
у біль; затурбуватися;
ім. съ-мѣтеник - ме-
тушня, ворохобня /съ-
мѣштеник /

съ-мѣтити, -штѣѣ, -тиши
- закаламутити, заплу-
тати, наслати на ко-
гось страх, журу

сънабѣдѣти, -ждѣѣ, -диши
III₂ - заховати, збе-
регти, рятувати

съ-нижати, -аѣѣ, -аѣи V₁
- понизити, скинути;
духомъ сънизати - па-
дати духомъ

сън- - приросток: униз,
з /кимось/

сън-ьмище с. - зборище;
синагога /сѣ-у-аѣѣѣѣ/

сънѣмѣ ч. - збір, сходи-
ни, синагога

сън-ѣти, сън-ьмѣ I₆ -
взяти до купи, зібрати;
с.сѣ - зійтися, зібра-
тися, зібратися

съ-образѣѣ пркм. - од-
ноу подобѣ, подібний
съ-писаниѣ с. - письмо,
писання

съ-повѣдатель ч. - визна-
вець

съ-подобити, -блѣѣѣ, -биши

з дав. - зробити поді-
бним; с.сѣ з род. -
доступити, дійти, ста-
ти гідним

съ-примѣнникъ ч. - учас-
ник

съ-присносѣштьѣ пркм.
- співвѣчний

съ-просити, прошѣѣ, -си-
ши - попросити

съ-прѣжѣниѣ /часто-съ-
прѣжѣниѣ / - дружина

съ-прѣстолюѣѣ - той, що
разом сидить на прес-
толѣ, на тронѣ, спів-
тронний, співпрестоль-
ний

съ-ринѣти, -ринѣѣ, -рине-
ши II - скинути

съ-рѣсти, -рѣштѣѣ, -рѣште-
ши I₂ - зустрінути, на-
скочити, натрапити /з
вин. /; недок.: съ-ри-
стати V₃, -штѣѣ, -штеши;
с.сѣ - збігатися звід-
кись

съ-рѣтениѣ с. - зустріч;
въ с. исходити - йти
назустріч

съ-ставити, -вѣѣѣ, -виши
IV - скласти, збудува-
ти, укласти; с.бранѣ -
зводити біѣ; с.сѣ - тво-
ритися; недокон.: съ-ста-
вѣѣтисѣ V₁

съставѣ с. - зложення,
склад, зложенѣ; субстан-
ціѣ /рѣчовина /; ество

съ-стигнѣти, -нѣѣ, -неши
II - осягнути; спіткати,
законати

съ-стоити сѣ. - стоѣѣѣ,
-стоѣиши III₂ - склада-
тися

съ-стѣпѣтисѣ, -стѣпѣѣѣ,
-пиши IV - збігтися /до

бою/, вдарити один на
 одного
сѣ-сѣдѣ ч. - посудина;
 множ. - посуд; добро
сѣ-трѣти, -тѣрѣ, -тѣрѣши
 - розтирати, розчавля-
 вати
сѣ-тѣжати, -жѣ, -жиши
 III₂ - заробляти, /з/-
 добувати, випрацювати
сѣть ч. - крижка меду;
 вошина
сѣ-тасати сѣ, -тасѣ, -асѣ-
 ши V₄ - сперечатися,
 змагатися, змовлятися
 між собою; розправляти-
 ся між собою; розмовля-
 ти; с. о словеси - по-
 рахуватися з ким
сѣ-тѣжати, -жѣ з дав.
 V₄ - пригнітати, души-
 ти, переслідувати, до-
 шкулювати; попускати
сѣ-четати, -тасѣ V₁ - сполу-
 чати, зєдинати
сѣриште с. - що спричи-
 нає вурдження, звурд-
 жене молоко; шлунок
сѣрорѣзаник с. - чиста
 /снїжа/ різня
сѣть ж. - насит, насичен-
 ня
сѣде прс. - тут, осьде
сѣдильна ж. - катизма
сѣдѣ пркм. - сивий
сѣмо прс. - сюди
сѣнь ж. - тінь
сѣньнѣ пркм. - зі сїна
сѣтованик с. - смуток,
 сум, смуткування
сѣтовати, -тоуѣ, -тоуѣши
 IV - сумувати, смутку-
 вати
сѣть ж. - сїтка, сплїть
сѣча ж. - різня, бїйка

сѣшти /прсл. **sēkti* /,
сѣкѣ, -чѣши - сїкти,
 -рїзати, -кра-
 яти, рубати
сѣть - каже
сѣдиште с. - місце суду,
 судище
сѣдоу прс. - сюди; отѣ с.
 - звідсїль
сѣдѣ ч. - суд, присуд;
 справедливїсть /божа/,
 заплата /небесна/
сѣдѣба ж. - присуд
сѣкѣ ч. - галуза, сук
сѣмнїзник с. - сумнїв;
сѣ с. - зі знаками, що
 явно падуть ув очї; пу-
 ста віра
 Т
Такозе/чех./ = такожде
 - таксамо
такожде - таксамо
татѣ ч. - злодій
татѣба ж. - злодійство
тачаи 2.ступ. - менший, слаб-
 ший, гірший, поганїций
таче прс. - пізніш, тоді,
 далї, а там
тачѣ, див. тачаи
тварѣ ж. - твір, твориво,
 створіння, все живе
тельцѣ ч. - тела
теченик с. - біг /житте-
 вий/
тѣшти /прсл. **tehti* /, -тѣкѣ,
 -чѣши I₆ - бігти, текти
ти спол. - і, та
тлїшти, тлїкѣ /**tlika* прсл.
**tlika* /, -чѣши I₆ -
 стукати
тишина ж. - заспокоєння,
 мир
то спол. - і, та
тождѣство с. - рївнїсть,
 тотожнїсть

толи, толь - настілько,
остілько; оть ч. - від
того часу; то ли - і
толикъ - такий великий,
толико - так багато;
толикомъде - таксамо
багато

томити, -мѣѣ, -иши IV
- знуватися, збиткува-
ти, дошкулувати

точениѣ с. - стікання,
теча /крѣви/

точьнѣ, див. тѣчьнѣ

точьѣ, див. тѣчиѣ

трапезьница ж. - стіл;

Удальня

трепетати, -штѣ, -штеши

V2 - тремтѣти, дрижа-
ти, труситись

трепѣть ч. - дрижання,
тремтіння

третѣѣ - втретє

тришьда прс. - тричі

тросениѣ с. - кошт, ви-
даток

трѣжникиѣ /-тѣж-; прсл.

тѣж- / ч. - торго-
вець, міняйло

трѣжскѣ /-тѣж-, прсл.

тѣж- / ч. - святочно;

прс. - трѣжскы

трѣжество с. /trǣstvo,

прсл. trǣstvo / - сва-
ткування, свято

трѣсть ж. - троця, трос-
тина

трудьнѣ пркм. - утомле-
ний /пор. гуц. трудний/;

важкий, трудний

трѣклѣтъ пркм. - препро-
клятуций

трѣба ж. - почитання бож-
ків, жертва; полагати т.

- жертвувати, жертви
приносити

трѣбѣ = трѣба - треба;

трѣбѣ мстѣ - потрібно,
повинно бути, конче є;

трѣбѣ сѣти - бути ко-
рисним

трѣбованиѣ с. - конечні-
сть, потреба; множ. де-
коли - вчинки

трѣсавица ж. - трясця,
пропасниця, лихоманка,
трясовица, хиндя

трѣсениѣ с. - трус, струс

трѣдѣ ч. - різачка; т.во-
дѣнны - водяниця, вода-
нка

трѣдѣ ч. - струс, земле-
трус

трѣтъ ч. - сторожа, варта,
громада, юрба

тоу прс. - там; тоді, опис-
ла

тоуждѣ пркм. - чужий

тоуниѣ прс. - задурно, да-
ремне

тѣчанье - див. тѣштаниѣ

тѣ - той; кѣ тому - далі,
надалі, до того, вже;

к. т. не - більш ні

тѣ-жде, та-жде, то-жде

- той самий

тѣ-зе /чесь./ = тѣжде

тѣкъмо, тѣкъма - тільки,
лише йно

тѣчиѣ прс. - тільки, йно,
лишень

тѣчьнѣ пркм. - подібний,
такий самий, рівнознач-
ний

тѣшта = тѣшта-тѣща

тѣштаниѣ с. - пильність,
дбайливість, запопадли-
вість

тѣштѣти, -штѣ, -штиши IV
- силкуватися, старати-
ся, поспішати; т.сѣ -
тесаме

тъ-штетѣнь - порожній,
пустий, пустотній
тъштѣ пркм. - порожній
тъштѣно - пильно, щиро
тъштѣнь пркм. - пильний,
запопадливий; прс. -

тъштѣно
тъшѣи, -тъшѣѣ, тълиши IV
/перехідне/ - псувати,
доводити до гниття, до
загину; тъшѣштинѣ /от-
руйним, гнилим/ мѣшѣ
обливати

тъшѣти, тъшѣѣ, -мѣшѣи
III₁ неперех. - псува-
тися, гнити, трухнути,
гинути

тъмѣ ж. - темрява, темінь;
10.000; велика сила чо-
гось, чогось дуже бага-
то; тъмѣ-тъмѣнна

тъмѣнѣнь ч. кадило

тъштѣти, -штѣѣ, -мѣтиши IV
- душити, утискати; пѣ-

шѣ ч. - пускати піну
тагота ж. - тягар, тягота

тѣдоу, тѣдѣ - туди; отѣ
т. - відтіль

тѣжѣти, -жѣѣ, -жѣши IV
- лакатися, жохатися,
мати страх - і перехі-
дне: лакати, гнітити

оу

оу=оуже - вже; не оу -
ще не

оу-баг/р/ѣ пркм. - пурпу-
роватий, багряноватий

оу-блажити, -жѣѣ, -жѣши
IV - зробити добре

оу-бо, гр. обѣ - бо,
ж, бож, отже; знову; та-
ким чином, тож; ану,
нуж; отце

оува /оуви/ - гора

оу-вѣдѣти, -вѣмѣ - піз-
навати, довідатися,
вивідатися

оу-гнѣтати, -амѣ, -амѣши
V₁ - стискати, тисну-
ти; тиснутися до кого;
докучати

оу-годити, -жѣѣ, -диши
IV - догодити, припа-
дати до серця, замилу-
вання найти, подобати-
ся; недок.: оу-гаждати V
оугодникѣ ч. - угодник,
уподобник, сподобник,
услужник

оу-дебелѣвати, -ваѣѣ, -ва-
жѣши V - дебелишати, си-
льнішати

оудобимѣ с. - легкість

оу-доблѣти, -амѣ, -амѣши V₁
- перебороти, перемог-
ти

оудобѣнь пркм. - легкий,
- готовий

оудержанимѣ /-drĕzanije/
прсл. "drĕzaniye" с.
- памування над собор,
терпизчка

оужастѣ ж. - страх

оужика, див. ѣжика

оужѣ, див. ѣжѣ

оу-зеленѣ пркм. - зеле-
нувати

оу-карѣти, -амѣѣ, -амѣши
V₁ - глумитися, знева-
жати

оукоризна ж. - глум, зне-
вага

оукормѣнѣнь пркм. - до-
мірний, лайливий, на-
смішливий

оу-морати, -риѣѣ, -риши
IV - лагати, ганьбити,
понизати

оу-морѣ ч. - зневага,
лайка, наруга

многоу, на мнось -
- багато, дуже
множицею - часто
мысьць ч., див. мышца
мыто с. - нагорода, да-
 рунок, гостинець
мышца ж. - гомізка, ра-
 ма: мая
мыда ж. - заплава, нагоро-
 да
мынати, мынѣ, -ныши III₂
 - міркувати, думати,
 сподіватися, вважати,
 мати за що; м са та м
си - здаватися; мынѣ
ми са - здається мені
мычати, -чытѣ, -чыш-
теши V₃ і -чытанѣ, -чы-
танши - видаватися, уяв-
 ляти собі, мріти
мыша ж. - відправа, бого-
 служба /*миша*/
мыстыць - міщанин
мых ч. - бордюг, кишка
мыро = муро = муоро
мыдѣти, -жаѣ, -дѣши IV,
 баритися, зволікати
мыжатица, -жаѣца V₁ -
 бути мужем, кріпитися,
 бадьоритися
мычѣнь пркм. - катівний,
мысто мычно - місце
 мук
мытеж ж. - метушня, роз-
 рух, нелад
манѣтна=манѣна - манна

Н.

на-бѣдѣти, -жаѣ, -дѣши
III₂ - зберігати, захо-
 вати
на-вѣдити, -вѣжаѣ, -дѣши
IV - намовити, підкопу-
 вати
на-имѣникъ ч. - наймит
на-казати, -ажѣ, кажеши
V₂ - наказати, напінну-
 ти, вказати на що

наковало с. - ковало,
 накованѣ
на-питѣти, -тѣѣ, -тѣ-
ѣши III₁ - поживити,
 нагодувати; напасти
напрасньство с. - неспо-
 діваність, наглість;
 суворість, сердитість
на-пыштеник с. - набуха-
 ність, набряклість
напыда ж. - нагорода, зап-
 лата, заслуга
нардѣ ч. - нардова оли-
 ва
нарочитѣ - відомий, зна-
 ний, ославлений
на-сладѣти, -жаѣ, -дѣши
IV - засолодити; на са
 - любитися, мати на-
 солоду в чомусь
насобѣнь пркм. - раз-по-
 разовий, частий, різ-
 номанітний
на-стати, -станѣ, -еши
II - звидіти настоушѣ
мо дѣне - потрібний
 для життя, сучасний; на-
ставѣшаго дѣне - що-
 дня, через те часто за-
 місць нього - настѣшѣ
нако /діспкм. на-сы,
-сѣшѣ/
настѣшѣнь пркм. - див.
настати
наоушѣти, -аѣѣ, V₁, до-
 кон.: наоустити, -штѣ,
-стиши IV - підмовляти,
 намовляти, підцькува-
 ти, підбурювати
небо прс. - бож
не-вѣходѣнь пркм. - недо-
 ступний
не-вѣдѣство с. - незнання,
 невідання, неспіомість,
 неучтво
не-годовати, -доуѣ, -доу-
ѣши VI - ремствувати,
 міркувати собі, нарікати

оу-кρούхъ ч. - кришка, крихатка, окрушка, шма-ток

оу-лоучити, -чѣ, -чиши
IV - досягти, osiąгнути, дійти до чого, брати участь у чому

оу-милениє с. - покора
оу-милити, -милѣ, -мили-
ши IV - зворушити; оу.сѣ
- зворушитися, болем
пройнятися

оу-морити сѣ, -морѣ,
-мориши IV - уморити,
вбивати

оу-мьнити, -нѣ, -ниши
IV - умалити, зменшити
оу-мѣдити, -мѣдѣ, -мѣши
IV - затагнути; забари-
тися

оуниши, оуниши, оуни 2.ступ.
- крайній, ліпший; оуни
встѣ - корисно, це ко-
ристь; оуни оу - бодай
би

оу-нищѣнием с. - знище-
ння, зневага, погорда
оунищѣжити / оунищѣжити /
-жѣ, -жиши IV - за ні-
що мати, зневажати, не-
хтувати, / оунищѣжити / оу
нѣжити; недок.: оунищѣжа-
ти V₁

оуноуши - вноушій
оуностѣ = вностѣ; оуно -
внѣ

оуноушиє с. - байдушність,
зневѣра, смуток
оу-нишати, оу-нишати - збай-
душнати, опускати кри-
ла, тратити надію, ду-
ла, видіти, сумувати

оуно, див. внѣ

оу-подобити, -блѣ, -би-
ши IV - прирівняти, по-

рівняти; приспособити;
оу.сѣ - подобати, ски-
датися, бути подібним

оу-пѣваніє с. - довірря,
надія

оу-пѣвати, -ваѣ V₁ -
уповати, довіряти, спо-
діватися

оуроде, див. ѣроде

оуроке ч. - мірка, час-
тинка, пай

орѣдиє с. - орудка, спра-
ва, потреба

оу-синѣ пркш. - синявий

оу-сирити, -риѣ, -риши

IV - осиротити

оу-спѣти, пѣѣ, -пѣѣши

III₁ - мати успіх, ко-
ристь; здобути поміч

оу-спѣхъ ч. - користь,
пожиток, успіх

оу-срѣдиє /-sr dye/

прсл. * *serdyje* / - за-
гарливість, заносапли-
вість, ревність

оу-ставѣ ч. - край, грани-
ця, межа, правило; сѣ

оу-ставѣмъ - вміру, як

приписано

оу-стати, -станѣ I - за-

перестати, замовкнути

оу-строити, -роѣ, -биши

IV - приладити, прилаш-
тувати, владити, впоря-
дати, спорядити, впоря-
дковувати, до ладу дове-

сти; оу кого або оу.сѣ

сѣ пѣмъ - поправлятися

оу-стромитися, див. оу-

стрѣмитися

оу-стрѣмити сѣ, -мѣѣ,

-мѣши IV - кинути, за-

кинутися; оу.сѣ - за-

ввватися

оу-стоудити, -жаѣ, -ди-

ши IV - прохолодити

оустъна ж. - губа
оуськаник с. - укушення, покус
оу-сьмьнѣти сѧ, -мьнѣ, -мьниши III₂ - понасти в сумнів, усумнитися, завагатися
оу-танати, -танѣ, -панѣши V - топитися, тонути, потопати
оу-тверѣдити, -ѣдѣ, -диши I-turpidi, прсл. **trnsditi* / - прикріпити; оу-лице - звєрнути обличчя; оу-сѧ - закріпитися, заіснувати, утворитися; зцілитися /рѣка/; забезпечити /гробѣ/
оу-тверѣдѣнїє с. - певність, запевнення, безумовна правда; твердження
оу-то-п-нѣти, -нѣ, -неши II /аор. - оутопохѣ / - утопитися, втонути
оутрѣмѣ, див. ѡтрѣмѣ
оутри пркм. - завтрішній; вѣ оу-днѣ - другого дня
оу-трѣпати I-тр - прсл. **trp* - /, -аѣ, -аѣши V₁ - дубіти, затерпати
оу-трѣпати, -аѣ, -аѣши, - терпнути, дубіти /прсл. **trp* /
оутрѣмѣ = ѡтрѣмѣ
оу-тѣгнѣти 2./з дієйм./ - мотти, потрапити, дійти до чого, стати гідним чого
оучениє с. - наука, навчання, припис, розпорядок; постанова, устав

оучительство с. - наука, поука, навчання
оу-чрѣмѣ пркм. - червонявий /чрѣмѣ - ѡтѣт, прсл. **сѣтити* червоний/
оу-чрѣдити, -ѣдѣ, -диши IV - гостити
оуханїє, див. ѡханїє
оухнѣти, -нѣ, -нѣши V₁ - придумувати, видумувати, пізнавати, зглибити, збагнути
оу-штедрити, -рѣ, -риши IV - пожалувати, змилосердитися

X

Ходатаїти, -тѣ, -танши IV - посередничити, виходжувати щось, за когось, помагати
хотѣ ж. - бажання; похїтлива жінка; дружина; наложниця
храмїна ж. - хата, будинок
хранилище с. - сховок; клуня, стодола; молитвений ремень /фарисейський, із виписками місць із біблії/
хранити, -нѣ, -ниши IV - берегти; шанувати; годувати /храна - пожива/
хромѣ пркм. - кривий на ногу, кульгавий
хоудолѣ ч. - недотепа
хоудѣ пркм. - бідний; незначний, малий; поганий, злий
хоудити, -дѣ, -диши IV
1 хоудовати, -лоуѣ, -лоуѣши VI - лаяти, ганити, ляхословити, безчестити, ганьбувати

хвизина ж. — келія
хитрость ж. — штука, шту-
карство, досвід, розум,
хитрощі
хитський ч. — хижак,
драпіка; грабітель
хйдожество с. — мистецт-
во

Ц

Цѣлитель ч. — порятівник,
лікар
цѣломѣдровати, -дроумѣ,
-дроуми VI — бути ро-
зсудливим, розважним,
розважати розсудливо
цѣломѣдрень пркм. — стри-
маний, подержливий,
розсудливий
цѣль пркм. — цілий, здо-
ровий, чистий /вино/;
цѣла сѣ-творити — уздо-
ровити

цѣльсьнь пркм. — цілющий
цѣлєник с. — лікування,
виздоровлення, лік, зці-
лення /цѣлєник, зам.
цѣлєника — чехізм/

Ч

чашти, чашѣ, чаши V₄ —
— сподіватися, чекати
/нетерпляче/, очікува-
ти з родов.

чесати, -шѣ, -теши V₂ —
шарпати, стягати, зри-
вати, збирати; чесати
чинѣ ч. — порядок, запора-
док, ряд, упорядкуван-
ня; обряд, процедура; вѣ

маломѣ чинѣмѣ — зам.
— чинѣ /помилка/

чисти, -чѣтѣ, -теши Із —
числити, лічити, рахува-
ти; читати; шанувати

чищення с. — чищення,
прочищення
чрѣда *1897 me fida* —
епимерія /— частина
святих, які що сім
днів були на черзі —
служити відправу

чоудити сѣ, -ждѣ, -диши
IV — дивуватися

чоуднь пркм. — дивний
чѣстити, -чѣштѣ, -стиши
— почитати, святкувати,
честити

чѣсть ж. — честь; свят-
кування, свято

чѣстьнь — чесний, у пошан-
ні, знатний, дорогий

чѣхарѣ ч. — чхун, знахар,
що ворожить із пчихан-
ня

чѣдѣ ж. — люди

Ш

шарота ж. — барва, фарба

шатрьѣ ч. — шатро, намет

шататисѣ, -таѣ, -таши

V₁ — метушитися, кида-
тися на всі боки, бушу-
вати, дитувати, скаже-
ніти

штедрота ж. — щедрість,
пожертва, милосердя,
співчуття

штедрѣ пркм. — милосерний

штудѣ ж. — звичка, пове-
дінка, поступовання

штуждѣ, див. -штуждѣ, туждѣ,

штуждѣ — чужий

Ю

Юже = оуже

юнѣ пркм. — молодий

ютро прс. — вранці, див.

оутро

Іа

Іавити, -вѣ~~ѣ~~, -виши IV
- об'явити, показати,
виявити, зрадити; іа.
сѣ - заявитися, пока-
затися

іавѣ прс. - відомо, явно,
на очах, очевидячки
іадивѣ пркм. - їдущий,
їдець

іадѣ ж. - їжа, страва

іадѣца ч. - їду

іадѣць ч. - їдець

іаза, див. іаза, іаза

іазва ж. - рана

іазвина ж. - печера, яма

іако - як; що; так що /ча-

сто а дієм. - іако по-

криватися кораблю влѣ-

нами; бо

іако прс. - куди; іакоже

- куди тільки

іарагѣ - грубий /волося-
ний/ одаг, мішок

іаюсть ж. - лютъ, лютоці,
буйність; гнів

Іа

іадрѣ пркм. - скорий, шви-
дкий; прс. іадро - шви-
дко, борзо

іаза ж. - недуга, хвороба

іаыкоболѣвати, -варѣ VI

- терпіти на білъ зу-

бів

іаычъникѣ ч. - поганин,
невірний

іаычънѣ - поганський

Ѧ, Ѧ

Ѧгликѣ с. /пор. Ѧгль / -
вугілля

Ѧжика ч. - родич, свояк

Ѧза - звазъ, злука, вѣ-
зило, путо

Ѧже с. - вузевка, мотуз,
посторонок

Ѧродивѣ пркм. - дурнова-
тий, нерозумний

Ѧродѣство с. - дурниця,
- нісенітниця

Ѧтроба ж. - черево, лоно
материне; середина, ут-
роба

Ѧтрѣ прс. - всередині;
вѣ Ѧ. - всередину

Ѧтрѣнѣ /Ѧтрѣнѣ, пор.

Ѧтрѣ /, що всередині
виходить

Ѧтрѣнѣ пркм. - внутріш-
ній, середущий

Ѧханикѣ с. - шх, запах

Ѧбагѣ = оубагѣ

Ѧсинѣ = оусинѣ

Ѧтрѣ = Ѧтрѣ

Ѧчрѣмѣнѣ = оу-чрѣмѣнѣ

З М І С Т

I. СТАРОБОЛГАРСЬКА ХРЕСТОМАТІЯ:

	ст.
<u>A. 3 глаголицьких пам'ятників.</u>	
1. 3 "Київських листків".....	I
2. 3 "Зографської євангелії".....	5
3. 3 "Маріїнської євангелії".....	18
4. 3 "Асеманієвої євангелії".....	25
5. 31 "Збірника гр. Мльода".....	30
6. 31 Синайського Псалтира.....	34
7. 31 Синайського Требника.....	41
8. 3 "Охридських листків".....	49
9. 3 "Македонського листка".....	50
10. 3 "Працьких уривків".....	52

<u>B. 3 кирилицьких пам'ятників.</u>	
11. 1а Савиної книги.....	54
12. 1а "Судрасльського рукопису".....	59
13. 3 "Листків Ундольського".....	65
14. 31 "Слуцького вривка".....	66
15. 3 "Хіландрських листків".....	67
16. 3 новгородської "Остромирової євангелії"....	68

II. 31 СТАРО- І СЕРЕДНЬО-УКРАЇНСЬКИХ ПАМ'ЯТНИКІВ:

<u>III. в 1 к.</u>	
1. Напис на Імгуроканському камені.....	73
2. 1а "Ізборника Святослава" з 1073.р.....	73
3. 1а київського "Ізборника" з 1076.р.....	83
4. 3 "Архангельської євангелії".....	88
5. 1а "Слів Григорія Богослова".....	96
6. 1а уривків "Турівської євангелії".....	100
<u>III. в 1 к.</u>	
7. 1а Крилоської /галицької/ чотирисєвангелії з 1144.р.....	102
8. 3 городиського /Христоніпольського/ Аностола.....	107
9. 3 "Успенського Збірника" /з Нестрового оповід. про кн. Бориса та Гліба; з життя Те- одосія Печерського/.....	III
10. 31 списку "Златоструя" з XII.в.....	126
11. 1а віденського Антольоґіона /Октоїха, инак- ше: <i>Codex Hankesteinianus</i> /.....	127

/Ці пам'ятки з XII. або XIII. в.

12.3	"Бучацької євангелії".....	134
13.3	"Лаврівських листків".....	138
14.3	уриwkів городисської євангелії.....	139

XIII. в 1 к.

15.1з	"Із "Повчіння черця зарубської печери".	140
16.	Запис на книзі "Поученій Єфрема Сирина" з 1288.р.....	143
17.3	"Поученій Єфрема Сирина".....	145
18.3	галицького євангелія поповича Євсевія 1283.р.....	147
19.3	галицької євангелії презвудора Георгія 1266-1301.р.р.	148

XIV-XV. в 1 к.

20.3	"Пандектів Антиоха" з 1307.р.....	155
21.1з	"Холмської євангелії".....	157
22.3	"Путнянської євангелії".....	161
23.3	"Хлібчанського вриwка "Псалтирі".....	165
24.3	"Луцької євангелії".....	166
25.3	"Перемиських пергаминових листків".....	171
26.3	Киїwо-печерської лаврської євангелії....	172
27.1з	"Бибельського Апостола".....	175
28.3	"Ужгородського Полустава".....	178
29.3	"Льблинських уриwків".....	179
28.3	"Антоновецького Апостола".....	180
29.1з	г р а м о т XIV-XV.в. в.	183-249
1.	Дозвіл кн.Кейстута й Лябарта для торунських купців /1341/.....	183
2.	Дарова грамота корол.Казимира /1349/....	183
3.	Переяславська дар.грам.кн.Олега /1356/....	185
4.	Перемиська покупна /1359/.....	187
5.	Перемиська покупна з 1366 /Шульжичів/....	188
6.	Умова волинсь.кн.Дм.Лябарта /1366/.....	190
7.	Лист галицького старости Оти /1371/.....	191
8.	Дарова грам.кн.Ол.Коріатовича /1375/....	193
9.	Перемиська грамота із 1376.....	194
10.	Грамота-присяга кн.Федора Данил./1386/....	196
11.	Доповідь перем.судді Костька королеві Ягайлові /1386-1416/.....	197
12.	Грамота-порука укр.князів кор.Ягайлові з 1388.р.....	200
13.	Грам.перемись.вос-ди Фебруна /1391/.....	202
14.	Переяславсь.грамота кн.Олега /1393/.....	203
15.	Грам.галиць. старости Бенка /1398/.....	204
16.	Дарова грам.кор.Ягайла слугі Ходькові з 1399.р.....	205
17.	Присяга стародуб.кн.Олександра Патрикіїwича кор. Ягайлові /1400/.....	208

18.	Грам. гал. старости Петраша /1401/.....	209
19.	Грам. кор. Ягайла І. Волошиновичеві /1407/..	210
20.	Грамота ки. Хв. Любартовича /1413/.....	212
21.	Грам. гал. старости М. Бучацького /1418/....	214
22.	Грам. старости Ів. Срімського /1421/.....	215
23.	Грам. -потвердження М. Бучацького /1424/...	218
24.	Дар. грам. черн. ки. Свидриг. Козенаті /1424/..	219
25.	Дар. грам. ки. Свидр. Владові-Драгосин /1424/..	220
25а.	Грам. ки. Витовта Бедрихові /1429/.....	223
26.	Грам. ки. Х. Люб-ча /зудечівська/ з 1430....	223
27.	Дар. гр. ки. Свидригайла Волошовичеві 1433..	225
28.	Умова кор. Ягайла з мол. воеводою /1433/...	227
29.	Грам. ки. Свидриг. Л. Зарубичеві /1433/.....	230
30.	Грам. -прис. ки. Ф. Несвідсь. Ягайлові /1434/..	232
31.	Лист київ. митр. Ізидора до урядовців Хол- ча з 1440., перепис. 1637. р.	235
32.	Запис Микули Долзького на церкву /1440/..	238
33.	Дар. грам. г. ки. Льва з грод. книг 1433/36...	239
34.	Дар. грам. к. Свидриг. Шляхетн. Чоботам.....	239
35.	Грам. -запов. ки. Андр. Володимир. /1446/.....	241
36.	Грам. -умова М. -Бучацького з мол. канц. 1452..	244
37.	Запис ки. Настасі Тр. -Серг. Лаврі /1459/...	245
38.	Дарова гр. київ. к. Сем. Олельковича /1459/..	247
39.	Замінна гр. луць. ст. П. Яновича /1490/.....	249
30.	Із Минеї з 1489. р.	252
31.	І з м о л д а в с ь к и х грамот XIV-XV. 255-270	
1.	Лист воев. Петра до кор. польсь. /1388/....	255
2.	Грам. молд. бояр про союз молд. воев. Степа- на з польсь. королем Ягайлом /1395/.....	256
3.	Грам. Івашка, сина воев. Петра /1400/.....	258
4.	Грам. воеводи Александра Доброго /1408/...	259
5.	Грам. -присяга воев. Іллі Владисл. III 1436..	261
6.	Грам. воев. Алекс. про віри. Казимир. /1452/...	264
7.	Грам. -пост. воев. Петра на виплати данини Султанові /1456/.....	268
<u>XVI-XVII. в 1 к.</u>		
32.	Із описів правобережних замків.....	271
33.	3 "Пересопницької євангелії" /1556-1561/....	283
34.	3 "Крехівського Апостола".....	291
35.	Пісня про Степана-воеводу /1571/.....	294
36.	Гр. К. Острожск. про засн. монаст. під Дубном	295
37.	31 скарги архимандр. жидичинськ. монастиря І. Балабана на еп. К. Терлецького за напад 1597..	296
38.	3 у к р. с л о в н и к і в XVI-XVII....	300-314
1.	Із Словника Лаврентія.....	300
2.	Із Словника Беринди.....	302
3.	Із слов. "Синонима славоноросская".....	312

39.	Дві інтермедії Я.Гаватовича /1619/.....	315
40.	Вірші на взяття Кам'янця 1670.....	322
41.	Пісня козака Плахту /1625/.....	323
42.	Сатирична пісня вперед 1650.....	325
43.	Дума козац.о війні з коз.над р.Стиром 1651....	325
44.	3 твору " <i>Dialogus de passione christi</i> " 1670.....	329
45.	3 листів Б.Хмельницького.....	330
46.	3 інших листів.....	336-338
	1.Лист полк. Андрія Романенка та Тимоша Хмельницького до о.Симонова.....	336
	2.Лист сумських козак.до Кондратовича 1605.....	337
47.	3 гетьманських універсалів.....	338-343
	1.Універсал В.Хмельницького /1650/.....	338
	2. " " П.Дорошенка /1669/.....	339
	3. " " І.Мазепи /1672/.....	341
48.	3 перекладних спроб із церк.- славянської мови в XVII.в.....	345-356
	1.3 тестаменту Василя цесаря кречкого /1607/.....	343
	2.3 того самого твору инш.редакції.....	345
	3.3 перекл."Ліствиці Ів.Синайського".....	347
	4.3 перекладів Нила Синайського.....	348
	5.3 перекладу київо-печерськ. Патерика.....	350
	6.3 перекл.моск.-сл."Просвітителя".....	351
	7.3 перекл.єв.Семіона Тимофійовича з 1670.р....	354
	8.3 пер.Галатовськ.єв."Ключі розуміння".....	356
49.	3 підкарпатських казань І.Канішовського.....	357
50.	Із твору "Біблія Мала" Г.Димитрієвича 1660.....	358
51.	Із Хоружівського Збірника 1662.р.....	361
52.	3 твору " <i>Dialogus de passione christi</i> " 1670.....	362
53.	Із вірш.Онуфрія, арх.преоб.монаст.в Харкові з 1699.....	364
54.	Із віршів на "Воскресення Христова".....	365
55.	Дума гетьмана Івана Мазепи.....	366
56.	3 сатири на кор.Собеського.....	370
56.	3 пісні про вівчаря /зі зб.Кондрацького/.....	372
57.	Дума про козака-Нетагу.....	377
<u>XVIII. в і к.</u>		
58.	3 українських інтермедій.....	380-393
	1.3 інтерлюдій М.Довгалецького.....	380
	2.3 інтерлюдій Г.Кониського.....	388
59.	3 дневника Якова Марковича /1736-1740/.....	393
60.	Із "Слова о збуренні пекла".....	397
61.	Пісня Вердичівської Богородиці.....	402
62.	Пісня про Тартаківську Богородицю.....	404
63.	Із рукопису Степана Теслевцьового.....	405
64.	Із Хітарського збірника 1744.....	406

65.Із різдвяної вірші-орації.....	409
66.Із пісні про Богородицю Почаївську.....	411
67.3 "Податки свѣцкой от иностр.авторовъ"....	412
68.Уривок із різдвяної драми 1760.р.....	415
69.Із пасхальної вірші "Сон перед великоднем"....	419
70.3 закарпатськ."Поученій на євангелія" 1758.	421
71.3 буковинських/гуцульських/ документів.....	424
72.3 закарпатського "Урбарія".....	426
73.Скарга громади Нехворощі на утиски /1789/..	428
74.3 перекл."Наук парох."Ю.Добриловського 1794	430
75.Просьба п-ка П.Ковпака про п.-отца 1771....	431
76.Із творів Ів. Н е к р а ш е в и ч а....	432-435
1/3 "Замислу на пона";2/3 "Исповѣди" 1789;	
3/Із вірш.листа до Філіповича /1791/	
77.3 найдавн.списків "Енеїди" І.Котларев-го...	437
78.Словничок.....	I-XIIV

ПОМІЧЕНІ ВАЖНІШІ ПОМИЛКИ
в староболгарських та староукраїнських текстах

ст.	рядок	Надруковано:	Т р е б а:
1	4	У <u>23</u> день	У <u>13</u> день
2	3	бѣсти /глагол./	бѣити /гл./
3	14	оутвѣді /кир./	оутвѣді /кир./
9	1	дѣлъ іхъ /кир./	шѣлъ отъ прѣдѣлъ іхъ /кир.
19	5	облачете	облачете
74	24	сбрази	образи
75	21	истовоуеѣтъ	истровоуеѣтъ
77	21	вѣстаплѣѣтъ	вѣстѣаплѣѣтъ
99	19	пошѣствиемъ	пошѣствиемъ
123	10	трепетъ си	трететѣѣѣ си
126	18	рищѣтъ	рищѣѣѣ
"	22	болеадиво	боле адиво
127	15	моѣѣ	моѣѣ
128	14	заповѣде 1	заповѣде1
137	16	IV, 16-17	з єванг. Луки IV, 16-17
141	13	ино любѣ	инолюбѣ
162	23	II, 1-5	III, 1-5
179	23	оу нѣ же	оунѣ же

Ця книжка почала складатися давно, ще до виходу у світ, таору: "Найважливіших пам'яток церковно-слов'янської мови" проф. дра Івана Огієнка /Варшава, 1929/. Повстала вона тоді, як виринула потреба в семінарі староболгарської та української мови доповнити теоретичні виклади практичними виравами, а відповідного підручника в нас - не було. Первісно була думка подати тільки виїмки з пам'яток староболгарської мови і то на основі книжки проф. дра В.Вондрака "*Kirchen-slawische Chrestomatie*" /Гетінген, 1910/. Тим то й її первісний заголовок був такий, як бачимо його на окладинці /злажженій іще 1926 р./: "Староболгарська Хрестоматія з д о д а т к о м вибору з пам'яток старо- та середньоукраїнської мови". Книжка мала обіймати яких 10 аркушів, уже враз із словничком, при чому словничок мав д о п о в н я т и "Нарис граматики староболгарської мови" /Прага, 1926/, як про це у нас сказано на кінці /див. ст. I-II/. Та з часом первісний план довелось змінити. Число текстів староболгарських скорочено на 72 сторінки /виїмки зі згаданої хрестоматії Вондрака, тільки ж деякі в кирилицькій транскрипції, н.пр., ст. 50. зривок із "Македонського Листка", в Вондрака, ст. 14/, бо ж виявилось, що для вправ із староболгарської мови можна дістати у Празі видання іншою мовою /німецькою, російською/; зате для вправ із історії української мови або зовсім немає підручників, або ті, що є /н. пр., Вознякове "Старе українське письменство", Львів, 1922/, такі меті відповісти можуть тільки в дуже невеликій мірі.

Так повстала друга частина книги /ст. 73-438/, де подано за віками виїмки з пам'яток старо- й середньоукраїнської мови. Але ж тоді відразу стало ясно, що видання, із технічних причин, і з річевих - брак відповідної літератури під рукою - затягнеться, й віно з а т я г н у л о с я таки добре. Крім цього довелось словничок поширити й на староукраїнські церковні пам'ятки, й це теж спричинилося до такого великого запізнення... Відповідно до зміни первісного плану довелось змінити й заголовок книжки; а що окладинка має свою таки мистецьку вартість, то її полишено, тим більш, що текст її вказує й на історію повстання книжки.

Книга ця має в и к л ю ч н о п р а к т и ч -
н е з в а д а н н я , п і д р у ч н е , т и м т о в о н а о б і я -
м а є с а м і т е к с т и . Н і і с т о р і ї п а м я т о к - м і с ц я
в і д н а х о д у , м і с ц я й р о д у в и д а н н я , в и д а в ц я й т . д . -
н і д е н е п о д а в а н о , б о ж п р о ц е с л у х а ч і м а л и н а г о д у
д о в і д а т и с я н а в и к л а д а х і д е и н д е п р о -
ч и т а т и , я к , н . п . р . , м о г л и щ о д о с т а р о б о л г а р с ь к и х т а
д е я к и х н а й д а в н і ш и х с т а р о у к р а ї н с ь к и х п а м я т о к п р о ц е
н а й т и в "Нарисі граматики староболгарської мови".

Що до самих т е к с т і в , т о їх вибирано з
д р у к о в а н и х п а м я т о к , а л е я к у я к о м у в и -
д а н н і б у л и з н и м к и з т в о р у , т о в п е р ш і й л і н і ї
в и к о р и с т о в у в а н о - з н и м к у . Щ о д о "А р х а н г е л ь -
с ь к о ї е в а н г е л і ї" /ст. 88-96/, т о в и я н а т -
к и п р о с т о с п и с а н о з ф о т о г р а ф о в а н о г о п р и м і р н и к а -
в и д а н н я Р у м а н ц е в с ь к о г о М у з е ю з 1912. р . - в л а с н і с т ь
С л а в я н с ь к о ї В і б л і о т е к и у П р а з і . А т а к в и к о р и с т а н о
д л я "Хрестоматії" т а к і в и д а н н я :⁴⁾

1. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка т.
LIII /13: Лаврівські листки - О. Колесси/, т. CV /12:
Бучацька євангелія - І. Свенцицького/, CVI /23: Хліб -
чанський уривок псалтирі - Я. Гординського/, CXLI -
CXLIH /28: Ужгородський полустав - О. Колесси/, LXXIV
/пісня з XVII. в. - В. Шурата/, XLVII /42: пісня про
козака Плахту - І. Франка/, XXXV-XXXVI /39: Інтерме -
дії Гаватовича - М. Павлика/, CXLVI /56-57: 36ірник
Кондрацького - М. Возняка/, C-CII /38: Словник Лаврен -
тія Зизанія - М. Возняка/, CXLIX /45₂₋₃: Лист Б. Хме -
льницького а/до Репніна; б/до Бутурліна/, LXXVIII
/71: Буков.-гуцуль. документи з XVIII. в. /; CXXVI -
CX XVII /25: перемиські пергам. листки - Я. Гординсь -
кого/ 1 т. д.

2. *Archiv für slavische Philologie*, т. II /Дума
про козацьку поразку над рікою Стиром/

3. *Sitzungsberichte der Wiener Akademie der
Wissenschaften*, філос.-істор. відділ, т. XIV /II:
Codex Helmkesteinianus - С. Смаль-Стоцького/

4. Русскій филологическій Вѣстникъ, XIX /28: Анто -
новецький Апостол - М. Карпинського/

5. Київські Університетські Ізвістія "приложенія"
1884 /19: Галицька євангелія 1266-1301 - ст. 37, 39,
41, 43; 21: Холмська євангелія, ст. 44-51/; 1885 /24:

І/Для скорочення не подавано с т о р і н , на -
д р у к о в а н и х у "Хрестоматії" п а м я т о к , а т і л ь к и їх п о -
р я д к о в і ч и с л а , щ о п о д а н і у з м і с т і
на кінці книжки, ст. XIV-XIIX.

Луцька євангелія, ст. 68-74/ - все вишивки, надруковані А. Соболевським

6. *Denkschriften der Wiener Akademie der Wissenschaften*, філ.-іст. кл., т. LV /27: Бибельський Апостол - П. Копка/

7. Свідення і замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ І. Срезневського І-XL 1867./т. VII /161-165/ - 15:3 Зарубської печері, ст. 161-165; т. VI /144-146/ - 16: Запис на кінці поук Єфрема Сирина з 1288, ст. 144-146; т. XXI - 10: Златоструй, ред. із XII.в.

8. Архів Юго-Западної Росії т. VI /36-37: волинські грамоти з XVI.в./; т. VII, І.ч. /32: Опис київських замків/

9. Науковий збірник Українського Університету в Празі 1923, 1925 /14: Городські пам'ятки - О. Колеси/

10. Пам'ятники, видані киевськ. комис. для розбору древніх актів, Київ, 1897 /471-2: гетьм. універсали: П. Дорошенка ст. 453 та Ів. Мазепи, ст. 472-473/, 1898 /451: лист Б. Хмельницького до моск. царя Олексія, ст. 219-221; 29: Замінна грамота старости Яновича 1490/

11. Акти Юго-Западної Росії VII, т. III, /73: Скарга Нехворощан на корол. комісію 1789, ст. 219/

12. В. Н. П е р е ц, Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI-XVIII веков, Ленинград, 1920 /50: Библія мала, ст. 116; 130/, 1926 /481-5: переклади, ст. 50, 65; 78; 94; 53; вірші Онупрія Харківськ., 143/, 1928 /48: переклад "Промиселителя", ст. 125; 30: Із Минеї з 1489.р., ст. 56-57/.

13. В. Р о з о в, Українські грамоти, І.т. /XIV-1/2 XV.в./, Київ /29: грамоти подані за роками, таксамо як і молд. грамоти:

14. В. У л я н и ц к і й, Матеріали до історії взаємнихъ отношеній Росії, Польши, Молдавіи и Турції въ XIV-XVI в.: Москва, 1888; деякі молд. грамоти /н. пр., 314: Александра Доброго 1408/ взято з видання: Альбомъ снимковъ съ кирилловскихъ рукописей румынскаго происхожденія, Петроградъ, 1916, ч. II 5

15. Н. И. П е т р о в ъ, Очерки изъ истории украинской литературы XVII и XVIII вѣка, Київ, 1911 /69: Сон перед Великоднем, ст. 448-449; 581-2: інтермедію довгалецького та Ю. Кониського; 68: уривок із рідяної драми 1760, ст. 445 - перші т р и перевірено та справлено за виданням:

16. проф. В. Р е з а н о в, Драма українська, Київ, 1926, т. I, III, IV; крім цього, з цієї книжки вибрано

тексти з І.т./60: Слово о збуренні пекла; 54: з вірша на Воскресення Христово, ст. 138/, 44, 52: з твору "*Dialogus de passione Christi*", який помилково поміщено двічі, ст. 329 і 362/ та IV /68: уривок із Різдвяної драми з 1760рр., ст. 201-202/...

17. Українсько-руський Архів, т. XI, Львів 1925 /61-62: дві богородичні пісні, ст. 504-505/

18. М. В о з н я к, Старе українське письменство, Львів, 1922 /63-66: рукопис Степ. Тесловцьового, ст. 32; з Хітарського Збірника, 45; різдвяний вірш-орация, 450; пісня початківської Богородиці, 516; з Політики свідької, 474; 55: вірш гетьмана І. Мазепи, ст. 398/

19. Ізвѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности, 1905, XV /48: П. И. Житецкій, О переводахъ евангелія на малорусск. языкъ, ст. 45-46, 54-57/, 1915 /70: И. Н. Петровъ, "Поученія на евангелія по наговскому списку" з 1758. р./.

20. Труды третьяго археологич. съѣзда въ Россіи, бывшаго въ Кіевѣ въ августѣ 1784, Київ 1878, приложенія ст. 43-III /33: П. И. Житецкій, О пересопницькой рукописи/; крім цього, І. Огієнко, Українська пересопницька євангелія 1556, Тарнів, 1921

21. Жерела до історії України-Руси, вид. НТШ, т. XXII /59: Дневник Якова Марковича, IV 1736-1740/

22. Н. И. П е т р о в ъ, Опись рукописныхъ собраннхъ..., Москва, 1891, ст. 275 /40: Вірш на ваяття Кам'янця/

23. Д. И. Э в а р н и ц к і й, Источники для исторіи Запорожскихъ казаковъ, II, ст. 1500-1502 /75: просьба полковника Ковпака.../

24. *Slovanský Světník, věnovaný jeho magnificenci prof. Fr. Pastřnckovi*, Прага, 1923, ст. 16-18 /49: Вашица - з підкарпатських казань Канішовського/

25. С р е з н е в с к і й, И., Древніе памятники русск. письма и языка, Петербургъ 1863, ст. 15 /1: напис на тмуророкан. камені/

Крім цього, до Хрестоматії ввійшли виїятки з окремих видань пам'яток, чи з різних наукових збірок. Так, н. пр., виїятки зі:

І. Святославових збірок /2-3/ взято то з Ягічевої віденської /*Specimina Linguae paleoslavicae*.../, чи петербурзької хрестоматії /Образцы языка церковнославянскаго по древѣйшихъ памятникахъ... 1882/, то з хрестоматії Буслаєва /Москва, 1861/; крім цього деякі виїятки взято з Хрестоматії Кримського /Хрестоматія з пам'яток письмен-

ської староукраїнщини XI-XVII.вв., ст.146,147;/дві редакції кінцевого тексту Збірника з 1073., що на-
ходяться на 26 та 2636 листку, взято з фотографію,
поміщеної в Возняковому Староукр.письменстві, ст.9
/лист 26/ та з Хрестоматію Кримського, ст.146/лист
2636/.

2. Слова Григорія Богослова /5/ з вид. А.Будило-
вича, Петербург, 1875

3. Турівська євангелія /6/ з Карського, Отчетъ
слав. кир. палеографіи, ст.364

4. Галицька чотирієєвангелія II44.р. /7/ з
вид. архимандр. Амфілбохія, Москва 1885 /Галичс-
кое четверо-євангеліе, II44/

5. Городиский Апостол /8/, вид. Ом.Калужняцько-
го /*Actus epistolaeque Apostolorum* /, Відень,
1896. та з уривків, виданих С.Масловим, Київ, 1910

6. Успенський Збірник /9/, із вид. А.А.Шахматова
"Чтенія О-ва історіи и древностей російскихъ, Мо-
сква 1899

7. Галицьке Євсєєє євангеліє з 1283 /18/- Г.Го-
лоскевич, Исследованія по русск.языку, III2, Петер-
бург, 1914 /відбитка/

8. Путнянська євангелія /22/ з вид. Ом.Калужняць-
кого /*Evangelium Putnamum* /, Відень, 1888

9. Київсько-печерська євангелія /26/ з Кримського
"Хрестоматію", ст.152-156

10. Пісня про Степана-возводу з 1571. /35/ з ви-
дання граматики Я.Благослава, заходом Й.Іречка й З.
Граділя /*Jana Blahoslava Grammatica česká doklady*
1571/, Відень, 1857

11. Словник Б е р и н д и /382/ з примірника че-
ського Націон. Музею у Празі, знак: 64 Е 10

12. "Синонима славеноросская" /383/ з П.И.Житець-
кого "Очеркъ литературной исторіи малорусскаго на-
рѣчія въ XVII и XVIII.вв.", Київ, 1889

13. Лист полковника Романенка /46_I - та універ-
сал Б.Хмельницького з 1650 /47_I/ із Хрестоматію
Кримського, ст.180-181

14. Переклад Й.Г а л я т о в с ь к о г о /488/ з
"Ключа разумінія" I. вид.1659 /Казань приданій/, л.
25а6, II. вид.1663 22в, 23а, III. вид.1665, ст.370а

15. Хорунжівський Збірник /51/ з "Нарису історію
української мови" П.Бузука, Київ 1927, ст.92-93

16. Дума про козака Нетягу /57/ з "Ювілейного
збірника в честь акад.М.Грушевського, Київ, 1928, ст.
27/ 28, подав М.Возняк

17. Підкарпатський урбаріє /72/ із видан.Н.И.Пет-
рова, Матеріали по історіи Угорської Руси, СПГб.1906

18. Переклад Наук Д о б р и л о в с ь к о г о /74/ з Граматики М. Левицького з 1834.р.

19. Твори Івана Н е к р а ш е в и ч а /76/, вид. Укр. Акад. Наук, Київ, 1929, заходом Наталі Кістяківської /ст. 12, 14, 15-16, 10-21/

20. Списки Е н е ў д и Котляревського /77/: Болховітін з 1794 вид. М. Марковського, ВУАН, Київ, 1927, ст. 110-111, рук. із 1799. вид. П. Житецького, Київ, 1900, ст. 3-5.

Деякі матеріали дісталися до збірника просто від учених діячів, що опрацьовували поодинокі пам'ятки. За ці виписки подаку складаємо Вп. пп.: проф. дрові П а н ь к е в и ч е в і /20: Пандекти Антіоха з 1307/, проф. др. Я р . Г о р - д и н с ь к о м у /25: Слово 8ф. Сириня про страшний суд/, проф. дрові І в . О г і н к о в і /34: Крехівський Апостол, перед виходом із друку його праці з 1930/, співробітникові ВУАН В . Д е м'я н ч у к о в і /29: деякі грамати перед виходом книжки В. Розова, 1928/.

В кожній хрестоматії можна добачати субективізм у виборі пам'яток, і з цього приводу можна все робити укладачеві такої книжки закиди, що більше, чи менше будуть стійні. Тільки ж від того вправний у семінарах не буде ні тяжче, ні легше, бо ж к о ж н а така книжка сповнятиме своє завдання, якщо тільки т е к с т пам'яток буде переведений як слід. Міркуємо, що з цього боку наша "Хрестоматія" для вправ із історії старо- й середньохукраїнської мови /а й староболгарської/ не буде некорисна... Треба тут зазначити, що між середньохукраїнськими пам'ятками багато розмірно місця присвячено тим із них, що писані л а т и н и ц е ю. На наш погляд, такі пам'ятки мають для історії нашої мови дуже велике значіння; вони краще за кирилицькі /здебільша, вони писані ч у ж и м и людьми/ могли зберегти прикмети української ж и в о ї мови.

Пам'ятки староболгарські й церковні староукраїнські в а д р у к о в а н і в нас кирилицею /с й глаголицькі староболгарські пам'ятки/. Їх виготовив тодішній студент Укр. Висок. Пед. Інституту /топер педагог середніх шкіл/ п. М и к о л а Б и т и н с ь к и й. Це зроблено с в і д о м о, з п а д а г о г і ч н о ю метою, дарма що той друк. /рукон/ сильно здорожував видання. Пам'ятки від XIV. в. надруковані звичайним сучасним письмом, тільки у

Словниках із XVI-XVII.в. вжито й кирилиці /в церковнослав. словах/ й цивільного письма /в укр./ .
Зате у "Словничку" /щоб іще довше не затягати виходу книжки/ староболг. слова відзначено від сучасних українських - р и с к о ю під староболг. словами. Ясна річ, що де було треба, до сучасного друку додавано церковнослав. значки /н.пр., ѿ, ѣ, ѹ і т.д./ . Друк на машинці виконав канд.педаг. М. К а л и н е ц ь. Окладинку зладив /іще 1926.р./ теж п.Микола Б и т и н о ь к и й. Техніку видання проводив спершу педаг.сер.шкіл П.З л е н к о, пізніш М.Калинець - нарешті др.М.Ш л а х т и ч е н к о. Всім цим пп. - належить від укладчика Хрестоматії щира дяка. Зокрема ж хай приїме сердешну подяку Видавн.Т-во "Сіач", та різні його управи¹⁾ від рр.1926. - за терплячість та добротливість..

Що в книжці будуть /незначні/ помилки, недогляди, ми в цьому певні. Що не скрізь повиходив із технічного боку текст як-слід - на це теж треба звернути увагу. В літографічному виданні - це неминуча річ...

Ржевниче біля Праги,
1932.

Др.Василь СІМОВИЧ

І/Зокрема щира подяка ще належить і п.Тукалевському за дозвіл користуватися примірником Архангельської євангелії у Славянській Бібліотеці в Празі.